

Den Engelschen

SCHOOL-
MEESTER.

The English

SCHOLE-MASTER.

The English

SCHOLE-MASTER;

OR

Certaine rules and helpes, whereby
the natives of the Netherlandes, may
bee, in a short time, taught to
read, understand, and speake,
the English tongue.

*By the helpe whereof, the English also
may be better instructed in the knowledge
of the Dutch tongue, than by any voca-
bulars, or other Dutch and English
books, wch hitherto they have
had for that purpose.*

AMSTERDAM,

Printed by *John Bosman*, in the Year 1658

Den Engelschen

SCHOOL-MEESTER;

Ofte

*Enige regulen / en behulpfelen /
waer door d'ingeborene Nederlanders /
in een korten tijt / gheleert konnen
worden d'Engelse tale te lesen /
verstaen / ende spreken.*

Waer door d'Engelsen oock beter geleert
mogen worden, in die kennisse van de Neder-
duytsche tale, als door eenige Vocabularen
of andere Duytsche en Engelsche Boec-
ken, diefe tot noch toe tot dien
eynde oyt gehad hebben.

AMSTERDAM,

Gedruckt by *Ian Bosman*, in 't Jaer 1658.

To the true naturall inhabitants, and all lovers of the peace and prosperity of the united Provinces of the Netherlands, health, wealth, and happiness.

Worthy & wellbelov'd,

Considering the mutuall relation which is and hath bin for many years past, between the English nation on the one side, & the States and people of these Netherlands on the other, both in respect of their Religion, neighbourly affection, and the traffique or Commerce which they have had and doe yet hold with one another, by reason where of many of the English nation are permitted to inhabit in these parts, & many Netherlands in England; which mutuall relation hath bin of late confirmed and made more sure (as we hope) by the marriage of the eldest son of His highnes Frederick Henry by the grace of God Prince of Orange, &c. with the eldest daughter of our Sovereigne Charles by the grace of God, King of England, &c.; and seeing it is

Aen de Trouwenaturlijkhe ingesetenen, en aen alle Liefhebbers der vrede en voorpoet der Gemeynde Nederlandse Provincien (wensche ick) heyl, voorpoet, en gelucksaligheydt.

Waerde en seer bemindt/

O Verriegende d'empirige dependencie die rechtswoudigh is en dooz veel saken behoort te gheveest te tusschen de Engelsche natie te weten en de Staaten nevens d'onderdanen deser Nederlanden ter andere syden behoudende in 't regard van hare Religie / gebuerliche afferte / en traffique diese gebode verhooren en men tusschen maliander onderhouden / waer dooz veel van d'Engelsche natie toegelaten moede hier te mogen woonen / en veele Heeren landen in Engeland; welcke empirige dependencie (geestlyc verhooren) onlangs bevestight en stercker gemaect is dooz 't huwelijck tusschen d'oudste Soone van synen Vorstheyt. Frederick Vervolgh dooz Godes ghenade Christus van Orange / te niet de oudste Dochter van onsen Soverain Charles dooz Godes ghenade koning van Engeland / &c. En tevoel het

very necessary and profitable for the upholding of this union, that either of these nations bee instructed in the others language; that when they come to build together they may not fall into confusion through not understanding each others speech, whereby offences may come, and their mutuall Concord and union be disturbed; & having observed a great desire in many students in these Countreies, to make use of all such helps as our English tongue doth afford them for to further their studies and employments, which they cannot doe without understanding our tongue; & having seen by occasion of many of our employments, that there are divers ways and means whereby we that are of the English nation & inhabiting these Countreies may further and help our selves in attaining to the knowledge and speech of the Dutch tongue, with lesse trouble than the Netherlands can the understanding and speech of our tongue: I have at length attempted (being moved partly by the desires of many persons of quality to learn our English tongue, who have bin therein much necessitated by the want

hooghmoedigh en profitabel is om dat veel te onderhouden van yder van dese staten onderrecht werde in hare respectieve talen / op hare meermalen te tusschenende niet in de verrijping konnen te verhalten dooz het niet verstaen van elckanders spake / waer dooz tegeensamen mochten konnen te ontsaen / en d'empirige eendragt en unie gesloot worden / Doch in veere studieren in dese Contereien een goede begeerte gheueert hebber om alle behulp-middelen te gebruiken die onse Contersee alle haer mede-dien om hare studien en beoeyning te doozbreuen / 't welck zij niet konnen doen sonder onse taale te verstaen; wath dooz onse taale hem in eigen affaeren gheestlyc verhooren / datter te verstaen moegen en mededeelen moeg dooz; wy die van de Engelsche natie zijn en in dese land woonachtig; ontselven niet minde moegte konnen doozbreuen en behulp te verrijping van de heemse en spake van de Nederlandse taale; waer toe naer langh wachten (dare toe verhoere synde; enif d'elc dooz vele qualifiteerde personen begeert ynde onse Contersee taale te leeren / die daer seer in behoefte zijn dooz het geueere van een Dictionarij, Gram-

very

hooq.

some Dictionary, Gram-

mar,

2

ITALIA/

mar, or (at least) some rudiments to help them; and partly by the earnest provocations of some whom I have my self instructed therein upon these understandings the method which I observed in teaching them) to set down some rules and directions, by the diligent observation whereof a Netherlands may, in a short time and with little charge, attain to the true teaching and pronunciation, and benefit himself much in the understanding and speaking of the English tongue. The which I tender to you in this ensuing frame and modell, as a token of my thankfulness for the friendship and privileges, which I and other of my Countrymen enjoy in these lands. For which we are also bound always by our prayers to seek the good of this Country, and in any thing we can to do you service.

I dare not flatter any thing, in praise of the work, lest it should not prove as it seemeth; but shall leave it to the tryall of those who shall make use of it: whereby if any receive profit or satisfaction, I have the reward which I expected for my labour.

matie / ofte ten minsten de eerste beginselen om haer te verstaen; en ten drie dooz de eerste verstaeninge vā soumen die ich selso daer in ontdecken hebbe / wie de methode die ich gebruikte om haer te leeren aenmecke; om te verstaen eenige regelen en aenwysingen te hebben / dooz het waerhigh observeren van de werke / sal een Nederlandt in een korten tijt en niet weynigh kosten / verstaen het wel lesen en pronounceren en hem in 't verstaen en spreken van 't Engelsche tale bete verstaen. Het welcke ich H. II. op de volgende maniere en sattoen voorgedragt; als een teyken mijner dankbaerheyt wegens de brensting en vrblijgen die ik en andere mijner Landvlieden in dese landen beken. Wac dooz my oock alreys schijnigh sijt dooz onse ghebden het hoofsuet dese landen te verstaen en H. II. in allez wac vermogt te dienen.

¶ Tot sof van dit wercken heeft ich niet seggen / of het anders behouden mochte wercken als het schijnt te wesen; in aec sal 't die gine laten ooz beken die 't selso gebruikten sullen: maer dooz indien verstant profijt ofte woorder vut schijnt / beclijng ich soo beete toont als het wogent mijnen aedre bevrachende was.

But if any more skilfull Masters shall dislike it, I shall leave it to them to amend it; and only make this for myne Apologie, that this is the first attempt which I have made in this kind; neither have I ever seen any grounds to the like purpose, from which I might receive any further aid or helpe herein; and myne other more weighty occasions permit me not to be so exact herein as otherwise probably I should have bin, & it is a more facile thing to espye faults in a building, than at first to contrive the fabrick.

It is long since I was first hired herunto, but I have hitherto expected, that some more able world before this have prevented me of this labour by their more fruitful observations. But seeing such is not yet come to light, you have here this meane piece in the meane time to exercise your selves upon, which I commend to your diligent and careful use and the blessing of Almighty God, whom I beseech long to continue the union and peace of these united provinces; and our Kingdome

Wac indieder eenighe vberleesē van meeder beclijng wacē die 't selvige misbragen / geef ich het haer oock om te verstaen en tot mijn verstaening seggen dat die eerste ontverstaeninge is die ich in die eerste dingen ghebden hebbe; oock en heb ich niet die eerste gine regelen tot dien eynde ghesien / maer yet ich eenigh woorder oft ich anders ongetwijffelt oft die ghebrek hebben / en het is beclijng gewaerlijck te saken te vinden en 't rimmeraegle begaen sijn / als het selso in 't eerste niet te verstaen.

¶ Tot nu een lange tijt geleiden dat ich hier eerst toe besocht woode; maer tot nu hebbe ich gemaect / om dat een ander die beter begaet is / my niet haer profijtlijck nemen verstaen soude woode; ghemē hebben. Wac en also sijn noch niet woode den dag ghemē die beter begaet is / die ghemē sijn wac waer in H. II. sich onverschillen kan verstaen. Het welcke ich recommandeer tot uwer meclijng en sozoudbig gebruik / en be seggt den Almachighen Godt / die het almechtige woorder en wac misbragen dese gineerde vrblijgen en onse vromichyck

me of great Heiraine both
in and among themselves
and one toward another;
and make them workers to-
gether in the upholding of
the Gospell of our Lord Je-
sus Christ, and destruction
of that Abaddon or Apol-
lyon i.e. destroyer (I mean
the man of sin) to the praise
of his owne most glorious
name, and comfort of his
elect, Amen.

Historisch van groot Hys-
tagnien in en onder walhans-
der en misschen den eenen den
ander langh te willen con-
tineren; en haer mede wer-
kers maecthen in 't beschers-
men des Evangelie onser
Heeren Jesu Christi / ende
der woelinge van dien Abad-
don of Apollyon i.e. den vers-
woesley (ich meyne de mens-
sche der sonde) tot ghyr sijner
heerlijker name en roost sy-
ner wyrechoerens, Amen.

Regelen

Regelen tot onderwijfinge

Part de

ENGELSCH E TALE.

By een geslek tot dienste der gener, die lust ende
begeerte tot de kennisse der selve hebben.

Den Inhoude van 't Werk.

M

In hoortmenen te niet om een volhooven
Grammatica van de Engelsche tale te maec-
ken ende daerom heb ich vele observatien
(die ich achtghamerche hebbe) niet voorbaet
overgeslagen: want alleenigh den leerger-
tigen soo vele noodwendige regten booz te
stellen als moegen genough zijn naer tot der rechte spzeken
en verstant van de selve tale te leiden. Alle 't welcke ich
hier stellen sal onder dese twee Grammaticale hoofstuc-
ken / Etymologie ende Syntaxis.

Maer van den eersten diest / na den engendom ofte be-
dwinginge van dat woort / om recht te spzeken. Onder de
welcke ich alsuete observatien begrippen sal, als diensteigh
zijn tot kennisse der namen-geluyt, en pronunciarie vande
Letteren. Voer alen Diphthongen / Syllaben / en Wocaba-
len: metghader de gederen der spzake naer den achteven
van dien / soo verze als ich in dese salie van nooden hebbe /
ende niet meer.

Den laetsten diest tot verstant ende Constructie ofte
'samen-aderinge van 't gene geselen is / ofte gehoort / ge-
screven oft gesproken booz een ander / ende oock tot een
oprecht 'samen-voeringe der woerden in een oeffghet
spzake of geschreue aen een ander.

Vande Etymologie.

Het eerste Capittel.

Vande Letteren en hare verdeelinghe.

Voor eerst hebben wy aen te mercken de namen der
Letteren / en hieer in ardoereet de Engelsche tale naer
de Latynsche ende Duytsche / behalvent n. G. h. l.

De letteren zijn a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.

Deze letteren zijn verdeeld in twee soorten: vocalen / ende consonanten. getijl in alle andere talen.

Onse vocalen zijn dese / a, e, i, o, u. Van welke vyve / sijn twee deelwits in Consonanten veranderd; naamlijck i, ende u, ende dan gemeentelijc ander sijn gescheven sijn als i ofte v, ende v ofte u. Ende daerom worden sonninge in 't schryven van onse letters en dese by het Alphabet boog; de letter van dien name; 't eerste altyt een vocal is / als i, v, u; &c. Deze vocalen / ende u werden breedijst in Consonanten veranderd; wanneer een ander vocal na volget / als in

James	interjection	rejoice
logiter	location	verlie
Service	vocation	advantage.

Alle de letteren uitgenomen de vocalen / sijn Consonanten / behalven y die de kracht van beide heeft.

Wat aenmaet 't getijl van onse vocalen a, e, i, o, u, alhoewel icli dare salsonen hebbe wat van sochten soude; dochtrins te wijl icli weet dat sy soo veel van 't getijl die Duijsche vocalen niet en verscheien; dater waerdigh is het gemoeide der leeringen daer mede te behouwen; sal icli hier sulter ophyaen / met twyfelende of icli sal hier na getygerende hebben sulcke regelen te stellen die alle schijnende onderschepe sullen weeten.

Doch kom de kracht en getijl van alle onse Consonanten in 't Engels; met de Duijsche ende Marysche over een; ofte verscheien heel weynigh; behalven dese na volgende.

En eerste; is onse d so krachtig niet; want de Duijsche 't selve deelwits wysoneren als of het de was; d. Maer wy alleenlyck en schreijeh d.

En treden / g ende h vallen oock swaer in onse tale boog; bysondelingen geprononciert te worden; wintipalyck in formen woorden; daerom is het hoogmoedig als men begint te leeren / een School-meester ofte byent te hulpe te hebben / om hare tonge op het rechte getijl van dese letteren te brenen.

En vreden; al staet onse i als Consonant ofte vocal / meet het behouwen; ingesproten dan de Duijsche of de Marysche tale weersche; 't welck den schooler niet weynigh

weynigh hulpe in 't leeren van dese na volgende. Wylleren ende wintipelen / hiet sal verlijgen; dan niet alle de regelen die tot dien eynde soude uitgevonden weerden.

En treden / heeft y in onse Duijsche tale altyt het getijl van i in Duijsch / ende sonninge blyck die de plaats van een vocal; als in ch, my, may, u, y; ende sonninge van een Consonant; gheijl als in yeid, yoke, yauw, yelleray, ycare.

Diet is oock een te merken / dat in Engels heel van onse letteren boog; Cyre getal; gheijl in andere talen; gebruyelic worden; als M D C X L V I, &c. heel oock van onse letteren sijn sonninge boog; heel woorden; want de leeringe haer nauweff moet hebben / gheijl als yr. boog the, vt. boog that, yu. boog thou. Ende wy hebben ren gebruyeliche abbeyden in onse tale / gheijl als in 't Engh. nameelijck & boog and &c. boog to and to forth, ofte and so forward, i. e. boog that is to say, vt. boog to wit oft namely, q. d. boog as if he should say, ofte as if he would have said, ende heel diegheijlen; als

Matic.	}	boog	Majestie	}
Hoble.			Honorable	
Hd.			Honoured.	
L. o ^p .	}	boog	Lordship	}
R. d.			Reverend.	
Sr.			Sir	
Wor ^{pl} .	}	boog	Worshipfull	}
Kt.			Knight	
Esq ^r .			Esquire	
yo ^r .	}	boog	you	}
o ^r .			our	
m ^t .			ment	
W ^r .	}	boog	wich	}
oft			W th .	
W ^c .	}	boog	wich	}
oft			W ^{ch} .	

NAdien wy gesproken hebben van 't geluyt der vocalen en consonanten / soo konnen wy tot de Syllaben / het welch wy 't geluyt van een of te meer letteren. Een Syllabe van een letter is een enkel vocal dat een geluyt by 'sich self heeft. Een Syllabe van verscheydene letteren is of te een diphthongus / of te een Consonant Syllabe.

In de Ongelede tale en lieren wy niet van de diphthongen ende oeten wy in woorden die van de Latijnse tale gesproken zijn / ofte in eigen teche namen die haer eygen letteren moeten behouden / als Cedar, Anas, arcononne, &c. Doch wy hebben in onse tale menigmael twee vocalen by malanderen die der yderse ende geluyt van diphthongen behouden / ende moeten also genaemt worden. De bevoorlinge ende heerlyc van de wetele den leeringen in dese navolgende exempel en te regulen hooy-gheselt woorden.

- aa als in taal; Isar.
 ai als in braine, mountaine, saie, despoire.
 au als in haer, land, appland.
 aw als in lawe, there, law.
 ei als in seize, receive, weight.
 ey als in prey, valley.
 eu als in leuce, theme, Eufiace.
 ew als in few, new, hew.
 oo als ounce, mountaine, trouble, blood, gourd.
 ow als in low, Cow.
 oi als in choice, vile, void.
 oy als in joyne, destiny, annoy, employ, boy, joy.

Alle heele diphthongen meelendeel haer geluyt geben gelijck de selve diphthongen in de Duytsche tale: doch daer zijn eenige andere maer op wy neer moeten nemen / als namentlyck:

- in d'welcke meer geluyt gheft op de u dan op de i, als in dese woorden te sien is / fruit, suite: ende sommigx meer op de i: als op de u, als in buy, build, Condit.
 ie meer oock in Engelschen effen als een gesonnetrecht als in Duytsch te wiken: field, shield, friend: ten wy daer de ieste van dese twee vocalen die Syllabe doet verdecken / als

als in Frelch el, Dani-el, Gabri-el, &c. oock ten waer dese ie de ieste letteren van een woort zijn / alwaer het gheen diphthongus is / maer gesonnetrecht alleenlyck een vocal gepolyonct, als in H u, op sijne bequamer plaetse sal te verstaen geben.

en wiens pronunciation gemintelijc over een hout met ee in Duytsch / als in

lave	inreile	beals
were	conclave	ceature
boere	berensh	leare
ready	wapon	spake, &c.
heeren	beafts	

Ten sy de ieste deser twee vocalen die Syllabe doet verdecken / als in

Cre-ation.	Chalde-ans.
Cre-er.	blame a.
Cre-ator.	

Maer sommigx herft ee 't geluyt van ie in Duytsch / als in care, hoare, appare: ende sommigx alleenlyck van a, als in haer / dorch 't my: a bedumstent) waer het betee dat de haer meesonden geluyt moet en.

en wiens pronunciation over een hout met ee in Duytsch / als in soole, soole, p-ole, in-ome, good, fond.

en Dit hout oock niet de Duytsche pronunciation van ie over een / als in dese woorden bygher / wheele, seel, thee, see, mee, beer, fluxie, seel, blue.

en hreef 't geluyt van ie in Duytsch / als in people, behalven in eenige woorden alwaer sy her dikker geluyt van e ende o hebben / dorch soo volhouwelijck niet also wannere sy open haer / als in leoparde, Geometrie, George, ende wannere de ieste van de twee de Syllabe bidirect / als in More-over.

en wiens geluyt oock niet ee in Duytsch over een hout / als in cloath, cloathed, boate, goale, brood, ten sy wannere die ieste van dese twee vocalen die Syllabe af-beet / als in Mo-ab, lo-ab.

Wander ander alle onse diphthongen zijnder geen onferre breder om daer regulen van hooy te sullen als onse ee, die sommigx gepronunciet wert gelijck ee in Duytsch / als in shoe, doe, shous, &c. Maer merckmaet gelyck ee in Duytsch / als in

{ toe } { too } { foe } { foo }
 { gou } { goo } { nou } { noo }

na wannere die gebuycht werden als een diphthongus/
 geben als dan haer geluyt gelyk ja, als in goor gaap:
 Haer waanre u ariter g. ofte g. tot beter ſlang van deſe
 letteren komr dan luyt het ander ſynt / eben ghylych de
 Duyſcheſen gemeenlyk deſe woorden prononciereen. Guſ-
 ter, quartel.

Dit feyt magh van u geleſt worden / die de kragt van
 u bekeſt in quoth oſt: Alacrin queth, gerdon, &c. bet:
 eſſen het deſcarthe van u.

Mer veul onghelyck is u, als in quoth: doch deſe diph-
 thongus moet weynigh in de Engel. be ſake gebuycht.

Capit. III.

Van Conſonant-Syllabe, ende veel noodige
 obſervatien, aengaeude 't leſen ende 't geluyt der woorde.

En Conſonant-Syllabe / is het gene welcke verſtend
 ten voorende ofte diphthongus / een ofte flere Conſonanti-
 ten in ſich heeft. waer van woorden gemakelick werden: en
 daer van ſullen wy nu ſpreken / mer 't onderſceyde der p-
 ronomiatic van dieſe / ſon beſer als ofte tale eenigh brenick
 mer de / jeder laenſche heeft. Wy orake van dien / ſal ick
 oock alle ſulche obſervatien inwoeren als tot deſe ſaerde
 noogh ſyn / ſo in 't leſen als geluyt der woorden in onſe
 tale: waer mede ick het eenſte deel van Engelſche Gram-
 matic eynliken ſal: waer dooz het verſt leſen ende ghylyck
 der woorden geleert moet.

Maer hier in en han ick niet verſcekeren / dat ick be-
 quame regulen dooz ſal ſtellen / tot onderwyſinge in elcke
 ſtuck die in onſe tale dooz ſoude moogen vallen / om dat hie
 ſwaer valt exempelien in andere talen te vinden / waer me-
 de men het verſte geluyt van deſe Syllaben in de Engelſe
 tale woorden ſien: Even-wel hope ick daer ſon beſer in
 te gaen / daer weynigh dingen in onſe tale gebonden ſul-
 len woorden / beſcekerende van de Duyſcheſe / maer den leer-
 linge ſulche goede onderwyſinge doe inne hebben ſal /
 maer dooz hy mer heel weynige nygert tot goede perſectie
 ſal bouwen gelyck.

Ende

Ende daerom dancſt wy goet ten eerſten alſulche exem-
 pelen dooz te ſtellen: waer in de prononciatic van onſe tale
 eenighſins ſwaer is: welcke woord eckſt wel geleert ſynde /
 ſal den leerlinge behouden: / dat hy een goet boofſgangh
 inde prononciatic en 't geluyt der woorden gebaen heeft:
 ende andere dincen ſullen daer dooz te eerder begrepen of-
 te beſtaen werden.

Ad. ed, id, od, ul.
 Ag. eg, ig, og, ug.
 As, es, is, os, us.
 Bg, bg, bi, bo, bu.
 Cg, * ce, ci, co, cu.
 Fg, fg, fi, fo, fu.
 Gg, ge, gi, go, gu.
 Lg, lg, li, lo, lu.
 Qg, que, qui, quo.
 Sz, te, ti, to, tu.
 Hg, beg, bog, bog, hug.
 Dg, degh, dig, dog, dug.
 Dg, deg, dig, dog, dug.

Gg, geg, gig, gog, gug.
 Hg, hgg, hgg, hgg, hgg.
 Igg, igg, igg, igg, igg.
 Cgg, cgg, cgg, cgg, cgg. * Nota/
 Phg, pgg, phg, phg, phg. dat ee en
 Sgg, sgg, sgg, sgg, sgg. ci gelyck
 Thg, thg, thg, thg, thg. moeren
 Whg, whg, whg, whg, whg.
 Athg, athg, athg, athg. als ic, ſi.
 Achg, achg, achg, achg, achg.
 Ghdg, hgdg, tgdg, chgdg, chgdg.
 Mad, legge, p-ppg, bog, mug.

Exempelien dooz de prononciatie van ch in 't boofſte
 deel van een Syllabe / chap, chapple, chamber, Chaudes,
 cheſt, cherrie, chiele, choie, chulle, chulden, chade.
 en in 't eynde van een Syllabe / als which, wach, ſuch,
 much, ſech, ſich, witch, preach, match, ſrecc, picch, bonch,
 butch.

Die dooz byndelingen beide moegelijck vallen / be-
 merd het / waer valt eenige exempelien in andere talen te
 vinden tot onderwyſinge van de verſte prononciatic: doch
 ſommige ſeggen dat het geluyt gelyk na de Spaerſe: daer-
 om ſal het den leerlinge profytelijck zyn eenige hulpe hier
 in te ghyſpieren / want ſouder goede prononciatic van
 dien han hy ſwaerlych van een Engeliſman verſtaf wordt.

Maer en in 't eynde of in 't begin van een Syllabe in
 hebzeuse ende Olyſche woorden / ende eygen of proprie
 nannen / werden na de Duyſcheſe waanreſe prononciereet /
 als in Melech, Melchiladech, Alchymie, Catechiſie.

• Dooz e ofte i heeft het geluyt gelyck s. doch ſer ſyn en
 ſchep / als in faced, center, circle: Maer vooz a, o, en u
 heeft altyt het geluyt van k, als in came hanz / come ho-
 gne / quoning huming.

Maer

Maec e in 't eynde van een woort met e daer een bosgrube / heeft het getuyt van e als te voert gekuyt is / doch niet een tynder. Daumer. en een waander van sluytende getuyt als in place, lire, race, grace, naec, mal ee, truce, mace, sinplace, prices, thue, whence, thence, vice, justice.

de in 't eynde van een woort / een ander d'haer booz gacode / ten oerbevolingh ghebruyt van 't eynden / het welcke ons oerduidlyc onnooter inde Engelische tale / waer booz den leeringh (hem in andere talen onbekent eynde) in 't lesen ofte yponunciëren d'ier tale face verandert haer toonden inden by van te voert geen generale regelen toe tynder v'bevolinghe ontfangen heeft. Daerom moet den leeringh hier een methode / dar als in 't eynde van woort 't yv van een ofte meer syllaben / mermeer beate en heeft als eenenclade d of d'atken / ende mach in 't lesen geen ander getuyt hebben / als in de volgende exempelē gheken haer woerden.

adde	} teest	ad	} beide	} teest	} bed
gladde		glad			
jedde	} teest	ic	} beide	} teest	} mad
		ic			

Exempelē booz de yponunciatie van dg.

edje	judgement	Sedge
Silvege	knowledje	Hedgethog.

e in 't eynde van een syllabe / een enkel Consonant volgende inden daer een ander voraet in de letter syllabe booz is / 't yv in 't eynde of in 't midden van een woort / hiet niet sijn eygen hwarichigh getuyt niet yponunciëren / maer dient alleenlyk somtijts tot de belevinghe der syllabe / als in dese exempelē bijelst: behide, belose, life, vife, wife, attire, bare, safety, abode, whereof, d'welcke gelyken moet woerden als of yv aldus in Duytsch geschreven maeren / manentijck: besch / befoot / by / woy / wyd / auyt / hang / faayt / ahoed / hiecof.

Ende somtijt strekt het weynigh ofte niet tot yponunciëren / tot kennisse van welken ondersecht den leeringh booz yponunciëren ofte oeffeninghe haer sal hommen gedenken.

saw	} teest	saw	} own	} teest	} own
Jewe		lew			
domb	} teest	domb	} mane	} teest	} man
peyngwe		peyngwe			

Behalven in enige eygen of yponuncieeren / ofte woorden die daeren oofstijckelijc haer andere talen hebben / als maec e in 't eynde van een woort sijnen getuyt becepscht / als in Penelope, Epitome, &c.

se in 't eynde van een woort / heeft ghewentelijc niet meer hwarich noch getuyt als van een enclade i / daeromme isser oock een onnoothigh ghebruych in onse encl. als van d'ic te voert gekuyt is / getuyt als booz.

Scotte	} teest	Scot	} grafte	} teest	} graf
chaffe		chaf			
stafte	} teest	staf	} grafte	} teest	} graf
stafte		stafte			

Onse g'neet somtijts yponunciëren als g in Duytsch / of g in 't Duytsch / als in glad, God, governe, Gog, Magog, Galilee, gaber.

Somtijts heeft het meer het getuyt van i Consonant / ofte na de maniere van de Fransche tale / als in

genesis	George	age	marriage
generation	geographie	age	bundage
ingage	equage	mortgage	lineage
heritage	strange	chaunge	Savage.
prodigious	pigeon	believe	

Kenigende 't getuyt van welcke letter e. H. H. dese na volgende regelen tot H letter onbevlinging in acht sijn nemen / manentijck: g booz a. o. oo. n. heeft altyt sijn yponuncieeren of eygen getuyt / als in Gad, Gabel, God, gum, good, &c. Thoe booz e. i. ofte y, verandert het manentijck maer in j Consonant / als in genie, Jennie, jinger, jutter / generation, jeneration.

De bestinnde woer van een man met kennisse en seckerheit niet gekelt werden / al hetwel den leeringh eenighe conceptien verdoont mogen werden op het oeffenatie in 't lesen als manentijck: gebooz m. of n. of de diphthongus oo, geeft altyt 't getuyt van i Consonant / als in gem, genery, George, teest jent / jent / jooze / &c.

ge booz d. l. t. s. heeft een vanael getuyt / als in hande, hande / strange, stranged / jelly, jett / geld, geld / singer, singer / dinger, dancier / cangeil, canger / singer, singer / &c.

Thoe ge booz i ofte w is altyt eygenlyck / als in gen, gen, geiter, &c.

ge by malhande ſtaende met e dace aſſer / heeft die-
kels (in inreſtendeel) in 't lezen niet meer geluyt en heereit
als een enkele p, enbeſchijnt een overboudigh gebruych
in onſe ende te zyn / gheleyt te horen van dde aengemerckte
is / als in deſe exempelen becroont wort.

ege	} leest	} eg	} dogge	} leest	} dog			
legge						icp	hogge	hog
pege						pig	dogge	dug

Doorder is het aen te merken / dat wannert g de voraet
i volght / ende n ofte h h 't selve woort den g volght / dan
heeft de g sijn eppenlijche ende natuerlijch geluyt soo niet.

Maer dient aftenlijch toe volkomender en ſtroflij-
gender geluyt van de Syllabe / als in Signe, raigue, ſighe-
right, bright, mighty; welcke na de Wuyſeſche tale gheleſen
moeten werden: zyn: rapit/ſijh/rijt/uyt/mijnt, upghe-
ſeyt wannert in een woort van twee Syllaban/ de letter n
de g volght ende een i voraet achter de n komt / welcke de n
van de g voert / als in Signification, benignity, &c. upge-
nomen eenige tweynige woorden, die het geluyt van g, ende
voeren als ghelijch compariſoent / als benigne, oppugne,
condigne, en dieghelijch / welcke met groeter aetheit en
moette gpronunciereet worden om datte woorden zyn
van niet meer dan twee Syllaben.

Al-hoe-wel dat h in onsen alphabet / een ander manie
heeft / wantwel heeft het 't selve geluyt in onſe tale als in de
Wuyſeſche wannert die aet een enkel Conſonant ſaet:
Maer wannert die niet ofte by andere Conſonanten ge-
voeght is / dan valt het de voraetlijcken moeyelijche te
pronuncieren / als hier boven gheobſerveert hant werden
in de pronunciatie van ch, ende hier na in andere ſaectien
bevoorden sal worden.

Exempelen voog: de pronunciatie van j Conſonant /
Jacob, James, Ieſus, Ieremiah, Iohn, Ioshua, Juſtice, Ieru-
ſalem, Jacke, jade, jag, jakes, jam, january, Jagues, jar,
joy, juſte.

Maer aengemerckte moet werden / dat de gene die onſe
g pronunciereen han / wannert de ſelbe van sijn eyghen
poynter geluyt begericteet / die han dan onſe / Conſonant
oock pronunciereen: want die twee zyn by ons van een
geluyt.

Ende tegentwoedigh han ich het noemen inderbe by
gelijcken

gelijcken als by gic in de Franſche tale / hoewel het noch
niet volkomelijch over een komt met het geluyt van onſe
i Conſonant.

ke achter e wort ſelden in Engleſ ghepronunciereet / en
ſchijnt een overboudige maniere van ſchryven te zyn / om
het woort volkomender geluyt te groeven in toe bechotlinge
van den voraet die voot- gaer. Daerom wannert deſe twee
conſonanten t ſamen in een Syllabe ſaen / dan zyn die
niet meer in geluyt dan de enkele h of e als in crack cras/
brecke, bryh / ſocke, rot / ſoche, molh / mucke, miſh.

Doorder is niet het oock aengemerckte worden / dat le in
het eynde van een woort, en ſomtijt in 't midden, niet ge-
pronunciereet wort als in andere talen / indien een ander
Conſonant voog de i gaet: Maer moet dan liever geſeyt
el gpronunciereet werden / als little, ſtable, ban, lier, viſible,
bride, wamble, eagle, troubleſome, nimble, Apoſtle, noble,
tabernacle, able, recepticle, circle, &c.

Gewoel en heeft el ſo volkomen geluyt niet als in het
woort bell, maer 't gheleyt van e wort e (by maniere van
ſpreken) in gefolgert / gheleyt of het moegelijch ware B,
i, d, t, g, p, &c. ſonder te pronuncieren.

Almaec H U, buenighmaec achter in verſcheydene
Engeliſche woorden geſchreven zint / als Combe, dombe,
wombe, tombe, en bergelijche; daer moet H U, armiereet
worden dat h sijn volkomen geluyt niet en heeft / oock iſſer
hoort in 't geluyt ſo niet als het geſchreven ſaet: maer of
ghy in Duytſ wiſde ſeggen 't oom / dan / woort / toem / &c.
Maer indien h de Syllabe dibidert / dan heeft het sijn ge-
bruycheijch ende eppen geluyt al ſoude in woog: gaen; als
nom bel, com bel, combination, &c.

Wort wannert om 't ſamen in een Syllabe zyn / 't welck
ſelden in onſe tale gebruyt / dan wort de n niet upgeſpro-
ken / als in hymne, leest hym.

Dan nu in 't eynde van een Syllabe met de e achter
aen / daer van mach geſeyt werden als botten van die ge-
ſeyt is / wannelijch daer een overboudige maniere van
ſchryven is / en heeft inder 't geluyt van een enkele e, als
voog herme, peſſe, Amce, leest her, pen / An.

Dan gelijcken de achter e in 't eynde van een Syllabe /
heeft in pronunciatie geen geluyt / als in ſolemne, leest
ſoliti.

Th. 't yn in 't begin ofte eynde van een Syllabe heeft het
geluyt

ghupe van *f* in *Duifsch* / als *Pharaoh*, leest *Savaoh* / *Phahel*, *Phahret*, *Phineas*, *Phineas* / *Epitaph*, *Epitaf*, *Philip* / *Philp*, *philagine*, *Phaam* / *phlegmatic*, *phlegmatich* / *phar*-*zise*, *fantastie* / *philosophy*, *philofofy* / *blaphemy*, *blaffschuy* / *phelande*, *phasant* / *Elephant*, *Orphan*, *Orphan*, *Orfan* / *prophet*, *prophet* / *triumph*, *triumf* / *cc*.

Sommige hebben wy in woorden van de *pluraet* nomber *pp* niet es daer achter in 't eynde van een *Syllabe* / 't welck niet anders *uytgesproken* wert als *ps* / dan so ich meene een *copypis* in onse schryven is; als *nappes*, *wappes*, *shupes*; leest *traps* / *whips*, *ships*.

Doorder staet der *art* te merken dat in de *Engelse* tale *trantmeer* te na een *ander* / volght / het getuyt van te niet en heeft; *gh* daer schijnt een *overvloeding* gebuyet in onse tale te zyn / 't welck wel na ghelaten mochte werden / als *laere*, *tharres*, *lure*, *ware*, *carre*, *deterre*, *fiere*, *ashorre*, *cuere* / 't welck alsoo wel gescheben mochten woorden *ghetijche* *gepronuncieet* worden; / *flag* / *slap* / *jay* / *woag* / *cat* / *defer* / *fil* / *obho* / *tu*.

Crempelen voogt de *pronuntiatie* van *s* in 't begin van een *Syllabe*: *Satey*, *late*, *sette*, *sitt*, *loft*, *ripper*, *tonniet*, *soone*, *lame*, &c.

Van de *s* in 't eynde van een *Syllabe* / als *this*, *list*, *thus*, *nevertheless*, *transgress*.

Wde het leest sijn getuyt was *sjnder* en *dammer* dan de *gheweranders* hare *s* in het woord *sjnder* *pronuncieeren* / en by na gelijck sy de *s* in *saerament* *uyspoken*.

Doer sommige heeft her de *bracht* en het *getuyt* van *z*, als in dese woorden / *was*, *is*, *his*, *pront*, *glare*, *grare*, *greare*, *pleare*, *caze*, *peare*, *thole*, *noze*, *w hole*, *gule*, *wile*, *chele*, *lucose*, *linele*, *secele*, *chuse*, *loose*, *uic*, *cusule* / en vele *andere* / 't welck den *leerling* meeter *hij* *rebaeren* sal.

Kennet recht hier oock dat *ie* in 't eynde van een *Syllabe* oock *bedruist* een *overvloeding* *manere* van *schryben* in onse tale is; *geijch* ich te hooren van *dde* hebbe *geleyt* en heeft *met* meer *getuyt* als een *enkele* *s*; *geijch* men *voogt* dese *exempel* sien van; *Crosse*, *croop*, *rightconesse*, *vichtrouffnes* / *distresse*, *distress* / *wilderness*, *widerness*.

Crempelen voogt de *pronuntiatie* van *sh* in 't begin van een *Syllabe* / shall, shell, shear, shirt, shurt, shop, shoosh, shan, shooffe.

Van *sh* in 't eynde van een *Syllabe* / *Marsh*, *hersh*, *fish*, *dish*, *fish*, *lash*, *dash*, *gashana* &c. *strecht*

Wrecht dat *enkele* *s* *naer* een *woord* in 't eynde van een *woord* dat den *naem* van eenig ding is / *ghemeynlych* het *recht* van 't *pluraet* nomber (of *getal* van *veele*, is / als

sing:	{ part act widow }	plur:	{ partes actes widowes }
sing:	{ hand town dream }	plur:	{ handes townes dreames }

Ende sommige *verooracelt* het *niet* dat *voogt* tot *nuec*: der *Syllabe* *il* *pluraet* alsoo het *is* 't *getal* van een *woord* in de *vooggaende* *rechten*: *gh* daer *sommige* *maecht* het *vercom* een *ander* *Syllabe*; als in dese.

sing:	{ forge place resemblance }	plur:	{ forges pla-ces resemblan-ces }
sing:	{ Countenance change purle }	plur:	{ Countenan-ces change-ces pur-les }

Ende *veele* *andere* / *die* *doog* *oeffeninge* en *oefenatie* *mel* *gevoeren* *sullen* *werden*.

De *pronuntiatie* van *th* in een *Syllabe* / is een *bart* de *maect* *dingen* (voogt een *baeren* *ander* *naem*) *die* in onse *Engelse* *tale* te *binden* is; en *daerom* heeft den *leering* daer *inne* de *grootste* *hulp* *van* *doen* / om 't *recht* *getuyt* te *besonnen* / *waer* *toe* *heyt* *dese* *navolgende* *exemplen* *die* *men* *sullen*: *th* *the*, *thing*, *thunder*, *there*, *them*, *though*, *thorow*, *through*, *sithewhe*, *death*, *hath*, *hath*, *hith*, *within*, *with*, *withn*, *forth*, *broth*, *broth*, *clooth*, *bosh*, *leeth*; *alliceth*; *horth*, *fourth*, *both*, *month*, &c.

si *voogt* een *boract* in 't *midde* of *copys* van een *voogt* *moet* *ii* *gepronuncieet* *voeder* *gelijck* *ii*, als

pronuntiation Congregation alteration, &c.	{	pronuntiation congregation alteration, &c.
--	---	--

v *Consonant* heeft in onse *tale* *gemeynshap* *met* *maect* *heeft* *algt* *een* *grooet* *en* *gemactelyche* *getuyt* *als* *i*. *waer*

maer van de pronuntiatie seer niet by de diyfsehe v ber: geteiken magh worden inde nabolgende woorden / vader / boeren / vize / loopen / &c. han niete doog d' oeffeninge van dese en die gelycken experimenten ghyseer worden by. lives, give, lives, have, gave, twelve, more, growe, above, brave, grave, wives, &c.

Alwaer den te stercken staet / dat maniere een noomen substantiva niet se in 't getal van een eyndigh, so manie her diermissen 't getal van twee doog de veranderingh van f in v, als sing. wife, life, theefe, knieft, plue: wives, lives, theeves, luives, &c.

Kennerche als ic achter g in 't eynde van een woort staet: ren ander syllabe atyge niet en becoofacthe / more dient alseentijck on 't getuyt te bevaachten; als tongue, tongues, plague, regne, Hague, Prague; die gelyt geve als of sy / tuis / ruyg / vnaag / roog / vnaag / Praag / &c. oeffenighen waren.

Maer u achter g in 't begin of copus vollen woort / dient tot bechadinge des gelytens / als guile, guilt, &c. ende sommijck isst gelyck een haire consonant mit p. Gelyck het ooch sommijck achter q staet / als quardon, languas, quarter, quarterion, &c.

Ooch sootale ogh sommijck binden que in 't eynde van woorden achter den vocael j, alwaer het getuyt moer hebben als ec, als Catholique, theologie, publicae, Cinque, &c. Ick Catholique / theologie / publick / Cinck / &c.

Sommijck mach de ue in Engelse woorden ooch ghyckheit werden woog een diphthongus / om barer het getuyt heeft van de diphthongus en of ew, 't welck so menighmael gheschiet als de ue de vocaelis pleats behiet / als die, true, endie, pushe, leest den / teat / ensem / pussem / &c.

wh in het begin van een syllabe valt becrandelingen ooch heel swaer / als what, whye, whit, whome, when, when, whence, whither, where fore, &c. die doog ghycke experimente die ick tot noch toe in de diyfsehe tale bebonden hebbe / konnen wygete woogen.

Ickreth / bar ie in 't eynde van ren woort in d' Engelse tale dichterlij soo breie is als y, ende moet als y in de becrandijfch gepronuntieert werden: erupel / onlic, veelie, truke, angie, heatie, foonthe; leest onty / beest / ruyg / onger / draep / vonthy / &c.

Tek bekennet datter dese andere regelen behoorden woog ghestelt te werden / indien het mijt oogen-mech ware de Engelsche in haer eyghen tale te onderwijffen; Maer in dese saecke houde ick het genoeghslicke bingen te waerken die een Nederlander (of ic andere becrandijfingen die de Nederlanderse tale ghyseer hebben) moogen behulpsaem sijn in 't gene waer in onse Engelse tale becrandijfende is vande vancrueliche spake der ghyer die ick hier doog aengenomen hebbe te onderwijffen. Tot welcken eynde de woogenslicke oeffeningen aenquade de lecteren / voorlesen / diphthongus / en syllaben niet haer respectue pronuntiatie, en gelyt de woorden (brechope ick) genoeghslicke sijn. Ende in 't wooghen gaen loer den Ieser hier (eene woog al) aenmercken / dat indien hy iets tuit waer van hier borden geen vegel ghestelt is / dat magh hy na den wyse sijnre eygen natuerliche (of Nederlanderse) tale ghytelijck pronuntieeren / tot dat hy van ny onse vancand anders een grond-vegel ter contrarie hooren sal.

Wat de punten / distinction / en andere directien om recht te selghen aenquae / ('t welcke Orthographic is) heb ick geensind willen aenvoeren noch daer van spaken / als in dese saecke onnodigh sijnde / weenten wy daer in ghyen andere regelen en hebben / als wat de Latynsche / Nederlanderse / en andere talen nebe bengen; ende het woogstelen van dien soude dese voluamen al te groot machten om woog een geringe penningh te sloopen / en de vrgelen veel te veel om in een hoghen tijt geleert te werden.

Ende die woogstelye dat dienen woog 't eerste deel van de Etymologie, 't welcke niet geleert en in 't weck gelyck sijnde, na de meeninge des Xurhus, 't welck in een hogten tijt moogelijck is te doen / en wijfsehe ick niet / of enig vcrstandigh icerlichek alwaer hy van de Engelsehe tale noch soo vancr / ecrandijf sal hy machigh sijn alles wat heit bar in soude moogen woog-komen / diphthelijck en pronuntielijck te lesen en pronuntieeren / en daer doog te meer hemnisse hebben om de diectionen te gebuyghet tot significatie van woogden / en sal niet vrec incedde selijp in 't leeren / verstaen en sprecken van de Engelsehe tale woogmaen.

Het tweede deel van de Engelse Etymologie.

Hebbende in 't boogaende deel van mijnen Engelsert School-meester; den leerlingh so verre gelykacht; dat hy (indien hy hem aan die boogstrijden gelykenheit houd) inachtigh sal zijn de Engelse tale vrompelych te lezen en vromteeren; so sal 't nu verstaen zijn sulke veylen en instandten doot te stellen / die behuysaem mogen zijn tot het verstaen ende spreken der letter; op dat de boogaende veylen dienlicht mogen zijn om 't gene dat een ander sprecht of schryft; te mogen verstaen; als oock sijn eygen sin en meeninge vult te konnen spreken. Tot welken eynde ick mijnen begonnen methoode verhoogen sal; namentlych; om van de deken der spake en d'aenschelen van bien te handelen; so verre als in dese sake noodigh sal zijn; ende daer na van de Symtaxis of Constructie spreken.

Cap. I.

Van den nomen Substantivum en adjectivum.

In onse Engelse tale hebben wy acht deken der spake / welck inde Latynse; waer van d'eerste ghevoert wort nomen ofte een naem / om dat het in sich begijpt de naem van alle dingen die gesien / gehoort / gehoort / ofte verstaen mogen werden; als a man een mans; fishes, fishes the voyce, de stemme; good; goet; great; groot; Edward, Edwardeus; John; Jan; &c.

In naem isser hier noodichelyck van twee soorten te spreken; Substantivum en adjectivum.

De substantivum; is sulcken naem die by sich seiven (of alleen) verstaen kan / en bereypt niet geen ander woort bevoenicht te werden om sijnen signification te toonen; als an house, een huys; the dyall, de wijfser; the King, den Koningh; &c.

Waar zijn drie dingen den nomen Substantivum aersgonden; die hier noodigh zijn om weten / om onse Engelse tale recht te konnen verstaen en spreken; als namentlych / azyghelen / getallen / en casus.

Wd gebuysen in onse tale twee azyghelen / namentlych a ofe an, waer doot de Duytschen een gelykelyken; als

als a man, een man; an house, een huys; ende the more doot de Duytschen het en d' gelykelyken; als the horse, het paert; the house, het huys; the King, de Koning. Ende de gene die 't gelykelyk van eenreude het ofte de verstaen / als azyghelen by de naem in 't duytsch ghevoert; moeten oock 't gelykelyk van a of an, ende the in onse Engelse tale wel verstaen. Alreyngh dat wy eenige distynctie of onderscheyt in 't gelykelyk van a ofe an maken; 't welck alreud is; wanneer de nomen (ofte name) doot welcke de azyghel pekt is; niet een Completie consonant beginn; so gelykelyken wy de azyghel a, als a man, a dog. Alreud indien het begint met een letter dat eyghenlyck een vocal is / ofte naer een aspirerende consonant / dan gelykelyken wy de azyghel an, als an ase, an apple, an house.

2. Gelyken in drie andere talen; also in onse Engelse tale; heten wy dan geen meer als three getalen (of numeri;) singularis en pluralis. Ofte 't getal van een / en 't getal van meer. De singularis sprekt waer van een; als stone, steen; tree, boom; de pluralis sprekt van meer; als, Stones, steenen; trees, boomen. 't is oock een te verstaen / dat in het leeren van een nomine substantivum wy het singularis in pluralis; so voegt wy in 't eynde van 't woort; s ofte n niet pluralinge veranderinge. 't welck den leerling doot; d' verstaenige en obseruante der volgende regelen haer verbaen sal; als;

sing.	<table border="0"> <tr><td>{</td><td>Horse</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>face</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>man</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>woman</td><td>}</td></tr> </table>	{	Horse	}	{	face	}	{	man	}	{	woman	}	}	plus.	<table border="0"> <tr><td>{</td><td>Horses</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>faces</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>men</td><td>}</td></tr> <tr><td>{</td><td>women</td><td>}</td></tr> </table>	{	Horses	}	{	faces	}	{	men	}	{	women	}
		{	Horse	}																								
		{	face	}																								
		{	man	}																								
{	woman	}																										
{	Horses	}																										
{	faces	}																										
{	men	}																										
{	women	}																										

Maer hier is een te merken dat wanneer de singularis niet s, se, se, ce, ge, ch, sh, ofte x eyndigh; dan weerd' er doot de byvoeginge van s of es pluralis gemaect; als winelle, winelles; horse, horses; crotle, crotles; place, places; pledge, pledges; cage, cages; patch, patches; fish, fishes; box, boxes. Ende in sommige gelegentheit maect 't sprekere van de pluralis dat de nomen substantivum een syllabe meer heeft; als 't in de singularis hadde; als graec, gra-ces; pledge, pleech; ende alle de woogaende verstaen in desen regel.

Alreud wanneer de singularis niet eenige andere letteren eyndigh; dan is de pluralis; doot de byvoeginge van s; ge; so maect sonder eenige veranderinge der syllaben in het woort; als;

D

dog,

elc, elogs,	key keys
wed, weds,	Concey Conveys.
robe robes	ſtie ſties
rod rods	toe toes
bee bees	ſhoe ſhoes.
bee fees	pew pews
lee lees	book books
tree trees.	bell bells.

ſcal ſcals
ram rams
game games
gun guns
bone bones
bar bars
bough boughs.

Maer in de ſoorteringe van 't pluralis zijn vele anomalies of moorden die geen regel hebben: welcke den leerling wel moet aem mercken/ als natuurlijck:

foot feet	leaf leaves	loaf loaves
tooth teeth	sheaf sheaves	turf turves
goose geese	beefe beeves	wolf wolves
loafe lice	theefe theeves	brother brethren
maule mice	knife knives	child children
ſhafe ſhaves	life lives	hoſe ends peſe
calfe calves	wife wives	betandaren in 't plurali niet.

't Pluralis loert gelijckertijds dooz de by-voeginge van en gefoortert/ als van

oxe oxen	man men	} dooz Contractie.
chick chickens	woman women	

4. Waer zijn oock in namen (of nomina) ſex caſus in teyde getaltes/ waer van men 't onderschept aldus magh voerſtellen.

Caſus nominatius doet alijht dooz 't verbum, en antwoort de vzaage wie ofte wat; als the maſter teacheth, de waters doe flowe, de wateren vloten; a man loveth, een man bemint.

De genitivus caſus heeft gemeentlijck dit teeken of (i. e. han) en antwoort op de vzaage wiens ofte waer van/ als the learning of the maſter, de gelettertheit van den meeſter; the crying of frogs, 't gelygt der kich-voegſſen.

Ofte anders is de genitivus caſus van de nominativo gefoortert dooz de byvoeginge van s waanner van poſſeſſie geſproken moet/ als the Maſter's bookes, des Meester's boeken; the maus wifeome, de mijs heyt des mans; an hoſtes ſtrength, de ſterchte van een part; an oſſes burden,

een

een Oſſes laſt: the chickens meat, het eten der kicken; the childrens becad, het kjoort der kinderen; my fathers houſe, mijn vaders huys. 't Welck na de Duyſche maniere van ſproken is: Gottes Hous; of de Hous Gottes. Ende in ſulcken gevalte loert de caſus genitivus alijht dooz de nominativum gheſett/ als Abrahams God, in plaſſe van the God of Abraham.

De Jativus caſus loert gemeentlijck behent dooz het teerſten to (i. e. aen of tot) ende antwoort op deſe vzaage/aen of tot wien? of aen of tot waer? als/ I gave a book to the maſter, i. e. Ich gave een boeck aen den Meester. I gave a pence to the watchmen, i. e. Ich gaf 12 penningen aen de waekters.

De accuſativus caſus volghet d' verbum en antwoort op de vzaage wie ofte waer/ als I read Virgil, i. e. Ich lees Virgilium: I love the chides, i. e. Ich bemint de Duderlinghen. Ten 3° waanner het dooz een ppoſitie (die dooz gaet) de caſus accuſativum gemaekt wert/ als I goe towards London, i. e. Ich gaer na Londen toe.

Merck oock/ dat de accuſativus caſus ende het nominativus gelijck zijn in 't maken van Engelſche moorden/ en verſcheyt alleenlijck dooz d' verbum daer het dooz ofte achter komt/ als/ the Maſter teacheth the Schollar, i. e. de Meester leert den Scholler; (alwaer the Maſter de nominativus caſus wert/ en the Scholler de caſus accuſativus.) the waters did overflow the cities, i. e. de wateren overvloeden de Steden: the fire burned the hay-reck, i. e. het vier bechander den Hay-bergh.

De vocativus caſus is het gectwoert inde top tot een ander vopen of ſpreken.

De ablativus caſus is ghementlijck beegefeſſchapt meer en ppoſitie den ablativum caſus dienende/ als/ of, ofte from the Maſter. Ende beſe zijn gemeentlijck gecomen van de ablativi caſus, te weten: in, with, through, from, by, ende oock ten na den Comparativus gradus; als greater than Alexander, ſtronger than Hercules. Ende ſoo beel ſal inſeuden den nomen ſubſtantivum geoorgh zijn.

Jhr dare is een ander ſoort van namen/welcke gemaekt werden adjectiva, om dat de ſelbe ſonder een Subſtantivum niet en houen ſtaen; ende dienen om de qualiteit van de Subſtantivum te betrouwen; als/ a good man: A lubborne ſun: faire weather: a propitious voyage: an angrie woman:

23 2

14

til waters, &c. waer van ghy de sozin en beduyginge vint den sijn in de dictionaria ofte woordenboeck en andere boeken tot dien eynde behuyfacht.

Doorders staet het hare een te ineren / dat al 't geene hier boezem ingens de nomien (of naem) in het geene oel becliaet is / den adjectivum soo niet toeboezem als de substantivum, vermits de adjectivum atzamer de substantivum gaet / ofte een substantivum in sich selve bezeugt ofte becliaet heft.

Ende haecomen (sullen de infinitiuen ofte vgeelen voer atzich) len / getallen / ende casus te waeren gestelt: gebuyghelijch sijn voer de nomien adjectivum.

Afkerighel staet het den leerlinde te weten / waecom hy in sijn Enghel spracken sooghoudelijch moet letten / dat onse adjectivum, 't zy in geral / ofte casus / sijn te inmatie niet en becaende: Alere behoudt alstz de selve sozina en beteren in alle ghetallen en casus / dien het in nominativo casu singulri heet: als men in dese nabolgende woerden sien han / a good Scholler learneth good instructions, from a good maister, by reading good bookes, and using good indeavours, neglecting no good opportunities. Waer in H. A. sien komt / dat goet die de nomien adjectivum is / sijn te inmatie ofte sozin van letteren minnermeer becaende. Ende dergelijch staet het in andere exemplen.

Ooch Adjectiven wiens beduydinghen becaendeeren ofte verminderen mogen: homet Comparatie ofte vergelijkinge sozineven ofte bevelen woerden. Van Comparatie sijn daer drie graden gelijch in 't A. atz / ende andere talen; te weten / positivus / Comparativus en Superlativus.

In onse Enghelise talen homet hy de Comparativus gemenez: dooz toe-boezinghe van er nen 't eynde van de positivi / ofte dooz rgheluyghen van de adverbium more met ende dooz de positivum. De superlativus huet dooz het toe-been van er nen 't eynde van de positivum gefoerret; of in dooz het stellen der adverbium most ofte very booz ende met de positivus: als in dese nabolgende exempelien gesien kan woerden.

greater,

great	greater, ofte more great.	greatest, ofte most great.
* large	larger, ofte more large.	largest, ofte most large.
Diffit: strong	stronger, of: te more strong.	Super: most strong.
high	Higher, ofte more high.	lar: highest, ofte very high, ofte most high.
mighty	migh yere, ofte more mighty.	mighly, very mighly, most mighly.

Hyperlativum eenige toezinge / die have Comparativum en Superlativum alsoo sijn hare positivus dooz toevoezinghe van er en et niet en homet nomien; maer maachen een becaendering van 't mooze: als / good, better, best: evil, ill, bad, naught; worse; worst; &c. Even-het moezige alle bevelen huet den dooz more ende most, houdende de sozina van de positivus: Whalben much ende many, dat een bysonder sozin van bevelen sijnge hebben / te weten: much more, ofte more, very much ofte most. It. Many; more; very many, ofte most. It. Dergelijch / little; lesse; least: ende migh, die haeren Superlativum nichelst ofte next maerlet: misgaderd / fare; farther; farthest. Ende in sommige adjectiven is most atzmer de positivum gestelt / als juster, innermost, ofte inmost: utter ofte outer, uttermost, armost, outmost, outermost: upper, uppermost: under, undermost: necher, nechermost: former, foremost: hinder, hindermost ofte hindmost.

Wdy hebben ooch binmatie adjectiven / die bande booz gaende gefoerret sijn / ofte dooz toeboezinghe vanish in 't eynde van de positivus / ofte dooz het woofstellen van het teeken some what, ofte a little ende positivus; als ban white hont whitish, ofte some what white. ban black, hont blackish, some what black, ofte a little black, &c. Ende dooz desen regel werden sozintz Substantiven adjectiven in gelykenis gemaech / als van child hont childish, &c. Dergelijch ooch dooz by ende like: als / ban man hont manly: ban Christian, hont Christianlike, ende meer andere / hiet te lange ont te becliaen.

Wdy hebben ooch pwaerde adjectiven / die sijn de positivus gefo:

gefoormet worden door 't boogstellen van *vn*, 'in, ofte in, acnde positius: ald van godly mozt vs godly ghenaeche; van wile, unwise; van equal, unequal; van patient, impatient; van temperate, intemperate, &c. Ende van 't de be- dugginge het contrarie ofte steydygh regens de bedrugginge van de eerste positius. Dan de seide nature en signifi- cacie zijn adiectiuen gefoormet wt Substantiuen / door by-voeginge des adjectiuij: als van guet hont guet- jelle; van blame, blamelesse, &c.

Ende van seke sal genough zijn in dese gelegentheyte ge- spjooken te worden van 't seckle deel der spjahe / nament- lijk een nomien beyde Substantiuum ende adjectiuum.

Cap. II.

Van den pronomen ofte by-naeme.

Nest een den nomien hebben wy in de deelen der spjahe een pronomen, om dat het den nomien seec gelijck is; ende wort in 't berouwen ofte 't behalven eenigher dinghen gebuycht / ende heest inde wongeste tale d'iedersef spjooken / namentlijck / personale, demonstratiuum, ende relatiuum.

De personele zijn drie / die, de drie personen in beyde ges- tallen drieteeken: ald /

1 I. ick.	} plural.	1 we. wy.
2 thou. ghy. v. i.		2 ye. ghy i.
3 he. hy.		3 they. sy i.

Ende werden aldus in haer hafen beranderd / te weten.

1. De pronomen I maecht in alle andere hafen in de numero singularium, niet het teeken der casus, als te vo- ren in de nomien geseyt is; ende inde casu nominatiuo plu- ralis we, ende inde andere hafen plur. ale us, niet het teeken der casus als boven. Welhoudeghich dat wanneer in de casu genitiuo van possessie gespjooken wort; waer myne ende our in plaetse van of us, gebuycht: als in plaetse van the bookes of me, seggen wy / my bookes; ende in plaetse van the bookes of us, seggen wy / our bookes.

2. Thou maecht de andere hafen van 't getal van een thee, en inde nominatiuo plurali yee; ende in de andere you, niet te rekenen ald boven: ten so dat wanneer in de casu genitiuo van possessie gespjooken wort; ald van werden thine en your in plaetse van of thee, of you gebuycht: ald in plaetse

plaeck van the boeke of thee, gebuycht wy thine boeke; en in plaetse van the land of you, seggen wy / your land.

3. He isd genus masculinum en casus nominatiuum van 't getal van een / het teeken der femininum in de seibe casus she ende het neutrum it maecht: ende in alle andere casen van 't getal van een / het masculinum him, het femininum her, en het neutrum it. Ende in de nominatiuo plurali, alijcht het in omni genere, en in de andere casen them: de welke door de vorige teekenen onderscheyden werden; ald boven beseyt is.

4. Van dese drie personen zijn gelijcke by possessiuen gehouwen: de signifiacatie en berisningen waer van aldus in 't hojste aengenecht snoten werden / te weten:

1 my, myne.	nijst
2 thy, thine	ghij / sijne
3 His	zijn.
hee	
his	haar.
3 our, ours.	onst.
2 your, yours.	sijne.
3 their	haer lieber.
theirs.	

1. Van gelijcke naturee zijn one ende your, wanneer die beyde singulariter en pluraliter gebuycht werden / gelijcke in sulcke saeken zijn; altoer niet al om een persoon possef- seuen zijn / ende als de possessie of eef-deel van 't getal van een isd.

6. My ende myne houden hare sojn alijcht alleend so wel in 't getal van een ald van meer / ende bewijzen haer wer- sijn alleelijck door 't teeken der casus: inthegenset dat wanneer de Substantiuum (die volght) niet een Consonant begint, dan seggen wy my, ald my father, my wife, en waer- naar t niet een vocal ofte niet een aspirerende Consonant begint; ald van seggt wy myne, ald myne aunt, mijne hant.

7. Van gelijck mag van thy en thine gespjooken werden, doch wanneer men een byge beantwoorden sal / ald whole book is this / dan seggen wy / it is myne, not thine.

8. Haer soo her door her, our, ofte your beantwoort wort / dan seggen wy / hers, ours, yours: ald / it is hers or ours, not yours or theirs. Andersijnso houden our ende your alijcht de

zelfde sojme in alle casen in beide geslachten / ende moet doog
der reellen van de casus onderscheyden.

8. Dese personaten en possessiven zijn sonderling oock niet
selle gecomponereet / houdende de selve sojme in casen niet
de personaten ofte possessiven waer van 39 gecomponereet
zijn / doog byvoeringe van 't woort selle ofte my selle in 't
getal van een / en selves in 't getal van twee / als :

Ich selve my self.

1 sing. I my self.
myne owne self.

ghy liever thy self.

2 sing. selver than thy self.
2 sing. thine own self.

hansself

her self

it self

hansself

she her self

his own self

her own self

its own self.

3 sing.

Our selves.

we our selves.
our owne selves.

your selves.

you your selves.
your own selves.

plur. them selves.

plur. they them selves.

plur. their own selves.

De pronomina demonstrativa zijn drie / en tweden sojge :
noemt ou dat 39 op eenige dingen wysen / als :

this dese / dit.
finge: that dat / die.
the same de selve.

these dese.
plur. those die.
the same. de selve.

Waer van de selle oock niet self gecomponereet magh
worden / als : de self same.

De andere twee niet same ofte self same, als; this same,
this self same: that same, that self same things: the same, these
self same, those same, those self same things or persons.

De pronomina relativa zijn oock drie / also genoemt ont
dat 39 aen vermen bescreven daer te boven van ghesproken
is / ende 39 zijn :

1 who, whom, what.
2 which, the which.
3 that.

wo / wat.
welcke / de welcke.
die ofte dat.

who

who is her nominativus casus in 't getal van een / ende
refereert alleenlijck op persoon (manus en geesten) en
maekt in alle andere casen whom, gheschijneret 39nde
doog het twelven der casen, als: te boven bescreven is. which
ende dat zijn indifferentelijck aen pers gerefereert: ald
the man which I spake to me. d'ise, the man that I spake to me.

That behoort sonderling so hiet als: that which, ald I gave
you that you asked, doog: that which you asked. Ende alsof
waer wat oock menighmaet gebuyt / ald I brought what
you bade me: doog: that which you bade me.

Each staet hier aen te merken / dat maniere het woort
dat gheeret magh worden in which, dan isst een selve-
ment: andersing is her een Conjonctive; ald: I have read the
book that (which) you lent me. Ich hebber bereet ghesien
dat ghy my geleent hebt. I wish that I might goe hence:
Ich wenside dat ich van hier moecht gaen.

Uer te oock aen te merken dat where, here, ende there,
mer een selve here propositie bare toe grammeereet (sintz ald
absout, at, by in, of, unto, with, &c. mer sonderling doog
which, this, en that ghesit; ald wherein, doog in which;
hereby, doog by this; theerwith doog with that.

Who, which, en what, 39 oock intz gheschijben: ald
who brought this cheeke? wie heeft dese haeke ghebracht?
which is the way to London? welck is de wegh na Londen?
what doe you say to me? wat seght ghy aen my?

Ende doe uelck 39 gecomg doog de pronomina (ofte la-
tinnen) in dit saken.

Cap. III.

Van 't verbum. (ofte woord.)

Het volgende deel der spzken is een verbum, 't welcke
een woort is / dat niet moodus en tempus (j. e. maniere
en tijt) gheschijneret waer / en berekent' aenre ofte passie:
ald: I goe; I love; I am loved; I inherit; it is written.

Ende 39 zijn ofte personati / als: teach; ofste imperso-
nael / ald: it behoveth. Van beide welcke sojmen dan seer
singel bescreven gecompen in den dictionario daer te vo-
ren van ghesproken is / vinden sal.

Verben (ofte woorden) van actie zijn ofte byvoetijoe
ofte absoluyte.

25

Suppl.

Suppletijse woorden zijn teekenen en supplemen-
ten waer doot eenige actie op gemachte en in allen mooden en
tijden onderscheyden meer: en han op de volgende manie-
re ingedrukt ofte gesouneert werden.

Indicativus modus
tegenwoordige tijt.

I doe	ich doe.	we doe	wy doett.
si: thou doest	ghy doet.	pl: ye doe	ghy l. doct.
he doth.	hy doet.		se doct.

Imperfecte tijt.

I did	ich dede.	we	wy deden.
si: thou didst	ghy dedet.	pl: ye did	ghy dedet.
he did.	hy dedt.		se deden.

Perfecte tijt.

I have	ich hebbe.	we	wy hebben.
si: thou hast	ghy heeft.	pl: ye have	ghy hebt.
he hath.	hy heeft.		se hebben.

Pluperfect.

I had	ich hadde.	we	wy hadden.
si: thou hadst	ghy hadde.	pl: ye had.	ghy hadden.
he had.	hy hadde.		se hadden.

Futuro.

I will or shall	ich sal	we	wy sullen.
si: thou wilt or shalt	gy sult.	pl: ye shall or	ghy sult.
he will or shall.	hy sal.		se sullen.

In den imperativo modo.

let me	laet my.	let us	laet ons.
si: doe thou	doet ghy.	pl: doe ye	doet ghy.
let him.	laet hem.		laet hem.

In den potentiali modo.
Tegenwoordige tijt.

I may or can	ich magh of kan.		
thou mayst or canst	ghy mooght ofte kunt.		
he may or can	hy magh ofte kan.		
we	wy moegt / of kunnen.		
ye may or can	ghy mooght ofte kunt.		
they	se moegt of kunnen.		

Im

Imperfecte tijt.

1 I might, could, would, should.	
	Ich mooght / kost / wilde / soude.
2 Thou might'st, could'st, would'st, should'st.	
	Ghy mooght / kost / woudest / soudest.
3 he,	hy mooght / kost / wilde / soude.
1 we might, could, would, should.	wy mooghten / kostten / wilden / souden.
2 ye would, should, would, should.	gy mooghten / kostten / wilden / souden.
3 they	se mooghten / kostten / wilden / souden.

De perfecte booght have aen de imperfecte / als:
I might have had, Ic. Ich mooght hebben / se.

De pluperfecte booght had, ald:

I might have had, Sc. Ich mooght gehad hebben / se.

De future booght hereafter (i.e. hier na) act de tegen-
woordige / ald: I may hereafter, here na soude ich moegt.

In den infinitivo modo.

In de perfecte en pluperfecte.

to have or had, hebben of gehabt.

Soe dat doot de kennisse van de voorgaende Supple-
tijden / ghy moet ont hoe ghy enige verbum van actie
souneeren sult / na dese volgende maniere / i' sy met ofte
sonder het teekene.

In den indicativo modo en de tegenwoordige tijt.

I love, or I do love,	ich beminne.
thou lovest, or doest love,	ghy bemint.
he loveth, or doth love,	hy bemint.
we love,	wy beminnen.
ye love, or do love,	ghy l. bemint.
they love.	se beminnen.

Imperfecte tijt.

1 I loved, or did love,	ich beminde.
thou lovedst, or didst love.	ghy beminda.
he loved, or did love,	hy bemint.
we	wy beminden.
ye loved, or did love,	ghy l. beminde.
they,	se beminden.

26

Perfecte

Perfekte tijt.

I have loved.
thou hast loved.
he hath loved.

we have loved.
ye they

ich heb bemint.

ghy hebt bemint.
hy heeft bemint.

wy hebben bemint.
ghy sieden hebt bemint.
fy hebben bemint.

Plusperfekte tijt.

I had loved.
thou hadst loved.
he had loved.

we had loved.
ye they

ich hadde bemint.
ghy haddet bemint.
hy hadde bemint.

wy hadden bemint.
ghy sieden hadt bemint.
fy hadden bemint.

Futuro.

I shall or will
thou shalt or wilt love.
he shall or will

we shall or will
ye they love.

ich sal of wil beminnen.
ghy sult of wilt beminnen.
hy sal of wil beminnen.

wy sullen of willen
ghy sult of wilt beminnen.
fy sullen of willen

In den Imperativo modo.

- 1 let me love.
- 2 love thou, or doe thou love.
- 3 love he, or let him love.
- 1 love we, or let us love.
- 2 love ye, or doe ye love.
- 3 love they, or let them love.

laet wy beminnen.
bemint ghy.
dat fy bemint.

laet ons beminnen.
bemint ghy sieden.
dat fy beminnen.

In den Subjunctivo modo.

Deze tegenwoordige tijt is eben als eens gefozmeert als de tegenwoordige tijt van de indicativo modi, niet een conjunctie als when, &c. ofte by aldien het de kracht van wenschinge heeft; so is het niet would God ofte God graunt: ende wanneer het de kracht heeft van de potentialis, dan worden dese treckenmen may ofte can daer by geboeght als te horen in de Suppletieven.

De

De velle van de tijden (of tensen) zijn na de selve reghel gefozmeert / met de Suppletieve treckenmen als voert. Welcke ich om hoopdelijckheit na late in 't byrede te hees halen / brenkende dat de gene die maect een meeningh hemnisse in grammatica hebben / het selve treckenmen sullen te-rysspen door 't gene ich alreede voorgezett hebbe. Ende voer de gene die daer geen kennis in hebben soude maect confulse reccoofaten om de beschreydenheye van forma te multiplicavit.

In den Infinitivo modo.

Tegenwoordigh ende plusperfekte tijt.
to love. te beminnen.

Perfekte ende plusperfekte.

to have loved. bemint te hebben.
or had loved. bemint hadde.

Merck dat indien ing. en d' absolute verbum van actie gehoeght weert / so ingeert het in anse tale een participium van de tegenwoordige tijt; als: love, loving; teach, teaching; d'welcke als een participium gebruyck magh treden. als: he came running; ofte als een adjectivum genomen van een verbum; om dat het dichtwilt de plaetse van een adjectivum behleert / als: a loving man; a teaching master. Ten by dat het participium een ander adjectivum volghet / ende dan magh het de plaetse van een substantivum behleeden / als: my loving of thee; thine hating of mee.

Na den verbum activum moeren top leeven hoerren de passieve stemme van een absolute verbum sormen sal.

Wat gebaen woer door de Suppletiven an ofte be, totvoegende het verbum geijcht het in de perfecte tijt gefozmeert ('t welck is loved, taught, slain) naer dese volghende maniere.

In den Indicativo modo.

Tegenwoordige tijt.

1 I am ich weert.
2 thou art loved. ghy weert. bemint. }
3 he is hy weert.
1 we are, or be wy werden bemint.
2 ye are or be loved. ghy sieden weert bemint.
3 they are fy werden bemint.

29

Plusperfe

Imperfecte tijt.

1	I was	loved.	ich mierde	benint.
2	thou wast	loved.	ghy mierde	
3	he was.		hy mierde.	
1	we were		my mierden	
2	ye were	loved.	ghy sieben mierde	benint.
3	they were		sy mierden	

De perfecte is gefozint dooz have bin, haft bin, hath bins
als te boren.

De imperfecte boeght bin aen had, hadst, nast te boren.

Futuro.

I shall, or will, be	thou shalt, or wilt, be	he shall, or will, be	we shall, or will, be	ye shall, or will, be	they shall, or will, be	ich sal of wilt benint werden.	gh sal of wilt benint werden.	hy sal of wilt benint werden.	my sullen of willen benint werden.	ghy sieben sal of wilt benint werden.	sy sullen of willen benint werden.
----------------------	-------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-------------------------	--------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	------------------------------------	---------------------------------------	------------------------------------

In den imperativo modo.

1	let me be		laet my benint werden.
2	let thou be	loved.	laet ghy benint.
3	let him be		laet hy benint werden.
1	let us be, or be we,		laet ons benint werden.
2	let ye be	loved,	laet ghy sieben benint wort.
3	let them be, or be they.		laet sy benint werden.

In den subjunctivo modo.
tegenwoordige tijt.

I am loved,	thou art loved,	he is loved,	we are loved,	ye are loved,	they are loved,	ich benint werde.	ghy benint wort.	hy benint wort.	my benint werden.	ghy sieben benint wort.	sy benint werden.
-------------	-----------------	--------------	---------------	---------------	-----------------	-------------------	------------------	-----------------	-------------------	-------------------------	-------------------

Imper

Imperfecte.

1	I was loved, or	I should be loved,	thou wast loved, or thou should'st be loved,	he was loved, or he should be loved,	we were loved, or should be loved,	ye were loved, or should be loved,	They were loved, or should be loved.	ich benint word / of ich soude be benint worden.	ghy benint wort / of soude werden benint.	hy benint wort / of hy soude benint werden.	my benint werden / of soude worden benint.	ghy i. benint wort / of soude worden benint.	sy benint worden / of sy i. soude worden benint.
---	-----------------	--------------------	--	--------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------	--	---	---	--	--	--

De perfecte ende imperfecte tijden zijn dooz toedoeninge van have bin, ofte should have bin, had bin, ofte should had bin, gefozint; als dooz de boogzandte eximensien gheleert kan werden.

Weswijzer is de formen dooz toe-boeninge van sal ofte wil be hereafter, &c.

In den infinitivo modo.

tegenwoordige en imperfecte.
to be loved, benint te worden.

: Perfecte en imperfecte.

to have, or had hebben / of hadde
bin, loved, benint werden.

Participium prae:

loved, or being loved, benint zijnde.

Ende dus icke sal genogch van de verba personalia ghesproken te hebben.

Daer zijn oock eenige verba die impersonaliter ghebruycht werden / te weten: wannec daer geen beanderinge der personen is / als I, thou, he, &c. Naec werden in de slemme dree verben persoon singularis / alleenlijck ghebruycht het repetier: ic daer dooz hebbende: als /

it rains,	het regent.	it thunders	het dondert.
it snows,	het sneut.	it becomes,	't behoeft.
it blows,	het waeft.	it is certain,	't is seker.

En 't selde is dooz alle moeden en tijden met het supplement van het teechen daer van / gefozint / als boren.

Ende dus icke van verben ende participien / soo vrees als in dese sake noodigh is.

Cap.

Cap. III.

Van de deelen der sprake die indeclinabel
ofte onveranderlijk zijn.

De deelen der sprake daer top nacth van te spreken heb-
ben / zijn de gene die ongebedreuet sijn / te weten : die
hare forme doo: yrtal ofte casus niet en veranderen: want
van daer hier sijn. Adverbium, Coniunctio, prepositio,
interiectio. Van de tweede her genoesch sal sijn hare fo:z
ma ende bevestiginge doo: te stellen / mitgebaren sijn
oefenbaren als in dese sachen noodigh sijn om hare oye-
blijpich te verhooren.

Abderbien sijn sonninge
van plaese / als :

here here.
there datte.
where waer.
any where ergens.
elsewhere, elsewhere / op een
ander plaats.
every where, over al
wihin binnen.
whereabout byuten / te.
Dan tijdt / als :
ever immermeer / opt.
never nimmermeer / noot.
to day, van dage / heden.
yesterday, gisteren.
now, nu / etc.

Sonninge sijn van nou-
ber / als :

once, eens.
twice, tweemaal.
thrice, driemaal / te.
maerck sijn: als / learned,
happy, happily: ende vele andere soojten.

Woeert ook / dat sonninge abderbien doo: terminatie
ofte teeken vergeliken moogen werden: als / oft, ofter,
ghener, more oft, ofsch, moek oft, seidsome, seidome,
more

Dan o:der / als :
after that, daer nae.
before that, te voert.

Dan biagen / als :
how? hoe?
wherefore? waarom?
how so? hoe so?

Dan onnimmeringe / als :
truly, sekerre.
yea, alsoo / ja.

Dan ontsienem / als :
no, not, neen / niet.
nao wie, gersins.

Dan betooven / als :
behold, siet daer.

Dan qualiteet / als :
learnedly, griesdelijch.
well, te begen / wel.

Ende alle de gene die van
nomina adiectiva doo: / te.
Cor-booglinge van ly o:te-
learnedly, learned, learnedly: valiant, valiantly:

more seidsome, seidomek. Maer abderbien in ly, weeten
alijre begheleeken doo: her teeken: als / wicly, more
wicly; molt wicly, etc.

Coniunctien boegen woorden en sententien ofte reden
by een; en sijn als dese die volgen.

and,	ende	either, or; of, ofte.
also,	ook	although, al-hor-wel.
not, neither, noch / ook niet.		but, Maer / doch.
not only, niet alleen.		Moreover, teghens.
but also, Maer ook.		Further, woort / te.

Prepositien sijn woorden die in 't gebuysch wo:z andere
geleit werden / of in apposite / als into Amsterdam, ofte
in Compagnie / als: intollerable. Ende sijn als de nae
volgende.

to, unto.	na toe / tot.	wihin.	binnen.
at,	by.	beneath.	onder.
before.	woog / eer dan.	besides.	bichte by.
about.	omtrek.	through.	deur.
against.	tegen.	neare.	nae by.
without.	byuten.	for.	om.
between.	tusschen.	afex.	actert / te.

Wrecht hier / dat d'ongeslo sonninge in plaese van de
prepositie te den a:rijchet a gebuyschen; als / I goe a field:
wo:z menentlijch wo:z verbaaten; als / I goe a fishing. I goe
a hunting, &c.

Den interiectie is een woort dat een hoefstige passie ofte
lijchte der sinnen uybreit; ende is sovanigh als volght.

oh, alas.	oh ajmen / oh sary.
woe.	woe.
I pray thee.	wy siet.
fy.	soey / te.

Daer sijn oock andere regelen en obserbatien / die ick
tot hette perfectie en volkomenheyde van die W:vel /
hadde konnen woogstellen / wegens accenten / pauzen /
en andere dinghen / die hier niet eens aen-gheroet
werden / om datse in onse tale meesten-deel niet andere
talen oer een houen / en dat mijn woogzimen alreentijch
is (als ick te voert verstaec hebbe) de h:erbedinghen hier
sijnke regelen wo:z te stellen / waer wo:z neffens de h:er-
pe die 3p in hare eyghen tale hebben / 3p tot de xcthe
hemijte

Neuſſe en 't ſpreken onſer Engelſche tale mogen ghecoeren:
't Welche ich tot hier toe geboden hebbe; met ſoo veel ſoep-
en uytſpreklichheit als mijnen tijt ende andere impo-
ſante affaeren wiſde toelaſen.
Ende ſoo veel booz d'eerſte ofte Etymologicae deel des
Engelſchen School-meeſterſ.

Het Tweede Deel.

Cap. I.

Van Syntaxis.

Hebbende tot hier toe bande pronuntiatie der letteren/
vocalen / Syllaben / en woorden; miſſender de ghe-
deelen der ſpraak / ſoo vele als den Engelſche Etymologie
aengaet / geſproken; nu ſoude wy tot de regelen der Sint-
taxie komen / 't welke is de behoeyſche en eerſte con-
structie ende vaſt-bindinge van de deelen der ſpraak aan en
ander ſijn ſelven / na de eerſte bozme ende oorde.

Maer vermits ich onwilligh ben den teelingh in ſijn
gemoed niet onnodige regelen te beſtoeren / ofte hem op
te groote koſten in 't kopen van die boeckhen te jaghen;
wilde ich wel / dat her in den woort aengemerkt mochte
worden / dat de gene die de Duytſche ofte Laatinſche tale /
en de regelen van Etymologie geleert heeft en de woorden
die hy in Engelſch ſpreken moet / hem / waerinne hem den
Dictionarium vele helpen han / ſal booz ſijn eigen nature-
lijche ſpraak / ofte de constructie van eenige andere tale /
woel waeren hoe hy ſijne woorden inde Engelſche tale / ſa-
men voegen moet. Doch hy moet wel toe-ſien / dat hy
ſijne woorden niet na de Duytſche ofte Laatinſche ma-
nere ſiet / in welke talen inuighnaem eerst in 't ſpre-
ken en ſchrijven geſiet wort; dat liede constructie ofte be-
hoeyſe leſt hoer. Waer tegens wy in onſe Engelſche
tale onſe ſpraakhe gemeenlijken meet na de oorde van de
constructie oghincept; niet anders als of ſchool-hoogena-
zen moozt na den andere verbaal in woſte verbaalen / als:

- 1 He hath well adminiſtr'd his office.
d. i. hy heeft wel bedient ſijn ampt.
hy heeft ſijn ampt wel bedient.

2 There

- 2 There is need of diligence.
d. i. Duer is nood van maerſtigheyt.
daer is maerſtigheyt van noode.
- 3 He is worthy to be loved.
d. i. Hy is waerdigh te worden temint.
Hy is waerdigh bemint te worden.
- 4 If myne honour remaine whole and undamaged,
I regard not the damage of myne estate.
d. i. In dien mijn eer blijft geheel ende onbeſchadicht;
ich en paſſe niet op de ſchade van mijn goet.
Niet mijn eer geheel ende onbeſchadicht blijft; en
paſſe ich op 't verlies van mijn goet niet.

Behoudende dat in het ſchrijven ofte ſpreken van rela-
tiven; ſulck als whom, which, what, whole, &c. gebuyſe-
ken wy de ſelue oorde in Syntaxis, als de Duytſche en La-
atinſche doen / als in deſe volgende ſententien ofte redenen
geſien kan worden.

- 1 Without delay I will doe (what) thou haſt commanded.
dat is:
Dat ghy beſoden hebt ſal ich ſonder beetoeren (ofte uyt-
ſet) volbrengen.

- 2 Blessed is he (whoſe) tranſgreſſion is forgiven and
(whoſe) ſin is covered. Bleſſed is the man unto (whom)
the Lord imputeth not iniquity, and in (whole) ſpite
there is no guile.

dat is:

Wel-geſuchſaligh is hy wiens overtredinge vergeven
is / ende wiens ſonde bedekt is. Wel-geſuchſaligh is de
manſche / dien de Heere d'ongerechtigheit niet toe en rec-
kent / ende in wiens geest geen bedrogg en is.

Verhalven ooch dat wy in 't ſormeren van dieſen ende
rijnen de byjigheyt der woerden gebuyſeken / die ſo veel
op d'oorde des Syntaxis niet en leeren / als op de mate en
tooye daer gedieſten; en daerom ſtellen wy de woorden
booz ofte achtet / nae dat het beſt in de verſen te paſſe
hoer.

Cap.

Cap. II.

Waar om te beſchryven en alle de voornemde regelen
 boozt ofſſenighe dienſtigh te maken / en den leeringh tot
 mee / der verſeere in deſe ſake te bejengen. ſoo ſal 't hem on-
 gemoyſſete profijtelyck zyn / dat hy ſich in 't leſen ende van
 blygheit leeren der redenen / oflycken / ſpreken / woorden / en
 andere volgende diſciplin ſen ofſſent. Want daer wiede dat
 hy ſich bejeheten niet alken in 't verſtanen en hemſijde der
 namen van dinghen / ende konſten / mer ſal de ſake oock
 heel ſinghet der en eleganten ſpreken. Ende vermyt dat
 de wacſe der beeren de eerſte ende voornemste dingh is
 daer wy ons moeten in ofſſenken : ſoo ſal ich den leeringh
 eenige ſaaken van Goddelijke leeringe ten eerſten booz-
 ſtellen / want want het ſeer van woode is dat een volck
 ſich exerceert : daer na ſal ich de ſin niet beſcheydende ver-
 moetheijde redenen en ſpreken vercoſſeren ; ende eynde
 delijck den leſer eenige ſpreekelike / ſamen-ſprekinghen /
 bejeden / en andere ghemeyne en noodwendige ſtaelen
 booz-houden.

Certaine common **Eenige ghemeyne**
ſcripture-places, and **Schrijuer-pleaſten,**
Chriſtian ſpeeches, ve- **en Chriſtelijcke rede-**
ryuſſful for the praetiſe **nen, ſeer dienſtigh tot**
of the former rules. **'t gebruyck der voor-**
gaende regelen.

The ſome of the law **De ſomma des Wets**
of God, taken out of **Gods, ghenomen yf**
Math. 22. 37, 38, **Math. cap. 22. verſ. 37,**
38, 39, 40.

Thou shalt love the Lord
 thy God with all thy-
 ne heart, and with all thy
 ſoule, and with all thy un-
 derſtanding. This is the fiſt
 and great commandment.
 And

And

Ghy ſult lief- hebben den
 Heere ſwien God met ge-
 hret uw' herte / ende met ghe-
 hret uw' Ziele / ende met ge-
 hret uw' verſtand. Die is hee
 eerſte ende het groot Gebode.
 Ende

And the ſecond is like unto
 it, thou shalt love thy neigh-
 bour as thy ſelfe. On theſe
 two commandements hang
 of the law and the prophets.

The ten Commandments.
Exod. 20. Deut. 5.

God ſpoke all theſe words
 and ſayd : I am the Lord
 that ſit ſole, which have brought
 the out of the land of Egypt,
 out of the houſe of bondage.

The fiſt commandment.
 Thou shalt have none
 other Gods before my face.

The ſecond commandment.

Thou shalt make to thy
 ſelf no graven image, nor
 any likenes, either of any
 thing in heaven above, nor
 of any thing that is in earth
 beneath, nor of any thing that
 is in the water under
 the earth: Thou shalt not
 bow down to them, nor ſer-
 ve them: for I am the Lord
 thy God, ſtrong and jealous,
 who viſit the iniquity of the
 fathers upon the children,
 (even) to the third and
 fourth generation of them
 that hate me; and ſhew mee-
 cy to many thouſands of
 them that love mee and
 keep my commandments.

The third commandment.

Thou shalt not take up the
 name of the Lord thy God in
 vaine

Ende het tweede deſen geſicht
 is dat hy ſwien Heere ſief
 ſalben als ſelven. Ten deſe
 twee geboden hangt de gant-
 ſche Wet ende de Propheeten.

De tien Geboden. Exod.
20. Deut. 5.

Gheſpakh alle deſe woord-
 den ende ſepde. Ich ben
 de Heere ſwien God / die u
 uut Egypten-landt / uut den
 dienſtighen geleyt hebbe.

Dat eerſte gebode.
 Ghy en ſult gheen andere
 Goden boozt nigh aenſeyke
 hebben.

Dat tweede gebode.

Ghy en ſult u geen beelden /
 noch geen geijghemijſſe maek-
 ten : noch van 't gene dat do-
 ven in den hemel is / noch
 van 't gene dat onder op der
 aerden is / noch van 't ghene
 dat in 't water onder der aer-
 den is: En buyght u boozt die
 niet / noch en dienſt niet :
 want ich ben de Heere ſwien
 God / ſterck ende jaloſich die
 de iniquiteit der vaderen be-
 ſoeket an de kinderen : tot in
 dat derde ende vierde lid der
 gener die my haten : ende doe
 barmherticheit aen veel duy-
 ſenden der gener die my lief-
 hebben / ende mijn gheboden
 houden.

Dat derde gebode.

Ghy en ſult den namme des
 Heeren uwes Gods niet te
 verſprij

vaine or lightly: For the Lord wil not hold him guiltleſſe, nor leave him unpuniſhed, that taketh his name in vaine.

The fourth commandment.
Remember the Sabbath-day, that thou keep it holy: Sixe daies ſhalt thou labour, and do all thy work: but the ſeventh day is the Sabbath of the Lord thy God, in it thou ſhalt doe no worke, nor thy ſon, nor thy daughter, nor thy ſervant, nor thy mayd, nor thy cattell, nor the ſtranger, which is within thy gates. For in ſixe dayes the Lord made heaven and earth, and the ſea, with all that is therein, and he reſted the ſeventh day: wherefore the Lord bleſſed the Sabbath day, and hallowedit.

The fiſt commandment.
Thou ſhalt honour thy father and mother, that thou mayſt live long upon the earth, and that it may goe well with thee in the land, which the Lord thy God ſhall give thee.

The ſixt commandment.
Thou ſhalt not kill.
The ſeventh commandment.
Thou ſhalt not commit adultery.

The eighth commandment.
Thou ſhalt not ſteale.

vergeſſe ofte ſichtveerdighſck
gebruſſen: want de Veece
en ſal hem niet onſchuldigh
houden/noch ongefraft laſt/
die ſijnen naam misbruycht.

Wat vierde gebodt.
Zijt gedachtigh des Sabbath
both daegs/dat ghy dieſe heyligh:
dage: Des dagen ſijt ghy ap
teyden / ende alle u werck
doen: maer de ſevenſten dagh
is den Sabbath des Heeren
wtens Godes / dan ſijt ghy
grent alycht doen/noch u
Sone / noch u dochter / noch u
knecht / noch u dienſtmaeght /
noch u vee / noch de veyndes
luygh die in wtte ſtad vooſten
te. Want in ſex daegen
heeft de Heere hemel / ende
aerde gemaect / ende de Vee
niet alle dat daer in is / ende
ghy ruſtede den ſevenſten dag
dareen ſeyende de Heere den
Sabbath-dagh / ende heyligh
de beſeluen.

Wat vijfde gebodt.
Ghy ſijt u Dader ende moeder
eeren / op dat ghy lange
leſt op der aerden / ende dat
het u wel gae in den irdende /
dat u de Veece wtte Gode ge
uen ſal.

Wat ſefte gebodt.
Ghy en ſijt niet dooden.
Dat ſevenſte gebodt.
Ghy en ſijt niet Eycht
ken.

Wat achtſte gebodt.
Ghy en ſijt niet ſteelen.
Wat

The ninth commandment.
Thou ſhalt beare no falſe
wtens againſt thy neigh
bour.

The tenth commandment.
Thou ſhalt not covet thy
neighbours houſe, thou ſhalt
not covet thy neighbours
wiſe, nor his ſervant, nor
his mayd, nor his oxe, nor
his aſſe, nor any thing,
which is thy neighbours.

The Lords prayer.

Our father, which art in
heaven. Hallowed bee
thy name. Thy kingdome
come. Thy will be done on
earth, as (it is) in heaven.
Give us this day our daylie
bread. And forgive us our
debts, evē as we forgive our
debtors. And lead us not in
to temptation, but deliver us
from evill. For thine is the
kingdome, the power, and
the glorie, for ever, Amen.

The Commiſſion given by
Chriſt to his Apoſtles
Math. 28. 18, 19.

Go ye therefore, and
teach all nations; bapti
ſing them in the name of the
Father, and of the Son, and
of the holy Ghoſt: Teaching
them to obſerve all things
what

Wat negende gebodt.
Ghy en ſijt gheen valfſche
getuygeniſſe ſpreken tegen
wtren naellen.

Wat tiende gebodt.
Ghy en ſijt niet begeeren
wtens naellen huys / ghy en
ſijt niet begeeren wtens nael
ten wiſſe / noch ſijn knecht /
noch ſijn dienſtmaeght / noch
ſijn oſſe / noch ſijn aſſe / noch
noch eenigh ding / dat wtren
naellen heſt.

Het Gebed onſes Heeren.

Onſe Vader / die daer ſijt
in de hemelen. Gheyligh
ſicht worde wtte naam. Wte
rijckhe come. Wte wille ghe
ſchiedt op der aerden / als in
den hemel. Geft ons den
onſe dagelijckſe brood. Ende
vergeft ons onſe ſchulden /
ghelijc wte vergeven onſe
ſchuldenaren. Ende en leyde
ons niet in verſoekinghe
maer verlost ons van den
quaden. Want u is dat rijck
de kracht / en de Veechtheyt
in der ewighheit / Amen.

Het bevel door Chriſtum
aen ſijn Apoſtelen gege
ven, Matth. 28. 18, 19.

Get dan henen / en onder
wijſt alle de volkeren / de
ſelbe doopende in den name
des Vaders / en des zoons /
en des heylighen Geſtes: tes
rende haer onderhoude alles
wat

whatsoever. I have commanded you: and loe, I am with you always, (even) unto the end of the world.

The institution of the holy supper of our Lord, taken out of 1. Cor. 11. v. 23, &c. and 1. Cor. 10. 16, 17.

FOR I have received of thy Lord that which also I delivered unto you, that the Lord Jesus in the same night in which hee was betrayed, took bread: And when he had given thanks, he brake it, and said, Take, eat; this is my body, which is broken for you: this doe in remembrance of me. After the same manner also he took the cup when hee had supped; and said, This cup is the new testament in my blood; this doe yee, as oft as yee drink it, in remembrance of me. For as often as ye eat this bread, and drink this cup, yee doe shewe the Lords death till he come. Wherefore whosoever shall eat this bread, and drink this cup of the Lords supper unworthily; shall be guilty of the body and blood of the Lord.

waer ik u geboden hebbe; en: be siet; ik ben met u lieben alle de dagen; tot de voleyniginge der werelt.

De Insettinge des Heyligen Avontmaels onses Heeren. Genomen yf 1. Cor. 11. 23, &c. en 1. Cor. 10. 16, 17.

W AN ik hebbe van den Heere ontfangen 't gene ik ook u overgegeven hebbe; dat de Heere Jesus in den nacht in welckent hy verpaden wiert; her brood nam: Ende also hy gedaente hadde; brake hy 't ende seyde; neemt; Eet; dat is mijn lichaem dat voor u gebohren wort; doet dat tot mijnner gedachtenisse. Desgelijck nam hy oock den dijnhelver na her eten des Avontmaels; ende seyde; dese dijnhelver is het Nieuwe Testament in mijnen bloede; doet dat; so bichthijf als ghy dien sal dinken; tot mijnner gedachtenisse. Want soo bichthijf als ghy die brood sult eten; ende dese dijnhelver sult dinken; so verchthijf ghy den doot des Heeren; tot dat hy komt. So dan wie onwurdich die brood eet; ofte den dijnhelver doet des Heeren dinerer; die sal schuldich zijn den her lichaem ende bloede des Heeren.

But

Mace

But let a man examine himself, and so let him eat of that bread, and drink of that cup. For hee that eateth and drinketh unworthily, eateth and drinketh damnation to himself, not discerning the Lords body.

The cup of blessing which wee bleesse, is it not a Communion of the blood of Christ? The bread which we break, is that not a Communion of the body of Christ? For (it is) one bread, (so) wee many are one body; seeing we are all partakers of one bread.

Rules of Church-discipline, Matth. 18. 15, &c.

MORE over if thy brother hath trespassed against thee, goe and tell him his fault between thee and him alone; if he heareth thee, thou hast gained thy brother. But if hee heareth thee not, then take with thee one or two more, that in the mouth of two or three witnesses every word may be established. And if he give them no hearing, then tell it to the church: and if he also give the church no hearing, then let him be unto thee as an heathen man, & a publican. Verely I say unto you, what

thou sayest on earth, shall be bound in heaven, and shall loose also; and whatsoever thou shalt bind on earth, shall be bound in heaven, and whatsoever thou shalt loose on earth, shall be loosed in heaven.

De dijnhelver des dachseggings; dien wy seggen; is die niet een gemeynschap des bloeds Christi? Het brood dat wy baken; is dat niet een gemeynschap des lichaems Christi? Want een brood; (so) her; (so) zijn wy vele en is een; dewijle wy alle eenest brood sijn deelachtigh zijn.

Regelen van Kerckelijcke discipline, Matth. 18. 15, &c.

W AN over indien ist broeder tegen u gesondigh gest; gaet heen ende bespraek hem rustigh u ende hem alleen; indien hy u hoort; so hebt ghy inden broeder ghenommen. Alse indien hy u niet en hoort; soo neemt noch een of twee met u; op dat in den mond van twee of drie ghewittighen alle woorden bestaen. Alse indien hy de selve geen gehoor en geeft; soo seght het der Gemeente; ende indien hy oock der Gemeente gheen gehoor en geeft; so sy hy u als de heyden ende de rollen. Verely I segge u; dat

E

al

whatsoever ye shall bind on earth, shall be bound in heaven; and whatsoever ye shall loose on earth, shall be loosed in heaven. Again I say unto you, that if two of you shall agree on earth, as touching any thing, that they shall ask; it shall be done for them of my father which is in heaven. For three or three are gathered together in my name, there am I in the midst of them.

*The 12. articles of the
Catholique Christian
faith.*

I believe in God the Father, the Almighty maker of heaven and earth. And in Iesus Christ his onely begotten Son our Lord: which was conceived of the holy Ghost, born of the virgin Mary; who suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried, descended into hell. The third day he arose again from the dead, ascended into heaven, (and is) sitting at the right hand of God, the father Almighty, from whence he shall come, to judge the quick and the dead. I believe in the holy Ghost. I

believe

al wat ghy op der aerden binden sult / sal in den Hemel gebonden werden: ende al wat ghy op der aerden ontbinden sult / sal in den Hemel ontbonden worden. Wederom segge ik u / indien twee over een u samen stemmen op der aerden / over eenige saech die 30 souden: mochten begreuen / dat die haer sal gheschieden van mijnen Vader die in de Hemelen is. Want waer twee ofte drie vergaderd zijn in mijnen name / daer ben ick in / in midden van haer.

De 12. Artijkelen des algemeynen Christelijcke Geloofs.

Ick geloove in God den Vader / den Almachtighen Schepper des Hemels ende der Aerden. Ende in Iesus Christum sinen eenigh-geborenen Sone onsen Heere: die ontfanghen is van den Heiligen Geest / geboren uyt de Maegder Maria; die geleden heeft onder Pontius Pilatus: is gekruyscht / gestorven / ende begraven / neder-ghedaert ter hellen. Ten derden dage weder op-ghelaten van den dooden / op-geboeren ten Hemel. sittende ter rechterhand Gods / den Almachtighen Vaders / van waar hy komen sal / om te oordelen de levendige en de dooden. Ick geloove in den h. Geest. Ick

geloove

believe an holy Catholique Christian church: the Communion of Saints: forgiveness of sins: resurrection of the flesh: and life everlasting.

*The Confession of faith
compiled in the Council
of Nice, in the 325.
year after the birth of
Christ.*

We believe in one God, the father Almighty, maker of heaven and earth, and of all things visible and invisible; and in one Lord Iesus Christ, the only begotten son of God, begotten of the father before all worlds, God of God, light of light, very God of very God, begotten and not made (being) of one substance with the father, by whom all things were made; who for us men, and for our salvation, came downe from heaven, and was incorporate with the holy Ghost in the virgin Mary, and was made man, and was crucified also for us under Pontius Pilate, who suffered and was buried, and the third day he rose againe according to the scriptures, and ascended into heaven,

geloove een Veylighe alghemeyne Christelijche Kercke: gemenschap der Veyligghen: vergiffinge der sonden: opstandinge der vleesch / ende ewighen leuen.

*Belijdenisse des Geloofs,
gheleest in het Concilium
van Niccen, in den jare
nae Christi Gheboorte
325.*

Wij ghebooven in eenen God / den Almachtighen Vader / Schepper des Hemels ende der aerde, ende aller dingen sienlijcke / ende on sienlijcke: ende in eenen Weere Iesusum Christum / den eenigh-geborenen Sone Gods / geboren uyt den Vader voor alle eeuwen / God uyt God / licht uyt licht / waerachtigh God uyt waerachtigh God / geboren ende niet gemacht / van / sekeren wesen met de Vader / voor / voor alle dinghen ghemacht zijn; die om onsen menschen ende om onse salicheit is neder-ghelomen uyt den Hemel / ende vleesch gheuoorden is uyt den Veyligen Geest ende Maegder Maria / ende een Mensch is gheuoorden / die voor ons oock ghecruyscht is onder Pontius Pilatus. Die geleden heeft / ende begraven / oeffen ten derden dage opghelien is na Christus ten en opghedaert is re Hemel /

and

C 1

ende

and stretch on the right hand of the father. And that hee shall come againe with glory to iudge (both) the quick and the dead, whose kingdom shall have none end. And we beleve in the holy Ghost, the Lord and giver of life, who proceedeth from the father and the son, who with the father and the son together is worshipped and glorified, who spake by the Prophets. And we beleve one holy Catholike and Apostolike church; we acknowledge one baptisme for the remission of sins. And we looke for the resurrection of the dead, and the life of the world to come.

The form of Creed, and Confession of Athanasius Bishop of Alexandria, written in the 333 year after Christs birth.

Whoever will be saved, before all things it is necessary for him, that he hold the Catholike faith: which faith whosoever doth not keep whole and undefiled, without doubt he shall perish everlastingly.

And the Catholike faith is this: That wee worship one God in Trinity, and Trinity in unity; without

ende sit ter rechter-hant des Vaders. Ende dat hy sal weder komen met heereghelicheit om te oordelen de levende en de doode; wiens Konike eren eynde en sal hebben. Ende wy gelooven in den Heylighen Geest / den Heere ende geeber des levens / die van den Vader ende den Sone ingelohemmen / wie s' salmen niet den Vader ende den Sone ghebedient ende gheerelicht is / die gesproken heeft dooz de Propheten. Ende wy gelooven eenen Vreghen algemeenen ende Apostolischen Kercken. Wy beghyden eenen doop tot verlossinge der sonden. Ende wy verwachten de opstandinge der dooden / ende het leuen der toelienende eeuwe.

Geloofs-forme ende bekentenisse Athanasij, Bisshop van Alexandrien, geschreven in 't jaer na Christi geboorte 333.

So wie wil Saligh zijn / dien is vooz alle ding noedigh dat hy het algemeen gesoove houde; het wreke geloove so wie niet gelteed ende ongescheyt en betrent; die sal sonder twyffel eeuwiglych verdoeren.

Ende 't algemeene geloove is dit: dat wy den eenighen Godt ende Dappels / ende de Dappels inde eenighen eere; sonder

confounding the persons, or dividing the essence and substance. For there is one person or the father, another of the Son, and another of the holy Ghost: but the father the son, and the holy Ghost have one godhead, glory equal, and Majesty coeternal. Such as the father is, such is also the son, and such is the holy Ghost. The father is uncreated, the son is uncreated, and the holy Ghost is uncreated. The father is incomprehensible, the son is incomprehensible, and the holy Ghost is incomprehensible.

The father is eternal, the son is eternal; and the holy Ghost eternal. And yet they are not three eternals, but one eternal: as also not three incomprehensibles, nor three uncreated; but one uncreated and one incomprehensible. So likewise the father is almighty, the son almighty & the holy Ghost almighty: & yet they are not three almighties, but one almighty. So also the father is God, the son God, and the holy Ghost God: and yet they are not three Gods, but one God. So likewise the father is Lord, the son Lord, and the holy Ghost Lord: and yet there are not three Lords but one Lord. For li-

sonder de persoonen te beemengen / ofte het wesen ende substantie te deelen. Want het is een ende persoon den Vader / ende den soone / en een ander den h. Geest: Maer de Vader / Sone ende Heylighen Geest hebben een Godheit / gelycke eere / ende gelycke eeuwighe ereghelicheit. Hoedanigh de Vader is / soodanigh is oock de Sone; soodanigh is oock de h. Geest. De Vader is ongeschapen / de Sone is ongeschapen / en de Heylighen Geest is ongeschapen. Onmetelich is de Vader / onmetelich is de Sone / en onmetelich is de h. Geest. De Vader is eeuwig / de Sone is eeuwig / en de Heylighen Geest is eeuwig. Nochtan en sijn 't niet drie eeuwigen / maer een eeuwig; gelych oock niet drie onmeteliche / noch drie ongeschapene; Maer een ongeschapen ende een onmetelich. Desghelich is de Vader almachtigh / de Sone almachtigh / ende de Heylighen Geest almachtigh: ende nochtan en sijn het niet drie almachtige / maer een almachtigh. Kison oock is de Vader Godt / de Sone Godt / ende de Heylighen Geest Godt: ende nochtan sijn 't niet drie Goden / maer het is een Godt. Kison is de Vader Heere / de Sone Heere / ende de Heylighen Geest Heere: Ende nochtan sijn 't niet drie Heeren / maer

ke as we be compelled by the Christian verity, to call every person by himself God and Lord: so are we forbidden by the Catholique faith, to acknowledge three Gods or (three) Lords. The father is made of none, neither created, nor begotten; the son is of the father alone, nor made, nor created, but begotten: the holy Ghost is of the father, and the son; neither made, nor created, nor begotten, but proceeding. So that there is one father, not three fathers; one son, not three sons; one holy Ghost, not three holy Ghosts. And in this Trinity there is neither first nor last, nor greater nor less; thus the whole three persons have equal eternity, and are in all things coequal. So that in all things as is aforesaid, the unity in Trinity, and Trinity in unity is to be worshipped. He therefore that will be saved, must thus think of the Trinity.

Furthermore it is necessary to everlasting salvation, that he also believe rightly the incarnation of our Lord Iesus Christ. For the right faith is, that we believe & confesse, that our Lord Iesus Christ the Son

een Weere. Want getijch wy dooz de Christen waerheyt bedwingenhten woeden / eenen verghelijchen persoon bysonder / Godt ende Herce te noemen. Also is ons oock dooz her algemeen geloofte verhoeden by Godden oft Hercen te bekennen. De Vader en is van niemant gemackht / noch geschapen / noch gegeneert / de Sone is van den Vader alken / niet gemackht / noch geschapen / maer gegeneert: de Weylige Geest is van de Vader ende den Sone / niet ghemackht / noch geschapen / noch gegeneert / maer wyt-ghecomen. So is daer dan een Vader / niet daz Vader; een Sone / niet daz Sone; en Weylige Geest / niet daz Weylige Geest. En in dese dyghere is niet recht / noch last / niet meer noch minst: maer de ganse daz personen hebben gelijche eemighere / ende wy selven allefens getijch. So dat atomie getijch nu geseyt is / de eenheyt inde dyghere / ende de dyghere inde eenheyt wy seeren. Daarom sou wie wil Saligh zijn / die moet aldus vande dyghere ghelofte geuocf.

Woozter her is tot de eenighere Salighere noodich / dat wy oock de menschen-werdinge onser Heere Iesu Christi trouweelij ghehoore. Want her verheer geboore is / dat wy gelooben ende belijden / dat onse Heere Iesus Christus Gods Sone /

of God, is God and man. God of the substance of the father, begotten before all worlds; and man of the substance of his mother, born in the world: perfect God, and perfect man; having a reasonable soul, & humane flesh. Equal to the father as touching his godhead, inferior to the father touching his manhood: who although he be God and man, yet is he not two, but one Christ; One, not by conversion of the godhead into flesh; but by taking of the manhood into God; one altogether, not by confusion of substance, but by unity of person. For as the reasonable soul and flesh is one man: so God and man is one Christ. Who suffered for our salvation, descended into hel, rose again, the third day from the dead, he ascended into heaven, sitteth on the right hand of God the father almighty: from whence hee shal come to judge the quack and the dead.

At whose coming all men shall rise again with their bodies, & give account for their own works: and they that have done good, shall

Sone wy Godt ende menschen. Godt is de substantie des Vaders; dooz alle tijden ghemeneert: ende menschen wy de substantie des moeders / in den tijdt geboren: volkomen Godt ende volkomen menschen; hebbende een verstandige ysele / ende menscheelij vleesch. Den Vader gheelijc maec de Godheyt; maer dan de Vader na de menscheyt: de vleesch hoe niet wy Godt is ende mensche / so is hy nochtant niet twee; maer een Christus: een / niet dooz de eenighere der Godheyt in ver vleesch / maer dooz de eenighere der menscheyt in doornen al t salmen; niet dooz de heemighere der substantie / maer dooz de eenheyt des persoones. Want getijch de verstandige ysele ende t vleesch een mensche ysele: also is Godt ende de Jherische een Christus. De vleesch geleden heeft om onser Salighere wilte / weder-ghe-dart to ter herten / ten derden dage weder op-ghestaen van den dooden / op-ghecomen ter herten / si te verheer-handt. Doozt des Vaders Almachigh: van daer hy comen sal om te oordelen de levighere ende de doode.

Lot des verheeren hofste als te menschen sullen weder op-staen niet hare lichamen / ende van hare eigene wercken verheerlijct sijn: ende die goet gedaen hebben / sullen in het

god into life everlasting; but they that have done evil, into everlasting fire.

This is the Catholike faith: which if a man believeth not faithfully and certainly, hee cannot be saved.

The 38. and 39. chapters of the book of Job: and a part of the 40. and 41. chapters.

Then the Lord answered Job out of the whirlwind, and said, who is he that darkeneth counsel by words without knowledge? Gird up now thy loynes like a man, and I wil demand of thee, and teach thou me.

Where wast thou when I laid the foundations of the earth? declare if thou hast understanding, who hath laid the measure thereof, if thou knowest it? or who hath stretched the line upon it? where upon are the foundations thereof fallen? or who layd the corner stone thereof? when the morning stars sang joyfully together, and all the children of God shouted for joy.

Or who shut up the sea with doores, when it brake forth as if it had issued out of the womb? when I made the cloud the garment thereof, and thick darkness

eternlike febert goen; maec die quier gebaen heuben / in het ewige wyer.

Dit is het algemeyn gheboort: het heest soo wie niet roevenheest ende bast en geboort / die en sal niet moghen saligh sijn.

Den 38. en 39. capitelen des boecks Jobs: oock een gedeelte des 40. en 41. capitelen.

Wec nae antwoorde de weede Job uyt den onherder, en seude; wie is hy; die den raede verduystert niet woorden sonder wenschap? Gode nu als een man uwe leidenen; so sal ich u vragen / ende ontbeicht wy.

Waar waert ghy; toe ich de eerde grondede? gheest het te kennen; inden ghy kloch van verstante sijn. Wie heeft haer maten geset inden ghy weert het? ofte wie heeft over haer den rieht-snoer gheveelen? want op sijn haer groot-besien weder-onstonten? ofte wie heeft haer hoec-sten gelichte? Doe de moegen-steyen t' samen wolsich songhen / ende alle de kinderen Gods luyden.

Ofte wie heeft de see met beuren toeghloren; doest uyt-baech / also ofte uyt de baer-moeder hooger quam? Doe ich de wachte tot hare bebedinge stelde; ende de donckheerde tot

a swadling-band for it: when I brake up for it my decreed place, and set bars and dounes, and said, hit herto shalt thou come, but no further: and here shall hee ke himselfe against the pride of thy waver.

Halt thou commanded the morning since thy days? halt thou caused the day-spring to know its place, that it might take hold of the ends of the earth, that the wicked might be shaken out of it? that it should be turned as clay to the scale, and they stand as a garment. And that from the wicked their light is with-folden, and the high arm shall be broken. Halt thou entered in to the springs of the sea, and halt thou walked in the search of the depths? Have the gates of death been opened unto thee? and hast thou seen, the doores of the shadow of death?

Halt thou perceived the breadth of the earth; declare if thou knowest it all. Where is the way where the light dwelleth? and (as for) darkness, where is the place thereof? that thou shouldst bring it to the bound thereof; and that thou shouldst know the paths to the house thereof? Thou knowest it, for thou wast then borne: id thy dayes see many in number.

tor haen twelbet-doch: doe ich doest haer sijn befluyt-plaets doostwach / ende settede de grundelien; ende beuren; ende fryde; Tor hier toe salst ghy houren; en niet woorder: ende here sal by sich stellen recht den hoogenroer inner goden.

Hebt ghy van mine daghen den morgen-snoer geboden? hebt ghy den dagheraet sijn plaets gheveelen? of dat hy de eynden der eerde vatten soude; dat de godtoes uyt haer uyt-gesindhet souden woerde? dat sy verandert soude woerden; ghy sel-tynt; ende sy gheselt woorden / also een lieer. Ende dat vande godtoes haer licht geweecht woerde; ende den hoogen arm woerde gebroken. Zyt ghy ghemeten tot aen de oostvonden der see; ende hebt ghy in her ondiepte des afsoncten gewandelt? Zyt u de poorten des doost ontdoet? Ende hebt ghy ghesien de poorten van de schaduw des doost?

Zyt ghy niet u verstant ghemeten tot aen de byebreut der eerde; gheest het te kennen; inden ghy bit alsoe weert. Waer is de wech daer het licht woont; ende de duystere tijt; maec is haer plaets? dat ghy dat byengien soude tot sijn vande; ende dat ghy meersien soude de paden sijnst kuyt? Ghy weert't / want ghy woert doe geboden: ende uwe dagen sijn wie in graet.

Halt

45

Zyt

Hast thou entred into the treasures of the snow? and hast thou seen the treasures of the baile, which I have reserved against the time of trouble, against the day of battel and war?

Where is the way whete the light is parted, & the east winde scattereth it self upon the earth? who hath divided a water-course for the overflowing of waters: and a way for the lightning of thunder? To cause it to raine on the earth, where no man is; on the wilderness, wherein there is no man; to cause the de foliate and wast grounds, and to cause the bud of the tender herb to spring forth. Hath the raine a father? Or who bringeth forth the drops of the dew?

Out of whose wombe cometh the ice? and who genereth the hoary frost of heaven? The waters are hid as with a floze, and the face of the deep is frozen.

Canst thou binde the sweet influences of Pleiades, or loose the bands of Orion? Canst thou bring forth Mazzaroth in his season, or canst thou guide Arctures with his sons? Knowest thou the ordinances of heaven: or canst thou set the dominion thereof on the earth? Canst thou lift up thy voice to the

clouds,

28: **Lij** ghy ghehoimen tot de schat-hameren der juncato: ende hebt ghy de schat-hameren der wapens ghesien / dien ick opboude tot den tijde der beynautbrude / tot de dach der strijt / ende der ooyfoge?

Waar is de weg daer het licht verdeert worden; ende de coelen-windt haer beveloge den aer af? de wie dacht woog den vloet-regen: en den water-loop uytende eenen wegh woog het weersicht der donderen? Want te regenen op het land / door niemant en ist op de woestijne; daer in gel mensche en ist. Want het noeste ende her we: woeste te verfabigene: ende om het uytstuytset der gras-scheythouwe te doen wassen. Wierst de regen eenen wader? ofte wie haert de djuuppren der dauwe?

Wet wiens buych haemt het ys woog? ende wie haert den vries der wemels? Als mer eenen steen vercregen haer de waternen; ende het blaeke bed af-gooys woog ombat.

Gand ghy de lieflicheiden van der seuen-ghesterne binden; ofte de strijten Orion tot maecten? hondt ghy de Mazzaroth woog-bynghen in haeren tijt; ende den wagen met sijne soomen leyden? weest ghy de opdananten der Wemels; ofte haent ghy de heersschapppe des welen op de aerde bestellen: hondt ghy uwe stemme tot de woelken opheffen;

clouds, that abundance of waters may cover thee? canst thou send forth lightnings, that they may goe as lay unto thee, behold, here we are!

Who hath put wildome in the inward parts? or who hath given understanding to the myndt who can number the clouds in wisdom? or who can stay the bottles of heaven? when the dust groweth into hardnes, and the clods cleave fall together.

Will thou hunt the prey for the old Lyon? or fill the appetite of the young Lyons? when they couch in their dens, and abide in the covert to lye in wait? who provideth for the raven his food, when his young ones cry unto God, when they wander for lack of meat?

Knowest thou the time when the wild goats of the rock bring forth? hast thou marked when the hindes doe calve? Canst thou number the months which they fulfill? & knowest thou the time when they bring forth? when they bow themselves, they with splitting bring forth their young ones, they cast out their farrowes.

Their young ones are in good liking, they grow up with gome: they goe forth, and returne not unto them.

Who hath sent out the wilde ass free: and who hath

heffen; op dat een oberloet van water: u bedekte? hondt ghy de binenem uyt togen / datse binen baten ende tot u slegen / hier hier bryn woog?

Wie heeft de wijsheit in de binenem gese? ofte wie heeft den sin der verstant gegeven wie kan de woelken met wijsheit tellen? ende wie kan de flesschen des hemels vercregen? Als het stof wooggevoen ist tot vastheyt / ende de kluden r samen sieten?

Sult ghy woog den ouden Leuio roof jaghen? of de grawheit der jonge Leuionen verballen? Als sy neer-buysen in haer loede ende in den huyt sitten; ter loeringe. Wie bereyt de rabe haeren hof; also haer jongen tot Gods cheytmert; also sy dwaelen; om dat vercregen sieten en ist?

Wet ghy den tijt van haer baren der steyn-geyten? hebt ghy waer-ghesien den oeydeyt der binden? Sult ghy de maenden tellen die sy verballen? ende hebt ghy den tijt van haer baren? Als sy haer hrommen / haer jongen met weersgheringe woog-bynghen / haer smecten uyt-weyden? haer jongen woeden kloek / woeden groor doer: t hoogt / sy gaen uyt; ende en keeren niet weder tot de selde.

Wie heeft den Wilt-oeyde wy denen gesonden; ende wie heeft

Job 28

C 6

heeft

loosed the bands of the wildeaffe: whise house I have made the wildernes, & the barren land his dwellings. He scorneth the multitude of the city, neither regardeth hee the crying of the driver. The range of the mountaines is his pasture, and hee scratcheth after every green thing.

Will the unicorne bee willing to leve thee, will hee abide by thy crib? Canst thou binde the unicorne with his band in the furrow: will hee harrow the valleys for thee? wilt thou trust him because his strength is great? and wilt thou leave thy labour to him? wilt thou believe him that he will bring home thy feed, and gather (it) into thy barn?

Gavest thou the goodly wings unto the peacocks, or the feathers unto the Stork, and unto the ostrich? That she leaveth her eggs in the earth, and warmeth them in the dust, and forgetteth that the foot may crush them, ad that the beasts of the field may break them. She hardeneth her self against her young ones, as if they were not hers; her labour is in vain because she is without feare. Because God hath deprived her of wisdom, and hath not imparted to her understanding. When it is

zeest de banden des wilderen
zeels gheloft? Dien ich de
wildermissse tot sijn Quys bes-
teit hebbe/ ende het sijnige tot
sijne wooningen. Hy belacht
het grompel der Stad/ het me-
nigertijg getier der bywonder-
en hoogt by niet. De wysser-
vings der bergen is sijn vord-
er: ende hy forcht alletijp
groenel mac.

Sal den Eenhoorn u will-
sen dienen: sal hy becrachten
nen uwe herbe? Sult op den
Eenhoorn niet sijn touw oen
de horen binden? sal hy de
kercken u eegen? sal hy op
hem betrouwen/ om dat sijn
kracht groot is/ ende sult
ghy uwen aghet op hem la-
ten? Sult ghy hem geboeven/
dat hy u zaet sal weder bren-
ghen/ ende vergaderen tot u
wen doghel-bloet?

Zijn van u de verheuglic-
ke vleugelen der peucen? of
de vederen des Ouytst/ of
ende des Struyt-bogheis?
Dat hy hare spreen inde aer-
de leet/ ende in het stof die
brimant. Ende begeret dat
de voet die drijuen kan/ ende
de beene den beest die bes-
teppen konnen. Hy verhoert
der sijnigen gae songhen/ al
ofse hare niet en waren: ha-
ren aghet is te vergrisen/ om
dat hy sonder beeste is. Want
Godt heeft haer van wijsheit
ontfoort/ ende heeft haer be-
verstant niet te made ghe-
beyt. Alst sijt is/ verheyt sy
hact

time, she lifteth up her self
on high: she scorneth the
horse and his rider.

Canst thou give thou horse
strength? Canst thou clath-
er his neck with thunder?
Canst thou make him afraid
as a grasshopper? the glory of
his nostrils is a terror. He
paweth in the valley, and re-
joyceth in his strength: and
he goeth on to meet the ar-
med men. He mocketh at fe-
are, and is not affrighted; he
niet her tuemeth he bal from
the wood. The quiver rat-
teth against him, the glitte-
ring, iron of the pike and the
lance. He swalloweth the
ground with fiercenes and
rage: and he beleiveth not
that it is the sound of the
trumper. He saith among
the trumpets ha ha; and he
sucteth the batteil afar off,
the thunder of the captaines
and the shouting.

Doth the hawkie flie by thy
understanding, and stretch
her wings toward the south?
Is it at thy command that
the Eagle doth moost up on
high, and that he maketh his
nest on high? Hee dwelleth
& abideth on the rock, upon
the crag of the rock, and the
strong place. From thence
hee seeth the prey: his eyes
behold a far off. His young
ones also suck up blood: and
where the slaine are there is
he. Behold now Behemoth

10b 39.
haer inde hooghe: sy belacht
het peert/ ende sijn ryder.

Sult ghy het peert stercke
geven? konst ghy sijnen halst
niet donder beelden? Sult
ghy het becracen/ of eeren
sijnich-haer? de paeche van
sijn gestuyt is eene verheij-
linge. Het groet in de groen/
ende het te wylsch in sijn
kracht: ende rechet uyt/ den
ghegrastichten te geuone. Het
belacht de byse/ ende en loot
niet onseht/ ende en heert
niet weder om van toegen het
swect. Teghen hem coert de
pjl-hoer/ het bannum pfer
der sateise/ en der lance: Al et
schuddinghe ende becoeringe
wocht her de aerde op/ ende en
getoof niet dat her is/ ghe-
luyt der basynne. In t wille
gestanch der basynen seyd
het Ghy/ en vrecht de luyg
van bezen/ den donder der
Wolven/ ende t gromph.

Doecht de Sperwer doot u
verstant/ ende veyde sy hare
wingselen uyt na het suiden?
Is na u bevel dat den Aent
sich om hooghe verheyt/ ende
dat hy sijnen nest inde hooghe
maecht? Hy woont ende ver-
nachte inde steen-vorsse/ op de
sekerste der steenvorsse/ ende
der bakke plaesse. Van daer
sucter hy de wyse op sijn
oogen sijn van beert of. Wilt
suggen sijn jongen beet/ en
de waer verlagene sijn daer
is hy.

Siet nu/ Behemioth/ welts
C 7

which I have made with thee, he eateth gras as an one. Lo now, his strength is in his loynes, and his force is in the navel of his belly. When he pleaseth his taile is like a cedar: the sinews of his shame are wrapt together. His bones are as strong bras, his bones are like bars of iron. He is a chief part of the wages of God: he that made him, can make his sword to approach unto him. Because the mountains bring him forth food: therefore all the beasts of the field play there. Hee lyeth under the shady trees, in the covert of the reeds, and fens. The shady trees cover him, each one with his shadow: the willows of the brook compass him about. Behold hee doth violence to the river & huffeth not: hee trusteth that he can draw up Iordan into his mouth. Can men take him before his eyes? can men pierce him through the nose with snass?

Canst thou draw out Leviathan with an hook, or his tongue with a cord which thou lettest downe? Canst thou put an hook into his nose, or boare his jawe through with a thorne? wil hee make many supplications unto thee? wil hee speak soft words unto thee? will

ken sich ghemerckheit hebbe nebens u/hy eer hoy/ghen recht ruunt. Alst doch/sijne bracht is in sijne tendenen; ende sijne macht in den navel/sijner buge. Als 't hem lust/sijnen sterck is als een cedars: de sensuren sijner schaemte zijn doorgelopen. Sijne beenderen zijn als bast koper: sijne gebeente zijn als pfer hant-bonnen. Hy is een doofst/fluick der wegen Gods; die hem gemackt heeft/sijn sijn sterck tot hem doeghen. Om dat de bergh hem vorder voortbrengen/daerom spelen alle de dieren des walds alder. Onder schaduwtachtige boomen leyt hy needer: in een schuyptwaert is dat riet/ende des slyck. De schaduwtachtige boomen bedecken hem/elen een met sijne schaduwte: de beek-wilghen omringhen hem. Sley/hy doet de rebucce gemelt aen/ ende en verhaest sich niet. Hy berouwen/dat hy de Iordan in sijnen mond soude konnen intreken. Soude men hem voog sijn oogen konnen vangē? Soude men hem mer (riackē den neuse doorgheuen konnen?

Sult ghy den Leviathan met den anghel trecken / ofste sijne tonghe met zine hoober/ die op laer neder sincken? Sult ghy hem zine anghel in de neuse leggen: of mer ten doogst/ijne hant doorgheuen sal hy aen u vele smectingen maken: sal hy sorgelens tot u spreken? sal

will hee make a covenant with thee, wilt thou take him for a servant for ever? wilt thou play with him as with a bird? or wilt thou bind him for thy misdeeds? Shall the compassions make a banquet of him? shall they part him among the Merchants? Canst thou hit his skin with lorded irons: or his head with a fishers spear? Lay thine hand upon him, remember the battell doe no more. Behold his hope shall faile; shall hee not be cast down at the sight of him? None is so fierce that dare hit him up: who then is hee that will stand before mee? who hath prevented mee that I should repay him? whatsoever is under the whole heaven is myne. I will not conceale his parts, nor the relation of his power, nor the comeliness of his proportion. Who can discover the face of his garments? or who can come to him with his double bridle? who can open the doors of his face? Round about his teeth is terror. His strong scales are very excellent; each one shut up together as with a cloofeall.

One is so neare to another, that the aire cannot come between

sal hy een verbont met u maaken: sult ghy hem aen-nemert tot eenen eerluighen slaer? sult ghy met hem spelen / gheleijct met een voghelien: of sult ghy hem binden? soude uwe tonghe doorgheuen? sullen de waerghesichten van hem ontrentghet berouwen: sullen sy hem deelen onder de hoop-lieden? Sult ghy sijne huyd met haken vutten; of mer een visscher hant-waert sijn doof? gheleijct uwe hand op hem / gheleijct den sterijgher / doet het niet meer. Men/sijne hope sal seken: sal hy doch niet voog sijn gesichte weder-gelesen woerden: niet maent en so soo hoen; dat hy hem openbaeren soude; wie is dat hem hyde voog mijn aen-gesichte sijnē soude? Wie heeft hij voogghomen / dat hi hem soude vergheten? wat onder den ganckchen hemel is / of myne. Ich en sal sijn leden niet verwoeghen / merne hee verhaest sijne stercken. Hoerke de behalshen der sijnē ghe-staltesse. Wie soude het opensele sijnē sijnē onderke? of te wile soude met sijnē doebelen bagehen sijn aenkomē? wie soude de deure sijnē aen-gesicht open doen? contom sijnē tanden is bescheyghen-ge. Aen upnemende sijn sijnē stercke sijnē beren; elck een gestoten als met eenen nauw-zuckende yegel.

De een is so na anderen anderē / dat de wint daer niet

But to every one of us is grave given, according to the measure of the gift of Christ: Therefore hee saith, when hee ascended up on high, he led captivity captive, and gave gifts unto men. Now this, he ascended, what is it, but that he also descended first into the lower parts of the earth? He that descended, is the same also that ascended up farre above all heavens, that he might fill all things. And hee gave some to be Apostles, and some for Evangelists, and some for pastors and teachers: For the perfecting of the Saints, for the work of the ministration, for the edifying of the body of Christ; until wee all come unto the unity of the faith and of the knowledge of the son of God, unto a perfect man, unto the measure of the stature of the fulnes of Christ. That we henceforth bee no more children, who like the flood are tossed to and fro, and carried about with every winde of doctrine, by the sleight of men, by the cunning craftines whereby they lye in wait to deceive: but following the truth in love, may in all things grow up unto him, who is the head, even Christ: From whom

the

Maer elck een van ons is de genade gegeven; na de mate der gabe Christi: Daerom seght hy: Als hy op-ghebaeren is in de hoogte; heeft hy de gebooncheitste ghebangen genomen; ende heeft den menschen gaben gegeven. Nu die hy is opgebaren; wat is 't; dan dat hy oock eerst is neder-geboert in de nederste deelen der aerde: Die neder-geboert is; is de selve oock die opgebaren is; op zee boven: alle de hemelen; op dat hy alle dingen vervullen soude. Ende de selve heeft gegeven sommige tot Apostelen; ende sommige tot Propheeten; ende sommige tot Quaken; ende sommige tot Overders; ende Leeraers: Tot de volmakinge der Heiligen; tot het werken der bedieninge; tot opbouwinge des lichaems Christi; tot dat wy alle sijnken houlen tot de eenigheyt der geloofs; ende der kennisse des Hoons Gods; tot eenen volkomenen man; tot de mate der groote der volprecht Christi; op dat wy niet meer kinderen en souden sijn; die als de bloed verrijst; ende omgevoert worden mer alle wind der leere; dooz oerlijstige der menschen; dooz oerlijstige om listelike tot dwalinge tot te bringe. Maer de waerheyt berechtende in liefde; alle sijn souden op-waest in hem die het hooft is; naemelych Christus; up welken

die

the whole body fitly joynted-together and compacted, by that which every joynt suppliceth, according to the working of every part in its measure, maketh the increase of the body, to the edifying of it in love.

This I say therefore, and testifie it in the Lord, that you henceforth walke not like as the other gentiles walke in the vanity of their minde, darkened in the understanding, being alienated from the life of God, through the ignorance that is in them, becaus of the hardnes of their hearts: who being past feeling, have given themselves over unto lasciviousnes, to work all uncleannes with greedines. But ye have not so learned Christ, if so bee yee have but heard him, and are taught by him, as the truth is in Jesus: To wit, that ye should put off, concerning the former conversation, the old man, which is corrupt through the lusts of deceitfulness; and that you should be renewed in the spirit of your minde, and put on the new man, which after God is created in true righteousness and holynes.

Wherefore

het gheheel lichaem bequaerlijck sijnen geboecht; end eghen vast gemact sijnde; dooz alle boegheiten der oebinginge nae de werkinghe van een yegelijck deel in sijne mate; den wasdom des lichaems maect; tot sijn selst opbouwinge in de liefde.

Ick segge dan die; ende testifie het in den Heere; dat ghy niet meer en wandelt geslijck als de andere Heidenen wandelen in de pbelheyt; haren gemoet; berouwtet in het verstant; berouwtet in het verstant Gods; dooz de onontershepde die in haer is; dooz de verbaasende haren herten. Welche ongeboeligh gewoeden sijnde; hebben haer sichten oerghewen tot onrechtigheyt; om alle onrechtigheyt gerechtlijck te bedriegen. Doch ghy en hebt Christum also niet gheleert; inder ghy nae hem ghehoort hebt; ende dooz hem gheleert sijt; ghelijck de waerheyt in Jesu is: Ge weten; dat ghy soude of-legen; aengende de vorige wandelinghe; denouden mensche; die verdoeden mozt dooz de begerelijchheden der verlijpinge; ende dat ghy soude vernietigen wroeden in den Geest unweghenmoet; ende den nieuwen mensche doen; die nae God gheschapen is in waerrechtigheyt; ende in Heerlijchheyt.

Daerom

Wherfore put away lying, and speak the truth every man with his neighbour: For we are members one of another.

Be ye angry, and sin not; let not the sun goe down upon your wrath: neither give place to the devill.

Let him that hath stolen, steale no more, but rather labour, working with his hands the thing which is good, that he may have to distribute to him that hath need.

Let no filthy communication proceed out of your mouth: but if there be any good communication to profitable edification, that it may give grace to them that heare it.

And grieve not the holy Spirit of God, by whom ye are sealed unto the day of redemption.

Let all bitterness, and wrath, and anger, and clamour, and evil speaking, bee put away from you, with all malice.

But be ye kind one to another, mercifull, forgiving one another, even as also God in Christ hath forgiven you.

See ye therefore followers of God, as deare children: and walke in love, even as Christ also hath loved us, and

Daerom legget of de leughen/ende sprecht de waerheyt een yegelych met synen naesten: want top zyn mak handes leden.

Wozt roozing/ende en son-digh niet: de Sonne en gae niet onder over uwa roozingheyt. Woelen geseft den Duyvel geen plaetse.

Die gestolen heeft / en stele niet meer / maer aeynde leu-den/werke dat goet is met de handen / op dat hy hebbe mede te deelen den genen die noot heeft.

Gheen duyse reden en gae uyt uwer mond: maer soo daer enige goede reden is tot nuttige slichinge / op dat y ghernade geve dien diese woorden.

Ende en bedroeft den Heyligen Geest Gods niet / doer welen ghy bedroeft zyt tot den dagh der verlossinge.

Alle bitterheyt / ende roozingheyt/ende quanscheyt/ende geroyt/ende lasteringe zy van u gerveert / niet alle boosheyt.

Maer zyt tegen malhanden goderbieren / barmhertigh / beghevende malhanden / ghesienheymy oock God in Christo u lieden begheven heeft.

Zyt dan navolgers Gods / also ghesien de kinderen: ende wandelt in de liefde/gheliefheymy oock Christus ons lief ghydat

and hath given himself up for us, for an offering and a sacrifice to God, for a sweet smelling savour.

But fornication, and all uncleannes, or covetousnes, let it not be once named among you, as it becometh Saints: neither filthy words, nor foolish talking, or jesting, which are not comely, but rather giving of thanks. For this you know, that no whoremonger, or unclean (person), or covetous (man) who is an Idolater, hath inheritance in the kingdom of Christ and of God.

That no man deceive you with vaine words: for because of these things cometh the wrath of God upon the children of disobedience. Be not ye therefore partakers with them. For ye were sometimes darknes, but now are ye light in the Lord: walke as children of light: For the fruit of the Spirit is in all goodnes, and righteousness, and truth. Proving what is acceptable unto the Lord.

And have no fellowship with the vain fruit of words of darknes: but such rather also reprove them. For it is even shameful to speak of those things which are done of them in secret.

ghedat heeft/ende hem selven voor ons heeft overgegeven tot een offerhande ende een sweetriechende reuk.

Maer hoererye / ende alle onreynheyt/ofse ghelicheyt/ en laet oock onder u niet ghesmaent worden/ghelicheyt/ of her den heylighen beaent: noch onrederheyt / noch for-gheyt/ofse geseringe/ welke niet en beaent: maer vree niet danck-segginghe. Want dat meet ghy / dat geen hoerere / ofse onreyn / ofse ghegaver/ die een afgod-biener is / erfentisse en heeft in her koninkrycke Christi ende Gods.

Dat u niemant en berleyde niet ydele woorden: want om dese dinghen komt de roozinghe Gods over de kinderen der ongehooyscheit. Soe en zyt dan hanc mede-ghenoten niet. Want gy waert eerstyt duytscheyt/maer nu zyt gy licht in den Heere: wandelt als kinderen des lichts: want de vrucht des Geests is in alle godghelicheyt/ende rechtverdigheyt/ende waerheyt. Proovevnde wat den Heere wel behagelijc zy.

Ende en hebt gheen gheliefheymy niet de onreynheyt: maer welen der duytscheit/ of maer verstaefse oock beveer. Want her ghene heymelijc van haer gheschiet / is schandelijc oock te seghen.

But al these things, being reproved of the light are made manifest. For whatsoever doth make manifest, is light. Therefore be faith, Awake thou that sleepest, and arise from the dead, and Christ shall give thee light.

See then that ye walk circumspectly, not as fools but as wise, redeeming the time, because the dayes are evil. Wherefore bee ye not without understanding, but understand what the will of the Lord is. And be not drunk with wine, wherein is excess, but be filled with the Spirit: speaking among your selves with psalmes, and hymnes, ad spiritual songs, singing, and making melodie to the Lord in your heart: giving thanks always for all things to God and the father, in the name of our Lord Iesus Christ: being subject one to another in the feare of God.

Ye wives be subject to your owne husbands, as unto the Lord: For the husband is the head of the wife, even as Christ is the head of the church; and hee is the saviour of the body.

Therefore as the Church is subject unto Christ, so also (let) the wives (bee) to their owne husbands in every thing. Ye husbands love your owne wives, even as Christ

Alle dese dinghen / want het licht gestraft zijnde / worden opbrave: want alle dat openbaere maect / is licht. Daerom segt hy / Ontwaecde ghy die slaep / ende staet op uyt den dooden / ende Christus sal over u lichten.

Aer dan ho ghy boogfichelijc wandelt / niet als onwijs / maec als wijs: den tijt uytlopende / denijde de daegen boos zijn. Daerom en zijt niet onverstendig / maec verstaet welcke de wilse den Heeren zijt. En en loozt niet vromen in wijn / maec in overdract is / maec woede bevalt niet den Geest / sprekende onder malhanderen met Psalmen / ende lof / sangen / ende Geestelijche Liedkens singende / ende Psalmen deen Heere in uw' herte: dancende alle tijt over alle dinghen Godt ende den Vader / in den name onser Heeren Iesu Christi: In alhanderen onderdanigh zijnde in de vrees Gods.

Ghy vrouwen heeft uwe eegene mannen onderdanigh / ghelijc den Heere: want de man is het hooft des kofsch / gelijc oock Christus 't hooft der Gemeynste is: ende hy is de behouder des Lichams.

Daerom gelijc de Gemeynste Christus onderdanigh is / also oock de vrouwen hare eegene mannen in alles. Ghy mannen hebt uwe eegene vrouwen lief / gelijc oock Christus

also hath loved the Church, and hath given up himself for her: that hee might sanctifie it, having cleansed her by the washing of water by the word: that he might present it to himself glorious, a church which hath no spot or wrinkle, or any such thing, but that shee should be holy and unreproucable. So are we bound to love their owne wiver, as their owne bodies. He that loveth his owne wife, loveth himself. For no man hath yet ever hated his owne flesh, but hee nourisheth and cherisheth it, even as also the Lord the church. For we are members of his body, of his flesh, and of his bones. Therefore shal a man leave his father and mother and shall cleave to his wife: and they two shalbe one flesh. This mysterie is great: but I speake this, having respect unto Christ, and unto the church. Therefore also let every one of you in particular, so love his wife as himselfe: and the wife see that shee reverence her husband.

Ye children be obedient to your parents in the Lord: for that is right. Honour thy

stus de Gemeynste lief ghehad heeft / ende hem geschen booz hare heeft overgegeven: op dat hyse heyligen soude / hare gereynicht hebende met het badt des waters / oock het woort: op dat hyse hem selven soude heyligh boogfichelien / een Gemeynste die gheen vlecke oft rimpel en heeft: of yet diergelijche / maec dat zijt soude heyligh zijn ende onberispelijc. Also zijn de manne seijnelijc hare eegene vromen lief te hebben / ghelijc hare eegene Lichamen. Die sijne eegene vrouwe lief heeft / die heeft hem selven lief. Want niemant en heeft opt sijn eygen vleesch ghehaet / maec hy doet het / ende onderhou't / geijchering oock de Heere de Gemeynste: Want wy zijn leden sijn' Lichamen / van sijn' vleesch / ende van sijn' beenen. Daerom sal een manse sijnen vader ende moeder verlaten / en sal sijn wif aenhanghen: ende zijt twee sulden tot een vleesch wesen. Dese bechoppentheit is geoor: doch ick segge die srende op Christus / ende op den Gemeynste. So dan oock ghy-lieden elc in het besouder / een verheijlich hebbe sijn eygen vrouwe alsoo lief als hemselven: ende de vrouwe siec dat zij den man vrees.

Ghy kinderen zijt uwe ouders gehoorzamen in de Heere: want dat is recht. Eert uwen

father and mother (which is the first commandment with a promise) that it may goe well with thee, and that thou mayst live long upon the earth. And ye fathers, provoke not your children to wrath: but bring them up in the nurture and admonition of the Lord.

Ye servants be obedient unto your Masters according to the flesh, with feare and trembling, in singleness of your heart, as unto Christ: not according to eyeservice, as men pleasers, but as servants of Christ, doing the will of God from the heart; with good will doing service to the Lord and not to men: knowing that whatsoever good thing any man doth, the same shall he receive of the Lord, whether he be bond or free. And ye Masters, doe the same things to them, forbearing threatening: as knowing that also your Master is in heaven, and that no respect of persons is with him.

Furthermore, my brethren, be strong in the Lord, and in the power of his might. Put on the whole armour of God, that you may stand against the crafty wiles of the devil. For we wrestle not against flesh and blood,

Wander/est /Woeder/ ('t welck 't eerste gebod is in een besloft) op dat het u wel gae/est dat ghy lange leeft op de aerde. Ende ghy Woeder/ en verwecht uwe kinderen niet tot roeghe/ maar doerft op in de terechtighe ende vermaninghe des Heeren.

Ghy dien/lijkenheyt sijt gehoosden uwen Heeren nae den biesche/ niet biesche ende biesche/ in eersiboudigheyt uwer heeten/ ghelijck als Christus/ niet nae ooghen-dienst/ ald menschen behagen/ maar als dien/lijkenheyt Christi/ doemde den wilke Gods van heere/ dienende niet goetwilligheyt den Heere/ ende niet den menschen: wende dat so wat goet een yegelijck gebent sal hebben/ by dat selve van den Heere sal ontfangen/ het 3^e dien/lijckheyt/ het 3^e vrye. Ende ghy Heeren/ doet 't selve by hier/ jaalende de dreyginge also die weter dat ooch van selfs Heere in de Gemeentis/ ende dat gheen andere minde des persoons by hem en is.

Doerbec/ onjine doerbec/ / moedert heestrijgh in den Heere/ ende in de sterckte jynre macht. Doet en de gheste wapen-rustinghe Gods/ op dat ghy konner staen teghen de listige ontfeydinghen des Duwels. Want wy en hebben den strijt niet tegen vleesch ende bloet/ maar tegen de

againt

against powers, against the rulers of the world, of the darkness of this world, against spiritual wickednes in the aire. Therefore take on the whole armour of God, that you may be able to withstand in the evil day, and having finished all to abide standing. Stand therefore, having your loines girt about with truth, and having put on the breast plate of righteousness: and having your feet shod with the preparation of the gospel of peace. Above all having taken on the shield of faith, wherewith ye shall be able to quench all the fiery darts of the wicked: And take the helmet of salvation, and the sword of the Spirit, which is the word of God: praying alwayes with all prayer and supplication in the Spirit, and watching thereunto with all perseverance, and supplication for all Saints: And for me, that Speech may be given to me in the opening of my mouth with boldnes, to make knowne the mystrie of the gospel for which I am an ambassador in a chaine, that in the same I may speak boldly as I ought to speake.

And that yee also may know

Overscheden/ tegen de Macht/ tegen de Gewelt/ hebbaet den vuerde/ der duyl/erijffe besetrenot/ teghen de geestelijck boosheiden in de lucht. Daarom neemt en de gheste wapen-rustinghe Gods/ op dat ghy konner weder-staen in den boesen dach/ ende alse deperit hebbende/ staende lijghen. Staet dan/ uwe lenden onngroet hebbende met de maet heyt/ ende ongedaert hebbende de brist-wapen des gerechtighheyt/ ende de vorten gheestelijck hebbende niet verweyden des Evangelijms des vryds. Wden al ongenotit hebbende de schilt des geloofs/ niet lochten ghy alle de wperige pijnt des boosheit konen wy-lijghen/ Ende neemt den helm der Saligheyt/ ende besweect den Gheest/ 't welck is Gods woort: Het alle vindinge ende inreedinghe/ vindinge tot alle tijt in den Gheest/ ende tot het selve makende niet alle gedreyghen/ ende sinen sininge voer/ alle de Veylge/ Ende voer my/ op dat my 't woort geveken moge in de openinghe mijns mout/ niet vindingheyt/ om de verdoogghenheyt des Evangelijms besien te maken/ maar oec ick en gefante ben in een fereyt/ op dat ick in 't selve vrymoedelijck mach spreken/ gelijk my vermaent te spreken.

Ende op dat ooch gy moogt weten

know myne affaires, & what I do, Tyelicus the beloved brother, & faithful minister in the Lord shall make known to you all things: whome I have sent vnto you for the same purpose, that you may know our affairs, and that he may comfort your hearts.

Peace be to the brethren, and love with faith, from God the Father, and the Lord Iesus Christ.

Grace be with all them, that loue our Lord Iesus Christ in incorruption,

A M E N.

Psal. 91.

HE that dwelleth in the hiding-place of the most high, he shall rest in the shadowe of the Almighty.

I will say to the Lord; My refuge and my fortress: my God in whom I trust.

For he shall tid thee from the snare of the fowler: from the grieuous destructive pestilence.

He shall couer thee with his feathers, and vnder his wings shalt thou trust: his truth is a shield and buckler.

Thou shalt not be afraid for the terror of the night: for the arrow that flieth by day:

warten het gene myn oerogast/ ende wat ick doe/ dat alles sal in Christus de geliefde broeder ende getrouwe Dienare in den Heere belienet maken: den welken ick tot dien seluen eynde tot u gesonden hebbe / op dat ghy onse salien souder waten / ende hy uwe heeren soude vertroouwe.

Dede zy den Hoederen / ende liefde der inder geloude / van God den Vader / ende den Heere Jesu Christo.

De ghenade zy met alle de gene / die onsen Heere Iesum Christum lief hebben in ons wederrechtijge / Amen.

Psal. 91.

DE in de schuyt-plaetse des Kiderhoedijken is gheseten / die sal verriuenen in de schaduw des Almachtigen.

Ik sal tot den Heere seggen / Myne troestijge ende mijn buijgh: mijn God op welcke ick vertroouwe.

Want hy sal u reddden van den snare des Vogt-hangens: vande seer breedsijcher pestilencie.

Hy sal u deken met sijne vlercken / ende onder sijne vleugelen sult ghy vercoenen: sijne waerheit is een roedasse ende buclijcke.

Ghy en sult niet vresen voo: den schijch des nachts: voo: den ysi die des daegs vlieg:

day: for the pestilence that walketh in darkness: for the destruction that walketh at noon-day.

A thousand shall fall at thy side, and ten thousand at thy right hand: it shall not come nigh thee. Only with thine eyes shalt thou behold it: and thou shalt see the reward of the wicked.

For thou, oh Lord, art my refuge, thou hast made the most high thyne habitation: therefore shall none eill befall thee, neither shall any plague come nigh thy tent. For hee shall giue his Angels charge of thee, that they leep thee in all thy wayes. They shall beare thee upon their hands, that thou dash thy foot against no stone.

Thou shalt tread upon the fierce lyon and the adder, thou shalt trample vnder feet the young lyon and the dragon.

Because he loueth me much (saith God) therefore will I deliuer him: I will set him on high, for hee knoweth my name. He shall call upon me, and I will heare him: I will bee with him in trouble, I will draw him out, and will honour him. I will saue him with length of dayes, and will eaus him to see my saluation.

voog de pestilencie die in de donkerheyt wandelt: voog het vreesch dat op den middeghen becoestijet.

Ken uwe zyde sullender vreesch vallen/ ende tien duysent aen uwe rechterhand: tot u en sal t niet comen nigh thee. Enly met thine eyes shalt thou behold it: and thou shalt see the reward of the godloosen sal.

Want ghy/ Heere/ zyt mijn troestijge: den Kiderhoedijcken hebbe ghy ghesiet tot u vertroet/ si en sal gheen quaet wederbaren/ noch geen pfage sal uwe tenten noedren. Want hy sal sijne Engelen van u deken / dat si u beuaren in alle uwe wegen. Sy sullen u op de handen dragen / op dat ghy uoent doet sien geentert sijn en vloeter.

Op den seken seuten ende d'adder sult ghy treden / ghy sult den jongen Accus / ende de Dzak beureden.

Delijgh hy my seer minne (sijrecht God) so sal ick hem ughetjen: ick sal hem op een hooghe steen/ want hy kenet mijnen name. Hy sal my anroepen / ende ick sal hem beuooten: in de benacuuyghede sal ick by hem zyn / ick sal den hem uvtrechten / ende sal hem beuerechten. Ik sal hem inder lancshijde der dagen beuadigen: ende sal hem mijn Salighijge doen sien.

Certaine morall sayings, and familiar (or proverbiall) speeches, very pleasant to the mynd, and profitable for the exercise of the tongue.

Eenige stichtelijcke spreucken, en ghemeene (of proverbiale) spreek-woorden, den Geest seer vermaeckelijck, en voorderlijck tot d'oeffeninge der sprake.

1. *Of the feare of God.*

Van de vrees des Heeren.

Honore and serve God.
Eert en dient Godt.

Follow piety.

Behericht de Godsaligheyt.

The feare of the Lord is the beginning of wisdom.

De vrees des Heeren is 't beginn' der wijsheyt.

In all that thou layest or doest, remember that God heareth and seeth it.

In al' het geen ghy seght of doet, denckt dat God 't hoort en siet.

God punisheth evil and rewardeth good.

Godt straft het quade/ ende beloonet het goede.

Godlines is the foundation of all vertue.

Godtzuchtigheyt is de grond van alle deughden.

2. *Of duty to parents and superiours.*

Vande plicht aen ouders en Overheden.

Love thy parents.

Heb' uwe ouders lief.

Strive not with thy parents, although thou hast right in what thou sayest.

En twist niet met uwe' ouders / al hebt ghy schoon getijch in 't gene ghy seght.

Like

Like as thou dealest with thy parents, so shall thy children deale with thee.

Geleijck ghy met uwe' ouders handelt / so salden uwe' kinderen met u handelen.

Yield some what to your elder.

Oeff' uwe' meeder wat toe.

Respect thy friends.

Voord' uwe' vrienden in waerde.

Honour them to whom honour is due.

Eert die gene die eere toe hoort.

Fear thy master.

Ontseet uwe' meester.

Reverence an aged person.

Zij'reebligh tegen een oud bejaerde.

Obey the lawes and ordinances.

Onderhoude de seuren en ordonantien.

Esteem thy self little among great ones.

Hy den grooren houde u klein.

3. *Of duty to a mans self.*

Van de plicht aen eens selven.

Preserve thy substance.

Bewoerd' uwe' goet.

Look to preserve honour and grace.

Diet eer en schaamt te bewoeden.

Preserve thy good name.

Bewoerd' uwe' goeden naem.

Know thy self.

Kent u selven.

Belike thy self.

Leje u selfs getijch.

If a man cut off his nose, he marreth his face.

Wijnt men sijn neus of / so schent hy sijn aengesicht.

Every man for himself, and God for us all.

Elck woog hem selven / en Godt woog ons allen.

Who brings water to his neighbours house, when his owne is on fire?

Wie brenghet water aen sijn buurmans huys / als sijn eigen byant?

Every one will have the butter on his owne cake.

Elck wil de boter op sijn hoek hebben.

① 3

4. Of

4. *Of duty to neighbours.*

Van de plicht tot d'even-naesten.

What thou wold'st not have don to thee, that doe not to another.

't Geen ghy niet en wilt dat u' geselede / 't selve doet dan ook een' ander niet.

With such measure as thou shalt have measured to an other shall he measure to thee againe.

Wiet sulche maete als ghy yemant sulst ghemeten hebben / sal u weder tot gemeten moeten.

5. *Of repentance.*

Van bekeeringe.

Hast thou erred? then change thy counsell.
Wet ghy gebwaest / soe beandert van iact.

Hard jodge (shakings) teach well.

Dojde schorpen leren wel.

He that straveith and quickly returns, is thereby taught better.

Wie dwaest / en haestigh weder leert /

Die moget beter doog geleert.

By falling men learn to goe lure.

Aer vallen leert men selve gaen.

A burnt child dreads the fire.

En bekeeringe leert best her bie.

6. *Of vertue.*

Vande deught.

Glory is the shadow of vertue.

Eere is de schaduw' des deughts.

Honch men hatte evill doeing, through love to vertue.

De byome haren 't quaet doen / doog' liefde tot de deughte.

7. *Education of children.*

Opvoedinge van kinderen.

The twig must be bent while it is tender.

Eetwylde het rijn' zwark is moer men her buiggen.

He that loveth his child well, will chastise him.

Wie wel bemint: rasiert sijn kind.

't Is ill leading old dogs in a string.

't Is quaet oude honden acit banden te jegen.

Custom is a second nature.

Gewoonte is de tweede nature.

Correction bringeth fruit.

Geugt daert vruchte.

What one in youth well learne can,

That hangs him all his life time on.

Wat best geleert de jonger man /

Wat hanght hem al sijn leven an.

What is bred in the bone will not out of the flesh.

Wat in 't gebeente geforme is / sal uut het vleesch niet.

Teach a child in the way he should goe: and when he is old,

het wil not depart from it. Prov. 22. 6.

Leert den jongen de eerste beghefen na den eyndstijns wergh: als hy oock ouer sal gemoeten zyn / en sal hy daer van niet af-wycken.

8. *Of pride and humility.*

Van hoovaerdye, en nederigheyt.

Be not high minded.

En zyt niet hoogh-dragende.

Despise not, nor reject thy inferiour.

En veracht noch verfloot uw' mindere niet.

The higher the mount sine the lower the vale:

The greater the tree, the harder the fall.

De hooger bergh / hoe lager dal:

De groeter boom / hoe swaerder dal.

Doest thou feare the lightning? then duck.

Weghe doog den blietem: so duyst.

He that abideth low, cannot fall hard.

Die laagh dijste / kan niet hard vallen.

Lowlie let, and richly wanne.

Laagh geeten en rijckelijcken waen.

Wilt thou not be shot, then stoop downe.

Wiltje niet gestoren moeten / so ghuyt neder.

A man forgotten, hath the best.

En vergeten man / isser best oem.

God rebuketh the proud, but giveth grace to the humble.

1am. 4. 6.

Gode wederstaet de hoovaerdige / maec de nederige geeft

① 4

(hy) grnade.

9. Of

9. *Of covetousnes and lberality.*
Van gierigheydt en mildigheydt.

A Miser doth no good, but when he dyeth.
Een gierigard doet niet goet: dan als hy sterft.
Dear sea men oft times slay on shoare.
Diere Schippers oft tuctijns an landt bijhen.
Great fishes teare the net.
Grootte visschen scheuten 't net.
Men moet noot swallow such great words: as to chock them.
Men moet noot grootte woorden niet inswolgen: dat men erin
lostright.

My red horles make a short mile.
Ghemer de pceden maken korte mijlen.
It's good bidding swells where the provision costs nothing.
Daer 't byp geslagh is / is goet gesien worden.
It's easy to make a good fire of an others turf.
't Is licht goet byc malten van een anders turf.
It's good cutting large girls of an other mans leather.
't Is goet byede vlienen syn den wyte een ander mans leer.
It's good to keep feast in an others hall.
't Is goet seest houwen op een anders yael.
It's good dancing on an other mans floore.
't Is goet danssen op een ander mans vloer.
He that humeth two hares at once gets neither.
Die twee haren getijch jaght / wijcht geen van beyden.
Fashome much, but gather little.
Doet om-bansen / teoughgh versamen.
Great pears may hurt.
Grootte pceden / smitten deeren.

10. *Of hatred and envy.*

Van haet en nijt.

Spite gapes wide.
Spijt gapt wijt.
When love turneth into hatred, then is it unmeasurable.
Als liefde heert in haer:
Dan goetse bypen maect.
Envy cryeth of spate here honour rideth.
Spijt heyt van spijt / maect een rijt.

11

It grievesh one dog, that the other goeth into the kitchen.
't Is den ewel hont leer / dat d'ander in de keuchen gaet.
Who so prospereth well, is envied.
Wie so prosperet well, is envied.
Who twel greijst / die wort berijst.
After honour and dignity, followeth envy and hatred.
Naer een en staer / volghet nijt en haer.
Wrath is cruel as anger is outrageous but who is able to
stand against envy? Prov. 27. 4.
Ghemingheydt / ende boosjoopinghe van toorn is wyets
heyt: maect wel sal boosjoopinghe bestaen.

11. *Of wisdom and knowledge.*

Van wisheyte en wetenschap.

Men must respect wisdom above strength.
Men moet de wysheyte boven de stercke achten.
Wishes is uncertaine and fading: but knowledge abideth
alwayes.
Nijshdom is onseker en veyganchelijc / maect de wettyc
schap blijst altyt.
Be not ashamed to learne.
En schamen u niet te leeren.
Remember what thou hast read.
Gethoude dat ghy gesien hebt.
Fooles despise wisdom and learning.
De scoelen verachten in ijshyete ende leeringhe.
There is nothing more excellent than knowledge.
Daer is niet teffelijcher als wetenschap.

12. *Of patience and anger.*

Van lijdsamheyt en toornigheyte.

In prosperity think of adversity.
In boosjoep dencht op tegenspoet.
Beware that which thou sufferest by thine owne fault.
Berdjaecht her gene ghy doot u eygenschult lyt.
Men goe not laughing to heaven.
Men soue niet lachende in den hemel.
Be not angry with us cause.
En wile niet toornigh wesen sonder oorsach.
Anger is a short madness, or a noise that lasteth not long.
Ghamfcheyt is een hoete dwalghyete / of een vasteyte die niet
langh duert.

D 1

A man

A man of little understanding is soon angry.
Een mensche van kleyn verstant is haest verstoort.
 A little pot is soon hot.
Een kleene pot weert haest heet.
 To a little oven there needs little fire.
Tot een kleyn oven is niet veel vuer.
Many think it to be great honour to suffer nothing (patiently:) but sound doctrine teacheth clearly, that there is no greater magnanimity than to be able to suffer injury with patience.
Deel meynen groote eere te zijn niet te verdragen: maer de gefonde leere wijst klaarlych uit: dat er geen meerder grootmoedigheden is: als onghelych mer gheschiet te konnen ghyden.

13. Of temperance and mediocrity.

Van matigheyt en middelmaet.

Beneither prodigal nor covetous.
En weest niet vergaustigh noch gheerigh.
 He shund the raine and fell into the ditch.
Hij schoude de regen en viel inde sloot.
 The pitcher goeth so long to the water, till at last it breaketh.
De scrupel gaet so langh te water / tot datse eens brycket.
 He is a fool who fishes much paine for an hare: and yet kills an houle worth many pounds.
Hij is een dwaas / die om een haer / veel fineren list: En nocht en peert veel ponden werck / den halve af-tege.
 High trees give more shadowe than fruit.
Hooge boommen geben meer schadewe af dan vruchten.
 He that cutt the earle too deep doth cut, blowes lightly all her luster out.
Wie de eeren te diep scuyt / wint wel licht haer luster uit.
 Men must sheare the sheep, according as they have wooll.
Men moet de schapen scheeren na zy moet hebben.
 Cut the head so that it may continue growing.
Of thou wring it too hard, the nose must bleed.
Snijt soo het kruys dat het moech blijven groeyen / Snijt ghy te hard so moet de neuse bloeyen.
 When a man is laisshed, then a hony combe relissheth not.
Wanneer men is verlaet / Dan sinacelst geen hough-tart.

Drucken-

Druckenness is sin, losse, and shame.
Dronckenschap is sonde / schade en schande.
 Enough, is as good as a feast.
Genoegh is even so goet als een feest.
 Too much of one thing, is good for nothing.
Tot een ding te veel is niet goet.
Te veel van een ding is niet goet.
 They that drink wyne without relish, commit a great error.
Die wijn drincken sonder suetheit / Doen een onbesuisde sacth.
 Who so drinck's without thirst,
 And eat's without hunger,
 He dyeth the younger.
Wie drincket sonder dorst / En eet sonder hongert / Die sterft te jonger.

14. Of good and bad Companie.

Van goet en quaet geselschap.

Converse with the good.
Gaet mer de goede om.
 Convers with wile folkes.
Verkeert mer wyse luyden.
 Esteem much of honest people.
houde veel van yponse luyden.
 An evil man is the worst beast.
Een quaet mensche is 't onbesuisste beest.
 It is good, to have deeling with good men.
Mer den goeden is 't goet doen.
 Beware of bad companie.
Wacht u hoer quade geselschap.
 One rotten apple in the basket, spoileth also the sound fruyt;
Een rotten appel in de mande / schadet ooch her gane fruyt te schande.
 Is thou toucht with pitch thou shalt be defiled.
Wanneer ghy pelt / ghy verpelt een bleck.
 Among wolves and owles, men learne to howle.
Op Wolven en uylen: daer leeren luyten.
 One scabbed sheep spoileth the whole flock.
Een scurste schape bederft de heele kudde.
 One fool makes many.
Eenen dwaas maectier veel.

He that dwelleth with cripples, learneth to limpe.

Die by de humpelen woonet / leert humpen.

He that lieth with dogs gets fleas.

Die met honden gaet te bed /

Doet van haer bloeyen niet.

Foule ground spoils the cables.

Duyse grouden bederven de habelen.

Who so hunteth with cats,

Catcheth nought save rats.

Die jaecht met katten /

En vanght mice raten.

It is ill workin' with bad tools.

Met quaet tuuch is quaet wercken.

He that mingleth himself among drasse, is even of the Swines. (Green.)

Wie sich onder de dras menght / wort van de Swynen ge-

letter dore, than with bad company.

Metter alken alse kwalijck verfelt.

He that dwelleth neare a mill, is made dusty with the meale

Die ontrent een molen woonet / besuyert van het meel.

He that walketh with wise men shal be wise: but a Com-

panion of fools shal be destroyed. Prov. 13. 10.

Wie met de wijse om gaet / sal wijs worden: maer die de
sotten met geselschap verbiiden worden.

15. Of Courtise, and Livings.

Van beleeftheyt en vriendelijckheyt.

Salute willingly.

Groet gaerne.

Be not hard to those that are under you.

Wilt niet minder ten hart.

Be friendly in speech

Wilt vriendelijck in 't sprekken.

As the u saluic it another, so shalt thou againe bee saluted.

Gelijck ghy een ander sal groeten / soo sal ghy weder ge-
groet worden.

Doe good to the good.

Doet den goeten goet.

Honour them which have don thee good;

Eerf die die goet gebaen hebben.

Doe

Doe good even to thine enemies.

Doet oock uwe vyanden goet.

Recompence a good tunc.

Doet een verdacht doet vergeldinge.

Men lock up no bread from friends.

Men sluyt geen brood voor de vyanden.

16. Of the tongue, and the good or evill use thereof.

Van de Tonge, en het goet of quaet ghebruyck der selve.

Before thou speakest, meditate well what thou wilt say.

For ghy spreect / verstant niet wat ghy seggen wilt.

Hearc much, but speak little.

Hooft veel / maer spreect weynigh.

Many things befall him that speaketh much.

Die veel halt / die veel ontvalt.

To the wife there is soon enough spoken.

Den verstantigen ist haest genoech geseyt.

A word to the wise is enough.

Ken den verstantigen ist een woort genoech.

Evill words corrupt good manners.

Boose reden / bederven goetbedenen.

Agreement in speech, or civillousnes maketh friends; but

speaking the truth causeth ill will or hatred.

Gesogelijckheyt of gebedelijckheyt maectt vyanden / maer

waerheyt t'spreken veroesfacctt eeninne of haet.

He that hath gall in his mouth can not spit honey.

Die gal heeft in de mond en haer gheen Quonigh spoutwen.

Little seil is soon amended.

Weynigh geseyt is haest verbeteret.

He that would always live at rest,

Must hearc, and see, and say the best.

Die sijn rijt in rust wil seben /

Alseer hooren en sien / en 't beste spreken.

Silence and thought can hurt no body.

Stygen en denken / han nien ant krencken.

Many flags, little butter.

Veel vlaggen / luttel boter.

They

They are empty vessels which make the greatest sound.

't Is in ledige baten / die meest bormmen.
Still waters have deep bottomes.

Stille wateren / hebben diepe gronden.
Full vessels sound not.

Volle baten bormmen niet.

A man that speaks not, and a dog that barks not, must at all times be most narrowly looked to.

En mensch die niet en spreekt /
En hond die niet en baft /
Daer dient roet allet int /
En nauffen op geyart.

Fools will first give their judgement.

Wanfen willen eerst oordeelen.

The cripple will be first in the dance.

Den kreupel wil eerst aen den dans.

The worse carpenter, the more chips.

Hoe slimmer Timmerman / hoe meerder spaanderst.

The worse wheel, the more it cracks.

Hoe slimmer Wiel / hoe meer het kreckst.

One penny in the spare-pot makes more noise, than when it is full.

En penning g' in den spare-pot maecth meer geres / dan als sy vol is.

An empty jar soundeth most.

En ydel vat bormt aldermeest.

Great boast, little real.

Groot roemen / weynigh gejaer.

Great talkers no great doers.

Groot spyzheren sijn geen groot danderg.

The goose bloweth indeed, but bieth not.

De Gans blaest wel / maer en bjt niet.

They doe not all bite, that shew their teeth.

Op en bjtten niet al / die haer tanden laten siet.

A Cat that meweth much, catcheth but few mice.

En kat die veel maelt / vanght weynigh muysen.

Threateners fight not.

Dregeren en bchten niet.

Threats are the weapons of the threatened.

Het drengen is der gedreyghen gewere.

When thieves fall, our true men come to their goods. (ren.)

Wanneer dieven slyden / behomen vrome liebd' haer goeds.

Cowardly

Cowardly dogs bark much.

Moede honden baffen veel.

Scabbed sheep bleat most.

Schurde Schapen bleeten meest.

Still sowes eat up all the druffe.

Stille Sengen eten al de druff op.

A threaten'd man, liveth seven years.

En gedreyght man leeft seven jaeren.

Long of tongue, short of hand.

Wange tonge / hog van haent.

Dissembling ears take the flesh out of the pot.

De suppende haren halen het vlees uit de pot.

The more lowe the lesse speech.

Hoe meerder liefde hoe minder spazacht.

Full ears of corn hang lowst.

De volle haren-avert hangen laagst.

Every bird singeth according as he is teacht.

Niet voghel singht soo der beucht is.

Men see whether the Hog be meafeld by his tongue.

Men siet aen de songe oft bercken gofgh is.

Fowle mouths fowle bottomes.

Wyle mouten wyle gonden.

The vessel giveth out such as is in it.

Het vat geeft uit soo het in haect.

Men kno' trees by the fruit, and a woman hart by les sport.

Men kent de boommen aen de vruchten /

En weerdigh herten: op de luychen.

Unclean birds seldom crow good weather.

Onreyn vogel' swagen seldom goet weder.

A cuckow cryeth out his own name.

Den koochkoek roept sijn eygen naem uit.

17. Of back-biting.

Van achter-klap.

Speak none evil of any one behind his back.

En sprecht geen quaet van yemant achter sijn rugge.

He must have a great deal of frontity that wil stop every ones

mouth.

Wy moet veel bjt' hebben die etck den mont sal stoppen.

He

He must rise heimes who wil please every body.
 Hy moet vzoegh op staen die allenan belicben toll.
 Its bad straightening all crooked timber.
 't Is quaer alle hvom-houten verghen.
 Men can hardly take care of all.
 Al't hat quatijck al besagen.
 It's bad hanging yare before all holes.
 Doog alle garen is 't quaer garen hangen.
 With holding ones tongue all things may bee overcome:
 but not with wrangling.
 Al'ten han alle dugh doot swijgen / niet doot sprekten.
 It is truly askilful man who can make all well.
 't Is dootwaer een kunslich man /
 Die het al wel maken kan.

18. Of Corruption, and nature.

Van verdorventheyde, ende aerdt.

Men will be alwayes thart in the way.
 Nijje wil men dwars in de wegen.
 None among men is wile at all tymes.
 Nieman onder de menschen is 't aller uren wijs.
 An old hunter desigheth to heare of hunting.
 Een ouer Jager hoort geyne van de warijck.
 It hath soune rayned enough in a wet pool.
 't Een matren poel is haest genoeg geygent.
 The hoare frost cometh quickly on oldice.
 Het eyse haest opent ouer ys.
 A wolf catcheth at the sheep, when he is a dying.
 Een wolf haet noch na 't schap / als hem de Lefe wy-
 bart.
 He is not yet wholly free, that draweth a peece of his bands
 after him.
 Hy is niet geheel byz die noch een stuck van sijn banden
 nae sleep.
 Not o'ly the leaf but the root must be plucked up of weeds.
 Dan 't onkrayt dient niet het loof alken / maer de wort-
 tel uytgetogen.

19. Of

19. Of siche: and poverty.
Van rijkdom en armoede.

Poverry seeth craft.
 't Armoede secht list.
 Riches long in getting are wholesome.
 Rijkdom ischoudt al saligh.
 Light gaine maketh a heavy purse.
 Licht gemin maecht swaer beuften.
 Where there is much goods, there are many that eat it.
 Waar veel goet is / daer sijn veel die het eten.
 Great house, great croffe.
 Groot huys / groot kruys.
 Little ship, little sale.
 Kleyn schip / kleyn seyl.
 Little house, little care.
 Kleyn huys / kleyn socht.
 Many Cowes, much trouble.
 Veel koecken / veel moeyen.
 A little hearth, though cold (is good)
 That hath allone but little wood.
 Een kleyn heerd al is 't hu hout /
 Die heeft alteen maer weynigh hout.
 A young Courtier, an old begger.
 Jonghe hofdeling / ouer schoelering.
 He that nothing wanteth is rich:
 Although he dwelleth on the ditch.
 Die niet ontbeecht is rijck:
 Al woonst hy niet den dijck.
 Rich with little, is like God.
 Rijk weynigh rijck / is Gode gelijck.
 Little with honour, what need you more.
 Weynigh met eer / waer hoefje mer?
 Every one knoweth where the shoe wrings him.
 Die weet waer hem de schoen wrijnght.
 All is not gold that glitters.
 Een is geen goudt al waerre blincht.
 No happines, without aduerticy.
 Geen geluck / sonder ducht.
 What glittereth that wringeth.
 Wat blincht / dat wrijnght.

A new

A new shoe can cause paine.

Can niculure schoen / han pijn die born.

Even there where men it can noo' see,

Will often times great sorrow be.

Doek daer men 't niet en siet /

't is dijn hart groot heerdiet.

Every man will wipe his feet upon the poore.

Ken den armen wel alle man sijn voet wischen.

Every one will goe over the longest garden.

Daer de ruyt langst is / wil pber ober.

When the Salmon is taken the eele sucketh him out.

Als de Salmon gevangen is / so suycht hem den ael uyt.

When a dog lycht under, all the world will scratch him.

Als den hond onder light / al de werelt wil hem kreusen.

Men deal ill with him with whom it goes ill.

Men misdeelt die 't misgaet.

The last man is bitten of dogs.

Den lesten man biten de honden.

Upon a lease or scabby beast,

All thesies must take their rest.

Op een schaael of schayst beest /

Alten al de vliegen meest.

Where the cauly is lowest the water tunness soonest over.

Daer de dijck laagste is / loopt het water eerst ober.

When the stream changeth his course men set the beakons in another place.

Als het diep verloopet berker men de balkens.

When the wolle grow es old, then the crows ride him.

Als de wolf out wort / so rypen hem de kraepen.

Every one is better plac'd with a rising than with a falling market.

Mer houder meer met de rijfende magt als met de afgaende.

There is but little sorrow for an old cowe.

Alen is de rou / om een oude hee.

Even hares pull a lyon by the beard when he is old.

Doek wasen treken een leeuw by den baert als hy out is.

What fingereth teacheth.

Wat fingeret / dat leert.

No man learneth but by hurt or shame.

Niemant leert als mer schade of schande.

What

What doth not soure men, do not sweeten them. i. e. what men get not with trouble is not sweet to them.

Wat men niet en besuert / en besoer men niet.

What costs nothing is good for nothing.

Wat niet en kost en draight niet.

Blowes make wile.

Magen maken wijt.

After soure comes the sweer.

Daer het suere komt het soet.

Short braunches long yentage.

Korte rassen / langhe Wijn-orsel.

Little wood much fruit.

Weynigh hout / veel vruchten.

10. Of prosperity.

Van voorpoet.

One that hath all after his wish (or will)
Accompt him an unhappy man (shall.)

En die 't al heeft na sijnen mensel /

Heer dien een ongeluckigh mensel.

Men can bear all things, except good dayes.

Alle dagen han men dragen /

Wetge sonder goede dagen.

When prosperity smiteth on thee, stand then on thy wath.

Als 't geluck u lacht:

Staet dan op de wasel.

Men in good condition give good adv'ce.

Menschen in goeden staet / geben goede rade.

It 's pleasure to see it raine, when one stands in the dave.

't Is genuegelijc te sien regenen / als men in droog staet.

The best pilotes are a shoare.

De beste Stuur-suyden sijn een lande.

It is good heering before wynd and tide.

Doog winn en vlooms is 't goet sieren.

11. Of thristines.

Van suynighcyt.

See thy expence according to thy trade.

Set u tecluse / na u neeringe.

Sparlingnes is a great revenue.

Suynighcyt is een groote vent.

Can

Cut your cloak, according to your cloth.

Sijn u. **Ma**ntel naec u. **Ma**ctien.

Spouling is a bad costume, Sparing is a sure revenue.

Spoulen is een quade gewoone;

Spaeren is een vaste rente.

Green wind, hot bread, and new wine, can not be profitable for the house.

Groen hout / **heet** broot / en **nieuwe** **Wijn** /

en **kan** **boon**; 't **Qua**d niet dienlijgh **zijn**.

The choic costs much.

De **heel** / **kost** **veel**.

When the season gives new increase, Bee not then too lustie in buying: But tarry a little is thou be wise. For it desireth the hals to pise.

Wanneer de **tijt** geeft **nieu** **gewas** /

Wes **dan** in **t** **hoopen** **niet** **te** **vro**.

Maer **roeft** een **weynigh** **wyd** **weyn** /

Want 't **scheert** de **heft** **wel** in **de** **pyss**.

Velvet and silk are strange herbs, they blowe the fire out of the kitchen. To be lazie, dainty, and to love to eat much, as three things which are good for nothing.

Pluimet en **Sijde** is **seitsaen** **krout** /

Die **bluist** **het** **vuer** **de** **keuken** **up**.

Laz en **lecher** en **veel** **te** **menigen** /

Sijn **die** **dingen** **die** **niet** **en** **beugen**.

Spare some money in the half empty vessel: But saving wil not help when the vessel is empty.

In 't **half** **legh** **vat** / **gelt** **sparen** **wat** /

Maer **boon** **legh** **daten** / **kan** 't **sparen** **niet** **daten**.

22. Of labour and diligence.

Van arbeyt en naersigheyt.

Wisdom increaseh by diligence.

Wijshede **neeme** **toe** **boon** **lijflijghede**.

He that esteem not a penny, will not be master of goldens.

Die **geen** **penning** **en** **acht** / **en** **boon** **geen** **gulden** **heer**.

Stoeklich is made foeth with much beating.

Mer **veel** **slagen** **moet** **de** **Stoek** **bijst** **moet** **we**.

Small fish, sweet fish.

Kleyn **visje** / **soet** **visje**.

Little

Little gaine brings in wealth.

Kleyn **gewin** / **brengt** **rijckdom** **in**.

By little and little flaking, the tree falls.

Kleyn **slagen** / **valt** **de** **boom**.

Many handles make light work.

Veel **handen** **maeken** **licht** **werck**.

Many littles make a mickle.

Veel **kleynens** **maeken** **een** **groot**.

Soft and faire goeth farre.

Zacht **en** **soet** **gaet** **verre**.

Nothing so hard but by diligence may be overcome.

Niet **so** **vaer** **of** **men** **kan** **niet** **overlijgh** **obertoluen**.

Labour is profitable for the body.

Arbeyt **is** **boon** **het** **lijf** **nut** **prolijgh**.

God giveth the toales meat but they must file for it.

God **geeft** **de** **Voegelen** **de** **kost** / **maer** **zy** **moet** **den** **om** **lijgen**.

He becometh poor that dealeth with a baek hand: but the

hand of the diligent maketh rich. Prov. 10. 4.

Die **naec** **een** **bedriegelijche** **hand** **werckt**; **woer** **agun**; **Maer**

de **hand** **der** **lijflijgen** **maecht** **rijck**.

23. Of Illness.

Van ledigheyt.

Poverty is the reward of illness.

Armoede **is** **loons** **loon**.

He that in his land no corne doth sowe:

Shal truly (nowe ocher but) thistles move.

Wie **in** **zijn** **lant** **geen** **loven** **saet**;

't **is** **secker** / **dat** **hy** **lijfs** **maect**.

Of illness cometh no goodnes.

Van **ledigheyt** **komt** **niet** **goet**.

An idle person is the devils pillowe.

En **ledigh** **mensch** **is** **duyvels** **oostuusen**.

No sheep runs into the snath of a sheeping wolfe.

De **slapende** **wolf** **en** **soopt** **geen** **sheep** **in** **den** **mont**.

A lying crow catcheth lunc what.

En **lijgende** **Arbey** **hanght** **wat**.

Illness, nourisheth a will:

To doe some what is better Counsell.

Leedighede **maect** **alle** **quaet**;

Wat **te** **doen** **is** **beter** **taet**.

If

If the mill findeth no corne, is grindech stones.

Want de molen geen hoven / soo maectse sieckent.

Idem is famines moeth /

And of thife / is) a brother.

Aedighere to hogues moeder /

En ban buyte volle broeder.

Rest makes rustie.

Rust maecte roest.

A plough that worketh / siftereth:

But the still water stincketh.

Gen ploeg die werct / blincht:

Staeck t stille water stincht.

To see nothing teaches to doe wile.

Niet doen / leert quaet doen.

Because of the winers the ploward will not plow: therefore

shall his beg in havell, but there shall be nothing (for

him) Prov. 20. 4.

Om den wintre en sal den ploaer niet ploegen: daerom

sal hy bedelen in den woght / maec daer en sal niet zyn.

24. Of jelling.

Van jockinge.

HE that jetheth ironed.

De jocke / die locht.

It's ill jelling with edged tooles.

't Is quaet gerken met seker greetschap.

He that will jell must beate jelling, els it were better let

alone.

De jocken tull / maec jock verstaen /

't Is anders bette ongebien.

An ape will be mocking with every one although she can not

cover her owne arle.

Gen aep wil niet een yeder gerken /

Maec han hant eppen arse niet deken.

25. Of rebukes.

Van berispinge.

A scabbled head fears the comb.

Gen schuysse hooft ontsiet de kamm.

Touch a gold hore and he will kicke.

Naecht een besect peet aen / en hy sal slaen.

Clawe me, and he claw thes.

Wenaarrop wap / en sel he arum by.

He that buildeth upon the lugh way hath many that carpe at

him.

Die aen den megh stunner / heeft veel berischt.

He had need of a good advocate that is called to every mans

sections.

Die besoeft niet een goede woospreker / die boozt aff man

spreschaec betrotten wort.

Who is it that remains unconfund, it hee speak or wise

for the world.

Wie ist die sonder op spresch blijft /

Die boozt de werelt sprecker of seijst ?

He is wile that is always wile.

Hy is wijs / die altyt wijs is.

A maffie may malle.

Iher must een ghester twel.

No: not so cratty but hee aell may be once robbed.

Geen so toosen Ester of haer nest woogt niet eens gevoest.

No Hen so warty but she layth one eg loth in the nettles.

Geen so snegh Wilt / of splyet niet een ey bedoelen in de

netelen.

A good fisher may let slip an ecle.

Gen goede visscher ontsijpt wel een ael.

A shod mare may stumbe.

Gen beslagen / sbezie sleuysheit twel.

A good gunner may misse.

Gen goet Schutter mist wel.

None so wile, but hee may fail.

Idemant soo wijs / of hy kan falen.

It happeneth (some tinn) that a good Seaman fals over

board.

't Gebreuec twel / dat een goet Seeman over boozt valt.

He is a good gunner who alwayes hits the mark.

't Is een goet Schutter die altyt het wit vecht.

He that hath an head of butter will come neare none oven.

Die een hooft van boter heeft en wil by geen oven komen.

Bad eyes can endure no light.

Schade oogen houen geen licht berdagten.

Sight gold will not be rosche I.

Slechte gout en wil niet gewilt wesen.

He that hath a scabby head will suffer no combing.
Die een schuylt hoofs heeft / wil geen haminen ijden.
He that doth evil hateth the light.

Die quaet doet / haet het licht.
A scabby head bears the curvy comb.
Eenschuylt haer blyft den rog-ham.
An unclean body will suffer no shaking.
Een meerp isst wil geen betoghtige ijden.

Ho that reproveh a forner, getteth to himself shame; and
hee that rebuketh the wick ed, getteth himself his bing.
Rebuke not a forer: er leal hee hate thee: rebuke a wick
man and he will love thee.

Wie bespoort ruchtigh / behaer sich sehende: ende die
den vobstosen behaer / sijne schand-bierde. En be-
straft aenspoort niet / op dat hy is niet en hate: be-
straft den wijzen / ende hy sal u lief hebben; Prov. 9.
vers. 7 & 8.

26. Of injury.

Van ongelijck.

N O man shall prosper long with evil doing.
Niemand sal lang boospoort hebben / niet quaet doen.
Noe no man wronge first.

Doet niemant eerst ongelijck.
It's better to suffer wrong, than to do it to another.
't Is beter ongelijck te ijden / als een ander aen te doen.
Wijst substancie en richheit not.

Quaet en berdygh goet en rijcht niet.
So gosten, so spent.

Soop gecommen / soo breectre.
Lightly come, lightly gon.

Lightly comen / lichtly gegaen.
Men get no profit by costage.

Alst doet geen boosbaer niet berdygh.
A little holiness is an abomination to the Lord: but a just
weight is his delight. Prov. 11. 5.

En berdygelijck wregh-schale to den Heere een gro-
wel: maer een volhouen wregh-sten to sijn wel-
gebalen.

27. Cf

27. Of time, and opportunity.
Van tijt en gelegentheydt.

The time that's past, cometh not againe.
De tijt die voerby is / en hoort niet meer.

First come, first served (grindeth.)

Die eerst come / die eerst maect.

Men must catch when the time is.

'Nen moet grijpen als tijt is.

Men must let out their tubs while it raineth.

'Nen moet sijn tobben wyl regen / sechtijl het regent.

Men must take while the wind serveth.

'Nen moet jehen sechtijl de wiind dient.

The opportunity flanes not still before any mans door.

Het gelijck en staet niet stil voer yemants deur.

Land purchas, and good marriage, happeneth not every day.

'Lande hoopen en goet youtweijch doen / en beschijsit aen
dagh niet.

We time while time is.

Sechpacht den tijt sechtijl het daer is.

The cat will eat fish, but she will not touch the water.

De kat wil visch eten / maer sy wil het water niet vaten.

It's bad combing where there is no haire.

't Is quaet hemmen daer geen haer en is.

It's bad making frothy of water alone.

't Is quaet hy maeken van water alleen.

It's bad making cakes without fire or fat.

't Is quaet hoeken bakken sonder byer of vet.

A good fire makes a quick coake.

En goet byer maect een snellen hoch.

It's bad grinding without water.

't Is quaet slijpen / sonder water.

When old dogs bark, it's time to look out.

Als ende hoelden bassen ist tijt wyl te sjen.

When thy neighbour house burneth its time to look about
there.

Als u buermands huys brand / ist tijt wyl te sjen.

28. Of Contentation.

Van vergenoginge.

Eat, well, at home is best.

Cost / west / t hup is best.

¶

¶

Often removing costs much bedstraw.
 Deel verhuysen kost veel bed-stroo.
 There grows no cob web upon the combe of a mill that is
 alwayes turning.

Doet waer geen cagh oen ren vracende incident-hant.
 A Rolling stone gathereth no moelle.

En rollende steen woer niet geen goorn gewassen.
 Trees that are often replanted prosper seldom.

Boomen die men veel verplant groeyen selben.
 An unconstant man prospereth not.

En looper en gedijt niet.
 Stability causeth prosperity.

Wijheit doet behuysen.
 Not to throw away our old Shoes before wee have new.

Geen oude Schoenen weghe werpen / eer men nieuwen
 heeft.

Godlines is great riches if a man bee content with what he
 hath.

Godsaligheit is groote rijkdom als men te vreden is
 met het gene men heeft.

29. Of Contention and unity.

Van twist en eenigheit.

L Ove peace.

Hebe de vrede lief.

Shun contention and pleading.

Schuyt het twisten en pleeyen.

The truth is lost with too much contention.

Met al te veel habetst / woer de waerheit verloten.

Contention bringeth decay.

Twist verquist.

Concord (or agreement) maketh strong.

Eendracht geeft macht.

Agreement can doe very much.

Eenigheit vermagh veel.

Better is a dry morsell, and quietnes therewith, than an
 house full of sacrifices with strife. Prov. 17. 1.

Gene drooge bete / ende rust daer by / is beter / dan een
 huys vol van gesachte beesten / met twist.

30. Of

30. Of lying.

Van leugen.

H Ate lying.

Haer de leugen.

The mouth that lyeth, killeth the soule.

De mont die liegh / die doet de Ziel.

Show me a liar, and I'll show thee a thief.

Wijst my een leugenaar / en ich wijsse u een dief.

A year must have a good memorie.

En leugenaar moet een goede memorie hebben.

The getting of treasures by a lying tongue, is a vanity tossed
 to and fro of them that seek death. Prov. 11. 6.

Te gheben om schatten met een valsche tonge / is een
 hoop-gebtene ydelheit die gence / die den doot soekt.

31. Of women, love, wedding, marriage, and
 duties of man and wife.

Van Vrouw-menschen, liefde, vryen, trouwen,
 en plichten tussehen man en wijf.

A Vicious woman is a Crown to her husband: but she
 that maketh a stammer, is as rottenness to his bones.
 Prov. 12. 4.

En stoerke Wyf-vrouw is een kroone haer
 man: maer die beschemt maeket / is als
 verrottenheit in
 sijne beenderen.

A woman fair and wine that's sweet.

Are full of poyson (though) seeme.

En schoone Vrouw en soet wijn /

Die zijn vol besmettelijch seyn.

Married in hast, repented at lease.

Haer gence / langh bevent.

Of early breakfast, and late marriage, men get not lightly
 the head-ach.

Dan vroege ontbijten / en laet te trouwen / en seijgh
 niet licht den hoof-swere.

He that asketh timorously learneth to donie.

Wie beschemtelijch vracgh / die leert weygeren.

By labour men get fire out of a stone.

Alles ghebet seijgh men vyer uit den steen.

② 1

The

The constant hunter catches but decree.

We slabige Jager vanght eer wilt.

Impunity doth obtaine.

Kenhouden doet bekrivgen.

That which is gotten with trouble is possessed with love.

Wat niet moeyte bekrivgen is / too; dr niet minne bekrift.

He that will lay out but little, seldome buyeth good flesh.

Die weynigh bekriften wilt / seldom goet vleesch hoopt.

They who with loves darre pierced be,

Can neither spot nor defect see.

Die van de liefde zijn geslachten /

En sien noch vlecken noch gebreken.

To love is no luck.

In liefde en is geen gebreke.

Love is blinde and cannot see.

Liefde is blind en kan niet sien.

It's best to woe where a man can see the sinnebe.

't Is best te wijnen / daer men de rooch kan sien.

Beauty is but dirt if honestly be lost.

Schoonheit is maer dyck als 't verbaerheit befoeren is.

Woman and pearls that doe not crack men esteem to ill the best.

Wouwen en peeren die niet en kraechen /

Die armen men alderbest te sincken.

Bad legs and good wives, ought to lay within doores.

Quade beenen en goede wijven /

Diemen luet in huys te bliuen.

Much on the street cauletha had Name.

Wiel op de straet: licht op de pjaet.

Cleanty closh'd: and not too pawdic.

Reyn gelieet: en niet te byet.

See not husbands, be blind ye wives, that shall preserve the hous in quiet.

En niet niet mannen / weest blind ghy Wouwen /

Wat sal her huys in rusten houwen. (c.)

Good speches for bad words, set many a forward pate a pea-

Op quade woorden / goede vreden /

Stelt menigh hofsel hoost te vreden.

No wahon rides so folly, which loose times suffereth not a jog.

Geen waeght oot so sarlt en veet /

Die soemys niet en stootje leet.

It's a great sorrow in the house, where the hen crows, and not the cock.

't Is in het huys een groot berdyet /

Daer 't hien kraep / en 't haerijc niet.

The wives vertue is the husbands honour.

Wijns verte / Wouwen draught.

Neither reprove nor flatter thy wife, where any one heareth or seeth it.

En staef of sterck is Wouwe niet /

Wen 't yemant hoort of yemant siet.

The eye of the master makes the horse fat &

The eye of the mistres makes the chambers neat.

Der ooge van den heer dat maecht de peerden vet /

Der ooge van de Wouwe dat maecht de kamers net.

They that use the looking glass often, spin seldom.

Wie bekriftigen spiegel en / seldom spinnen.

A continuall dropping in a very rainy day, and a contentious woman are alike. Hee that hideth her hideth the wind,

and the ointment of his right hand which bea rayeth (it self) Prov. 27. 18. 16.

Eene geduyrige druppinge van dach den slagh-reghen /

ende een hysfachtige Wouwe-zoutwe zijn even gelijck.

Die een diefde verbergh / soude den wind verbergen /

ende de olpe sijnc reghen: hant die roept.

32. Of hysf and sobriety.

Van haestigheyt en sachtmoedigheyt

H All maketh wast.

Haest verquist.

Hasty speed is seldom good.

Haestige spoet / is seldom goet /

Folly hath eagles wings but owles eyes.

De dwaesheit heeft Arends vleugelen / maer Hysf oogten:

Hystic questions must have slow answers.

Op haestige vragen dient traegh geantwoort.

Hastie men ought to ride on asses.

Haestige menschen dienen op Esels te rijden.

He that creeperth falleth not.

Die kriep en valt niet.

Men come to their journeys end with going easily.

Alse goet gemacht vreden men ooch hoopt.

Soft and faire goeth faire.
 Al sachtgens en soergens gaende / zocht men bezere.
 A soft fire maketh a sweet meat.
 Een sacht vereten maecht soete mout.
 Ride on, but look about.
 Rijt woogt / maar siet ou.
 Hast is no speed.
 Haest is geen spoort.
 More hast than good speed.
 Meer haest dan goeden spoort.
 Speedy Counsell seldom profitable.
 Snelle raet / seldom baet.
 Of hasty advice, never (same) good action.
 Wan snellen raet / soogt goede daet.
 The taylor that maketh no knave, leaeth his stitch.
 De naep die geen knoop en leyt / leetst sijn steek.
 Measure thrice ere thou cut once.
 Meet driemaal eer ghy eens snijt.
 Who so overeath in hast, gets horsed bread home.
 Wie in der haest ovent / heijght gehouene vzoeden t' hupot.
 Before you ryde on look to your girls.
 Eer ghy woogt rijt / siet na de linze.
 Make trial first, and then weigh.
 Eerst toech / dan waeght.
 The candle that goeth before giveth best light.
 De heeste die woogt goer / licht best.
 Nothing in hast but to catch flies.
 Geen dinger metter haest als vlo on te vangt.
 With time and straw the medlers ripen.
 Met tijt en stroo rijpen de mispelen.
 In time a mouse will bite a cable in pieces.
 Metter tijt bijt de musot een kabel in stucken.
 Time bringeth roses forth.
 De tijt brenghet roosen doozt.
 In time the corne ripeneth.
 Metter tijt rijpt het hoorn.
 The diligent hand and sparing tooth boyeth ather folks land.
 De neerflige hand / en sparige tant /
 Koopt ander luyt d'ant.
 The water in time maketh a hole in an hard stone.
 Het water doozt tijt holt een haerden steen.

He that wil make a golden gate, must every day, bring a naille
 (thereon.)
 Die een goude poozte wil maken / brenghet elken dagh
 een nagel.
 The thoughts of the diligent tend only to plentifulnes: but
 of every one that is halthe, only to want. Prov. 21. 5.
 De gedachten des vlijrigen sijn alleen tot overvloed: maer
 eens peders die haestigh is / saken tot gebreke.

33. Of promises.

Van Beloften.

P Romise not lightly.
 En befoost niet lichtstijck.
 Performe what thou hast promised.
 Houdb dat ghy befoost hebt.
 An honest man is as good as his word.
 Een eerlijck man is soo goet als sijn woort.
 An honest mans word is as good as his bond.
 Het woort van een eerlijck man is soo goet als sijn obligatie.
 It's certainly a poor man that cannot promise faire.
 Het is woortmaer een armen man /
 Die niet wat schoone beloften haet.
 Faire promises, fewle performances.
 Schoone beloften wijle wozengingen.

34. Of friendship and confidence.

Van vrientschap en vast betrouwen.

P Rowthy friend and try thy sword, which will be worthy
 great treatise to thee.
 Beproefe u vrient / beproefe u zwoert:
 Dat is u groote schatten weret.
 Loose breaketh friendship.
 Behabe sijn vrientschap.
 That dog from whom men take a bone respecteth no
 friends.
 Die hond die men een been ontnemt en heet geen vriende.
 In the paring of the inheritance friend ship standeth still.
 In 't beyten lang 't erf / laet de vrientschap stille.
 Nephew is long as I give.
 Dreef soo langh sel geef.

A friend is known in need, the richer are known after death.

Den byient die hient men in der noot /
Den rijcker hient men na de doot.

A friend in need is a friend indeed,

Den byient in noot / is een byient in der daet.

Thrust not thy finger in a fools mouth.

Strecker u vingre in geen dwafsens mont.

With fools men must not play the foole.

Met gesien en moet men niet dwofsen.

If thou give a staff to a foole, surely hee will strike thee in the neck.

Soe ghy een staf gheft een een gesel /
Gheue hy slaet u in den neck.

Too much trawling maketh many to repent.

Te veel betrouwen : doet veel herouwen.

Before thou trust a friend, eat a peck of salt with him.

Af eer dat ghy een byient betout /
Soe eet met hem een muide sout.

If thou offer a fool thy fingers, it 's strange if he take not the fist.

Soe ghy een geck de vingere biet /
't Is byement raerit hy de wusten niet.

Give a fool an inch, and hee' l take an elow.

Geft een fot een tael / en hy sal een elle nemen.

35. Of discretion.

Van bescheydenheyde.

It 's bad catching hares with drums.

't Is quaet haren met roemuelde hangen.

All birds shun the open net.

Afse vogels schouwen d'openbare netten.

He that spits against the wind, maketh his beard fowie.

Wie tegen de wint spout / maecht sijn baer beuzel.

36. Of secrecy.

Van verborgenheden.

Here is nothing secret that shal not be revealed.

Dar en is niet verborgt / dat niet openbaer en woerde.

The

The truth that lay in the darke cometh clearly to light.

De waechter die in duyster loch /
Die staet niet slaechter een den dagh.

Although a lye be finely clothed, yet it hurteth its maker.

Al is een leugen schoon bekleet /
Sy doer noch haeren meester leet.

That cometh to light at last that laye hidden under the stone.

Uer hoort teet seken een den dagh /
Wat in de steen beghoten lagh.

Men eat at last by the dung who hath eaten the medlar.

Men eet ten lesten een den steen wie de muspels geeten
breest.

37. Of necessity.

Van nootdakeelijckheyt.

Need causeth the cat to put forth her foot.

Ue noot / roet de kat haer poot.

The things of dying beads are mortall.

De beten van steruende gedencken sijn doodelijck.

To force an enemy into a strait,
Makes him many times escape.

In engte sijnen byant d'ingen /
Doet hem ontghinact ontghingen.

When thine enemy receiveth, make fauely a golden bridge for him.

Als u byante gae te rugh /
Maecht hem by een gulden brugh.

Necessity hath no lawe.

Uer nootmenbigheyt preest geen wet.

Need maketh the old wife trot.

De noot doet een ouw wijf d'aberen.

Need driveth
Doot / doot.

When the water runs into any ones mouth, then learns he first to swim.

Als yemant 't water in den mont loope / dan leert hy
eerst zwemmen.

No gold so red; but it melt out for bread.

Geen goud so roet; of smelt uit om broot.

Hunger eats through stone walls.
Wonger eet doot steene mueren.

No better masters than poverty and need.
 Geen beter meesters als armoed en noot.
 Diligent searching cometh from poor folks.
 Nauw onder soectien heint van agne lieben.

38. Of retribution.

Van weder-looninge.

What thou doest to another shalbe don to thee.
 Gelyck ghy een ander doet / sal u geschieden.
 As thou hast to weed so shalt thou reap.
 Gelyck als ghy siet ghesaet hebbit / soo siet ghy oock
 maeyen.
 He that doth weill, shal fynd well.
 Die wel doet / die wel vindt.
 He is fallen in to the pit which himself hath made.
 Hy is in de huyt gevallen / die hy selfs gemaect hadde.
 He hath plucked the net over his owne head.
 Hy heeft hem selfs het net over het hoofs gehact.
 So gotten, so spent.
 Soo genomen / so verzeert.
 As it came, so it is gone.
 Soo 't quam / soo 't boert.

39. Of service.

Van dienst.

There is much to be learned of sorrow masters.
 In moeytelijcke heren / is veel te leeren.
 It will bee a wife hand that shall sheare a fools head well.
 't Is droet een wijse hand / sijn die een sotten kop wel sneyde
 sal.
 What hinders th that teacheth.
 Wat let / dat leert.
 Men have need of great skill to live content to a fool.
 Men heeft groote huyse van doen /
 Om een naefte te holden.
 He must rise betimes that will please every body.
 Hy moet vroegh op staen / die alle man belieben wil.

40. Iour

40. Iourne-spreecten.

Reys-spreucken.

No man is elected in his own Countrie.
 Niemand is in weerd / in sijn eygen eedt.
 He that is nipped here and there, and often pulled by the nose;
 He is though hee were dull, hee should bee sharpened.
 Die hier en daer eens moet geneyen /
 En die wils by de neus geyeyen /
 Al is hy stomp / hy moet gespenen.
 Hard stones shal penetrate;
 Hard shrinks make a sifer.
 Harde stenen slijpen ysfer;
 Harde hooren maken wijse.
 Every bird preateth its owne nest.
 Een yder vogel pynt sijn nest.
 Home is home though never to homely.
 't Huis is 't huis / al is noch so slecht.
 Travail eat or travail well,
 A mans owne hous is still the best.
 Daer ghy dan oock / of waer ghy west /
 Eens eygen huis is alderbest.
 Dogs have teeth in all Countries.
 Honden hebben tanden in alle landen.
 A man must not ride a free horse to death.
 Een vrygh paert en moet men niet oer rijden.
 A tyred horse leech a fowle stable rather than a faire way.
 Een beuincp paert siet liever een vuyten stal als een
 schoonen wegh.

41. Of imitation and likeness.

Van navolginge en gelyckheyt.

The servaunt is like his master.
 De knecht gelyck sijn meester.
 Like master, like servaunt.
 Zulcke heer / zulcke knecht.
 Birds of one feather, will flie together.
 Vogelen van eender veeren vliegen gaent 't samen.
 Like will to like, be they poor or rich.
 Gelyck sijn gelyck / 't is arm of rijk.

G G

W B

Unequall horses draw badly.

Ongetijde paerden trecken kwalijck.

Young cats will mouze:

Young apes will loose.

Matte-jongens willen muysen:

Ape-jongens willen luyfen.

42. Of honour, office, and matters of state.

Van eere, ampten, en saecken van State.

When apes will adventure to climb too high,

Then men their naked buttocks first expose.

Als apen hooge schijnem tricken /

Dan siet men eerst hare naechte bissen.

A man is not knowne before that he cometh to honour,

Men kent een man niet eer /

Doet dat hy komt tot eer.

See a beggar on horse back and he will ride a pace.

Ziet een bedelaar te Paert en hy sal dzagen.

Men know a mans	<table border="0"> <tr> <td>wilcome</td> <td rowspan="4">} when he is.</td> <td rowspan="4">} an head truffed in steel great lead.</td> </tr> <tr> <td>patience</td> </tr> <tr> <td>humility</td> </tr> <tr> <td>riches.</td> </tr> </table>	wilcome	} when he is.	} an head truffed in steel great lead.	patience	humility	riches.
wilcome	} when he is.	} an head truffed in steel great lead.					
patience							
humility							
riches.							
Men kent een mans	<table border="0"> <tr> <td>wijsheit</td> <td rowspan="4">} als hy</td> <td rowspan="4">} een hooft geloost in noot groot boot</td> </tr> <tr> <td>bezelen</td> </tr> <tr> <td>gebuut</td> </tr> <tr> <td>bedachtghyt</td> </tr> </table>	wijsheit	} als hy	} een hooft geloost in noot groot boot	bezelen	gebuut	bedachtghyt
wijsheit	} als hy	} een hooft geloost in noot groot boot					
bezelen							
gebuut							
bedachtghyt							

Smiths children are used to sparks.

Smits kinderen sijn wel woncken geboorn.

Many cooks salte the postage.

Dreel koeken besouten den bry.

At much command, is least don, or Least is don when man
ny command.

Men te veel bevelst woegt minst gebaren.

Com

Common goods are oftenest lost.

Commun goet gaet meest becloven.

Coupled sheep strowne (one another.)

Geloppide schapen die bedriemen.

Many shepheards wish the sheep,

Will but the longer sleep.

Dreel herders in de schapen /

Sullen moer te langer slapen.

Common estate, none estate.

Commun goet / geen goet.

It 's needles to have two great masts on one ship.

Eene groote masten op een schip en dienen niet.

The pastor and Sexton schoude a geoe.

Dalfoog en Groter synsebeuren.

Who to climbe higher than becomes him, hee falleth lo-

wer than hee wisheth.

Die hooger sijn als 't hem betaemt /

Die valt wel inder alre by raemt.

After high floods (come) lowe ebs.

Naer hooge vloten diepe ebden.

He that exalteth his gate seeketh distraction. Prov. 17. 19.

Die sijn deuce verhooght / soekt verzoeking.

Favore seeder arts.

Gunst voer kunst.

What is shewell though it bee hidden, yet can it not all

be accompe d' honourable.

't Gene dat schijnelijck is / al-hoe-wel het verhooght

woer / soo en kan het noegraet grensint recht

geacht werden.

Honour once lost returns no more.

Verloren eer / sleet nimmermeer.

When gentlemen begin to dominect their countrymen co-

me to losse.

Als de jonckers bint-voufen / dan moeten de boeren hart

laten.

Whensore a Prince leaps out of the band :

Of thesore suffers all the land.

Wanneer een Prince springt vye de band /

Daerom lij die maet al het land.

Men hang the little sheeves, and let the great ones escape.

De liepde die sijn hangmen / de groots laet men loopen.

E 2

What

What the fowle doth, the pigs are punished for.
 Wat de fcrage doet: moet by de biggen geboort.
 It's good fishing in troubled waters.
 In trouble water is 't good vissen.
 The camell loveth to drinke when the water is stirred.
 De kameel dynckt liefst als 't water geroert is.
 Wh... churning is there is fumes.
 In de comminghe is bet.
 Men cannot hear laws when the drum is beaten.
 Onder den trommel en hoorz men geen wetten.
 Robbinaikes make rich leevanes.
 Rove die meesters maechen rycke murechten.
 Dignity loseth.
 Start / helact.
 Care and wachfulness are the matters of lords.
 Bezorgen en waken is in leeren saken.
 No crowne cureth head-ach.
 Geen kroon heelt hoof-smer.

43. *Mingled Speecher*
 Gemengde sprucken.

The wrath of God goeth forth with a fast pace to the vengeance of it self.
 De geanschap Goders gaet met een langsaem tred boort tot het wachen haerz selfs.
 Honesty is little accompt of.
 Dronghydt moet veynigh geacht.
 Money is very much esteemed.
 't Gelf moet seer wel geacht.
 Thou labourest in vaine.
 Ghy doet verlossen aghydt.
 We are all the worse for too much liberty (too much will.)
 Wy zijn alleger boort te veel wilz te slimmer.
 Reports are as well feigned and fals as true.
 De geruchten zijn soo wel versterd ende teugenachtigh als waer.
 Although strength faile, yet the wil is to be praised
 Alhoewel de kracht ontzehen / nochtrang moet men de wil prijzen.
 Those things are most desired which cost most.
 Die dingen zijn meest begeert / die meest kosten.

The

The dearer, the acceptable.
 Hoe dierder / hoe liefder.
 Fare fetched and deare bought is meat for ladies.
 Van verre gehact en dier gehact is eten voor slijc-brouwen / (of edel vrouwen.)
 There is nothing that sooner dryeth up than a teare.
 Dier is niet dat eerder opdrooght als een traen.
 He that hath once bin perjured, shall not againe be credited.
 Die eens een valschen eet ghdoen heeft / die moet niet dier na niet meer gelooven.
 It's an honourable shame to dye for a good cause.
 't Is een eere in de sijnande: boort een goede sake te stercken.
 It thou art feared by a ray, thou hast thou also many to feare.
 Indien ghy van die moet ontzien / soo hebt ghy oock vele te vreesen.
 He who nameth any man unthankfull, be nameth all evill in him.
 Die iemand ondanckbaer noemt: die noemt alle gebreken in hem.
 The ungodly cannot prosper.
 Den godloosen en kan 't niet wel gaan.
 To erre is humane: but they are tools that persevere in their error.
 Dwalen is menschetijck: maer 't zijn fosten die in hare dootlinge volghaden.
 One mischance cometh not alone.
 Een ongeluck home niet alleen.
 A good beginning is good: but the end must beare the burden.
 Een goed begin is goed behagen: maer 't eynde sal de last dragen.
 We live all by one God, but not by one mynd.
 Wy leuen al by een Godt / maer niet by een sin.
 Many men have many mindes.
 Die menschen hebben vele sinnen.
 No man can content all men.
 Niemand kan 't alle man te pas maechen.
 He that thrusts his head in every hole may lightly lose his cares.
 Die 't hoofd listz stercken in alle gaten / Die harden listz sijn oock lachen.

Wha

What the eye sees not, the heart defines not.
 What het ooge niet en sie /
 Wat begeert het herte niet.

There is no hunting with unwilling dogs.
 Hier onwillige honden is 't niet te jagen.
 He that hath an ill name is half hanged.
 Die in een quaet geuechte home / is half gehangen.
 Money and credit all things.
 Het geyt veracht voor alles.
 Penneyes reason foundeth but.
 Penneyer reden stincht best.
 Money that 's double, makes that which is crooked straight.
 Geyt dat ston is / macher recht dat ston is.

One quill is better in the hand,
 Than seven geese upon the strand (shore.)
 Eenshaft is bette in de hand /
 Als seven gansen op de strand.

One bird in the hand is worth two in the bush.
 Een vogel in de hand is beter als twee in 't bos.
 An old cat plays with no ball.
 Een oude kat spelt niet geen ballen.
 It's hard catching an old foxe.
 Een oude vos is kwalijck te bedijgen.
 An old rat will not into the trap.
 Een oude rat wil niet in de val.
 It's ill catching old birds with chaffe.
 Men kan oude vogelen kwalijck niet haf hangen.
 Although the dog seems not to be too great, yet he taketh a
 mighty time.

It schijnt den hond niet te groot te zijn /
 Doch hanght hy wel een machtigh swijn.

A cat may look upon a King.
 Een kat siet wel op een koningh.
 He is little indeed, that can doe no hurt.
 Hy is wel kleyn die niet kan schaden.
 It's better to have a dog ones friend than foe.
 't Is beter een hond te vijent / als te vijant hebben.
 That which hath hornes will sting.
 Wat hoorwen heeft / wil stingen.
 A very gnat can hurt the sight of a Lyon.
 Een mugge kan selfs aen de leeuw het gesichte quetsen.

Little

Little undertaking great rest.
 It is niet onbertuist / groote rust.
 The nobler the hart is the more bending wil the body be.
 Hoe edeler het / hoe bughsaemter hals.
 Liberty is joyfulness.
 Vrijheit / blijheit.
 Death speak neither young nor old.
 De doot spact jongh noch oud.
 It is appointed to all men once to dye but after that the judg-
 ment. Heb. 9. 27.
 't Is alle menschen geset eenmaal te sterben / ende daer na
 het oordeel.

44. *Good counsell in severall cases.*

Goede raden in verscheyde saecken.

Take not that in hand, which thou mayst repent here-
 after.

Neem niet by de hand dat u hier na mocht rotwen.
 Never give thy mynd loth.
 Geef niet minnermeer de moct betoven.

i. e.

Give not over to hope well.
 Al niet af wel te hoopen.
 Forbear to ask narrowly after that which concerneth thee
 not.
 Woudt op bar sekerlijck te vragen na 't gese u niet aen
 en garr.

All that thou	{	fiest	}	doe	not	{	judge	}
		bearst					believe	
		knowest					speake	
		canst					doe.	

Al dat ghy	{	fiet	}	en	{	oordeelt	}	niet.
		hoort				geloofte		
		wreest				recht		
		incoght				dort		

Wat uich young, but advise with old.
 Hier jonge te heijgen / maar niet oude te raden.
 Never esteem an enemy too small.
 En acht geen vijant oer te kleyn.

Play

Play with the hopee.
 Speelb niette hopee.
 He the dice.
 Besjamb de dobbel-steen.

45. *Christians remembrances.*

Christelijcke bedanckingen.

THe dog bites the stone, and not him that throwes it.
 De hondt bijt den steen / en niet die hondt werpt.
 The horse pillerth most where it is wet.
 Het peert slakt meest daer 't nar is.
 When every one sweeps before his owne house, then are all
 Streets clean.

Niet sietc booz; sijn huys vrecht / soo woerden alle straten
 schoon.

That which burns thee not, koolde not.
 Wat u niet en brandt / dat en loert niet.
 Where every one searcheth himselfe, no man is lost.
 Waer eich hemselfs soecht / gaet niemant verloren.
 Consider before thou beginnest.
 Overweert / eer ghy begint.
 Counsell before action.
 Raet voor; daet.

Late repentance is seldome good repentance.
 Laet berou selden goet berou.
 Its profitable for a man to end his life, before he dye.
 't Is dienstig sijn leven te syndagen eer men sterft. Seneca.
 Feare God, honour the King, & in al thy works remember
 thine end.

Weerst Godt / eer den koningh / en in alle uwe wercken
 bedenck uwen eynde.

Remember now thy Cricatour in the dayes of thy youth,
 while the evil dayes come not, nor the yeare draw nigh,
 of which thou shalt say, I have no pleasure in them.
 Eccles. 12. 1.

Oedenck mit aen uwen Schepper in de dagen uwer jon-
 gheitschap / eer dat de quade dagen kommen / ende de jaeren
 nabeyen / want de wetelcke ghy seggen sult / ich en hebbe
 genen lust in de selve.

The

The head-number.

ONe, two, three, foure,
 five, sixe, seven, eight,
 nine, ten, eleven, twelve,
 thirteen, fourteen, fifteen,
 sixteen, seventeen, eighteen,
 nineteen, twenty, one-and-
 twenty, two-and-twenty,
 &c. thirty, fortie, fiftie, six-
 tie, seventy, eightie, ninety,
 hundred, two hundred, three
 hundred, foure hundred, five
 hundred, sixe hundred, seven
 hundred, eight hundred, ni-
 ne hundred, thousand, three
 thousand, thousand thou-
 sand, or one million, &c.

The ordinall number.

THe first, second, third,
 fourth, fifth, sixt, seventh,
 eighth, ninth, tenth, ele-
 venth, twelvet, thirteenth,
 fourteenth, fiftieth, six-
 teenth, seventieth, eigh-
 teenth, nineteenth, twen-
 tieth, thirtieth, fortieth, fif-
 tieth, sixtieth, seventieth,
 eightieth, ninetieth, hund-
 red, two hundred, three
 hundred, foure hundred,
 five hundred, sixe hundred,
 seven hundred, eight hund-
 red, nine hundred, thou-
 sand, &c.

*The dayes of the week ;
 and months of the
 year.*

THe Lords day, Sunday ;
 Moonday ; Tuesday ;
 Wednesday ;

Het hoof-getal.

EEn / twee / drie / vier / vijf /
 ses / seven / acht / negen /
 tien / elve / twaelfe / dertien /
 veertien / vijftien / zestien / se-
 ventien / achtien / negentien /
 tienigh / een-en-twintigh /
 twee-en-twintigh / &c. Der-
 tigh / veertigh / vijftigh / ses-
 tigh / seventigh / achtent-
 tigh / negentigh / hondert /
 twee hondert / drie hondert /
 vier hondert / vijf hondert / ses
 hondert / seven hondert / acht
 hondert / negen hondert / duy-
 sent / drie duysent / duyfent-
 nael duysent / ofte een mil-
 lion / &c.

Het order-getal.

De eerste / tweede / derde /
 vierde / vijfde / sesde / seven-
 de / achste / negende / tienste /
 elfste / twaelfste / dertienste /
 veertienste / vijftienste / ses-
 tienste / seventienste / acht-
 tienste / negentienste / twan-
 tighste / dertighste / veertighste /
 vijftighste / sextighste / seven-
 tighste / achtentighste / negen-
 tighste / hondertste / twee hon-
 dertste / drie hondertste / vier
 hondertste / vijf hondertste /
 ses hondertste / seven hondert-
 ste / acht hondertste / negen
 hondertste / duysentste / &c.

De dagen van der weke ;
 en maenden van den
 Jare.

Den dag des Heerz / Son-
 dag; Jānedag; Dins-
 dag;

Wednesday : Thursday : Friday : Saturday.

January : February : March :

April : May : June :

July : August : September :

October : November : December.

Dialogues and ordinary discourses among men.

Morning salutations.

A **G**ood morrow Sir.

B And you also Sir.

A Good morrow neighbour.

B And to you also my loving neighbour.

A God give you good morrow Bernard.

B And you also Anstin : God give you good morrow.

A Good morrow to be to you.

B I thank you Sir.

A I wish you a good morrow.

B I wish the like also to you.

A I wish this day may be prosperous to you.

B And I wish it may not goe ill wish you.

A What doe you up to carlie.

dagh : Woensdagh : Donersdagh : Dingsdagh : Vatersdagh.

Januaricus / [Nou-maent :]

Februarius / [Spjoriel :]

Martius / [Centre-maent :]

Aprilis / [Jar-maent :]

Maius / [Moey-maent :]

Junius / [Wiede-maent :]

Julius / [Juy-maent :]

Augustus / [Oogst-maent :]

September / [Herff-maent :]

October / [Wijn-maent :]

November / [Noe-maent :]

December / [Wintermaent :]

t'Samen-sprecking en gemeyne coutingen onder de menschen.

Morgen groetenissen.

A **G**oede morgen heer.

B Eil u oock mijn heer.

A Goeden dag buerman.

B Ende u also mijn lieve naellen.

A God geve u goeden dagh Bernad.

B Ende u mede Augustijn : goeden dagh gheve u Gode.

A Goeden dagh wy u.

B Ich bedanke u mijn heer.

A Ich wensch u goeden dagh.

B Ich wensch u desgetijer.

A H moer desen dagh wyl wy u.

B 'r En moer u oock niet gittelijc garen.

A Wat maecht ghy so vroeg op ?

B Iffet

B Iffet

B Iffet

B Iffet

B Iffet

B Iffet

B Is it not time to be up?

A Wherfore doe you rise so soon?

B To rise beimes in the morning is the wholesomest thing in the world.

B Iffet niet tijt op te sijn?

A Wierom staet ghy so vroeg op?

B 't is 't liegens vroeg op te staen : is het gesonstle dingh in de werelt.

1. *Salutations at meeting and parting.*

C God save you David.

D And you also Clemens.

C God save you heartily.

D And you also, asheartily.

C How doe you?

D I am well I thank God ; at your service : and you Clemens, how is it with you? well?

C I am also in health : how doth your father and mother?

D They are in health prais'd be God.

C Now goes it with you my good friend?

D It goeth well with me, goes it but so well with you.

C I wish you good health.

D I wish the same to you also.

C I salute you.

D And I you also.

C Are you well? Are you in good health?

D I am well. Indeed I am in good health. I am healthfull, and in prospecty.

2. Groetenissen in 't gemoeten en van malkanderen scheidten.

C Welc gheet David.

D Welc ghy oock gheet groet Clemens.

C Welc seer gheet.

D Ende ghy oock so seer.

C Hoe vaert ghy.

D Ich vare wel God danck ; tot uwen dienst. Ende ghy Clemens / hoe is met u? wel?

C Ich vare oock wel : hoe varen u Vader / en u schorde?

D Sy sijn / (Godt los) ghesont.

C Hoe gaet het met u mijn goede vriend?

D Het gaet nu wel / gaet 't maer so wel met u.

C Ich wensch u gesontheit.

D Dat selve wensch ic u oock.

C Ich groeten.

D Ende ic u oock.

C Waer ghy wet? sijn ghy wel te passe?

D Ich vare wel. Ich ben voornaeer wel te passe. Ich ben gesont / ende welvaerdich.

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C Dat

C That is good. That is well. That is pleasing to me. That maketh me glad. I love to heare that. I beseech you to take care of your health. Preserve your health.

D I can tarry no longer now. I am in hast to be gone. I must goe. I have need of my time. I can not abide standing here. Fare you well. God be with you. God keep you still. I wish your health may continue.

C And you also my loving friend God protect you. God guide you. God be with you. May it please you in my behalf, hardly to blame your wife and children.

D I will doe your message: But I pray commend me also to your father and mother.

3. *Salutations for the evening to the end night.*

E Good even my friend. **F** You are welcome Edward: I am glad to see you. How is it with your whole family? come you now from home?

E Yea, I came even now from home, and have left all in good health for so much: I know: and am come

C Dat is goet. dat gaet liefd. dat is myt lieft. dat verlijgt my. Ich hoop dat gaerne. Ich bidde u d'zacht so; ge voeg; uwe gesontheit. Bewaer u gesontheit.

D Ich mach nu niet langer roeden. Ich ben haestigh om gaen. Ich moet gaen. Ich heb mijn tyt van doen. Ich kan hier niet blijbe staen. Daer met / Adieu. D'ijf Gode bevolen. D'ijf gesont.

C Ende u oock mijn lieve vriend. God behoeude u. God geyde u. God zy met u. Welcke u mijnent weghen H. L. Onghewone en kinderen van heeren te groeten.

D Ich sal de boodschap wel doen: Alreer segger voeg; my oock uwen Vader ende Moeder goeden dagh.

3. Groetenissen voor den avond-stont, ende nacht.

E Goeden avond vriend. **F** Ghy zijt welickom Edward: het is my lief dat ich u sien. Hoe is met u heel huyfeste? komst ghy nu van huyf?

C Jae / Ich home soorben van huyf; en hebbe alle gaer in gesontheit gelaten voeg; soo veel als hier moet: en ben

come hither to visit you myne old acquaintance.

F That is very well done: friends ought to be friendly. I am bound highly to thank you for your so great love and remembrance of us; I wish that I may deserve, and if it be possible, againe requite it.

E Forbear: I pray you to complement so. I have done you no such great friendship, but you have done ten times more for me. But I can not tarry here. I must returne home, for it beginneth to be late and darke. My friend Francis, I wish you a good even.

F I thank you hartly: and I wish you the same with a good heart. But what hast have you? It is not so late as it seemeth to be: for the dayes begin to shorten.

E Although it were not late, yet I must be at another place of an errand, before I can goe home.

F Go to, I will not detain you. Only I wish this evening may be prosperous to you.

E And I wish it may not be suspicious to you.

en ben hier ghekommen / ont H. L. mijn oude kennijc te besorchen.

F Dat is heel wel gedaen: vrienden behoren vriendelijck te syn. Ich heb u hoogheijlich te bedanken wegens uwen soo groote liefde en gedachtenis t' onse waerde; Ich wensche dat ich hier verdienen / ende soo het moegelijc is / uwer bescheiden magh.

C Laet af bidde ich u soo te complementeren. Ich hebbe H. L. so groeten vrientschap niet ghedaen of ghy hebt my tenminst meer gedaen. Alreer ich en kan hier niet beyden / ich moet weder t' huyf gaen / want het begint laet en doncher te worden. Alrijen vriend Francis; ich wensche u een goeden avond.

F Ich bedanke u heertlijck ende wensche H. L. desgelijck uwe goeder heeren. Alreer wat gaest hier ogh? Het en is soo laet niet als 't selijnt: want de daghen beginnet te vercoorten.

C Al waer 't niet laet, nochtans moet ich om een andre plaetse om een boodschap weest; ver ik t' huyf kan gaen.

F Wel aen / ich en sal u niet ophouden. Alrijen wensche dat u dit een gelukkig avond magh syn.

C Ende u en zy het niet ongelukkig.

En

Another.

Een ander.

G What is the clock?
what time a night
is it?

H It is ten a clock. It hath
strucken ten. It is almost
ten a clock.

G I know it not. I think it
is not so late. It cannot be
so late.

H It is indeed. It is finely.
I have heard it strike.

G Then it is time to goe to
bed. We must then goe to
sleep. We must then de-
part, and goe to rest.

H I am not sleepe. I have at
present no need of rest. I
am not sleepe. I am very
wakefull.

G But I am verie sleepe. I
have great need of rest. I
am very sleepe. I cannot
hold open mine eyes. I
bid you therefore good
nights my friend. God gi-
ve you good nights.

H Goe then to sleep; and
God keep you. I wish this
night may be prosperous
to you. I wish you a good
night. I wish this night
may farther you, and that
you maie sleep soundly.

G I thank you for al your
kindnes. God be with
you.

H Dut

H De laer isser? waet tijt
isser?

V Het is thien uren. Het is
thien ureslagen. Het is by
thien ures.

G Ick waer't niet. Ick me-
ne niet dat het soo laet is.
Het kan so laet niet wesen.

V 't Is immers. 't Is booz
stecher. Ick hebbet hooren
sien.

G Soo isser tijt om te hebbe
te gaen. Soo sal men gaen
slapen. Wy moeten dan
van maekender scheidt
en gaen rusten.

V Ick en heb geenen daech.
Ick heb verheboopt geen
ruste van doen. Ick ben
niet slapetig. Ick ben heel
wacht.

G I haer ick ben vol wacht.
Acht is my seer noedigh.
Ick ben heel slapetig.
Ick stan mijn ooghen niet
open houden. Vancrom
wensche ick u goeden nacht
mijnen vrient. Gode gebe
u goeden nacht.

V Gaet dan slapen; ende
Gode bewaere u. Wesen
nacht zo u geluchigh. Wede
eten goeden nacht. Wesen
nacht vordere u. en slaeps
ghesondelijck.

G Ick bedanck u booz alst
gott. Gode zo met u & L.

H Aetner

H But stay a little. Me thin-
kes you doe much forget
your self. Ought we not
first to pray to God to-
gether?

G I thank you for your re-
membrance. If it please
you to performe the du-
ty, I shal joyne with you
willingly.

H Goe to, I will doe it for
this time by Gods helpe.

Evening prayer.

O Merciful God, eternal
light shining in dark-
nes, thou who expellest the
night of sin and all blindnes
of heart: seeing thou hast or-
dained the night to rest, as
the day to labour, we be-
seech thee graunt, that our
bodies may rest in peace and
quiet, that others also they
may be fit to undergo the
labour which they must en-
dure. Moderate our sleep,
that it be not disorderly,
that we may remaine un-
spotted both in body and
soule: yea that our sleep it
self may be so thy glorie.
Enlighten the eyes of our
understanding, that wee may
not sleep in death, but al-
wayes expect our redemp-
tion from this miserie. De-
fend us also against all al-
luds of the devill, taking

V More wacht een weynig.
Jehy dunck dat ghy u selst
tijt laet vergiet. Weloren
tijt niet maekenderen Gode
niet eerst aen te bidden.

G Ick bedanck u wegens
v'andachtighmakinge/ soo
her u. belieft te doen: Ick
sal u geerlic gesechtigh hou-
den.

H Wel aen/ ick sal het boog
derst tijt niet Godes hulpe
doen.

Het avont Gebedt.

O Barmhertige Gode/ ewi-
ghe licht schijnende in de
duytselste/ ghy die bedroefte
den nacht der sonden ende als
te blintheit des herten: na
dicht ghy den nacht verzo-
neert hebt om te rusten/ ghe-
sicht den dag om te arbeiden/
wij bidden u/ geest dat onse
sichamen in vrede en stilheit
rusten/ op datse daer na be-
quaem zijn moghen/ den ac-
teer te sijden dien zo dygen
moeren. Ichtig onsen slaep/
dat die niet onopentelijck en
zo/ op dat wij aen tijt ende
ziele ontbercht mogen blij-
ven: ja dat onse slaep sefsa ge-
scheide tot inner eere. Wens-
liche de ooghen onser bes-
staen/ op dat wij in den doot
niet en ontslapen/ maar alrij-
verwachten op onse verlos-
singe wij dese stendighede.
Wenschent ons oock booz als
te overbringe den duydel

us

f

ona

us into thyne holy protecti-
on. And forasmuch as we
have not passed this day with-
out sinning greatly against
thee, wee beseech thee to co-
uer our sins by thy bottomle-
ss mercy, like as now thou
hast covered all things on
earth with the natural dar-
kness of the night; that so we
may not therefore bee cast
from thy presence: Grant
also rest and comfort to all
fick, sorrowfull and afflic-
ted hearts, through our Lord
Iesus Christ, who hath thus
taught us to pray: Our fa-
ther, &c.

3. *Childrens talk, of ris-
ing up in the morning,
and going to schole and
other familiar things.*

1 **H**are you not a rife.
K Let me sleep a little
yet.

1 How long will you sleep?
It is time to rife.

K It is not yet day.

1 Open your eyes, and you
will see that it is late.

K Tell me truly I pray thee,
what a clock it is.

1 It will suddenly strike
seven: therefore rife pre-
sently, or otherwise you
will bee chidden of the
maister:

ous in uro' brylge ghelegde
nauende. Ende nadien wy
desen dagh niet toe-gebracht
en hebben / sonder reghen u
grooetlijck ghesondigh te
hebben / wy bidden u / mit
onse sonder bedercken dooz
uim' guedeloese dancstichtig-
heyt; gelyck ghy mi alle din-
gen op arden dierre natuer-
lijcke buysternisse u' kint
bederck hebt; op dat wy dero-
uin ban uir' beseyn niet
verloren en werden. Geft
oock rust ende troost allen
krancken / bedroefden / ende
aengedochten herten / doos
onsen Heere Iesum Chri-
stum; die ons aldoo heeft
leeren bidden: Onse Vader, &c.

3. *Kinder-gespreck, van
's morgens op te staen,
schoole gaen, en andere
gemeynsamen saecken.*

1 **H**ooghy niet? her op.
K Laet mi noch een
wespigh slapen.

1 Hoe lang wilt ghy slapen?
Het is tijt om op te staen.

K Ten is noch geen dagh.

1 Doet uwe oogen op / ende
ghy sult sien dat het laet
is.

K Ich bidde u seghe mi in
waechtyt wat uer isst.

1 Het sal hael seuen slaen:
daerom slaet datelijck op /
of anders sult ghy ban
den meester bekeuen woop-
den:

maister: And as you rife,
look to it, that you trusse
up your hole cloze; and
tye them round about, so
shall you take the lette
cold.

K Myne eylit holes are all
in peices.

1 Why have you not caused
them to be mended?

K I thought not on it.

1 See that it be don to mor-
row.

K I will take care of it.

1 Doe you put on your best
coat?

K I thought it had bin my
working dayes one.

1 Fit your cloths well. You
stretch them too highe.

K That adorns well.

1 Let us goe downe now;
and let us look before us.

But think you not on our
loving Lord?

K We will doe that by and
by, when we are at church.

1 What if some evil befall
you in the meane time?

Truly you are unthankfull.

K Whence doe you gather
that?

1 Know you not that hee
hath perceived you this
night?

K What ought a Christian
to doe herein?

1 You must bucele, and
with great deuotion pray
after this manner.

hem: Ende in 't opstaen / sta-
toe / dat ghy uwe houffse
doel op trecke / en nefecke
transom; aldoo sult ghy te
men houde bedien.

1 **M**ijn nestel-gaten zijn al
in fiencken.

1 **W**arcom hebbe ghy die niet
dort vernaderen?

K Ich dacht niet op.

1 **H**eerliche dattet moeders
gedaen moet.

K Ich sal 't besorgen.

1 **D**oe ghy u besten rock
aen?

K Ich wensde dattet mijner
dagelijcken hadt gewest.

1 **A**eghien u hiecheren wet?
Ghy sterckste te hoogwaer.

K **D**ar eiet loel.

1 **L**aet ons mi afsaen / ende
laet ons woog ons sien.

1 **H**oe denckt ghy op onse
lieuen Heere niet?

K **D**ar sullen wy staen daer
aldoo wy in de kerck zijn.

1 **O**f u daer-en-tusschen ver-
quaet gebrude? doozwaer
ghy zijt ondanckbaer.

K **W**aer wy neem ghy dat?

1 **W**iet ghy niet dat hy u
desen nacht bewaert heeft.

K **I**n bedroozen Christen
liet u te doen.

1 **G**hy sult gaen knielen / en
niet proose beboeie suldy
aldoo bidden.

Morning prayer.

Het Morgen-gebedt.

LOrd God, heavenly father, wee thank thee that thou hast so faithfully watched over us this night; and beseech thee to strengthen us by thy holy Spirit, who may lawfully guide us: that we may devote this day and all the dayes of our life unto all righteousness and holynes, and that whatsoever we take in hand our eyes may alwayes look to the preaching abroad of thy glory; yea that we expect all the success of our intentions only from thy bountifull hand. And that we may obtaine such grace from thee, be pleased according to thy promise to forgive us all our sins, through that holy passion and bloodshedding of our Lord Iesus Christ: for wee are hartly sorrowfull for them. Alasminate our hearts, that we having put off all the works of darknes may walk as children of the light in a new life in all godlynes. Give also thy blessing to the preaching of thy divine word. Destroy all the works of the devil, strengthen all church-officers, and governours of thy people. Comfort all persecuted and distressed heares, through Iesus Christ thy beloved son, who hath promi-

sed

Here Gode / Vermeesche
Wader / my danken u dat
ghy desen nacht so getrouwe-
lych hoort ons gheweltich heb-
ben bidden u dat ghy ons
wilt stercken met uwen heylighen Geeste / die ons voortgaet
geleide: dat wy desinacht /
in ghaders alle de dagen on-
ser lebens moogen verleden tot
alle gherechtighede ende
heylighede / ende wat wy in
handen nemen / dat onse oog-
hen alst sien om uwer reet te
verheyden; also dat wy alle
den boospoer onser boogwe-
ments van uwe milde hande
altem verwarjen. Ende op
dat wy sulich ghenade van u
vercrigen / wilt ons na uwe
broseluisse vergeven alle onse
sonden / doot dat Verplight
gheden ende Woer-berichten
onser Heeren Iesu Christi; want
hy sijn ons van desen leet.
Verlicht onse herten / op
dat wy alle verdienet der ver-
sculnisse af-geleyt beddenid /
als hinderen des lichts / in
een nieuw leben moegen wand-
elen in alle godsalighede.
Geest oock wien segen totte
verhorighe wnen Goddelijcken
Woordis. Verleuyt alle
werken des duyvels; stercht
alle kercken-lichaem / ende
Overheden uwer Volcks.
Troost alle verholghede ende
benaude herten; doot Iesum
Christum uwer lieben Son-
de

de

sed us, that thou wilt affi-
redly give us all that wee beg
in his name, and therefore
hath taught us to pray after
this manner, Our father, &c.

die ons broost heefe / dat ghy
ons alst wat wy in sijnen
naem bidden / sekerlijck ge-
ben sulc / ende daerom ons
also heefe leeten bidden / Onse
Vader / &c.

K Is that enough?

I Yes, if you could doe that
with good understanding
true faith, and an upright
heart.

K Let us then go to schole
now.

I You must first wash your
hands, and rinse your
mouth; you must also rin-
ze out your throat wel
with gorgelling; after
that desse your head if it
bee tangled, and buckle
your shoes, if they be un-
buckled.

K That is don already.

I Lay us now goe strait
forward through the
church, to schoole.

K But I would break my fist
first, for I am yet falling.

I Doe that freely, and for-
get not first to call upon
Almighty God.

K I pray you teach me that
also: for I would faine
doe it alwayes.

I After this manner shall
you doe it, if you please.

die ons broost heefe / dat ghy
ons alst wat wy in sijnen
naem bidden / sekerlijck ge-
ben sulc / ende daerom ons
also heefe leeten bidden / Onse
Vader / &c.

K Is't soo genoeg?

I Jae / indien ghy dat niet
gaet verstant / want ge-
hoest / ende een oprecht hert-
ze doorn.

K Laet ons dan nu ter scho-
len gaen.

I Ghy moet eerst u handen
waschen / ende u mont
sporen: oock moet ghy
gorgelende uwe keel met
water sporen; daer na redt
u hoest / soo het verreyt
hy / ende uwe schoenen ge-
spren / indiense ongesp-
ren sijn.

K Dat is al gedaen.

I Laet ons nu recht we-
doot de kercke nae der
schoolen gaen.

K Maar eerst soude ick w-
onshpen / want ick
b-
noot.

I Doet dat by / ende be-
geet niet eerst den Al-
m-
gigen Godt aen te roepen.

K Ick bid u. leert my dat
oock / want ick soude het
gaenre altyt doen.

I Christus sulc ghy het doen /
alst u beliefe.

A 110

F 3

E 10

A short prayer before
break fast.

Een kort Gebedt eer
men ontbijt.

TRed our souls, oh Lord
Christ, with thy love,
who by thy goodness dost
sustaine all things that have
received life. Grant, Lord,
that these thy gifts may be
holily used by us, as thou
the giver of the same art
holy. A MEN.

K Come now and eat some-
thing with mee, if you
please: you are very wel-
come.

Not I, I thank you hartily,
it is yet too early for
mee to break my fast. I
doe not use to eat so soone.
Or I have broken my
fast an houre agoe, I can
not fast so long. But I
will attend you for your
company so long while
you eat if you please.

I am forty. Sie to make
you wait so long upon
mee, but you know the
proverb, Next day hath
no law: and I hope to re-
compence your patience
eelong with the like at-
tendance, if I can but
live soon enough.

I is no matter Sir. The
service is not so great as
to have a word spoken of

K Now

Sijst onse zielen / Heere
Christus / met uw liefde /
die doos uwe goetijcst allest
onderhoude dat verbi herst
onsafanen. Gheeft / Heere: dat
dese uwe gaben bestijlich
by ons gemuttighe moethen
woorden / gelijck ghi de selve
de geuec bestijgh sijt. Amen.

K Come nu ende eet wat
met mij / soo het u belieft /
ghy sijt seer welcomen.

Neen seh. Ich dank u
hertich / het is doos mij
noch te vroegh om te ont-
bijten. Ich ben niet ghe-
wont soo vroegh te eten.
Ofte / Ich hebbe oer een
ure onbedrent. Ich en kan
so lange niet vasten. Ofte
soo het u belieft sal ik u
langh alst ghy eere na u
geselschap waarden.

K Het is mij led Sr. u so
lang op mij te doen wach-
ten / maec ghy hent het
spieghel-woort: moec gheerit
ker: ooch hope ich er lange
dese uwe geduldighede
met gelijck op-waarden te
begeiden / indien seh maec
soo vroegh hem opstaen.

I Het is gheen wot Heer.
Dien dienst is so groot niet
datte een woort van be-
hooyde gesproken te woode.

K Godt

K Now God bee praised for
his good gifts; I have eat-
ten enough till noone.

I Much good may it doe
you. shall wee goe now?

K Yea willingly. What a
clock is it think you?

I About eight.

K That is the right time for
to goe to schoole. How
much am I obliged to
you, that you have fur-
thered mee so much this
morning! It is surely a to-
ken that you beare good
affection to mee: God
graunt that I may in some
kind deserve it from you.

4. *Schools-talks, about
writing, lessons, and the
things therunto belon-
ging.*

L You make good letters,
and write very brave-
ly: but doe you write now
in earnest, or doe you
scribble?

M Truly I write in good
earnest, for why should I
mispend the tyme? But
wherefore doe you aske me
that?

L Because I have once seen,
that you wrote better, and
therefore I marvelle how
it cometh to passe that
now you write worse.

M That

K Godt sy mi ghehoost doos
sijne goede gaben; Ich heb-
be tot oer den middagh ge-
noegh gegeten.

I Wel mach het u behouen.
sullen wy nu gaen?

K Jae gaerne. Wat ure isstet
niet nu dy?

I Ommeent acht.

K Dat is de rechte tijde om
na schoole te gaen. Hoe
veel seer u l. verobli-
gert / bar ghy mij deser
moegen so veel gewoondert
hebt. Het is een seker te-
ken dat ghy mij goede ge-
regentijre dhogt: Gode
gebe / dat ik het van u
enighstus bediening magh.

4. *School-praetije, wegens
schrijven, leelen, ende
het gheue daer aen be-
hoort.*

K Gy maectse goede tref-
ten / ende schrijft haet
nettelich / maec schijft gy
nu niet ernst / of besuelt
ghy?

M Wootmaec ich sel sijt eer-
selijck / want maec om sou-
de ich de tijt misbruyken?
Maec gy / maec om dhoght
ghy dat?

L Om dat ich eens ghesien
seh / dat ghy better schijft
ende daerom het ik bewo-
ndert / hoe het hoort / dat
ghy nu quatijcker schrijft.

L +

Mi Dat

M That is worthy of no admiration, for I want the helps to write well.

L Which be they?

M Good paper, good ink, a good pen: for this my paper (as you see) doth miserably fleet, the ink is wasteie and whitish, the pen, is soft and ill prepared: moreover I have also lost my copie.

L Wherefore have you not provided, al these things in time?

M I wanted money, and that I want now also.

L You are fallen into that common proverb, Hee that wanteth money wanteth all things.

M It saeth so with me.

L But when do you hope that you shall get it?

M At the next market my father will send it mee, or els hee will come himself.

L I will help you in the mean time.

M If you can doe that, you will doe me a great favour.

L Take these five shylvers which I lend you, to provide you paper and other things.

M How truly is that spoken,

M Dat is gheen wonder waerdigh / want my ontbrecken de behulpelienoud niet te schijnen.

L Welcke sijnt?

M Goet pampier / goeden inkt / een goede penne: want die mijn pampier (ghrijch ghy siet) staet ekleugh den / den inkt is waterigh ende witrachigh / de pen is weck ende quaetich bevre: voorden heb ick oock mijn voorschijft becreuen.

L Waerom hebt ghy alle dese dinghen niet in tijdes doosjen?

M Het gelde ontbreekt my / ende dat ontbreckt my nu oock.

L Ghij zijt in dat gemeene spreek-woord verbaalen / die gelde ontbreckt ontbrecken alle dinghen.

M So gaet het niet up.

L Hoe wanner hoopt ghy dat ghy 't sult krijgen?

M Op de toe-komende markt sal het mijn vader my senden of hy sal selver komen.

L Ick wil u ondercuisstjen helpen.

M So ghy dat becreueght / ghy sult my een groote welbaer gebaen hebben.

L Preemt dese ven sluybers te leen om pampier ende andere dinghen te besorgen?

M Hoe waerlijch is dat geseyt,

ken, A sure friend is tryed in a doubtful matter: but what is in your mynd, that you doe to well for me of your owne accord?

L The love of God, which (as Paul sayth) is shed abroad in our hearts.

M The power of Gods spirit who is the author of that love is wonder full in our hearts. But I must consider in the mean time how I may be thankfull to you.

L It is a small matter: let those thoughts passe, leaſt they hinder you from sleeping quietly; restoe but to mee what I have lent you, when it is convenient for you.

M I shall I hope returne it to you with the best.

L But what say you of the pen-knife which I sold you the day before yesterday? Is it not good enough?

M Yen, it is very good, but (wretch that I am) there wanted little but I had lost it.

L How, what say you? how happened that?

M When I came without, it fel from me on the street.

L From whence did it fal from you?

M Out of my sheath, which unwarily I had left open.

L How

seyt / den seker sijent wert in een onsekerre saech ghesien? Hoeer wat hebt ghy in u sin dat ghy my van selfs soo doet doer?

L De liefde Gods / de liefhe (welich Paulus seyt) in onse herten wygesoyt is.

M De machts des Goddijchen Geests is wonderlijch in onse herten die de Antheue van die liefde is.

L Hoe ick moet ondercuisstjen voer-leggen hoe ick u berechtaer sal sijn.

L 't Is een kleine saech: laet die gedachten nazen / op dat zy u niet en belet / dat ghy te geruſter slaepet: gheeft my maer weder het geen ick u ghelent heb als 't u te pas komt.

M Ick sal 't soo ick hoop in eeffendighen weder geben.

L Hoeer wat seght ghy van het pennemerk dat ik u eeffendighen vercocht hadde? Is't niet oock genoeg?

M Ja 't is seer goet / maer (on-elendigh) 't isſer weynigh of gewicht of ick had het verloren.

L Hoe / wat seght ghy? hoe is dat gebeert?

M Als ick inghen quam / was het my ontwaalen op de street.

L Van waer was het u ontwaalen?

M Hiet mijn hoocher / die ick onsefens open gelaten hadde.

L Hoe

1. How did you get it a gaine?

M I fluek presently a note on the gates of the door: after dinner a boy out of the fat forme brought it mee againe.

I Oh that they were every one so faithfull who had lost things.

M Indeed there are few which restore, if the matter be but of any worth.

I And yet that is expressly commanded by the word of God.

M Wherefore not? for it is a kind of theft, if any man keep an others mans matter that is found, if hee doe but know to whom he must give it againe.

I But many think that they do rightly enjoy what-for they have found that is lost.

M They erre very grossly.

I But (that wee may returne to our begun discourse) what did you give the boy which found your pen-knife?

M I gave him an orngie and some wall-mis: to-morrow I praised him, and in few words admonished

II. Hoe hebt ghy 't weder ge-lagen?

II. Ich heb restloos een briefken aen de poortemans de deur ghegheyt: na het middemaec heeft een jonghen uer her selve school het my weder-gebrocht.

II. Wie of sy alle te samen so getrouw maeken/ die verloren bingen vinden.

II. Hoowaner daer zyn der weynigh die wedergeuen / indien de sache maer van tenige waerde is.

II. Ende dat wort nochtans doog: 't moogte Gods by-namen geboden.

II. Waerom niet? want het is een manier van dieverij so yemant een ander mans sache die gevonden is/hoort/ soo hy maer weet / wien hy het weder geven moet.

II. Maar vrelle mynen dat sy niet recht bescreuen / al wat sy ghevonden hebben dat verloren is.

II. Die dwalen seer swaerlijck.

II. I waer? (op dat wy wederkeren tot onse begunnen reden) wat hebt ghy de jonghen ghegeuen die u penknif gevonden had?

II. Ich heb hem een oortgen gegeuen ende eenige ockermooten: ich heb hem daren-boden ghegeuen / ende met hierop moogden heb-ben ich hem bequaemt dat

him

DD

him that hee must doe the same wayes.

L You did well, for so another time hea will restore the rather, if hee have found any thing. But what if you had lost it?

M I should have borne it with good courage, and I would have bought an other.

L Should you so have borne it with good courage?

M Certainly not without some trouble.

L Not with a good courage then, but I will not urge you more strictly.

M wee are no divines (Theologants.)

L What then?

M Grammer-boys.

L And indeed unskilfull.

M So much the more diligently must wee pray to God, that he would deliver us by his gospell from the darknes of ignorance, wherein we have walked and doe yet walke.

L We will doe that if we obey his holy admonitions, which wee dutyie heere from the master, and often times of the preachers the administrators of the word of God.

by her selve alstyd moste doen.

II. Ghy hebt veel ghebaert / want soo sal hy op een ander ighre te sieber weder-geuen / soo hy veer ghevonden heeft. Maar indien ghy het verloren hadde?

II. Ich soude het niet een goet ghemocht wezenghen hebben / ende ich soude een ander ghehoort hebben.

II. Soude ghy het also niet een goet ghemocht wezenghen hebben.

II. Hoowaner niet sonder eenige moeyghicheyt.

II. Hier dan niet een goet ghemocht / want ich wil u niet nauwer dzingen.

II. Wy zyn geen Gods-geleerde.

II. Wat dan?

II. Grammatical jongens.

II. Ende oock onbevaren.

II. Zoo veer te versighen moeten wy Gods bidden / op dat hy doos syn Quangelic ons belesse van de buykenissen der onbetrouwenichden in de welke wy bekeere hebben / ende wy bekeeren.

II. Dat sulden wy doen so wy syne weylighe beuanningen ghehoosamen / die wy baghelyck hooren van de meester / ende die maester van de Predicanten / beuannet by Godslychen Woort.

M Behold

F 6

II. 123

M Behold how much the losse of my pen-knife hath profitted us.

L For that cause I am doubly glad in your behalf, first for that I had sold it well, then that you have gotten againe that which you lost.

M I thank you my Lambert.
L To our heavenly father also be prais & thanksgiving. And now being you have your pen-knife againe, what if you did make me two or three pens of these quills?

M Let it content you, if for the present I make one for you. Are they new?

L They are indeed new, but ready except cutting, for I made them all smooth but now, I cut off the rail and pluck off the feathers.

M Let me see them. Truly they are very good and very fit for writing.

L Whereby knowe you that?
M Because they have a great, fiske, and cleare stalke, for the soft and such as have a shorter stalke are little fitting for the use of writing.

L I am glad that I bought them profitably.

M Not

M Biet hoe veel ons be verlesinghe van mijn penknives gedaet heeft.

L Van die oopfaert ben ick dubbelt van uwer weeten bly / verlesinghe om dat ick her wel vercoerle hadde / daer na om dat ghy t'celt bet loosen was weder ghecoegen heur.

M Ich dank u mijn Lambert.

L Doch zy onsen hemel-sehen Vader lof ende danksegginge. Ende nu denckte ghy uwe penknives weder hebt / wat foo ghy nu twee of drie pennen van dese schapen vercoert?

M I aet her u verough zyjn / soo ick en boot troghenmoedig sal vercoerden hebben / ynse oock niet u?

L Zy yn wel niet u / mar vercoerich als zy vercoeren zyjn / want ick hebbe nu al ghar ghemactel / ick heb de steer afgeschuden, ick heb de vercoeren af-gewoeten.

M I aet sien. Wootvoer zy yn seer goet ende tot het schryuen seer bequaent.

L Van waer weet ghy dat?
M Om dat zy een groote fiske ende helcke steel hebben / want de meere ende die een hoeter steel hebben yn verough tot het ghemactel van schryuen bequaent.

L Ick ben blijde dat ickse yfelycelyc gekocht hebbe.

M Niet

M Not without cause, but for how much?

L I gave two doytys for these three, it is a final price considering the worth of the matter.

M Of whom have you bought them?

L Of a certain peollar.

M By the merchants of this city each and yet not so good is sold for two pen-nies.

L And yet they dare sometimes say, that they sell them more in Lions.

M That is in a manner the custome of merchants. For they gaine nothing except they buy much (as Cicero saith.)

L But goe to, that I may not longer delay, let us doe what we have to doe.

M I shall presently dispatch it, make me diligently, that you may learne it some time or other.

L I observe you with a diligent eye: but I have longer space.

M That shall be in the chamber if you will visit me.

L When?

M After the going forth of the schoole, that is at eleven of the clock in the morning, or four of the clocke in the after noon. Now you have two pens well

M Niet sonder oopfaert / want hoe veel?

L Dooz dese drey heb ick twee doytens gheboet / die is een eynelike prijs na des saerlich waerde.

M Van wien hebt ghyse gekocht?

L Van een secker peollar.

M By de kooplieden van dese Stadt ick en ende noch so goet niet / dooz twee penningen vercoert.

L Ende noch eens daerben sy sonder seggen / datse haect te lions meer kosten.

M Dat is by nae de ghemome der kooplieden / want zy doen geen yfelyc / ten zy se free liegen (gelich Cicero seyt.)

L Maar met aen / op dat ick niet langer en vercoere / laet ons doen dat dooz hebben is.

M Ick sal t'haest beschickte hebben seer nu machigh aen / op dat ghy t' d'een tyt of d'ander teken mooghe.

L Ick sie u en niet opmerckende ooghen: maec ick heb langer tijt.

M Dat sal inde kamer gheschieden / soo ghy my wilt besoeken.

L Wanneer?

M Na het uytgaen van de schoot; dat is v' moogens ten elfuere / ofte vier uere na de middagh. Nu hebt ghy twee pennen / ten zy

well fitted (if I be not deceived) for your use. This third you shall preserve whole for your self unill an other time.

L Take it you, if you please.

M Keep it rather for your self. There are enough brought to me from home.

L Have you also good ink?

M Why aske you that?

L That you may give me a little.

M Why, have you none?

L Yes, but I can not write with it.

M What is the matter?

L Becaus it is too thicke.

M Can you not make it?

L I have no water.

M Mixe it with wine.

L Much lesse.

M What if you mixed it with vinegar?

L That would make the paper fleet.

M How know you that?

L I have heard it from a certaine master who taught me to write.

M But I have heard somewhat els.

L Tell it me, I pray thee.

M What will you give me?

L A good quill.

M Hearc then what I have learned of a certaine usher of mine: 'The ink which is thinned with

vinegar

ich bevoogen ben) tot u gebuyck wel decept. Wese derde sijn ghy tot op een ander tijdt heel dooz u bevaeren.

L Heerinc ghy her / soo 't u beviel.

M Welwaert het lieber dooz u selven, daer verdencken my genoeg van huys gebachte.

L Heer ghy wact gorden niet?

M Waarom bjaert ghy dat?

L Op dat ghy niet een weynighken miset?

M Hoe / en hebt ghy geen?

L Ja, maer ich en kan daer niet me schijben.

M Wat sehoort en?

L Om dat het al te dich is.

M Want ghy het niet menigen?

L Ich heb geen water.

M Menght het niet wijn.

L Wel minder.

M Of ghy het niet edich menghe?

L Daer soude het paupier van druck staen.

M Hoe meer ghy dat?

L Ich heb dat behoort van een sekerer meester / die my leerde schijben.

M Alhoer ich heb wat anders behoort.

L Ich hebbe bereyt het my.

M Wat sijn ghy my geven?

L Een goede schijf.

M Hoort dan wat ich van een sekerer ondere meester van my gheleert hebbe: Den inck die niet edich van

gemachte

vinegar is hardly wiped out.

L That may bee, but in the meane time give mee a little for my present use.

M Hold up your inck-borne well: I wil powre some in to it.

L Loe there, powrein: syc I how thin it is.

M Possibly becaus there is not gall enough in it.

L But how pale is it?

M Use it if you pleas for such as it is; for I have no better.

L What shall I doe then?

M Ah fool, can you not mixe it well with your pen?

L I have mixed it enough: what can I doe more?

M Powrein againe into myne borne.

L Hold it close to, is there enough?

M Prefsic the cotton with your pen.

L I have pressed it so much that it is almost dry, what wil it be at length?

M Good inck, or at least between both.

L The rule of mediocisty is good, as wee have learned of the matter. For can any good be brought out of two evil things?

M When

gemachte is / moet nauwelijck wte gebergh.

L Het kan gescheiden / maer onder-tusschen gheeft my een weynigh dooz mijn te gemee; dich gebuyck.

M Houw u inck-boorere te degen op: ich sal u daer in gieten.

L Hier daer / giet in / sepe I hoe dun isse?

M I Hoogh om daer te nide sake genoeg by is.

L Alre hoe bleek?

M Gebuyckhet her soo ghy inck dooz het grene dat hee is / want ich en heb gheen beter.

L Wat sal ich dan doen?

M Ido bevelaer / want ghy 't niet u pen niet wel mengen?

L Ich heb het genoeg ghemeng: maer soude ich meer watten?

M Oer het meder in mijn boorn.

L Houde het dicht aen / isse genoeg?

M Drucke de boom-toel met u pen.

L Ich heb so gedrucke dat het by na droogh is / want sal 't eyndelijck wesen?

M Goeden inck / ofte ten minsten middel-matte.

L Den regel van middelmatigheit is goet gelijck wy van de meester geleert hebben. Alre kan daer wte twee quade sachen weyt goets gepreke werden?

M When

M When I shall be mixed
it and powdered it in againe,
you shall see the tryall.

L I am inflamed through
delire to see that.

M Reach now further your
inckhorse.

L Loet there, powrein. Oh
there is e. might now: what
wall is that? you have gi-
uen me more than you
have kept for your self.

M Mixe it once or twice to-
gether.

L A Cook were never able
to confound his passages
and sauces better to-
gether.

M Try it now at length.

L Rehearse before me some
proverbe that I may learn
some thing in the mean
time.

M Experience (as men com-
monly say) is the mistress
of things. Have you it?
doe you understand it?

L I rehearde it sooner.

M To wit, because you could
say it before.

L Who should not know
that, which is so common?

M Let us seee now.

L The matter will appeare
better when the writing
is dry.

M Wherefore will you tar-
ry? It is now more than
dry enough.

L Ho! see how black it is?

M Have

M *W*is is t' gemengh ende
worder in-groeten sal heb-
ben: suir ghy der yvoer sien.

L *I*ch den dievoeg dooz ver-
langen om dat te sien.

M *I* anghe nu hier u incht-
booker.

L *S*iet dat niet in. *D*eh het
is uit genoeg: wat is dat
dooz ren verquistinge? *G*hy
hier nu niece geyeten als
ghy dooz u selvs behouden
hebt.

M *I*ch het het enij of those
mark t'samen.

L *E*en loech en soude nims-
mensure sijn soppen ende
souffen dieer houzen t'sa-
men sloepen.

M *D*er socht t' nu eyndelike.
*D*er haect nu eenige sijn-
ken booz / op dat is t' on-
bevrusschen wat leere.

M *D*e orbarensheit (gelijck
men gemerelich seyt) is t'
meestesse der dinghen.
*W*et gy 't? *B*erhaect ghy 't?
L *I*ch heb het vasser.

M *D*amerlijck om dat ghy
het te boven kont.

L *W*ie sou dat niet lusten /
dat soa gemeen is?

M *L*oer ons nu sien.

L *D*e sacch dat beter bijshien
als het schijft gedoocht
sal sijn.

M *W*at wilt ghy waerend?
het is nu meer als d'voeg
genoegh.

L *W*at is t' hoefwanc dat het
is?

M Het

M Have not I spoken true?

L You had tryed it at some
time or other.

M It will be then sure that
experience is the mistress
of things.

L By this wee also finde,
that by mixing things
together and good medi-
cinity is made.

M Now you begin to philo-
sophic higher, therefore
Ie beeg on. For wee have
writin long enough. I
must goe to my book.

L That is well said: let us
goe and repeat together.

M What should I repeat?

L That which the maister
hath this day writen out.

M Is it not sufficient that I
have repeated allone?

L If you have repeated but
once or twice, it is little
to learne without book.

M Yes, I have repeated nea-
re ten times.

L And yet that is not e-
nough.

M What will you more then?

L If you will say your les-
sen perfectly to the maister, it
is necessary that you have
repeated with some body?

M I knew not that: but I
assent willingly to you.

Beeg in you then who have
admonished mee.

L Goe to, attend diligently,
and suffer me not to misse.

M Ican

M *W*et ich niet maer geyt?

L *G*hy had het al op d'eren
of d'ander tijt bevrocht.

M *W*et sal dan sekerer sijn
dat he erbarensheit een
meestesse der dinghen is.

L *D*ier dooz proeden wy ook
dat wy de t'samen-men-
ginge der dinghen een goede
middelmatigheit gemaeke
moet.

M *D*u bringt ghy hooger te
philosophieren / dan halven
ghe ich weeg. *W*ant t' is
lang genoeg gestyven. *I*ch
moet een mijn boeck gaen.

L *D*at is niet gheseyt: laet
ons t'samen gaen bevroelen.

M *W*at soude ich bevroelen.

L *T*este heden dat be suc-
ses is voorgeseyden.

M *W*en ich niet genoeg / dat
ich alteen bevracht heb?

L *S*o gy maer eens of twees
mael bevracht hebt dat is
veernigh om van buyten te
leeren.

M *I*ch heb by na sient-
mael bevracht.

L *E*n dat is noch niet ghe-
noegh.

M *W*at wilt ghy dan meer?
L *S*o ghy seggens de meestesse
sacch s'kerlijck want opseggh/
soa is dan moede / dat ghy
niet vermaer bevracht hebt.

M *W*at en wilt ich niet:
maer ich staet u gacene toe.

*B*egint ghy dan die nix
bevrachten hebt.

L *W*el aen leere op/ ende en
laet niet toe/ dat ik ofswaere.

M Het

M I am more ready to heare than you are to pronounce.

L But if the observatour cometh in the mean time, he will thinke that we praie.

M Why doe you feare whether no feare is? If he comes hee shall not find us in idleness or a bad matter: let him if hee will heare our discours.

L You speake very well: let us sit aside somewhere in a corner, that no body may hinder us.

M But I feare that it is too late for us to benefit our selves by so doing, for we must presently say our lesson to the master.

L For your good companie, and all your good deeds to mee I give you as great thanks as I can. Fare wel.

M God preserve you in health. But heare, never spare my labour.

L And doe you use me and my things againe, if here be any need. Againe fare well.

M Ick ben vrezdiger om te hooren/alsd ghy om te spreken.

L Maer indien onderrofscheer de roefstender quame/hy soude meynen dat wy klaptren.

M Wat byest ghy haer niet te bysten is/so hy come/hy sal ons niet intoedighende ofte in een quade sarch bebinden: laet hem onse t'samen-sprekingen hooren/so het hem belieft.

L Ghy sprecht seer wel: laet ons elders in een doelt afschicken/op dat ons intemant en beletre.

M Maer ick byest dat het te laet is om ons so doende te behelpen/maer wy moeten seer aen de mesleer op-seghen.

L Ick wter u hooy u goet geselschap ende al' u wel-baden aen wy / so gooten danck als ick kan. Daert wel.

M Gode spare u ghesont. Maer hooy / en spare intimmermeer mijn arbeyt.

L Ghy oock / gebuycht my ende mijn dinghen mederom / so der veru van noode sat ghy. Wederom daert wel.

5. A

5. EU

5. A child relateth orderly to his usher what hee and his school-fellows have done in their rising up, clothing them, and other things. Wherein the names of many things belonging to the body are spoken of. After that they discourse of diuine matters. A sermon is heard but nothing remembred of it.

V. A T what houre were you awakened this morning?

5. Before day, but at what houre I know not.

V. Who awakened you?

5. The weedy awakert came with his lanterns knocked hard at the chamber doore, some body opened (to him,) the awakert lighted our candle, called out with a loud voice, all were awakened.

V. Relate to mee orderly what you have done from that time until the end of breakfast. You children attend diligently with ears and hearts, that you may learn to imitate this your schoole-fellow.

S. Being

5. Een kindt vertelt ordentlick aen sijn ondermeester al wat hy ende sijn, mede-gefallen ghe-daen hebben in haren opstaen, kleedinghe, ende andere dinghen. Waerinn van de namen van vele dinghen het lijf aengaende, gesproken zijn. Daer na spreken zy van Goddelijcke saken. Een Predicatie wort gehoort maer niets daer van onthouden.

D. O P wat ure zijt ghy opgewaekt.

5. Voer den dagh/ maer dat wy en weet ick niet.

D. Wie heeft u opgewaekt?

5. Den weedyghen opmeester is met sijn lanternen gecomen/ heeft haer op de deure van de kamer gheloopt/ permant heeft op ghebaen/ den opwachter heeft onsen keert opgeschen/ heeft met een beuhen stemme uwtgrocpen/ altemael werden opgewaekt.

D. Deseit wy ordentlijck wat ghy gedaen hebt van die tijt af tot het eynde des ontbijtens. Ghy kinderen hooyt met ooren ende herten naertelijck toe/ op dat ghy-licden leert dese tinnen mede-discipel na te volgen.

S. Op

S. Being awakened I arose out of my bed, I put on my coat with my dublet, I fate me downe on a footebench, I got my breeches and my stockens, I put them both on, I put on my shoes, I made salt my breeches to my dublet with points, gartered my stockens above my knees, I put on my girdle, combed my head diligently, I put my hat on myne head, I put on my gowne, after that being gone out of the chamber, I went down, I made water in the yard against the wall, I got cold water out of the paille, washed both myne hands and face, rinsed my mouth and teeth, I wiped myne hands & face with a towell, in the mean time the token to prayer was given with the little bell, they came into the private hall (parlour) we prayed together, we received our break-fast orderly from the servant of the kitchen (Cooke,) we break-fasted sitting at the heath, and that still, without murmuring, without noise: Such as I heard prating unseemly, or speaking idle words, or have seen wanton, I admo-

nished friendly, and such as heb myn roek aengercoeken met mijn wantuis / ich heb mijn roek aengercoeken met mijn wantuis / ich heb geseten op een beutstien / ich heb mijn broeck ende mijn kousen gheschreyen / ich hebse bysde aengercoeken / ich heb mijn schoenen grefschep / ich heb mijn broeck aen mijn wantuis niet restien baft gemacht / mijn kousen boren mijn knien gebonden / ich heb mijn goddelijc ongedaen / mijn hooft naerlijch ghesmeit / ich heb mijn hoetgen op mijn hooft gevoeght / ich heb mijn tabret aengedaen / daer na wt de hant gegan zittende / hem in na beneden gegan / ich heb mijn water op de plaec tighen de muer ghemacht / ich heb hout teneer wt den cunier getregen / bep mijn handen ende aensicht geroosfeten / mijn noot ende tanden gespoelt / ich heb mijn handen ende aensicht niet een droogh-doer afgewist / ondufferschen woeg het tecken om te bidden gheben niet her sieyne storcken / niet hout op de bysondere zael / myn bidden t'amen / my heilighen o: derlijch onse onblijen van de heuhen-kerck / my onbieren aen den heet sitende ende dat stille / sonder gerings / sonder gerats / die ich ghehoert hadde onbekwameelijc klappen / ofte ledige woog / den sp: htn / ofte noch decret ghescheyt

nished

belv

nished friendly, and such as were not obedient to my admonition I brought them to the obseruatur that he might note them.

V. Did no body oversee you, while you were at break fast.

S. Yea, the usher.

V. What did he in the mean time?

S. He walked along in the midd of the hall, holding a book in his hands, and some times exhorting the obseruatur, that he should note those that did prate unseemly.

V. Is it not then permitted to let fall a word?

S. Yea, it is permitted, but they use only to be noted, who prate long, and with many words unseemly and without any fruit. But it is lawful for every one among themselves to hold pleasant discourses of good and honest matters, yea so as it bee don quietly, without crying out and brawling.

V. You have satisfied me hitherto. But you, have you pronounced already the content against to morrow morning?

S. I ha-

heb / die heb ich bydenlijch vermaent / ende die mijn beemantinge niet hebben gehoort / sicut gh: weest / heb ich aengebrocht by den opsiederer op dat hy haer verkenen soude.

D. En was nietant oec II II. doen ghy ontkeet?

A. Ja / de Onbemaester. D. Wat deed hy onbekwamen tusschen?

A. Hy wandelde midden oec de zael / houdende een boeck in de handen / ende sommijns de rotsende vermaentde, dat hy die onbekwameelijc klappen / sonde teykenen.

D. Is het dan niet groo: loest een woog niet te laten gaen?

A. Ja / het is gheoorloft / maer die slegghen altemelijch gheroyent te woeden / die langh ende niet vele woogden onbekwameelijc ende sonder eenighe bysijt klappen. Maer het is een byt groo: loest onder malckanderen ghesmetelijc redenen te handelen van gode ende eertijche sachen / so mochtens dat het slilichens gescheit / sonder ghecorp ende bybacie.

D. Tot hier toe hebt ghy my voldaan. Maer ghy hebt ghy nu al den inhoudt regent ino:gen byoeght op-geseyt?

A. Ick

S. I have repeated it.
V. Well enough?
S. Enough God be thanked.

V. Who hath heard you?
S. The matter.
V. It is well, but there is some thing which I will admonish you.

S. I desire much to hear that.

V. You must often meditate, how much you are indebted to God the giver of all things who hath given you understanding and such an happy memory.

S. What am I not indebted to him, who hath given me all things?

V. Tell some of his special benefits, as I have sometime taught you.

S. That heavenly father hath given me a body, a soul, life, a good mynd, good parents, rich, noble, well affected to me; and who doe not only abundantly supply mee with all things needfull for this life, but also (which is the greatest of all by far) take care to have mee diligently instructed in good language, and good manners, that there is no more to be desired.

V. You have said of those things truly: but you have omitted one thing, which

A. Ich heb het op-geseyt.
V. Le dreght genoech?
A. Genoech Godt 3y dankt.

V. Wie heeft u gehooft?
A. De Afschier.
V. 't Is wel; maar daer is yets dat ick u wil vermanen.

A. Ich begere seer dat te hooren.

V. Ghy moet dikwilt denken / hoe veel dat ghy Godt den verleser van alle dingen schuldbigh sijt / die u beclane ende soo grutliken memorie gegeven heeft?

S. Wat sal ick hem niet schuldbigh sijn / die my alle bingen gegeven heeft.

V. Wechtelicheit van sijn voornachtlic inschelden / gelych ick u te reuiger tijt geleert hebbe.

A. Dien hemelicheit Vader heeft my gegeven een lichaam; een ziel; het leven / een godden sin / goede ouders / rycke; edelheit / tot my genegen; ende die my niet alleen overtuochelijck alle dingen noodigh tot het leven beschaffen: maar oock (het welcke bestet het aldergrootste is) my in goede talen; ende goede manieren verhoogen; so naerstelijck onderweesen te werden; dat ick niet meer te becsyten 3y.

V. Ghy hebt alle die dingen waerlijck gheseyt: maar ghy hebt een ding achter-gelaten,

is an especial blessing of God. Doe you know what it is?

S. Let me meditate a little.

V. Meditate at leisure.

S. Now I remember it, but by reason of the greatness of the matter, I know not with what words I shall express it.

V. Say it nevertheless in so good a manner as you can.

S. I bethink me more and more.

V. Speak it at last.

S. In numerable are the benefits of the most great and good God towards me in my body and soule in eternal things; but there can be no greater said or thought, than that of his grace he hath given mee his only son, who hath redeemed me most miserable sinner, and captivated under the tyrantie of Satan, and that by his death (which was) of all (deaths) the most cruell and shameful.

V. You have said it well enough, and very near just with so many words, as I have taught you at other times. But hath God don thee so great benefits to you only?

S. No; truly.

V. To whom more?

laen; het welcke een besondere verdacht gheodt is. Wiert ghy wat het 3y?

A. Laet my een wtynigh bedencken.

V. Denk niet gemack.

A. Mit ghedenck ick het / maar doot te grootheit van de saeck en meer ick niet / mer wat woorden dat ick dat uytbruchen sal.

V. Beght het noch eens op soodanigen manier als ghy kunt.

A. Ich denke voort; ende voert.

V. Beght het spindelicheit.

A. Overallich sijn te see goeden ende grooten Godts welbaden tegen my in mijn lichaem / in mijn ziel in de tijdelijche bingen; maar daer kande geen grooter gheseyt noch ghedachte moeden / dan dat hy sijnen eenigen zonne uytgemade my gegeven heeft / die my seer elendigh sondar ende ghevangens onder de tyrantije des Satans / verlost heeft; ende dat doot sijn doot van alle de wterdijste ende schandelijchste.

V. Ghy hebt het bequom genoech gheseyt; ende by nae niet even; ho veel woorden / als ick u te anderen tijden geleert hadde. Maar heeft God u alleen die soo grooten verdacht becomen?

A. Seent dat voortwaer.

V. Wie daer en boven?

S. To all as many as God out of his pure grace hath chosen to eternal life in Christ, and accordingly doe faithfully and truly believe the gospel.

V. Goe to, produce a place out of the gospel of John to that purpose.

S. God loved the world, that he gave his only begotten son: that every one that believeth in him should not perish, but have everlasting life. For God sent not his son into the world, that hee should condemn the world, but that the world through him might be saved. Hee that believeth in him is not condemned, but hee that believeth not is condemned already, because hee hath not believed in the name of his only begotten son.

V. Hitherto enough. But whose wordes are they?

S. Christ himself, speaking of himselfe.

V. To whom doth hee speake?

S. Nicodemus, who came to him by night.

V. Christ himselfe our only Saviour graunt, that you may grow more and more in the knowledge of him.

S. He will doe it, I hope.

V. Goe

S. Allen so veel offter Godt sijghen soucke ghesnade tusschenvoeren heeft: ter eerden geleden in Christo / ende nas dien het Evangelium ghescoemelijck ende waerlijck gelooven.

D. Wel aen brengh boort een plaetse upt het Evangelium Johannis op in dit.

S. V'o heeft Godt o' wervetlic' gheade dat hi sijn eenigen geboeren soen ghesonden heeft: op dat alle die in hem gaoet niet verloren en gaet: maar het eenighen levent hebben. Want Godt heeft sijn en soen niet in de werelt gesonden: op dat hy de werelt verdoeme / maar op dat de werelt behouden woerde doot hem. Die in hem geloofct woert niet verdoemt: Maar die niet en gheloofct die is nu alreede verdoemt / om dat hy niet gheloofct en heeft in den Name van sijn Eenighen geboeren soen.

D. Tot hier toe genough; maar wiens woerde sijn die?

S. Christus selvs / van sich selven sprekende.

D. Wien sprecht hy aen?

S. Nicodemus, die tot hem in de nacht gekomen was.

D. Christus selvs onsen eenigen Salghmaeker machet / dat ghy meer ende meer in sijn kennisse toecrent.

S. Hy sal 't doen / soo ik hoop.

D. Gaet

V. Goe forward then cheerfully, as you have begun, which I pray God prosper to the glory of his name.

S. That is my desire.

V. Let us goe to supper. But to the same time let me aske you one thing more. Have you not bin to day at the holy Comm?n?

S. I was there.

V. Who are your witnesses?

S. Many of the schoole-fellowes who saw me can witness it.

V. But some must be produced.

S. I shall produce them when you command it.

V. Who did preach?

S. Master N.

V. At what time began he?

S. At seven a clock.

V. Whence did he take his text?

S. Out of the epistle of Paul to the Romanes.

V. In what chapter?

S. In the eighth.

V. Hitherto you have answered well: let us now see what follows. Have you remembered any thing?

S. Nothing that I can repeat.

V. Nothing at all? Behinke (your self) a little, and take heed that you be not

D: Gaet dan ghetijck ghebegonnen hebbe machelijck boot: / het welck Godt ree even sijnz naemz wel wil doen gesien.

S: Soo bid ik.

D: Laet ons gaen om het abontmael te houden. Maec onderusschen laet my hi horen een dinge vragen. Eyt ghy huyden niet in de heylige Eucharistie geweest?

S: Ich heide geweest.

D: Wie sijn u witnesses?

S: Dieck dan de mede discipulen / die my ghesien hebben / kunnen 't getuigen.

D: Maer niet moet eenige boort-brenghen.

S: Ich salse voortbrengen / als ghy het sult gebieden.

D: Wie heeft ghy gepreacht?

S: Den heer N.

D: Wat tijt heeft hy begonnen?

S: Te sevenen.

D: Waer uyt heeft hy sijn text genomen?

S: Uyt den brief Paulz tot den Romanen.

D: In het hoe verste capittel?

S: In het achtste.

D: Tot noch toe hebt ghy wel geantwoort: Iner ons nu sien wat er volghet. Hebt ghy pers omhouden?

S: Niets dat ik verstellen kan.

D: Hier niet at? Bedencht een heynigh ende siet toe dat ghy niet o'urooert

G

ea

not disturbed, but bee of good courage.

S. Truly matter I can remember nothing.

V. What, not one word?

S. None at all.

V. I am ready to strike you: what profit have you then gotten?

S. I know not, other wife than that perhaps I have in the mean time obtained from evil.

V. That is some what indeed, if it could but solve that you have kept your self wholly from evil.

S. I have obtained so much as I was able.

V. Grant that it be so, yet you have not pleased God, senig it is written, depart from evil and doe good, but tell mee (I pray thee) for what cause principally did you goe thither?

S. That I might learne something.

V. Why have you not don so?

S. I could not.

V. Could you not have? yea you would not, or truly you have not addicted your self to it.

S. I am compelled to confesse it.

V. What compelleth you?

S. My Conscience, which accuseth me before God.

V. You

en woerd / maec jyt gortd moer.

S. Doogwaer meester ich en han niet bedenken.

V. Hiercom wooght?

S. Gansch niet.

V. Ich staec by hand: wat woogdel licht ghy dan ghebden?

S. Ich en weet niet / dat dat ich misseken onderstseken van quaer my onthouden heb.

V. Dat is wel wat, soo het maec heest konnen gheschiet: dat / dat ghy gheest van het quest u hebt onthouden.

S. Ich heb my onthouden so veel als ich heb gekonnen.

V. Beghe dat het so jyt ghy en hebt nochmaec Godt niet voldaen / demig dary gesche: bet staet / mycht af van het quade ende dort het goede: maec seghe mi / bid ich / om wat oorsachli waer ghy daer boopmanentigh gegent?

S. Op dat ich jets soude leeren.

V. Waerom en hebt ghy dat niet gedaen?

S. Ich heb niet gekonnen.

V. Deet ghy niet ghekonnen: hoe? hoe ghy hebt niet gevout / ofte woogstae ghy hebt u niet naegesicht.

S. Ich werde hergetwoongen te oemnen.

V. Wel ghewicht u?

S. Mijn ghewisse / die mi woog Godt te verstaen.

V. Ghy

V. You say well: but that it were from the heart.

S. Truly I speak it from myne heart.

V. It may be so: but goe to, what was the cause that you have remembered nothing?

S. My negligence: for I attended not diligently.

V. What did you then?

S. Sometimes I slept.

V. So you were to doe: but what did you the rest of the time?

S. I thought on a thousand fooleries, as children are wont to doe.

V. Are you so very a child, that you ought not to be attentive to heare the word of God?

S. If I had bin attentive, I should have profited something.

V. What have you then merited?

S. Stripes.

V. You have truly merited them, and that very many.

S. I innocently coules it.

V. But in word only I think.

S. Yes truly from myne heart.

V. Possibly, but in the meane time prepare to receive stripes.

S. O matter forgive it, I beseech you, I confes I have sinned, but not of malice.

V. But

V. Ghy seght met: oep of 't van hetten waer.

S. Doogwaer ich seghe het van mynen.

V. Het han gheschleden: maec wel an / wat es d' oorsachli ghebreck / waerom ghy niet of ontkonden hebt?

S. Mijn onachtsekenheyt: want ich woogde niet naegesicht.

V. Wat deed' ghy dan?

S. Somtijts sliep ich.

V. Soo pleeght ghy: maec wat deed' ghy, in de overige tijde?

S. Ich dorste om duysent besweringen / ghejels de kinderren pregen.

V. Zijt ghy so seer een kind / dat ghy niet en behoogde aendardigh te waken om Godeg' woogt te hooren?

S. So ich aendardigh maec gheveest / ich soude yets konnen woogderen hebben.

V. Welst hebt ghy dan bedenent?

S. Slagen.

V. Doogwaer gy hebste verdeenent / ende dat byz wat veel.

S. Ich behen het byzich.

V. Afsentigh niet woogden meen ich.

S. Jaec woogwaer van haerten.

V. Mogelijch / maec ontdeursschen maecht u beveey om slagen te ontfangen.

S. O meester oepse het bid ich / ich heb gevouwdicht ich deheit / maec mi ge' quaetheyt.

V. W. Alre

V. But such an evil negligence comes very near to wickedness (malice.)

S. Truly I strive not against that: but nevertheless I implore your clemency through Jesus Christ.

V. What will you then do, if I shall forgive you?

S. I will do my duty hereafter, as I hope.

V. You should have added thereto, by Gods help: but you care little for that.

S. Yea master, by Gods help, I will hereafter do my duty.

V. Go to, I pardon you the fault for your tears: and I forgive it you on this condition, that you be mindful of your promise.

S. I thank you most Courteous master.

V. You shall be in very great favour with mee, if you remember your promise.

S. The most good and great God grant that I may.

V. That is my desire, that hee would grant it.

D. Haer soeken verkeerde omacht-samenheit sijn: seer na by de doof drypt.

S. Woogwaer ick en sijn daer niet tegen: Alker nochtant heb ick om te godde-kenlychdt door Jesum Christum.

D. Wat sijn ghy dan doen/indien ick ick u vergaen sal?

S. Ich sal hier nae myn ampt doen/soo ick hoop.

D. Alert behoofde daer by gedaen te hebben niet Gods hulpe: waer daer vpoeght ghy weynigh nae.

S. Ise meester/niet Gods hulpe/ sal ick hier nae myn ampt doen.

D. Wel niet/ ick vergaef u schijnt dees' uwe tranen: ende ick vergaef het u op dese conditie / dat ghy u belofsen ghes daertrigh sijn.

S. Ich bedanc u seer liefde meester.

D. Ghy sijn by my in een seer groeten aengenaemheit sijn/indien ghy uwe belofsen otdencken sijn.

S. De seer goede ende groote Gode inacht dat ick kan.

D. Dat sy het moecht/ dat wensch ick.

6. Certaine short dialogues wherein Schollers ask their master leave to goe forth on severall occasions.

S. A M I permitted to goe out with my brother?

M. What is the occasion?

S. That our mother may buy us shute: afterwards that we may go to the barbers.

M. What to doe there?

S. To cut off our haire.

M. What need is there of that now?

S. That to morrow we may goe and visit our uncle if the Lord permit.

M. Goe, and besides in the morning bring me a testimony or witness with you.

S. I will diligently take care of that by Gods helpe. will you have any thing more Sir (master?)

M. That you remember my service to your mother.

Another.

S. M After, may I have leave to goe forth?

M. Whither.

S. First to the taylor, then to the barber.

M. Why

6. Eenige korte t'samen-fprekingen, waer in die School-jongens van haeren Meester verlos eyschen om verscheydene oorsacken uyt te gaen.

S. I S her my grootloft uyt te gaen met myn broeder?

M. Wat is de oorsach? S. Dat onse moeder ons buyen wil: daer na dat wy na de barbers gaen.

M. Wat daer?

S. Om ons haer of te snijden.

M. Wat is dat nu van noode?

S. Op dat wy morgen (soo het de Heere sal toe-ghelaten hebben) onsen Onkel vercocht.

M. Sacr ende brengt morgen voegh een getuyge met u.

S. Hier Gods hulpe sal ick dat naerlicke devotien met ghy noch jers meer neder?

M. Wat ghy van mijnent weeten u, hebder gebenselijcken groot.

Een ander.

S. I S her grootloft buyten te gaen metler?

M. Waer heen?

S. Eerst na de snijer / daer na tot de barber.

M. Waer?

B. Cer.

K. Echl.

M. Why to theaylor?
S. That I may put my hofe to be amended.
M. Are they torne?
S. Yes, fo torn that I can hardly draw them on.
M. Wherefore to the barber?
S. That I may shew him a fore which is sifen this day on my thigh.

M. Uncover it, that I may see it.
S. See it when you please.

M. It is a byle.
S. I gessed it fo.
M. When you shew it to the barber, desire him to lay a fit plaister thereon.

S. I will follow your Counsell.
M. But is there no body that will goe with you?
S. Yes, Iohn Flavian.

M. What hath he to doe?
S. He wil goe to the barber also.

M. Go then together, and return in like manner.
S. Will you have any thing els?

M. That you make hast to come againe, that you lofe not your after-noon's drinking.

Another.

Jl. Wacrom tot de fayer?
B. Dat ich mijn houffen te becmahen befoege.

Jl. Zynse geftruct?
B. Also geftruct / dat icse natworingen han acntrechten.
Jl. Wacrom tot de barber?

B. Op dat ich hem toone een gramer / het welke my desen dagh op mijn dye ontflaert.

Jl. Ontdeckt het / op dat ich het fe.

B. Dat het wannier 't u bekeft.

Jl. Het is een puyfien.

B. Soo giften ich.

Jl. Als ghy her ontdeckt sijn hebben / soo begreep dan dat hy een bequome pleyftec daer op ley.

B. Ich sal doen dat ghy my raet.

Jl. Wac isser ooch niemant die met u gaen wil?

B. Ja / Joannes Flavianus.

Jl. Wat heeft hy te doen?

B. Wy wil ooch ma de barber gaen.

Jl. Gaet dan t'Samen / ende heert te ghelijch wedercom.

B. Willt ghy yets mer bet?

Jl. Dat ghy u haef wedre te bouwen / op dat ghy u achtevoorn-mael niet en verliet.

En

Another.

En ander.

S. M After, may I speake a little to you?

M. Say on.

S. We two have propounded if you think it good, to walk abroad while the rest doe play.

M. Whether well you goe?

S. In the next suburb.

M. But what wil yee doe as you are walking?

S. Wee will discourse / handle some dialogue.)

M. But it must be of some good and honest matters.

S. This cleares of the fashion, and the beautiful face of the earth, will afford us an honest subject.

M. These never wants matter to prais God, only it must be by his faithfull servants.

S. Truly never. But to returne to the matter proposed, doth it please you matter to permit us to goe without the city?

M. Unless your constant fidelity, and true love of learning were known to me, I would never suffer it: especially for that wicked youths have often deceived me in this way: Goe yee therefore hence, and come againe betimes to supper.

S. M Gesser / isser gheooyloft een weynigh te sijncken.

Jl. Spjckcht.

B. Why twice hebben binz so het u alzo goet dunckt / ingertem te gaen wandelen / tevingt de andere spelen.

Jl. Wac wilse ghy-lieben gien gaen?

B. In de naeste hooren.

Jl. Wac wat sijn ghy al wandelende doen?

B. Why sullen eenige t'Samen-sprekinge handelen.

Jl. Alac dan goede ende eerlijche dingen.

B. Dese helderheyde der tijt / ende so schoone gelaet der aertrijche sullen ons een eerlijchen inhoudt geben.

Jl. Dac en ontbrecke minnereer stofse om Gode te lobben / alleen doozijne waer te dienact.

B. Minnereer boozwaer: maer op dat my tot onse boozgheide eede wederkeren / laet op 't ons toe minneer buyden de stad te gaen?

Jl. Een waer dat nig beken waer uwe geburige ge-trouwigheyt ende waer liefde tot de rijk, in crifoude 't minnereer toe-laten: woornmenighly nadien loofse jongelingen my dielmacten in dese maniere bedrogt hebben. Gylieben dan gaet hem: en heert waer wedercom tot 't Abont-mael. ④ 4 Een

Another.

Another.

Een ander.

S. May it please you to give me leave to go out?

M. Whither?

S. Home.

M. How is it that you go so often home?

S. My mother commanded that I and my brother should come to her this day.

M. For what cause?

S. That our mayd may heat our our clothes.

M. What is that to say? Are you lazie?

S. Yea very lazie.

M. Wherefore have you not told my a wife of it?

S. We dare not.

M. You speak as if she were so churlish, she keeps a mayd principally for that cause, that she may take care to keep you all clean, and you know that well enough, but you are glad when you can have an opportunity to visit your mother. Tarry therefore, to morrow I will take care that your clothes shall be beaten out.

S. But our mother will chide us.

M. I will satisfie her. See you fill.

S. I see her niet ghevoelst uyt te gaen?

M. Waer hem?

S. Ja huys tot.

M. Hoe so d'ich wil't huys te gaen.

S. Mijn moeder had ghebeiden dat ich ende mijn broeder op huysden tot hare soude gaen.

M. Om wat oorsaker wille.

S. Om dat de maye onse sieder en soude uyt-slappen.

M. Wat is dat te seggen? siet ghy inden huysen?

S. Ja seer heel.

M. Waer en licht go't mijn huys-comen niet bevaemt.

S. Wy durven niet.

M. Al even eens of sy soo slecht waser / sy heeft een meyt aldermeest om die oorsakeris uyt / op dat sy soeghe d'and' bonnemer allen veranderingheyt. ende ghy-lieden wiet dat wel / maer ghy yit vinder dat it gelegentheit gescheen moete om u moeder te versoeken. Ghy-lieden blijft dan moegen sal ich besorgen dat uwe sieder en uytgheopt werden.

S. Hier onse moeder sal ons chiden.

M. Ich sal hare versoeken. Huij it it.

7. A

7. Een

7. A Scholler inviteth his master in his fathers name to walke to the garden.

7. Een School-jonghen noodight sijn Meester uyt naem van sijn Vader in den Hof te gaen.

5. G O d save you master. M. You are well come, what message have you?

5. Z ijt gegroet Meester. M. Jijc gesicht moet gy ghebronen sijn / want booders schout ghy?

5. My father desireth that wee may goe together on pleasure into his garden without the city.

5. Mijn Vader bid dat wy't samen on gheught / in sijn huysen / buyten de Stadt moeten gaen.

M. The fairnes of the weather inviteth us thereto, and we have now leisure, but what shall we see there that is pleasant to be looked upon?

11. Tot die saech noodight om te hebben seer den waer / ende wy hebben nu tie / maer wat sullen wy daer sien ghemeynheyt om te aensjouwen?

S. Divers and faire trees with their fruits, also a wonderfull variety of heards and flowers.

5. Verscheiden ende schoone boomen met hare vruchten: Item / een wonderlic bescheijdenheyt van heuyden ende bloemen.

M. There is nothing more pleasant than those things.

11. Daer en is niet gheuegerheyt als die dinghen.

S. That is the bounty of God toward us.

5. Dat is de nutdodigher Gods tegen ons.

M. Which wee must profecute with continual praises.

11. Die wy mer gedurigen tot moeten na'olgen.

S. But I feare that we make my father tarry for us.

5. Maer ich vorse dat wy mijn Vader naer ons doen waerhen.

M. Tarry so long till that I put off my gowne, that I may bee the fitter to walke. Now I am ready, let us goe. But is your father at home?

11. Waerht soo langh tot dat ich mijn rabaere verandere / op dat ich te bereyger sy om te wandelen. Nu bent ich bereyt / dat ons gaen. Maer is u Vader t huys.

5. He

G 5

5. W

3. He tarryes for us at the doore.
M. That 's well: See that you salute him decently.

5. Wee have bin often warned of that by your teaching.

8. *The diligence of a learned father in teaching of his children at home.*

N. **W**hen came you again from home?

O. I came but even now.

N. Where is your brother?

O. He stays at home.

N. Why doth he tarry?

O. That he might dine with his mother.

N. But wherefore did you not tarry also?

O. That dynded before with my father.

N. Who served you?

O. The maide.

N. What did your mother? where was she?

O. At home also, but busy.

N. About what busines?

O. In receiving what, which was brought to us.

N. When shall you goe home againe?

O. When

3. Wy waerly ons booz be deur.

4. Die satefs is goet: Niet dat ghy hem bequamelych groot.

5. Dare van zijn wy booz u terringen bishmaels vermaent gemest.

8. De neersligheyt van een geleerden Vader in het onderwijfen van sijn kinderen binnens huys.

N. **W**anneer zijt ghy weder van huys? gelooft men?

O. Ten hont nu eerst wes bevon.

N. Wat is u broeder?

O. Hy is u huys gebiebet.

N. Waarom is hy gebiebet?

O. Op dat hy met sijn moeder t' middaghael soude houden.

N. Alker oghencomen zijt ghy oock niet gebiebet?

O. Ich had mijn middaghael al gehouden met mijn Vader.

N. Wie dienden u?

O. De maet.

N. Wat deed u moeder? waer was die?

O. Ock t' huys? maer besygh.

N. Ten wat satefs?

O. Ten satefs te ontfangen die ons toeghevoet werde.

N. Wanneer sal ghy weder van huys heruen?

O. Wanneer

O. When I shall be sent for by my father.

N. On what day will that be?

O. It may be soute dajes hence.

N. Wherefore goe you home to often?

O. Our parents will have it so.

N. What doe ye at home?

O. That which our parents bid us.

N. But in the meane time your time of learning is lost with you.

O. It is not altogether lost.

N. What then?

O. As often as my father is not very busy, he exerciseth us at all houres, in the morning, before and after dinner, before supper, long enough after supper, lastly also before we goe to bed.

N. In what things doth he exercise you?

O. He teacheth of us principally those things which wee learned the whole week at schoole, he looketh into our theames, and questioneth us from the same: O ten times doth he give us something to write out sometimes in latin, sometimes in our moethers tongue, Sometimes also he proposeth to us a shorpe sentence in our

moethers

O. Als ich van mijn vader ontboden sal wozden.

N. Op wat dajh sal dat zyn?

O. Inghelyck over vier dajen?

N. Waerom goet ghy liefs soo dikwilters t' huys?

O. Soo wilten t' onse ouders.

N. Wnt doet ghy liefs t' huys?

O. Dat ons van onse ouders bevolen wort.

N. Alker onderwyschen gaet hy u de tijt der leeringen verloren.

O. Sy en gaet niet geheel verloren.

N. Wat dan?

O. So menighmael mynt vader met nootdadelijck besigh is / so oefent hy ons tot oeffen teent soenighmael / booz ende na t' middaghael / booz t' avontmael / na het avontmael lang genoeg / eyndelijck oock eer wy te bedde gaen.

N. In wat dingen oefent hy u?

O. Wy bereyfen van ons aldermeest die dingen die wy de ganseke weech in t' school geleert hebben; hy siet in onse themata / ende waeracht ons van de selve: dikwilt geest hy ons nu yet in watzen oeffen in onse moeders taal up te schryffen / somtijt siet hy ons oock booz een korte sprecht in onse moeders

taal

taal

mothers tongue, which we translate into Latin: Sometimes on the other hand he bids me translate some thing out of Latin into our mothers tongue. Lastly before and after meat, doe we read something out of the English or French Bible and that in the presence of the whole family.

N. Doth hee ask you nothing of the Catechisme?

O. He doth that every Sunday times perhaps he befrom home.

N. You tell me wonderful things if they be but true.

O. Yea there are many more than I have told you: For I have forgotten the civility of manners, of which he useth also to Admonish us at the table.

N. Why doth your father take so much pains to teach you?

O. That so hee may understand whither in the schoole wee doe cast away his labour, and mispend the time.

N. Wonderful diligence and providence of man! Oh how much are you bound to your heavenly father, who hath given you such a father!

O. God graunt, that wee may never forget that and all his other benefits.

N. It

rael / die wy in het Latijn oversetten: somtijt daer-entegen gebiedt hy ons Latijns in onse moeders taal over te setten. Wyndelich/voos; ende na den eeten lesen wy alinsd' per uyt de Gesesse of Fran- cese Bybel; ende dat in her by- weeten van het gehele huys- gesin.

N. En vraeght hy niet van de Catechismus?

O. Dat doet hy alle Son- dages; ten zoet dat hy mischien van thuis sy.

N. Ghy breydt wonder- sijne dinghen / soose maec waerachtigh sijn.

O. Jax daer sinder noch heel meer als dien ick u ver- tell heb; want ick heb vreyghe- ten de beleeftheit der manke- ren / van de wercke hy ons oock plegen te vermaen over de saeffel.

N. Waerom neemt u Va- der so veel oecpnt om u te les- sen?

O. Op dat hy also verstaef of wy in her Schoolsijn aen- deyt bedoen / ende de tijdt misbruyken.

N. Wonderlijcke neeffs- heit ende woosichthigheyt des menschen! O hoe seer syt op- seden verbonden aen den he- melijken Vader; die u soodan- ighen Vader ghegeven heeft!

O. Gode geve dat wy dat ende sijne andere verboden misbruycken vergeten.

N. Het

N. It is a good and godly thing to wish that: Take heed that you have it not only in your mouth, but more also in your heart.

O. I thank you, that you admonish me so faithfully.

N. We owe the duty of good admonition to all men, but most of all to our brethren.

O. Due we then owe that to our brethren also?

N. I call them chiefly brethren here, who are made one with us by faith in Christ.

O. You judge well. But I will goe and see whether my brother he also come from home at last: for hee is more than too ready to loyter.

9. Two boys compare their age together. The diligent of a learned pedagogue is praised.

P. How old are you?

Q. Thirteen years, as I have understood from my mother: but how old are you?

P. Truly I am not so old.

Q. How old then?

P. I want one yeare of it.

Q. You

N. Het is goet ende God- dylichgh dat te wensigen: Maecht moec het niet al- leen ende moec behaer oock noch meer dre inder herten.

O. Ick bedanck u dat ghy my soo ghewoontelijch ver- maent.

N. Den dienck van wel te becomen sijn wy schuldigh aen alle menschen / maec an- derenick aen onse Broeders.

O. Sijn wy dat dan een onse broeders alleen schuldigh?

N. Ick moec dat hier woos- namelijck broeders / die uyt her geloobe in Christum met ons vercienick sijn.

O. Op oordere wel, Maec ick gaefien of mijn broeder ten loeffen oock mede van hysse ghehoobe is / want hy is niet dan at te verdig om te bedoeten.

9. Twee jongens verge- lijcken hare jaren. De naerfligheyt van een geleerde kinder - meellic wert geprefen.

P. Hoe veel jaren hebt ghy?

Q. Dertien / ghelijck ick van mijn Broeder verstaen hebbe; maec ghy?

P. Wooswaer ick hebbe so veel niet.

Q. Hoe veel dan?

P. Daer ontbrecker een.

Q. 7 Q. 80

Q. You are them twelve.

P. That account is ready.

Q. But your brother, what yeare doth he goe in?

P. In his first.

Q. What say you? Hee speaks Latin already.

P. Why doe you marvaile? wee have alwayes apostogogue at home, who is both learned and a lipsitor, he teacheth us alwayes to speak Latin, and speaketh nothing in our mothers tongue except to espounding launching; also we dare speak none other to our father but Latin.

Q. Doe you then never speak English?

P. Only with our mothe, and that at a certaine house when sliche bids us come to her.

Q. What doe you with the household?

P. We have feldome speech with the household, and that only as they go by: and yet the men leveantes them selves speak to us in Latin.

Q. What doe the mayds?

P. When occasion is offered that we speak to them, then we use our mothers tongue, like as we use with our mother her self.

Q. Oh happy are ye, who are to diligently instructed.

P. God bee thanked, by whose grace wee have a father,

Q. So ynder dan twaelf.

P. Die rekening is bereidig.

Q. Alre u broeder, in syn hoe verste jaer gaet hy?

P. In syn byfste.

Q. Wat seght ghy? hy sprekt nu al Latyn.

P. Wat verwonderd ghy is? altyde hebben wy thuis ten huise neder die ghesleect ende necessitit lo / wy leere ons altyt Latyn spreken / doch en seyt hy in onse moeders taal niet / ten zy om yet te verstaen: oech en beken wy onsen vader niet dan in 't Latyn nespreeken.

Q. Spreekt ghy - lieden dan nimmermeer Engelsch?

P. Alken met onse moeder ende dat op een seker we ald 30 ons gebiedt tot haer te horen.

Q. Wat doet ghy-lieden niet het huysgesin?

P. Alder het huysgesin hebben wy seldom reden / ende ooch alken in het vooz-by gaen: Ende nochtan de quaeren selvs spreken ons in 't Latyn oen.

Q. Wat doen de maydens?

P. So wannere hen te passhouer dat wy haer antwspreeken / soo gespraken wy onse moeder a taal / sijghet wy niet onse moeder selvs plegen.

Q. O ghy geluckige die so naerichtight onder-wesen wert!

P. Godt zy dank dooz wiens gracie wy een vader hebben!

ther, that taketh care to have us lo well taught.

Q. Truly the praise and glory of that matter belongeth only to the heavenly Father.

P. But what doe wee? I heare the rool called.

Q. Let us thet make list.

10. *Two boys count their books. Men must read extraordinary books sometimes. It is better to learn late than never. A book that is finely bound is shewed. Some questions about it. We must not provoke God in our juffs.*

R. H Ave you many books also?

S. Not very many.

R. But which have you?

S. The grammar rudiments, the schoole dialogues, Terence, Tullies epistles, Cato, a dictionary, the high dutch testament, the Psalm with a catechisme besides a writing booke to write out the matters discourses. But what books have you?

R. Iia-

hebben / die besozicht dat wy so fraey geleert werden.

Q. Doormaeer den lof ende de eere van die soch houet alken den hemelrijen vader tot.

P. Alre wat doen wy? ich hoor de roel rollen int al op-segen.

Q. Alre ons dan haellen.

15. *Twee jongens tellen malkanders boeckē Men moet somtijts angewoone boecken lesen. Het is beter te laet als nimmermeer te leren. Een boeck dat fraey ghebonden is wert vertoont. Eenige vragen daer over. In onse boertingen moet men Godt niet vertoornen.*

R. H Ebt ghy ooch twee boecken?

S. Niet seer veel.

R. Welre welcke hebt ghy?

S. De beginnelen van de Grammatica / de Schoolische t Samen-sprekingen / Terentius / de vijcken van Cato / Cato / een dictionarium / het hoochdutchse Testament / de Psalmen met een Catechismus / daer en-doven een scrijff-boeck / om de wyltjgheingen des meesters in te scrijven. Alre ghy / wat boecken hebt ghy?

R. Ich

R. I have all them which you reckoned except Cato, Terence, and Tully's epistles. For wherefore should I have books, that are not read in our Schoole?

S. But I read those sometimes when we are at leisure, that I may always take on some new thing especially in the latin tongue and good manners.

R. You doer wisely my Solomon. O wretch that I am, who have never yet learned, what it is to be studious.

S. Learn therefore, for it is better to learne late than never.

R. But what is that new gilded book which you shew so hairely?

S. A Terence.

R. Where was it printed?

S. At Paris.

R. Who gave it you?

S. I bought him with my money.

R. Where got you the money?

S. You ask that foolishly, as if I had stolen it.

R. Far bee it from mee to think so, but I asked that for my mynds sake.

S. Neither

N. Ick hebbe al die ghy getelt hier behalven Cato/ Terentius/ ende de brieven van Cicero. Want waerom soude ick boechen hebben die in onse school niet booz-geleesen en worden?

S. Maar ick lees die somtijt als vernijt my leedigh wint/ om dat ick alijt wat nieuwen aenname / booz-aemenghel inde latynsche taal ende de goede sorden.

N. Ghy doet boosfichigh mijn Solomon. O myn elenderig die minnerneer gheleest hebbe wat 't yz wijstigh te sijn.

S. Leert dan want het is beter te laet als minnerneer te leeren.

R. Maar wat is dat booz en gilded begult boech dat ghy so heyligh vercoort?

S. Een Terentius.

N. Waer gebuycht?

S. Te Paris.

N. Wie heeft u die ghecoort?

S. Ick hebbe hem booz mijn gelt ghehoort.

N. Van waer hadt ghy het gelt ghekeert?

S. Kortelijch vzaecht ghy dat / al ston eens of ick het gestolen hadde.

N. Dat yz better dan my dat ic denken: maer ih vzaecht de dat om de geuuegh.

S. Hoest-

S. Neither do I reprove your work in good earnest; but we are want to sell so with our good friends.

R. Selling is not forbidden, if God be not provoked thereby. But goe to, let us returne to our purpose. Of whom did you buy that Terence?

S. Of Clemens.

R. Of that pedler?

S. Yes indeed.

R. How much did it cost?

S. Ten shylvers.

R. No more at all?

S. Not at all.

R. Truly a price small enough.

S. Especially seeing it is gilt & bound so finely.

R. Were there other such like books also?

S. Two or three.

R. Condukt me I pray thee to him.

S. Let us goe.

S. Mochte ick en berispe u waerhen niet rustelijck; maer op die manier plegghen by te spieren met onse goede vzaenden.

N. Niet verbieten te soekten als Gods / maer niet vercoort te wurde. Ghaer tuel oen / laet ons tot onse booz-aemenghel roech-leeren: Want wiem hebt ghy dien Terentius gheocht?

S. Van Clemens.

N. Van dien stramer?

S. Jaer boozwaer.

N. Hoe veel heeft hy gekost?

S. Thien shylvers.

N. Niet mer al meer?

S. Gantsch niet.

N. Woerwaer een yzigh slecht gheocht.

S. Woonmenentelijck de- wijl het vergult ende so fraey gebonden is.

N. Warender noch andere diergeyghel boechen?

S. Twee ofte drie.

N. Gelepe my bid ick tot hem.

S. Laet ons gaen.

11. *All things ought to be set after heavenly matters. It is shameful for one to reprove another of that whereof he himself is guilty. A father giveth the master charge of his son. Correction is necessary, and therefore to be borne. The commendations of scholasticall discipline. A rare example of a boy that desires of himself to dwell in the Schoole.*

T. W Herfore were you not at the sermon to day?

V. I was busy in writing letters.

T. Could you not defer that business?

V. The lack of the Carrier forced me.

T. But the master teacheth us that we must set all things after Gods matters.

V. He teacheth it indeed, neither doe I make doubt of it: but we are never so perfect, but were often for God after earthly things.

T. That is naught.

V. Yea

11. Alle dinghen moet men achter de Goddelijcke saken stellen. Het is schandelijck voor yemant een ander te berispen voor het gene hy selver doet. Een vader beveelt sijn Soon aende Meester. Tucht is noot-sakelijck, en daerom moet men 't verdragen. Lof der school-tucht. Een uytnemend exempel van een jongen die van sich selfs in 't school begeert te woonen.

T. W Herom zijt ghy hebben niet in de predi-catie geweest?

D. Ich was beseyt met blycken te schryven.

T. Hout ghy die saech niet uytstellen?

V. De haerlijghede des boods drong my.

T. Maar de meester leert ons dat men alle dingen achter Gods saken moeten stellen.

D. Hy leert het wel; dare twissel ich oock niet aen: maer my en sijn minner-mer son bohnacht; of buy-stelen diermaets Godt aen-tee de aersthe dinghen.

T. Dat is quaet.

D. Ja

V. Yea very evil: but we are always men, untill God doe change us by his spirit. But tell mee (I pray thee) was the auditory full?

T. Not very full, ascending to the wonted manner.

V. Whereby comes that?

T. Know you not that the people are now busie in gathering grapes?

V. I know it well; but can not men spend one hour in divine matters.

T. It belongerh not to mee to give you a reason of that; Only this I say, it is a shame to a teacher when the fault doth reprove himselfe againe.

V. Ho! what a blow hast thou given mee on the cheek! Fare well, I wil not adda word more.

T. Be more circumspect then an other time. But I heard even now that your father came to schoole to day.

V. You have heard the truth.

T. For what cause came he?

V. To pay the master money for my dyer; and with one to give him charge of me.

T. Had he never given him charge of thee?

V. Yes very oken.

T. What

D. Jaer seer quaet; maer my sijn altyt menschen; ten zy dar Godt ons doot sijn geest bereandere: Maar seght my (bid ik) was de hoor-plaets vol?

T. Niet seer vol / na de gewoone manier.

V. Waer doot honit dat?

T. Meer ghy niet dar het volck nu beseyt is in de wijn-ploeking?

V. Ich weet het wel: maer hoinnen de menschen in Goddelijcke saechen niet een ure besleeden.

T. Het is konit my niet toe u daer reden van te gheben: Ich segh alleen; dat het schandelijck is doot een leeraer als de seylste hemselfs tueder beseyt.

D. Ho: wat een hant-bach-slag hebt ghy my ghegheben! Daerf wils ich en sal-de niet een woort by doct.

T. Zijt dan op een ander tijt boosfichtiger. Maar te-sont heb ich verhoort dat u vader huyden in 't School gelommen is.

V. Ghy hebt de waerheyde gehoort.

T. Om wat oofsaech waer hy gelommen?

D. Op dat hy booz mijn host de meester gelt soude ic-salen: Met zenen op dat hy my aen hem soude bevelen.

T. Had hy u minner-weer beholen.

D. Ja seer dichtmits.

T. Wat

T. What meane then fo manyfold admonitions?

V. Holoveth me truly.

T. What then?

V. Therefore he desires that I may be taught diligently.

T. What if he give charge that you should be often beaten?

V. It may bee that is the cause, but what of that? hee doth not therfore love me thelesse.

T. Whence doe you draw that?

V. Because correction is necessary for a child as food.

T. Indeed you speak true: but few judge so. Also there is no body but he would rather have bread than the rod.

V. That is naturall to every one, who denyeth it: but yet men must beare punishment patiently, especially when it is just.

T. This sentence is in the little book of manners: Remember to beare patiently that which you suffer justly. But what if the punishment bee unjust?

V. Wee must beare that also nevertheless.

T. For whose sake?

V. For Iesus Christ, who hath suffered an unjust and cruell death for our sins.

T. Wat tult sich die so menighvold beynadiginge?

V. Op heeft u nu waerlijch lief.

T. Wat dan?

V. Daarom berijet hij dat ick naechtelijch ondrucken werde.

T. Wat inden hij bebreit/ dat ghy diehmacht gheslagen wirt de?

V. Dat is misshien so onverschijmacht dat dat van? hij en sal wy daerom niet te minder lief hebben.

T. Waer wy trekt ghy dat?

V. Om dat de bestraffinge den kind te noodigh is / als voedsel.

T. Ghy seght wel maer: mere weynigh onverschijmacht. Dace tot oock meent: maer hij wyl tieker bepot als de garde.

V. Dat is naturlijch by een heere: wie loefheer het: mere onverschijmacht moet niet de straffe ijsfamelijc verdrage/voornamelijc als se rechtverdrig is.

T. Wele sijenlic stert in? berekenen kan de manieren: Dat ghy niet recht hebt/ ghesdenke dat tijdsamelijc te dragen. Maar wat / soo de straffe onrechtverdrig is?

V. Die moet men oock niet te niet verdragen.

T. Om wienis wil?

V. Om Iesum Christum/ die een seer onverschijmachtige ende wrede door booz onse sonden geleden heeft.

T. Oh

C. Och

T. Oh that that came into our mynds so often as we suffer any thing.

V. The matter doth often teach us, that, so often as the occasion seruech: but he knucketh at a deaf mans door as the proverb is.

T. Let us then doe our endeavour that wee may be more diligent hereafter.

V. God graunt it.

T. But doe you not know what came into my mynd a while since?

V. What is it, I pray?

T. I think to beake my self to the schoole.

V. What in the schoole? to dwell?

T. Not that I would dwell there as an dwelling, but that I may learne with you at the master's table.

V. O would to God that you spoke that heartily and truly.

T. By our mutuall acquaintance and friendship you ought sufficiently to understand, that I am not wone to feigne or dissemble any thing with you.

V. I understand that plainly long since, but when I heard that word from you, my affection caught me into that exclamation, so wholly was I forget full of my self.

T. I

T. Och of ons dat inde sin quame / soo menighmael wy verdrigen.

V. De meker beynadigt maer dat diehmacht so menighmael beynadigt boozhouer: maer het is booz: een booz mensch deure gelijch / gelijc in 't spreken woon starr.

T. Laer ons dan allewijc aenwenden / op dat wy hier naerlijcger sijn.

D. Wat gode Godt.

T. Maar weet ghy niet wat my dese dach in den sin ghecomen is?

D. Wat is dat bidich?

T. Ick ghebenech mi in 't schoole te begraven?

D. War in 't schoole? om te wonen?

T. Niet op dat seker als een huertinck woonen / maer op dat ick niet uil, leve en de rasel des wreters.

D. Och oft ghy dat herken ende waerlijch seyd I truly.

T. By onse onbrekinghe ghewoone ende byenschap behoode ghy der genoegsaem te beklagen / dat ick niet ghelevent en ben by u. ver te beynaken ofte te verdrigen.

V. Dat verstande ick oock langh since, but when I heard that word from you, my affection caught me into that exclamation, so wholly was I forget full of my self.

C. Ick

T. I take your speech none otherwise, but to the purpose, my father truly doth not compel me: but I perceive well enough by his comendance in those words that it pleases him very well.

V. Namely that is, because your father being a very prudent man knoweth well, that libertall wills will not be compelled, but will be easily led. But yet I doubt not but that it happened by the instinct of Gods Spirit. But what doe you think?

T. I am of the same mynd: especially fish that I am bent thereto of myne own accord.

V. It is a great argument, that counsell is of God.

T. I believe that, for they who are compelled to that thing by their parents, doe for the most part seek excuses (excusis) by which they maye as to the command.

V. To speak the truth, I have found it sometimes in my selfe, namely before I entered therein. For what thinkest thou? I heard of those slaves of Sathan, so many evil speeches what of the master, & what of the disciplines, that mee thought I rather went into a prison or a bachelors than into a

school.

T. Iet en neem u reden niet anmercmaer tot de sake; want vader en dwinghet mij niet niet; maer wy sijn gelæert ende woorden sie ic genoegh dat het hem seer wel behaegt.

V. Nammentlijch / dat ic daerom u vader eê seer woop; sijnigh man / meer veel / dat hij ghewoont verstanten niet en willen ghebromicht worden; maer datse terheijlich gewort worden / maer nochtan en twisfelt ic niet of dat sulck geluct woop; ingebent des Goddelijchen Geests. Maer wat oordeelt ghy?

T. Ick ben in her selve geboeken; woopnammentlijch; de mijt ic en oock nae die sy van seer heile.

V. Het is een groote bekwint-reden / dat die raet van Gode is.

T. Dat ghesloof ic niet / want die tot die saken van haer Ouders ghebromichten worden; soeken by nae wt-blijcken woop; de wæliche sy de gebeden ontgaen.

V. Ick (op dat ic) t'byjelijch bekenne) heb dat sommijcs in mijn selfs bebonden / nammentlijch ree dat ic daer in getreden waer. Want waer geboorte ghy? Ick hoorde van die slaven des Sathans / so heb sijnel-woorden so hande meesle/als van de turck; dat my doerje dat ic maerlijche ic gebangenisse of t'een balt-

huyt

school. If you also should fall into such a plague, it is no marvel if hee doe with hands and feet and al his power aways to testify you from to holy a purpose.

T. I have not yet made it knowne to any body.

V. What you say to me is not to make it knowne.

T. I know it well enough, but that happened to mee out of Terence, let us now proceed to the things which remaine.

V. What remaineth, but that you pray to God, and that you goe forth manfully with your purpose?

T. You shall heare of your daily dyet at your table, of the familiarity of the master and usher in hearing the repetition of the lessons, of the masters gentleness while wee are eating together, of that friendly flite of the learning after supper, of the freedom of speaking of honest things when there is leasure time, of the free reproof which is among you. If of all these things you have told mee enough at another time, all which please me very well; yet me thinks there is nothing more profitable than that continuall exercise of speaking latin;

For

huyt inginck als een school. Indien ghy oock in eenigen soodanighen pisse verballen maect / het en is geen twisfel ofter hy soude u oock niet wandende boeren eê alle linge getaeke hebben te verbeeten; dan een so heylig woopnem.

T. Ick heb her noch niet maent gopenbaert.

V. Dat ghy mi segh; dat en is geen openbaeren.

T. Ick weet het genoegh / maer my is dat ontballen wy Terentio / laet ons nu woop-gaen tot de acedijge dingen.

V. Wat is'er over dan dat ghy Godt bidder / ende dat ghy lieverlijck in u woop-nemen woop gaet.

T. Ghy sult hooren van u dagelijcke host onse ulve tafel / van de gemenscapheyde des Oeffners ende Oudersmeesters in het verhoeren van de bechalinge der lesen / van de goederreueingheyde der meesters in het samen eten; van dien bykendelijcken streit der leeringen na het abontmael; van de wyshede om t'samen te spreken als t'legh tijdt al van rechtelijcken dinghen / vande byse versprijghen onder elc. Van dese dingen al (segh ic) heb ghy mi genoegh verleet op een ander tijdt; de wæliche mi al t'samen seer behaghet; mijn daver woortens niet p'p'otijchelic / van die gebuslige oeffeninge van Latijn te spreken

spreken

For what greater fruit is there of study? what more honest? what more pleasant? especially where one doth freely reprove another without hatred or envy.

V: What is in that, that the conquered in the strife of those things are only punished with shame, and the conquerors rewarded with a prize?

T: In a word, all your exercises doe delight mee marvellously, by the very hearing of them.

V: How much more would you say that, if you saw those things, if you were present when they are done?

T: I will God willing be present.

V: Would to God it might bee shortly.

T: I hope so truly: But there remains one scruple. Whereof you can easily seee me if you will.

V: I will doe it in good truth if I am able, but in the mean time take heed that you be not too impulsive, as we have heretofore seen in Terence Cœto 2, tell mee ar length what that difficulty is?

T: I have evil thoughts of your Scholasticall discipline, nothat I will therefore desist from

spreekend want wat sseer produce dancie de leeringen? wat eerrijcker 2 wat gheuegherlijcker? boozmanentlijck isd hier een bei anderen sonder haer ofte nighlijgher vijelijck besceft?

V: What is daer oen / dat de obectwinners inde strijd van die dinghen / alseermet seghenuegherlijck woerden ende de obectwinners inde prijs gebracht?

T: Vnderlijck alle uwe oefeninghen / bescreghen my wonderlijck / selfs booz het gehooz.

V: Hoe veel te meer soude ghy dat segen so ghy die dinghen sieght / so ghy reuult sy gedaet worden seghenwoozdigh waer?

T: Ick salbet / (indien her God wil) by wesen.

V: Oef) ofte eerst daerghet.

T: So hoop ick wel: maer daer is nochmans een zwartighet daer ghy een lichtlijck van sult beghyden (soo ghy wilt).

V: Ick sal her tee goebee trouwen doen soo ick sal herten / maer siet onderlijckheit toe dat ghy niet al te manswiscbe sijt; getijt wy te boen gesien hebben in Cereusio: wel oen / wat is dat eyndelijck booz een zwartighete.

T: Ick heb quaet be moeden op u Scholast-turje / niet dat ick wil van nigh begon-

ten

fron my begun work: but that when I have heard of that matter I may come the more cheerfully and pleasantly.

V: Unless you were one who (as I have) become one neither wane nor a year, I would verely be rather wholly silent of that, than tell those things to you which I conceive.

T: Why?

V: Because it is difficult to make those things seem true, albeit they are otherwise very true, for looq as thou Cominan people speak and judge very evil things of them.

T: Why so, I pray?

V: For by the eyes of the worldly one discipline sundred to ill among these idlers, that it is a wonder that any one will dwell in our school: Nevertheless (which is the work of God) how welle name we have, so many the more come to us.

T: There is no need of so long an introduction: Tell mee all things plainly, and feare not: yet shall not testifie mee. I have underlooked all things, and pondered them in my mynd before.

V: Attend therefore: I will briefly tell all that seems to bee of any worth. First I would that you did persuade your self thus that the

maer

nen buccel a ssaen: maer op datich te waerhe der honte ende gemeenlijcker / als ick van die sacra ghehoort sal hebben.

V: Ten toner dat ghy die gheuegherlijck (selghen ick hem) niet niet veel noecher een leugner ardeide in huide booz maer lieber daer van gheuegherlijck sluygen / dan die dinghen te verclaren die ick verhoer.

T: Hoe so eyndelijck?

V: Om dat her zwaer ist die dinghen waerseghelijck te maeken / hoewel sy andersinse seer waerachtlij sijt / dewijl van dese dinghen der gemeene volck seer quaede dinghen seydre ende oordreht.

T: Waerom dat / bid ick 2

V: Want onse eucht luyt so quatich door de leugens dese godloosen onder die sechre blots / dat 't wonder sy dat seer een eentige in onse school wonen althoewel wy 't verclibe een wech Gods ist) hoe ghv quader maer hebben / hoe veel te meer tot ons komen.

T: Daer en is soo langert insprekinghe niet van doen / seght ny opentlijck alle de dinghen en beest niet: ghy en sult ny niet verclaren / ick heb alle dinghen verclaren / ende mer nigh gemoet te word obectyrt.

V: Verre dan op / in sal her seer hoeg seghen of wat van conceit waer be sal seghen te wesen. Dooz eerst / wilde ick wel dat ghy it selven wijt maechte

U

maechte

master is much more courteous to us than in the school hee maketh shew of respect to us. For he converseth so familiarly with us as a wife father woud doe among his children. But you will say then, why is he so courteous in publicke answer, because that without such a severity (as I have heard from himself when he once told it to a good friend) to grey a heap of schoolers endued with so many different fashions, can neither be kept under, nor held to their bounden duty, for every one would live after his own fashion, after his own mynd.

T. Besides that I have by my self often admired that there is in the Schoole such great reverence, so great silence, lastly so great modesty.

V. You would wonder much more, if you had ever seen the Country schooles.

T. I have seen them sometimes, and have diligently considered them. There is more quietnes in our school of five hundred, than of forty children, yea thirty in those petty schooles: But goe forward I pray thee: I feare

machte dat de meester heel beleefder tegen ons is als hy in het School woog ons schijnt. Want hy gaet so gheincersamly met ons om / als ten voorlesingen vader pterg onder syne kindere. Waerom (sijt ghy dan seggen) is hy in het openbaer soo ghestrang? Ick antwoorde: om dat soude soodantpuck ghestrangheyt (ghelyck als ick wyt hem geschoot hebbe / als hy het een goet bynt vertelde) soo grooten school hoop / begaef sijnde niet soo bescheyden manieren / noch bedompingen / noch in hare schuldige pliche ghehouden honde twoude / want een yder soude op sijn manier / een yder soude na sijn ghevoelen willen leven.

T. Waer- en- boden so bevrmondere ick my by my selfen seer diechtlyc datter in het school soo grooten eerbiedigher / so grooten stilligher ghedre / eyndelich soo grooten zedigher is.

V. Welc mere sode ghy in bevrmondere / so ghy immer meer de doop- schoolen gesien hadde.

T. Ick hebbe sonlijc gesien ende hebbe naerkeijck overleyt. Waer so mer stille in onse school ban sed honden / als ban bevrigh kindere / nae als dertigh inde gemeyne schoolen: Waer gae doogt (bid ick) ick soze dat

fearc that you will see an Asian Orator for your speech begins already to digress too far.

V. But your discourse interrupt my speech your selfe.

T. I have spoken nothing besides the purpose: but goe on now.

V. Shall I tell you in a word? This domesticall discipline although it seems odious to a few ingodly ones, yet it very well liketh the good and diligent children for the profits sake. For if our matters were lookt at home what should we have then against the assaults of those wanton and lascivious? what rest should we have? what times of our studies? Therefore the discipline it self is to the true lovers of study a refuge & as it were a bulwark, none otherwise than as an haven is to seamen in a storme. To conclude, whosoever among us is peaceable, & always ready to doe well, he is preferred by the discipline. For the master doth not busy himself to draw us by stripes to the study of learning: but he rather endeavoureth to bring us thereto most chiefly by these things, by an honest and new entertainment, by

ghy een Asian Oratorus sijt sijn want u reden begint nu gheyn als breedte af te dwaalen.

V. Maar ghy valt seifst in mijn reden.

T. Ick heb niet byntren mijn voornemen gheseyd: maer mi verbodighste.

V. Welc ghy dat ick het u niet een woode segge? Dese binne- maynghe tucht / als hoe- niet zy weynige Godloose bareghen schijnt / so beschadighe nochmans de goede ende naerliche kindere seer om het profijt wil. Want indien t'huys onse saken onghedonden waer / want soude ons dan tegen die bereete ende byoor- dyonckene een aen- stoot sijnt wat rest soude ons sijn? wat stilligher ban onse leeringe? Verhalven soo ick de tucht seifst den waeren liefhebbers de leeringe een toe- vlycht ende ghelyck een boldereet / niet anders als de schijpder een haven in ontwecc. Syndelich / al wie on- der ons byvoem is / ende bereyt om alle tucht te doer / die is ban de tucht seer behoudere. Want de meester ist daer over niet beffely / op dat hy ons naer slagen ende trefse seer recht tot de letter- honden: maer hy traech ons te be- be in te leyden aldermeest doog dese dingen / doog een eer- lich ende niet onthact / doog goetwillighyde / belescheyde

good

h 2 ende

good wil, Courteſie, and gentleneſſe of manners, by benefiſts, and laſſly by the love of virtue and learning, whence it comes to paſſ, that the greateſt part of us are affected that we ſtudy how to obey him heartily.

T: Other wiſe yee would not diſſiſſage the bounden duty of ſchoolers.

V: But there are ſome knaves, who fear neither God, nor their parents, nor ſtripes: who doe alſo hate ſtudy worke than a dog and ſnake that I may ſee the words of Horace: Agniſt ſuch (I ſay) ſevere diſcipline is ſome times uſed; namely becauſe neceſſity counſaileth.

T: I have enough. For now I ſee to what end the ſeverity of your diſcipline tendeth.

V: Namely, that it may defend good manners, but either to amend or drive out the bad.

T: Truly I doe ſolace that diſcipline very much, ſo far is it from mee to fear it. And I love you my Valentine for this freedom of ſpeech of thoſe things, whereby you have given me ſharper provocations.

V: But I give immortal thanks to our heavenly Father

ende goehighydt der manſchen / dooz welſchaden / ende tygh dooz: be uſede des draught ende der leeringen / waer int dar volghet dat het uerlede deel van ons alſo enigen is / dat wy hem van herren leechen te gheboofamen.

C. Anders ſoudet ghy lieben de ſchuldigh plicht der diſcipulen niet onderhouden.

D. Maar daer zyn ſommige leechen / die noch Godt vreesen / noch haer Ouders / noch de ſlagen / die oock de kinderen haten ſlammere alſo een horn ende ſlanigh / op dat ihc de woorden van Horatius ghebzuurde: tegens de ſultie (ſigh ich) meer ſonijst een geſteuge turgh ghebweht: namentlych om dat de nootſaehgheden draught.

C. Ich heb genoug. Want mi ſe ich waer heen dat ic de manier van de geſteugheyt waer turgh ſiet.

D. Namentlych / op dat ihc de goede manieren beſchreue / maer de quade beſchreue ofte verbyghet.

C. Doozwaer ich wuſſe die tuſt ſer, ſoo heer to het daer of dar wuſſe ſoude vreesen. Ende u myn Valentine / benim ich / van de bezighete van die dingen te ſpreken / waer dooz ghy my ſcherper pynheleu licht gegeven.

D. Maar ich woot onſchuldighen danc den hemelſchen Vader /

Father who hath given you a good mynd & ſincere judgement.

T: Farewell then, and expect me the next week if God permit. Againe farewell, and earnestly commend the work which we have begun unto God in your prayers.

V: I wish you a quiet night, and sound sleep.

Vader / die te en goeden ghy gegeven heeft / ende een oprecht oordel.

C. Daer dan moet / ende verwachte my ſo het Godt ſal togelaten hebben / tegen roekomende week. Waer wederom moet / ende bevecht onſe begunnen werck Gode ſee dooz jame gebeden.

D. Ich wuſſe u een geruſte nacht ende een ſtille ſlaep.

12. A meale of ten persons.

H. F Rom whence come you?

I. From Schoole. From Church. From the exchange. From the market.

H. Whither goe you? whither are you going?

I: I goe home. I am going home.

H: What a clock is it? what houre is it?

I: It is al moſt twelve a clock. It is paſt twelve a clock.

H: Is it ſo late?

I: Yea ſurely, and therefore I muſt goe hence, for I feare that my mother will be diſpleaſed with me. I ſhalbe I doubt ſhent of my mother. God with you Hermes.

H: Have you ſuch great hail? haſt not our mother asked for me?

I: I

12. Een maeltijt van thien Perſoonen.

H. V An waer komdy?

I. Vanden ſchoolen. Vanden kercken. Van de beuſſe. Vanden markt.

H. Waer gae dy? waer gae ghy heen?

I. Ich gae t'huys. Ich gae na myn toe.

H. Wat ure iſt? wat tijt iſt? Hoe laet iſt?

I. Het is by twaelf uren. Het is oock twaelf uren.

H. Iſt alſoo laet?

I. Jaer doozſeerde / ende daerom moet ich heen gaen / want ich vrees dat mijn moeder quace op my ſal zyn. Ich wuſſe dat ich van mijn moeder bekeken ſal zyn. Gode bemaer u Herman.

H. Hebdy u grooten harsel? en heeft onſe moeder na mi niet geyuegt?

I. Ich

I. I have not heard him? I can tarry no longer. Farewell. I goe.

H. Goe your way. God guide you.

I. God give you good even mother, and of the company.

M. Whence come you toms? where have you tarried so long? wherefore come you so late? Is 't well don? I bade you to come at foure of the clock: it is now almost sixe. Tell mee now where you have bin? For you have bin long out of the schoole, I know that well: I will tell you matter.

I. Pardon me I pray, I come even now from the schoole. I knew not that it was so late. I have tarried no where. You may send and aske our master, if you pleas whether it be not so.

M. I will doe that. I will know the truth. Goe now, cover the table, (lay the cloth) prepare the table, and hañ you quickly.

I. Well mother. I will doe it. I will set all things a ell. But where is the tablecloth?

M. The tablecloth is within there upon the cupboard. Set on the salt fish. Can you not remember that? I have told you of it more than twenty times: you

J. Ich en heb niet gehoor. Ich en mach niet langer roeven/Abieu. Ich ga.

H. Gaat. Godt geyde u.

I. God geve u goeden avond mijn moeder/ende al het gheselschap.

M. Van waer komt ghy Jan? waer hebby soo langh gebedt? waerom komby soo late? Is 't wel gedaen? Ich hebbe u beboven ten vier uccer te komen: het is nu by den seffen. Secht my nu waer ghy gebedt hebt? want ghy hebt lange uytter schoolen ghebreest/dat weet ich wel: ick sal 't uwe meester seggen.

J. Behoudens u gracie/ich home nu terhou van der speelen: Ich en wiste niet batter soo late was. Ich en hebbe ne ghe gehord. Ghy moget onse meester doen vragen/soo her u bevest/oft also niet en is.

M. Dat sal ick doen. Ich sal be waerheit weten. Gaet nu/dacht be tafel. Weyt u be tafel. Ende jaest u seet.

J. Wel moeder ick sal het doen. Ich sal 't verweer beschicken. Ik waer is be annemelen?

M. Dat annemelen is daer binnen op 't Crefoot. Better sou creft op. Comby daer niet onthouden? Ich hebbe u meer dan twintigh veysen geseit: ghy en seet niet. 't Is

you learne nothing. It is a great shame. Goe sech treachers, goblets, and napkins.

I. Well mother, where hee they?

M. You can finde nothing. Theree they bee, was it not wel fought? Goe sech bread.

I. Well, give money. How much shall I bring?

M. Bring two flyers worth, for one flyer of white and for one flyer of browne, half one and half another. Bring that which is new baked.

I. Well, I goe. Loe here is bread mother.

M. You have don wel. Wash the beere pots.

I. I have washed them a good while since.

M. Bring hither the spoon-basker.

I. That hangeth there on the nail.

M. Set on the platter-ring. And goe sech wood to make fire. Goe whet the knives. Put water into the laver, and hang up a white to wel there. And then come and make the see burne.

I. Hitherto mother I have don what you have commanded. What now is your farther please?

M. Come now to me, and I wil teach you mannes which you ought to observe at the table.

1. 1

't Is groote schande. Gaet sekeren/krusen/ ende seer bieterwalen.

J. Wel mijn moeder. Waer ghyse?

M. Ghy en home niet bin/den/daer ghyse. Is 't niet wel gesocht/gaet d'oor halen.

J. Wel gaet my geit. Hoop hoe veel sal ick brengen?

M. Brijngt twee flyers worth/ende een flyer white/ende een flyer browne/half en half anderjen brijngt al men baken.

J. Wel/ich ga. Siet hier is d'oor moeder.

M. Ghy hebt wel gedaen. Wascht die beere-potten.

J. Die heb ick langh ghe-waschen.

M. Brijngt hier den seel-basker.

J. Die hanght aen den nael.

M. Set op den schotel-tuich. Ende gaet nu hout halen/oen een byer te maken. Gaet wer de messen. Hang water in 't inooze/ende bring daer een witte hant-boech. Come dan/ende doet het byer branden.

J. moeder tot nu toe heb ick ghedaen 't ghene ghy mi beboven hebt. Waer is 't dat ghy mi verder beperet?

M. Come nu by my/ende ick sal u manieren seken/die ghy ober be tafel behoort te houden.

1) 4

J. Ich

I: I pray you teach them me, and I willarken diligently to you without dissenting a word in your speech: and I hope that I shall also observe what you give me in charge.

M: Goe to, first of all you shall cleanse your nailes. After that wash your hands. Presently aiter that blisse God. Then set your selfe handsomely downe. Take the meat with your fingers, and grasp it not with the fist. Offer not to eat first. Also drink not first. Lean not on your elbowe. Sit upright. Spread not out your armes. Drink not greedily. Also eat not hastily or greedily. Take that which lyeth next before you. And keep not your trencher too long. Cope not on other folkes. Wipe your mouth when you will drink, not with your hand but with the napkin. What you have bitten of dip not again into the dish. Lick not your fingers. Gnow also no bones. Cut your meat in peeces with your knife. Greaze not your mouth. Wipe your fingers often. Pickenot your nostrils. Be silent when no body askech you any thing. Eat so much as you desire. When you have eaten enough then rise from the table, and bowe submissively to the Company.

Wash

F. Ich bidde u/leertsew/ ende ich sal u nederlijch toe-
honnec sonder niet een woort
missen u reden te vallen:
Ich verhoove oock dat ich
onverhouden sal t'geueghy
sup betreten sal.

(1). Wel aem/In den eer-
sten salst ghy u nagelen reyni-
gen. Dae na wasthet u han-
den. En flourish daer na ge-
necht Godt. Dan siet u ypo-
cresich neder. Ghyt de spise
niet devingen aem/ en haese
niet met de vuyst. En bestaet
niet eest te eten. Dymcht oock
niet eerst. Leenet niet op dij-
nen elleboeg. Sit recht op.
Spreet de armen niet uyt.
Dymcht niet begereelijch/ oock
en niet haestelijch of be-
gereelijch. Neemt dat naest
voort u seyt. En houde u re-
sijn niet te lange. Grapt an-
der sieden niet aem. Wargh
dijnen mont als ghy dijnen
holt/ niet metre hande/ maec
niet te seker. Dae ghy aem
geheten hebt en sijn niet we-
der. En secht u vingren niet.
Knaecht oock geen beender.
Sijnt u spise metten messe
ontker. En besmeert dijnen
mont niet. Waecht u ving-
ren diechtich. En peuetet u
neus- gaten niet. Sluyghe
als men it niet en vraght.
Eet soo veel als ghy begeert.
Als ghy genoeg ghetent
hebt staet dan van de Tafel
op/ en buyght it onderba-
ughelijch voer het geselschap.
Wascht

Wash your hands againe.
Take away the table cloth,
and give thanks to the Lord.

I: I thank you forfooth.
I shall indeede God willing
to observe all that you have
bidden me. Sit in the meane
time what further service
have you for me to doe?

M: Behold your father is
coming and your cousin Da-
vid with him: I see meet
them, put off your hat, and
bow your selfe handsomely.

I: Well mother, I goe. You
are well come my father,
and your Company.

D: Peter is that your son?

P: Yes, it is my son.

D: It is a goodly child.
God make him a good man.
I pray God make him alwa-
yes to prosper in vertue. God
bless him.

P: I thank you cousin.

D: Dost he not goe to
School?

P: Yea, hee leaeneth to
speake french.

D: Dost hee so? It is very
well don. Iohn can you
speake good french?

I: Not very good cousin:
but I learne.

D: Where goe you to
School?

I: In the Lambard street.

D: Have you gon to schoo-
le long?

I: About half a ycare.

Wascht u handen neder:
Necut de Tafel-taen op/
ende danket den Heer.

I: Ich bedanke u. Mer
Godts hulpe sal ich waerhen
al t'geue ghy mi bevelen
hebt/na te houden. Daeer waer
hebt ghy onderwijsselen voer
voerdeent dienst voer mi te
doen?

(1). Siet u Vader comt/
ende David u neus komt met
hem. Daeer sien- inden reyn/
doet u horsette af/ ende buyght
trelijch.

I: Wel mijn moeder/ Ich
goe. Waeft welcom mijn
Vader/ ende u geselschap.

D: Peter is dat u sone?

D: Jae/ dat is mijn sone.

D: 't Is een schoon kind.
Gode maect hem een goet
man. Godt laet hem altyt te
druyghden toe-nemen. Godt
segenet hem.

D: Ich dank u nebe.

D: En gart hy niet te
schoole.

D: Jae hy/ hy leert fran-
cous spreken.

D: Weet hy? het is seer wel
gedaen. Jan hondy wel fran-
cous spreken?

I: Niet seer wel. Neve:
maec ich leere?

D: Daeer gedyt ter schoo-
len?

I: In de Lambard-streete.

D: Hebt lange ter schoolen
gegaet?

I: Omrent een half jaer.

D: Dae

D: Dae

D. Doe you learne to write also?

I. Yes cousin.

D. That is well don, learne always a all.

I. Well cousin, if God please.

M. Cousin, you are well come.

D. I thank you Cousin.

M. Cousin, will you tarry thereby you come you not in? Come warme you and then we'll goe ear.

D. Doe you think that I am a cold? That were great shame forme.

M. Cousin, how doe you?

D. Well, I thank God.

M. Where is my neece (my cousin) your wife? wherefore have you not brought my cousin with you?

D. She is here.

P. Is it true? Is she sick? what doles hath she?

D. She hath an ague.

M. Hath she had it long?

D. About eight dales.

M. I knew that not, I will goe see her to morrow if it please God. Francis bring hither a stool for your cousin. Cousin come to the fire. Francis, goe to the doore, some body knocks, I look who is there. It is Roger, I am well.

Francis, goe to the doore, I see some body.

What is it? It is Peter, I am well.

D. Treedy oock schijden?

J. Jae ich nebe.

D. Dat is wel ghedaen / leet altoos wert.

J. Wel nebe/betlebet God.

M. Nebe / meest welte-hom.

D. Jek danche u nichte.

M. Hebe wittde daer bly-ben? waecom en homdy niet binnen? kom u inmenen datt salten wy gaen eten.

D. Alreedy dat ich houde heb? het soude my groote schande zyn.

M. Hebe hoe ist met u?

D. Wel Godt danck.

M. Ware so myn nichte? waecom hebby myn nichte niet mede gebzacht?

D. Sy ist sieck?

D. Jijst wane? Jijst sieck? wat siecke sieck zy?

D. Sy heet de hoedyse.

M. Heest zy daer lange ge-hadt?

D. Onniet acht dagen.

M. Dat en wylt ich niet Jek salde moogen gaen besoe-ken soo t' God beteste. Fran-cis brengh eenen stoel voo u nebe. Hade kom by dei wyert. Francys gaer dat boecke. Lien loopy daer u siet wie daer is. Het sal ho-ger zyn / dat weert ich wel.

J. Wel treeder is dat?

M. Het is dege wane?

R. A friend. Open the door.

F. Are you there Roger?

R. Yea, I am here. Is your father at home?

F. Yes, and my mother too. Come in He tell my father that you are come.

P. Francis, make all ready that we may goe eat.

F. Father, All is ready, you may goe eat when you please.

P. Well, I come presently. Call the children.

F. Well father, John where are you? you must come to supper (or to dinner.) Where do you tarry? what doe you there?

I. What should I doe? I have busines here.

F. Know you not that we are going to supper? Come by the blessing.

I. Well, I come.

F. John, why come you not? Must you be called? Bring hither chaires.

M. Peter, let us sit downe. It is time.

P. well, I am content.

M. David, sit in there.

D. It be noe displeas'd, I will not doe that, let Peter sit there I pray.

M. Peter is not wont to sit there. Heo will sit here, it is his place. John you

R. Het is en brient. Doe de deuce open.

F. Tijdy daer komte?

R. Jae / ich ben hier. Is u Dader t' huys?

F. Jae hy / ende myn moe-der oock. Komt binnen / ick sal myn Dader segghen / dat ghy gekomen zyt.

D. Francys maectet al gereet / om te gaen eten.

F. Dader t' is al ghereet. Ghy moughe gaen eten wylt u beteste.

D. Wel / ich home teefont. Hoort de kinderen.

F. Wel myn Dader. Jan waer zyd? ghy soudet ho-men eten. Wane blyst dy? wat maect ghy daer?

J. Wat soude ich maken? Jek heb hier war te doen.

F. En moet ghy niet daer niet gaen eten? Komt segh de Wanddiere.

I. Wel ich home.

D. Jan waecom en komt dy niet? Alreedy men u roep-ten? brengh hier stoelen.

M. Pieter laet ons gaen siten. Het is tijt.

D. Wel / ich beint te brieder.

M. David / sit daer wane.

D. Jek t' en belghe u niet / dat en sal ich niet doen / laer Pieter daer sitten / dat bidde ich u.

M. Pieter is niet gewene daer te siten. Ho sal hier sit-ten / het is myn plaets. Jan

I: No mother, excuse me I pray you. It doth not become me to doe that worke when my father & so many vaile friends are present: For I am but a youth, and wee must give to God the best wee have, when wee seee him.

D: The lad speaks very wisely. Peter, you are master of the house. I pray desire a blessing of the Lord.

P: Well, let us then doe it.

Prayer before meat.

Lord God Almighty, who hast made a things of nothing and yet preserved them by thy divine power, and hast fed the people of Israel in the wilderness: Be pleased to extend thy blessing over us thy poor servants, and sanctifie to us these thy gifts, which we receive of thy bountifull hand, that we may use them soberly and holyly according to thy good will, & thereby acknowledge that thou art a father and the fountaine of all good to us. Grant also that we may always and before all things seek thy Spirituall bread of thy word, whereby our souls

F. Ween mijn moeder / behoudens u gratie. Dat niet te doen en betamel niet in 't by-wesen van myn Vader en soo veel wijse vrienden / want ikh maec een Jongheb / en als by Godt dienen / moeten wy hem het beste geven dat wy hebben.

D. Den Jonghelick spreke seer wysheit. Dieck ghy zot merker van het Huis. Ick verhoer dat ghy den Heere om een segen bidden wilt.

P. Wel oen / Laet ons dan doen.

Het Gebedt voor den Eeten.

Heer Ainsachtig Godt / ghy die allen tijt niet geschapen hebt / ende noch doogt u' Goddelijche kercht ontderhoudt ende het volck u' Israel in de woestijne gespijt hebt: wilt uwen segen broeck oere ons u' arm dienens: ende ons behuyghen dese uwe gaven / die wy van u' misde haer ontfangen / op dat wyse matelijch ende behuyghet / sta uwen goeden mijsnoger behuyghen / ende dat doogt bekennen dat ghy ons eer vader ende oeffynel alle goets zot. Dieft ocht dat wy alijet ende doogt alle dinghet foreken dat geestelijc broec uwey woogts / met welck

oijf

may bee fed unto everlasting life, which thou hast prepared for us through the holy passion and bloodshedding of the beloved son our Lord Iesus Christ, A M E N.

I: God bless you my father and mother, & at your company.

M: Francis, bring us the victuals. Bring the salt, and the salted flesh. Fill us some drink. Fill four your cousin, and then round about. Francis sit down with us. Iohn, goe fetch some porrage for your brother: and let the other be made ready. Run quickly.

I: Brother take your porrage. Have you too much?

F: Yea I have too much.

I: Eat it not all: leave that which you have too much.

F: Wherefore eat you not your porrage, while they be hot?

F: They be yet too hot.

M: Iohn, bring hither some bread. Roger hath no bread. Fetch a trencher, and bring some molsted.

F: Give me the beere pot.

R: Hold there. Hold it fast.

F: Let goe. I hold it well.

M: Peter,

onse ziele ghespijt wo:den ten eueligen leuen / 't welck ghy ons bereyt hebt doogt het behuyghen ende broec-vergauen u' u' lieben Heere onsen Heeren Iesu Christi / Amen.

F. Godt sega u mijn Vader / myn / moeder / ende at u geselschap.

M. Fransoy / bringt ons t'eten. Bringt dat salt ende het gesouwen vleesch. Behuygh ons te dinken. Behuygh uwen Iude ende broec ontfonne. Fransoy sit by ons. Jan haer potage halen voogt uwen broeder: ende doet b'ander goet maken. Koopt seer.

F. Hoeder houid u portage. Hebbijg te veel?

F. Iac ikh ich heb te veel.

F. En ceet niet al / laet die gene dat ghy te veel hebben sijn.

D. Waerom eet ghy uwe portage niet / deloghe dat wy haer is?

F. Sy is noch te heet.

M. Jan bring hier broec. Hoer en heeft geen broec. Haer een seiffere / en bringht hier molstacer.

D. Geest my den beere-pot.

A. Houid daer. Houid hem wel.

D. Laet hem gaen. Ick houde hem wel.

Q 7

M. Die

M: Peter, drink not after your pottage for it is unwholesome: Eat first a little before you drink. Peter cut me some meat. Cut me some bread too. Cut Francis some meat, for hee hath nothing to eat.

P: Must I serve him? Can hee not serve himself? Can for your self, you are big enough. Help your self: for I will not serve you. I serve no body but my selfe.

M: Give him some meat, for he is ashamed: hee dares not eat, that I see well.

P: Well, hold there. Bring some what else.

I. It is not yet ready.

M: Looke whither the pyes and the tates bee brought. Goe fetch the roast meat, & fill wine here. Fill for your father. Fill it full. Fill it not so full. See you not what you doe? you spill. Roger hath no wine. See you not that?

I: Make roome there for to set on the platters.

M: Now you are all together welcome.

A: Here is indeed where wirthal. You have bin at too much charge.

M: I have not truly. I am sure that there is no more. But you must be content.

M: Pieter/ en bijnde niet na uwe poragie / want het is ongesont: Eet eerst een luttel eer ghy dinct. Pieter sijn nu vleesch. Sijnt my ook broode. Sijnt Francois te eten / want hy heeft niet t'eten.

P: Moet ick hem dienen? Kan hy hem selven niet dienen? Sijnt selve / ghy zijt groot genoeg. Help u selven: want ick en sal u niet dienen. Ich en dien niemant dan my selven.

M: Geefte hem wat t'eren / want hy schacnt hem: hy en durft niet eten / dat ick u wil.

P: Wel / houd daer: brenge hier wat anders.

I: Ten is noch niet gereet.

M: Welst oft de potten en de tacuten ghebr. Ghy zint. Gaet hant het gebaer / ende seijndt hier wijn. Schenck de boorwijn Dader. Schenck al vol. An seijndt niet so vol: En siet ghy niet wat ghy doet? Ghy spijt. Nog en heeft gheenen wijn / en sedyt dat niet?

P: Waerth daer plaerse ont de stouelen te setten.

M: Nu zijt t'samen alle welkomin.

A: Hier is wel waer mede. Ghy hebt te veel kosten ghedaen.

M: Ich en hebbe seker niet. Het is my leet datte niet meer is. Sijnt ghy

A: Truly it is well said.

M: Peter, carve up the shoulder. Bring hither radishes, Carrots, and capers. Give David some of that hare and of the Conyes. Carve up the partridges. You carve not to us. Be merry I pray you.

R: Here is enough to make merry withall.

P: Loth, fill us to drinke.

I: Here is no more wine.

P: Goe fetch more. How like you this wine?

D: Me thinks it is good.

P: Shall wee bid him bring of the same?

D: Even as it pleaseth you.

I: Where shall I goe fetch it?

P: Where you fetched this. Or goe fetch it on the market at the white flour, de lace or where you wil.

I. How much shall I bring.

P: Bring two quares, or three pintes. Goe apace, and come againe quickly.

I: I will run at the way faster.

M: Francis, rise you now up & serve at the table. See if there be any thing lacking. Will you yet have any more meat? speak boldly.

I. No more: I have eaten much of the same.

R: 't Is seker lief geseyt.

M: Pieter ontgint de schouder. Brengh hier radysen / karotten / ende capers. Dien David van dien hare / en van de hompinen. Ontgint de Partrissen. Ghy en dient ons niet. Maecht alle goede niec ick bidt u.

R: Hier is wel om goede thiere te maken.

D: Tan seijndt ons te dincten.

I: Hier en is geen inijn niec.

P: Gaet onder haen. Wat dinct u van desen wijn?

D: Ghy dinct dat hy goet is.

P: Wiltten wy dan den selven doen brenghen?

D: Alfoo 't u belieft.

I: Waer sal ickter gaen haen?

P: Daer ghy desen gehante hebt: ofte haer op de markt / inde witte setje; ofte daer ghy wilt.

I: Hoe vele sal ick brenghen?

P: Brengh twee potten / ofte drie pinten. Gaet vassch / en haer haer weder.

I: Ich sal alsoo loopers Dader.

M: Francois / staet nu op / en dient te Tafelen. Siet oftec niet en ghebr. verbr. Willy noch t'eren gebben? Brengh stoutlijch.

P: Dien nu on / oder: Ich hebbe

M. Drink now. Is there any beer in your pot?

F. Yea mother, there is enough in it.

M. If there be none in, goe fetch some.

A. Death not some body knock at the door? goe look.

F. Is there any body?

H. Yea, open the door, I have been here more than half an hour.

F. What is your pleasure? (what would you have?)

H. Good even friend. Is your maker at home?

F. Yes, wherefore I would you speak with him?

H. Yea, where is he?

F. He sits at table. Would you have any thing wit him?

I will doe your errand. Who shall I say asketh for him?

H. I must speak with himselfe. Tell him that I am his uncles servant. (Or) tell him that I come from his uncle.

F. Well I will goe tell him so. Tarry here a little. Father here is a man would speak with you.

F. What man is it?

F. I know him not. He saith that he cometh from myuncle.

F. Ask him what his pleasure is.

F. He saith that he must speak with you.

F. Well, let him come in.

F. Come

M. Dijnck nu. Isstet bier in uwen pot?

F. Jaer moeder. Daer is genoegh in.

M. Isstet niet in / gaet haert wat.

A. Lofte niet niet aen de deure? Gaet bekeet hier.

F. Ja daer vermaent?

H. Jaer t' doer open. Ick hebbe hier meer dan een half ure gewest.

F. Wat belieft u?

H. Gorden about vriend. Is de meester t' huys?

F. Jae hy; waercom? wist by hem spreeken?

H. Jaer ick / waer is hy?

F. Hy sit te tafelen. Weest u yet? ick sal de boodschep wel doen. Wie sal ick seggen die na hem zocht?

H. Ick moet hem selven spreeken. Beghe hem dat ick syns ooms dienare ben. (of) segge hem dat ick home dan syn oome.

F. Wel ick sal 't hem gaen seggen. Weest hier een luttel. Vader hier is een man die u speelen wil.

F. Wat man is 't?

F. Ick en ken hem niet. Hy seyd dat hy komst van mynen oom.

F. Vraaght hem wat hem belieft.

F. He seyd dat hy u spreken moet.

F. Wel / doer hem binnen komen.

F. Hy seyd dat hy u spreken moet.

F. Wel / doer hem binnen komen.

F. Dijn

F. Come in friend.

H. Who is there within? Are there many folks?

F. No, but three or foure.

H. God blees all the company.

F. Wellcome Henry. What good news bring you?

H. Peter, my master hath sent me hither intreating you, that you wil please to come to dinner to him to morrow at noone.

F. How doth my uncle?

H. He is in health thanks be to God.

F. And all his household?

H. They are al very well.

F. I am glad to heare it. But you must tell him, that I thank him with all mync heart, & that it is impossible for me to come at noone:

for I was foure dayes agoe invited foorth. If that where not, I would come willingly. But I wil come to him to morrow alicke noon without faile.

H. Wel, I wil tel him. God give you good night.

F. Tarry Henry. Drink before you goe.

H. I am not a thirft, I thank you.

F. Tarry. You must drink.

H. I must goe.

M. Is not Iohn come yet? where tarryeth he to long?

F. Alrijn byent home in.

H. Wie is daer binnen? Is ser vele volck?

F. Drie / maer dyer ofte vier.

H. Gode segen alle 't geselschap.

F. Welickom Vriendelick. Wat segghy goets?

H. Peter / mijn meester heeft mi hier afsenden / u liddende / dat u belicke morgen middaggh niet hem te hopen cten.

H. Hoe vaert mijn oom?

H. Hy vaert heel Gode dank.

H. Ende al sijn huysgesin?

H. 't Is al in goeden doent.

H. Dat hoort ick gaerne.

Maer ghij sult hem seggen / dat ick hem bedancke met goeder herten / ende dat my onmoghelijck is te middaggh te hopen / want ick ben over vier dagen wy getroot. Ten waer dat / ick sonder geene gaen. Maer ick sal moeghen na de middagghsonder enige sante by hem hopen.

H. Wel ick sal 't hem seggen. Gode geve u goeden nacht.

H. Weest vriendelick. Drink eer ghij gaet.

H. Ick en heb geen dorst / ick bedancke u.

F. Weest. Ghij moet eerst dinken.

H. Ick moet gaen.

H. Is Jan noch niet gekomen? Waer toeft hy so lange?

F. He

F. Hy

F: He comes. (He is coming.)

F: John what is the reason that you tarry so long?

I: I could not come sooner Father. There were many folks. I have run at the way.

M: Well, fill some wine here.

P: David telt it whether it be good.

D: That I will. Fill me some therein. The other was better.

R: It was not. This is better in my judgement.

M: Anna, you are not merry. How cometh it that you say nothing?

A: What should I say? It is better to be silent than to speak badly. I cannot speak English well, therefore I hold my peace.

M: What say you? you speak as well as I do, and better too.

A: I do not. I would I did it, although it cost me twenty guildens.

M: David, you eat not. Give me of that. That is fiddens too much, and this is roasted too little, is it not?

D: I think so too.

A: Roger, lend me your knife, I pray you.

R: Take it, but give it me again when you have dined.

A: If I do not give it you again, lend it me no more.

R: No

F. Wy hoort.

D. Jan / hoe hoort het dat ghy soo lange toeft?

J. Ich en houde niet een hoonen Vader. Daar was veel volck. Ich hebbe altoos vlesoopen.

M. Wel schenckt hier wijn D. David / proeft oft wy doet is.

D. Dat sal ick doen. Schenckt my daer wine. Den anderen was beter.

R. Ghy en was niet. Dessen is na mijn oordeel beter.

M. Annaken ghy en zijt niet hjoelich. Hoe hoort het dat ghy niet en seght?

A. Wat soude ick segghen? 't Is beter te zwijgen dan kwalijk te spreken. Ich en kan niet wel Engelsch spreken / daerom zwijg ick.

M. Wat seght wy sprecht soo veel als ick doe, ende beter ook.

A. Ich doe niet. Dat soude ick wel willen: al kostent my twintigh guildens.

M. David ghy en eet niet. Geef me van dat af. Dat is te veel gesoden, ende dit is te little gebraden. Is niet?

D. Dat dunkt wy ook.

A. Rogier, leent my u mes / Ich bidt u.

R. Hoer / marc gheeft my naeder als ghy gheleent hebt.

A. En geve ick 't u niet weder, en leent my niet meer.

R. Neen

R: No truly.

A: It is a good knife. How much did it cost you?

R: It cost me three flyvers.

A: It is good cheape: Let mee have it for that price: I will give you your money againe.

R: I am content.

M: Roger, you do eat nothing. Me thinks you mince it. Helpe your selfe. Are you ashamed?

R: Doe I not eat well? I eat more than any one at the table.

M: That doe you not.

A: You eat nothing your selfe.

M: I have bin eating all this while.

P: Let us drink well, if wee have not enough to eat.

A: What say you? It is not here enough to eat? Here is enough for twenty persons to eat. You have put your selfe to too much charge.

P: I have not. Now I drink to you. And I beseech you for all the company, and first for your next neighbour. Will you pledge me?

A: Yes, with a good will if it please God. Drink now: you have not drunk all out. I will fill it you yet once againe.

P: What

R: Neen ick seker.

A: 't Is een goet mes. Hoe veel heeft het u gekost?

R: Het heeft my drie stuivers gekost.

A: Het is goet koop. Laet het my voor; dien vijpich hebben: ick sal u gelde weder geven.

R. Ich ben te vreden.

M. Rogier, ghy en eet niet. Ghy dunkt dat ghy vioncher, sleipt u selven. Zijt ghy beschame?

R. En eet ick niet wel? ick eet meer dan vermaent daer te tafelen is.

M. Ghy doet niet.

A. Ghy en eet selve niet.

M. Ich heb altoos ghegeten.

P. Laet ons wel dinsten / ick dat wy qualijk 't eten hebben.

A. Wat seght wy hier niet wel 't eten? hier is voeg twintigh personen genoeg 't eten. Ghy hebt al te grooten lasten gejaen.

P. Ich en doe niet. Nu bringe ick u i. ende ick bidde u voeg alle 't gheselschap / ende in den eersten woeg uwen naesten geue. Bidt my bestryt doet?

A. Ja ick / met goeder herten inden 't Gode bederf. Nu dinst: ghy en hebt niet ingedroncken. Ich sal 't u noch eens volschicken.

P. Wat

F: Wherefore should you do so? Have I not drunk it out? How much lacketh it? I will drink it out. Look there, now it is out. Pledge me now, you seek nothing but to beguile me.

A: I shall not be able to drink this out. I have too much.

F: What should hinder you? have drunk it out.

A: You had not so much as I: your cup was not full.

F: But it was.

A: It was not.

F: It's true, but my cup is greater than yours.

A: Well, let us change.

F: I am content, give me yours.

A: I will not. I will keep mine own, keep that which you have.

F: Drink then.

A: Well presently. Look now if it be not cleane out.

M: Ya, wherefore must you be so much increased? To whom did you drink? Drink to me once. Are you angry with me?

A: Why should I be angry with you?

M: Because you doe not drink to me.

A: I have drunk to you.

M: I

D. Waerom soude dat doen? En heb ic niet upt-gezoncken? hoe veel schijnt? Ich sal 't uptzoncken. Siet daer/het is nu uit. Doet my bestryt: ghy en socht niet dat my te bedriegen.

A. Wie en soude ick niet konnen uptzoncken: ick hebber te veel oen.

D. Wat soude u gebreken? Ich hebber wel upt-gezoncken.

A. Ghy en hadt so veel niet als ick: uwen kop en was niet vol.

D. Uw was immer so.

A. Hy en was niet.

D. 't Is waer/maer mijn kop en is grooter dan den uwen.

A. Wel laet ons mangelen (uytsien.)

D. Ich bent te vreden/ geest my den uwen.

A. Ich en sal niet/ ick houde my en den uwen/ be-waert dat ghy hebt.

D. Drinkt dan.

A. Wel/ verstaet. Siet nu of niet schoon wy is.

M. Jae 't/ waerom laet ghy u soe bidden? wien hebby ick ghebracht? Wyngt my een: ghyt gramt op my?

A. Waerom soude ick op u. gramt zyn?

M. Om dat ghy 't my niet en bestrygt.

A. Ich hebber u gebracht.

M. Ich

M: I did not heare it. There is enough of drinking. It were a commendable thing if the law of Abolimus were well observed among Christians in their feasting, where none were compelled to drink more then he desired, or he found good for him, we must eat this, I am very hungry. Come a peece of meat there.

A: Have you no hamles.

M: Yea but I cannot reach to the dish.

F: Well, I will serveyou, have you enough?

M: I have nothing yet.

F: Hold there. Have you enough now.

M: Look what he giveth me, what is that good for? Keep it you, and eat it your selfe. Roger, cut me some of that shoulder.

R: Well, hold there.

M: I thank you.

F: Iohn bring beead, and fill wine, fill round about.

M: Some-body knocks at doore. Heare you not Iohn?

F: I seee mocher. It is Luke, Andrews servant.

M: What would he have with me?

F: He bringeth some what.

M: Doth he? bid him come in.

F: Luke goe in.

L: God

M. Ich heb niet gehoort. 't Is genoeg van drincken. Het waer een ydel-werdigh dingh indien de wet Abolimus wel onder de Christenen gehouden werde in het houden haer gast-maken/ daer niemant ghehoudenghen werde meer te drincken als hy begeerde of hem goed dochte. Wy moeten oocht eten/ ick hebbe groonen hunger. Brijt my daer een stuk vleesch af.

A. Hebt ghy geen handen?

M. Jae ick: maer ick kan niet int aen de schotel ghesaken.

D. Wel/ ick sal u dienen. Hebt ghy genoeg.

M. Ich en heb noch niet.

D. Houwt daer/ hebt ghy nu genoeg.

M. Verstaet wat hy my geest. Wat magh dat helpen? Houwt het voer u/ ende eet ghy het selfe. Hoogt/ sijnz my van dat die shoulder.

R. Wel/ neem daer.

M. Ich dank u.

F. Iohn brengh brood/ ende schenck wyjn. Schenck rouwomme.

M. Alen klopt daer hooren. En hoorz ghy niet Iohn?

F. Ich gaer moeder. Het is Lucas Andrews knecht.

M. Wat wil hy my hebben?

F. Hy brengh wat.

M. Doer he? bid hem binnen komen.

F. Lucas gaet bin.en.

L. God

L: God bleſſe the Company.

P: Luke are you there?

L: Yes Peter.

P: What news bring you?

L: Not much Peter.

P: How Joſh your Maſter?

L: He is well Peter, he wiſheth you a good night, he commends him to you, and hath ſent you this, inſteading you to accept it lovingly; and that you would not onely receive the ſinall gift, but alſo his good will: for he ſendeth it you as a token of his love, therefore you ſhould receive it in good part.

P: Thank your maſter, and tell him, that I will receive it if God pleaſe.

L: Well Peter.

P: Fill Luke ſome drink, and light him ſooth.

L: Good even Peter, and your Company.

P: Good even Luke. Have you drunk?

L: Yes Peter I thank you.

M: John ſnuffe the Candle. Look if the other be ready. Take al this away, and bring ſome changeſ. Bring cleane trenchers, and bring us the ſuit with the cheefe.

P: It is all here Faſter.

P: Take away the diſh.

A: David drink to me.

D: That

A: God ſegen 't gefelſchap.

D: Lucas int ghy daer?

A: Ja icſ Peter.

D: Wat ſeght ghy nu meſter?

A: Niet veel Pieter.

D: Hoe daert u meſter?

A: Hy daert niet Pieter/ hy daert u goeden nacht ſeggen: Hy ſchiet hem in u goede gracie / ende ſeynd u dit / u biddende dat ghy 't onſan-ghien wilt niet gorder heeren / ende ey wilt niet alſien de lieve gite ontfangen / maer ook ſynen goeden wille: want hy ſendet u al in reyen ten ban lieſer / daerom wilt u danche ontfangen.

D: Ghy ſult wiuen meſter behandien / ende ſult hem ſegen dat ic 't verdien en ſal / betierde God.

A: Wel Pieter.

D: Scheuthe Lucas te dinken / ende licht hem wt.

A: Goeden about Pieter / ende u gefelſchap.

D: Goeden about Lucas. Hebt ghy gedroncken?

A: Ja icſ Pieter / icſ be- dancht u.

M: 't Jan ſnufft de kerſte. Neſter of d' ander ghecet is. Neme die al te ſanen wter / ende bzencht wat anders: Wachtig ſchoone reſjooven / ende bzencht onſ ſnufft niet bekeſe.

St: 't Hier at Dader.

D: Neme de ſchool wter.

A: Dabid bzencht my reus.

D: Dat

D: That will I doe gladly. I drink to you with all myne heart.

A: Much good may it doe you, I expect it carceſſly: I will pledge you.

D: Roger know you no news?

A: No truly, I know none but good.

D: Doe not men talke of peace.

A: I cannot tell what to ſay of any peace. I beleve that peace is yet far to ſick.

D: Have you not heard tell how that the King of France hath loſt a battaile againſt the Spaniards?

A: I have heard ſuch a report indeed, but men ſpeak ſo falſely, that one can not tell what to beleve. Men ſpeak indeed of great wonders, but God only knows what ſhal happen.

D: You ſay true.

A: If wee would make peace with him, the war ſhould not long continue.

D: That is true indeed.

P: John, take al this away, and come let us give God thanks for all his benches.

D: Dat ſal icſ geene doer. Icſ bzencht u met goeder heeren.

A: Wel moeter u beſonien / icſ machd geene: Icſ ſal u beſchep doer.

D: Rogier / en weet ghy niet nieuws?

A: Neen icſ ſeerker icſ en weet niet dan goet.

D: Apzecht men niet bang be bzeede?

A: Icſ en weet van geenen bzeede te ſpreken. Icſ geloobe dat be bzeede noch veere te ſoeken is.

D: Hebt ghy niet hooren ſeggen hoe den koning van Franckryck den ſtey ver- loren heeft teghen de Span- jaerden?

A: Dat heb icſ wort hooren ſeggen / maer men ſiegt ſoo veere / dat men niet en weet wat men gelooven ſal. Icſen ſprecht van groore wonderen / maer Godt weet alſiene watter geſchieden ſal.

D: Ghy ſeght waer.

A: Waer 't dat my ver- get mer hem wille machten / ſou- den d'oozoge niet lange du- ren.

D: Dat icſ ſeerker waer.

P: Jan / doet dit al wagh / ende houet laet ons Godt d'achten woeg alle ſyne wcl- daden.

Van-

Danck.

Thanks afterment.

Danck-fegginge na den Eeten.

LOrd God heavenly father we thank thee for all thy benefits, which we continually receive of thy bounteous hand: that it is thy divine will to fulfille us in this temporall life, and to supply us with all things necessary for us; our eternally, that thou hast begotten us againe to an hope of a better life, which thou hast revealed to us by thy holy gospell. We beleeve thee marvellous God and father, not to suffer our hearts to be rooted in these earthly and fading things, but that we may always looke upwards to heaven expecting our Saviour Iehus Christ untill hee shall appear in the clouds for our redemption, A M E N.

T: Much good may it do you, my father, my mother, and all the Company.

P: Let us now drink round before we rise.

R: That is well said, but then wee must also give thanks the second time. Peter how much wine have we had? we will pay for the wine.

P: In-

Heer Godt Verheffte Vader / my danken u hoort alle u weldden / die wy sonder op-houden van uwinde hant ontfongen / danct uwen goddelichen wilte is / ons te onderhouden in die tydeliche leuen / ende ons te bezorgen met alle onse nood-drust / inder onsonderheyt / dat ghy ons herboven hebt tot een hope van een beter leuen / t welck ghy ons hebt geopenbaert door uwe Verhege Evangelium. Wy bidden u haerlychste Godt ende Vader / dat ghy niet tot en laet / dat onse herten in dese aerdsche ende vergatelijche dinghen geloozert sijn / marc dat wy altydt mogen opwaert sien ten Hemel / vermachten de onsen Antiquaer Iehus Christus / tot dat wy in de wolcken be-schynen sal tot onser becoffinghe / Amen.

T: Wel moet u bekennen myn Vader / mijn Moeder / ende alle her geselschap.

P: Laet ons nu eens on dynclicy eer dat wy opstaen.

R: Dat is wel geseyt / marc dan moeten wy oock be tince de reys danckseggen. Dietre her beel wijns hebben wy ge-hadt? wy willen de wijn be-talen.

P: Wel-

P: Indeed you shall not, you shall pay nothing, one word for all. If I be able to make you eat, I shall also have where withall to make you drink.

R: What is that to the purpose? The wine is now deare.

P: You hear what I say.

D: Well then, wee thank you Sir. It stands us in hand to deserve it.

M: It is deserved already.

P: I thank you also that ye came. Francis being hither a fagor, and make a good fire for to warm us.

F: The fire is kindly fa-ther.

D: We are not a cold. We will go hence, for it is time.

M: What hast have you?

A: It is alm of ten a clock.

T: Is not yet.

R: But it is.

M: John, fetch the Lanthorne.

D: We will not have the lanthorne. It is cleare weather, there is no need of it.

H: God give you good night.

P: And you also, I com-mit you to God.

D: Ghy en sult secker niet / ghy en sult niet ghy-beten / eens hoort al. Wel isch de machie gehadt u t'eren te geven / ich salse oock wel hebben om u te dynclicy te geven.

R: Wat soude dat sijn? de de wijn is nu deere.

D: Ghy hoort wat ich is sege.

D: Wel dan / wy danken u i. her staet ons te becofferen.

M: 't Is al becoffert.

D: Ich dancke u oock dat ghy gehomen sijt. Fransoyt brynghe eenen maerstat / ende maerstat goet hier / om onse te waermen.

P: 't Diet is onsefreckten mijn Vader.

D: Wy en hebben gheen houde / wy wisten deenre gaen / want her is t'et.

T: Wat haest hebt ghy?

R: Her is niet thien uren.

T: 't Is nu noch niet.

R: 't Is innoer.

M: Jan haet de lanthorne.

D: Wy en wisten de lanthorne niet hebben: her is klarer weder / ten is gemeyn noot.

G: Godt geve u doerden nacht.

P: Ende u oock: ich beco-mit u Godt.

17. How

18

13. Om

13. How to learn to buy and sell. 13. Om te leeren koopen ende verkoopen.

L. G. Od give you good morrow Goslip, and your Company.

M. And you also goslip.

L. What doe you here so early in cold? Have you been here long?

M. About an houre.

L. Have you sold much to day?

M. What should I have sold already: I have not yet taken handiell.

L. Nor I neither.

M. Be of good cheate, it is yet early: God will tend us some Merchants (or chapmen.)

L. I hope so. Here comes one, he will come hither. Friend what will you buy? Come hither. Doe you please to buy any thing? Look if I have any thing for your turne. Come in, I have here good cloth, good linnen cloth of all sorts, good silke, Chamler, Daniske, Velver. I have also good flesh, good fish, and good Hartings. Here is good butter, and good cheeke also, of all sorts. Will you buy a good cap? or a good booke, in French, or in Dutch, or in Latin, or English, or a writing booke? Buy something.

Look

L. G. Odte gebe u godden dagh Esvader / ende u Geseftinau.

M. Ende u also Esvader.

L. Wat maect ghy hier so vroegh in de houde? hebby lange hier gewest?

M. Omreue ten ure.

L. Hebt ghy veel van beset dage verhoelt?

M. Wat soude ick alreest verhoelt hebben? Ich en hebbe noch gheen hant-gist ontfangen.

L. Nocht ick oock.

M. Hebt godden moet; het is noch vroegh; God sal ons eenige kooplyden senden.

L. Ich hoop her. Wiec sijnre eenen; hy sal hier kommen. Wient wat wilt ghy koopen? komst hier bekeft u vers te koopen? Wefter of ick niet en heb dat u dient. Komt binnen; Ich hebbe hier goet laken / goet linnen laken van alle soorten / goede Lybe Lacker / Camelat, Damast / Stumeel. Ich hebbe oock goet vleesch godden visch; ende godden Hartingh. Wiec is godde boter, ende oock godden heese / van alle soorten. Wilt dy een goede bonette koopen? of een goede boeck / in Fransoys / oft in Duytsch / oft in Italin / oft Engelsch / of een menselijgh-boeck: koop wat.

Weset

Look what you please to buy I will sell it you good cheape. Aske for what you please. I will let you it: the sight shal cost you nothing.

D. How much shall I pay for an ell of this cloth?

L. You shall pay for it five shillings.

D. How much must an ell of this cloth cost me?

L. It must cost you twenty flyers.

D. How much is a pound of this cheate worth?

L. A pound will cost a flyer.

D. How sell you a quart of this wine?

L. The quart will cost three flyers.

D. How much hold you the peece?

L. I hold it at five guildens, or one wurd.

D. What shall I give for this? but let me not too high a price.

L. No truly I will not let you too high a price: I will sell you at one wurd; you shal pay for it seventeen flyers and an half if it please you.

D. It is a great deal too much.

L. It is not truly. How much doe you bid mee? bid something. I will not sell it for that which you bid me. Bid me something.

D. What

Weset wat u belieft te koopen / ick sal u godden hoop geuen. Wicht wat u belieft / Ich sal 't u laten sien: 't ghesichte en sal u niet kosten.

D. Hoe veel sal ick boog de elle van dit laken betalen?

L. Ghy sulter vijf schellingen boog betalen.

D. Hoe veel sal my 't elle van dit laken kosten?

L. Het sal u twintigh stuys betalen.

D. Hoe veel geide het pond van desen heese?

L. Het pone geide eenen flyer.

D. Wat geide den yot van desen wyn?

L. Den yot geide drie stuys.

D. Hoe veel looft ghy het stek?

L. Ich looft, mer een woogt vijf gulden.

D. Wat sal ick daer boog geuen? I haer en verlover my niet.

L. Heest ick seker / ick en sal u niet verlover: ick sal 't u seggen niet eenen woogt / ghy sulter boog betalen seveentien stuys; ende eenen halven soo het u belieft.

D. Het is veel te veel.

L. 't En is seker niet. Hoe veel biedt ghy my: bid wat: Ich en sal 't niet geuen boog: 't gene ghy my biedt. Wied my wat.

T 2

D. Wat

D. What should I bid you? you have set it at too high a price.

L. I have not; but I did not say that I would not give it for less than I told you. Tell me what you will give me for it.

D. I will give twelve flyers for it.

L. For that price it is not to be sold, you profit me little, you bid me too little. I have some here which I will sell you for that price, but it is not so good as this. I will show you that which I will sell you for less price; but the lowest price is not always good to be sought. You can not do better than to buy that which is good. If you were my brother I could not give you any better.

D. Will you take my money?

L. Not so.
D. You shall have two flyers and an half more.

L. I can not, I should then lose by it.

D. I can give no more.

L. Well, God guide you. Go, try this here if you can buy better cheap; you shall have it no where for less price; I am able to tell you as good cheap as an
other,

D. Wat soude ich dare op bieden? ghy hebber mi te veel geboet.

L. Ich en hebbe niet; maar 't is niet geseyd dat ich 't niet mindere geuen sal als ic het gheboet hebbe. Secht mi wat ghyet vooz gheuet wilt.

D. Ich salder twaelf flyers vooz geuen.

L. Voor dien prijs is niet te koop; ghy bied mi te luttel; ghy bied mi te luttel: ich hebbe hier wel dat ich u vooz dien prijs geuen wil; maar 't en is u goet niet als dat. Ich salder u wel laten sien / die ich vooz mindere prijs ghebet sal; maar den minderen prijs en is niet altoos goet ghecocht. Ghy en maght niet breken doen / dan wat goet is hoopen. Alwaer ghy mijn ghebet soude ich u niet beter konnen geuen.

D. Wiltde ghy mijn geldt hebben?

L. Alsoo niet.
D. Ghy sult noch twee flyers ende eenen halven hebben.

L. Ich en kan niet / ich souder dan een verliesen.

D. Ich en maght niet meer gheuen.

L. Wel / Godt gheteyde u. Gaet alreest beken of ghy teer koop hout hoopen; ghy en sult het nergens vooz mindere prijs behouwen; ich hebbe de macht u so goet koop te geuen

other, but I will not lose by it. I offer it you very near for the same price that it cost me, I must gain something. I fit not here to get nothing, I must live by it. You know well enough that every thing is deare, the one must follow the other, if you will not give the fifteen flyers I cannot help you, you are too hard (too wise.)

D. That I am indeed.

L. One can gaine nothing by you: if every one were so hard as you are, I might well shut up my shop, for I should not get bread to eat.

D. It is your pleasure to say so.

L. It is true verely.

D. Now heare one word.

L. Well, say on.

D. I will give you another flyer, & no more: I can bestow no more, I shall be shent.

L. That were a small matter, I should also be children, if I sold it for less: Are you within a flyer? It is a shame that you stand so long for a flyer: what will a flyer or two avail you?

D. Yes, you say well, here one flyer, and in another place another, that is two flyers. Well, shall I not have it?

L. Not

ben al een ander / maar ich en wil niet verliesen. Ich beboet het u by nae vooz dien prijs datter mi gekost heeft. Ich moet wat winnen / ich en fit hier niet om niet te verluuen / ich moet er af leuen. Ghy weet wel dat alle dingh dieer is / d'een moet d'ander volgen / ist dat ghy de vijftien flyers niet gheuen wilt / kan ich u niet helpen / ghy sijn al te naeu.

D. Wat ben ich seker.

L. Alen kan niet winnen; dat een vergetelijc so naeu waer als ghy / soude ich mijn winkel wel inogen sluyten; want ich en soude 't koop niet winnen dat ich en soude.

D. Het beueft u so te seggen.

L. 't Is sekerer maar.

D. Nu hoor een woort.

L. Wel / seght.

D. Ich sal u noch een flyer geuen; ende niet meer: ich en maght niet meer geuen / ic soude verliesen moeten.

L. Dat waer een kleine sake / ich soude oock verliesen moeten dat ic her minder geuen; siet ghy op eenen sluyter niet? 't Is schande / dat ghy mi so lange om eenen flyer te temperet; wat maght een sluyter of twee helpen?

D. Ja / ghy seght wel / eenen sluyter hier / ende eenen daer; dat sijn twee flyers. Wel / sal ich 't niet hebben?

L. Om

12. How to learn to buy and sell.

L. G. Od give you good morrow Gollip, and your Company.

M. And you also Gollip.
L. What doe you here so early in cold? Have you been here long?

M. About an houre.

L. Have you sold much to day?

M. What should I have sold already: I have not yet taken handiell.

L. Nor I neither.

M. Be of good cheate, it is yet early: God will lend us some Merchants (or chapmen.)

L. I hope so. Here comes one, he will come sithen. Friend whar will you buy? Come hither. Doe you pleas to buy any thing? Look if I have any thing for your turne. Come in, I have here good cloth, good linnen cloth of all sorts, good silke, Chamler, Damask, Velvet. I have also good flesh, good fish, and good Hareings. Here is good butter, and good cheefe also, of all sorts. Will you buy a good cap? or a good booke, in French, or in Dutch, or in Latin, or English, or a writing booke? Buy something.

Look

13. Om te leeren koopen ende verkoopen.

L. G. Odde gebe u goerden dagh Gebader / ende u Geseffridap.

M. Ende u also Gebadre.
L. Wat maect ghy hier so vroegh in de houde? hebby lange hier gewest?

M. Quincent centure.

L. Hebr ghy veel ban de sen dage verhoort?

M. Wat soude ick alreest bechoete hebben? I ch en hebbe noch gheen haer-gist ontfangen.

L. Noch ick oock.

M. Vebt goerden moer, her is noch vroegh: God sal ons eenige kooplijden senden.

L. Ick hoop her. Vber hoer eenen / by sal hier hoernen. Dient war mit ghy hoopen? Stont hier belieft u pers te koopen? Beseft of ick niet en heb dat u dicst. Stont binnen: Ick hebbe hier goer laken / goer linnen laken van alle soeten / goede Lijde Lachen / Camelat / Damask / Fluweel. Ick hebbe oock goer vlesch / goerden vlesch / ende goerden Waregh. Vber is goerde hoer, ende oock goerden siefe / van alle soeten. Wils by een goede boerke hoopen? of een goede boerch / in Prantz / oft in Duytsch / oft in d'arops / oft Engelich / oft eenen schynf-boerch? Hoop war.

2esert

Look what you please to buy I will sell it you good cheape. Aske for what you please. I will let for you it: the right shal cost you nothing.

D. How much shall I pay for an ell of this cloth?

L. You shall pay for it five shillings.

D. How much must an ell of this cloth cost me?

L. It must cost you twenty shyers.

D. How much is a pound of this cheefe worth?

L. A pound will cost a shyer.

D. How sell you a quart of this wine?

L. The quart will cost three shyers.

D. How much hold you the peece?

L. I hold it at five guldens, at one word.

D. What shall I give for this? but let me not too high a price.

L. No truly I will not let you too high a price: I will sell you at one word: you shal pay for it seventeen shyers and an half if it please you.

D. It is a great deal too much.

L. It is not truly. How much doe you bid mee? Bid something. I will not let it for that which you bid me. Bid me something.

D. What

Beseft wat u belieft te kooppen / ick sal u goerden hoop geben. Vber: wat u belieft? Ick sal 't u laten sren: 't ghe sieker en sal u niet kosten.

D. Hoe veel sal ick voog de elle ban dit laken betalen?

L. Ghy sulter vyf schellingen voog betalen.

D. Hoe veel sal my d'ele van dit laken kosten?

L. Ver sal u twintigh shyer becof kosten.

D. Hoe veel gelde her pont van desen siefe?

L. Ver pont gelde eenen shyer.

D. Wat gelde een pot van desen wijn?

L. Een pot getd byje shyer becof.

D. Hoe veel looft ghy het siech?

L. Ick looft, mer een moogt byf gulden.

D. Wat sal ick darr voog geben? Ikkar en verlobber my niet.

L. Neen ick seker / ick en sal u niet verlobben: ick sal 'u seggen mer eenen moogt by / ghy sulter voog betalen seventien shyer ende eenen halven soe u u belieft.

D. Het is te veel te veel.

L. 't En is seker niet. Hoe veel biedt ghy my: bied wat: Ick en sal 't niet geben voog: 't gene ghy my biedt. Bidt my wat.

T :

D. Wat

D. What should I bid you? you have set it at too high a Price.

L. I have not; but I did not say that I would not give it for less than I told you. Tell me what you will give me for it.

D. I will give twelve shillings for it.

L. For that price it is not to be sold, you proffer me less, you bid me too little. I have some here which I will sell you for that price, but it is not so good as that. I will show you that which I will sell you for less price; but the lowest price is not always good to be sought. You can not doe better than to buy that which is good. If you were my brother I could not give you any better.

D. Will you take my money?

L. Not so.

D. You shall have two shillings and an half more.

L. I can not, I should then lose by it.

D. I can give no more.

L. Well, God guide you. Goe try elsewhere if you can buy better cheap; you shall have it no where for less price; I am able to sell you as good cheap as an other,

D. War soude ich dat op birden? ghy hebbet mi te veel geboost.

L. Ich en hebbe niet; maar 't is niet gekoft dat ich 't niet minder geven sal als icker geboost hebbe. Acht mi wat ghyet woort gheveit wilt.

D. Ich salder twaelf shillings woort geveit.

L. Woort geveit is niet te koop; ghy bied mi verlies; ghy bied mi te luttel; ich heb ghy niet wel dat ich u woort geveit geveit wil; maar 't en is so goet niet als dat. Ich salder u niet laten sien / die ich woort minderen woort gheveit sal; maar den minsten woort en is niet altoos goet socht. Ghy en maght niet beter doen / dan wat goet hoopen. Alwaer ghy mijn gebroet soude ik u niet twee honnen geveit.

D. Wilde ghy mijn geveit hebben?

L. Alsoo niet.

D. Ghy sult noch twee shillings ende eenen halven hebben.

L. Ich en kan niet / ich souder dan een verliesen.

D. Ich en maght niet meer gheveit.

L. Wel / God gheleide u. Enet eldres beken of ghy bet hoop siont hoopen? Ghy en sult het nergens woort mindere woort behomen; ich hebbe de macht u so goet hoop te geveit

den

other, but I will not lose by it. I offer it you very near for the same price that it cost me, I must gain something. I sit now here to get nothing, I must live by it. You know well enough that every thing is dear, the one must follow the other, if you will not give the fifteen shillings I cannot help you, you are too hard (too wise.)

D. That I am indeed.

L. One can gain nothing by you: If every one were so hard as you are, I might well shut up my shop, for I should not get bread to eat.

D. It is your pleasure to say so.

L. It is true verely.

D. Now heare one word.

L. Well, say on.

D. I will give you another flyver, & no more: I can bestow no more, I shall be shent.

L. That were a small matter, I should also bee chidden, if I sold it for less: Are you within a flyver? It is a shame that you stand so long for a flyver: what will a flyver or two avails you?

D. Yet, you say well, here one flyver, and in an other place another, that is two flyvers. Well, shall I not have it?

L. Not

den als een ander / maar ich en wil niet verliesen. Ich verlaet het u by nae woort geveit; ghy doet mi gekost heet. Ich moet wat winnen / ich en sit hier niet om niet te winnen / ich moet af leuen. Ghy weet wel dat alle dingh hier is / d'een moet d'ander verliesen / ist dat ghy de vyftich shillings niet gheveit wilt / kan ich u niet helpen / ghy sijt af te waer.

D. Dat den ich sekerke.

L. Men kan een u niet winnen: dat een veegelech soo naen waer als ghy / soude ich mijn winkel wel mogen sluyten / want ich en soude 't hooft niet winnē dat ich een soude.

D. Het belieft u soo te seggen.

L. 't Is sekerke waer.

D. Het hooft een woort.

L. Wel / seght.

D. Ich sal u noch een shillings geveit; ende niet meer: ich en maght niet meer geveit / ick soude verliesen worden.

L. Dat waer een kleine sake / ich soude oock verliesen worden dat icker minder geveit: siet ghy op eenen shillings niet? 't Is schande / dat ghy mi soo lange om eenen shillings tempeert: wat maght een shillings of twee helpen?

D. Ja / ghy seght wel / eenen shillings hier / ende eenen daer / dat sijn twee shillings. Wel / sal ich 't niet hebben?

L. Not 3 3 H. Qm

L. Not for that price.
D. Farewel the, I am gone.

L. God guide you. Now come hither, take it. I may not refuse my kinsdale, it is too good cheap.

D. You say so, but I say it is too dear, you have beguiled me.

L. I will see you of it, if you be not contented.

D. It would be a shame for me to doe so. Hold there is your money, how much must you have?

L. You know that wel enough, thirteen pounds & an half. Is it not so?

D. Wel, hold there: give me ten shylvers back again.

L. I have no final money. For how much do you give me this?

D. For foure shillings and six pence.

L. I wil not take it at that rate, it is not worth so much.

D. But it is, aske els.

L. Give me other money. I shal not be able to pay of this.

D. You may very wel, I will make it good to you: if you cannot put it away, bring it me again I will give you other money. Hold there is an other.

L. Now I am content. Will you have it carried for you? I will cause it to be cartied for you. Take that Sitta and goe with him

L. Om dien vyff niet.

D. Adieu / ich gaer.

L. Gode gheleyde u. Nu hout hier neentert / ich en mach mijn hangst niet ontfegen / 't is te goeden hoop.

D. Dat sght ghy / ich segge dat het te diec is / ghy hebt my bedrogen.

L. Jij sghet u quijt ist dat ghy qualick te vreden sijt.

D. Het more my schande dat ich dat dede. Houde daer u gelt / hoe veel moet ghy hebben?

L. Dat meer ghy wel / beethoven moet een half. Ist soo niet?

D. Wel / houd daer: geef mij tien shylvers weder.

L. Ich en hebbe geen slyen gelt. Doos hoe veel geef ghy mi?

D. Doos vier seshellinghen inde ses penningen.

L. Doos dien vyff en sal sicker niet ontfangen / 't en ist soo veel niet werck.

D. 't is minner / vzaegter.

L. Geef mij ander gelt / ich en soude dat niet konnen begeben.

D. Ghy sult wel / ich doet u goet: Ist dat ghy 't niet uetgeben kont / bringer mij weder / ich sal u ander gelt geuen. Houde daer ist een ander.

L. Nu ben ik te vrede. Wilt ghy 't gedragen hebben / ik sal 't u doen dragen. Ghy sult het neentert dat ende gaet met hem.

D. 't en

D. There is no need of it, I can carry it my self, farewell mistres.

L. I thank you hartly my friend: when you have need of any thing come to me, I will tel you good cheap.

D. Well mistres, I will doe it willingly. Now God be with you.

D. 't en ist geen noot / ich sal het wel draeghen / adieu vryouwe.

L. Gooeren danck mijnen vrient: als ghy iets van doen hebt come by my / ich sal u goeden hoop geuen.

D. Wel vryouwe / Ich sal 't geerne doen. Zijt God bevoelen.

14. How to demand a debt.

M. G Ood morrow my friend.

G. And you also.

M. You know wherefore I am come hither. Due you not?

G. No truly.

M. How so? know you not who I am? Due you not know me?

G. No who are you?

M. Have you forgotten that you had lately Merchandize of me?

G. It is foinsleed.

M. Well, when shall I have my money?

G. Truly I have no money now, I have paid away all the money I had, you must have patience yet for eight dayes.

M. I can not tarry any longer, I will be paid, I have tarryed long enough: Make shift that I may have my money or I will cause you to be arrested, or give me security.

G. How

14. Om een schuld te eyschen.

M. G Oeden dagh mijnen vrient.

G. Ende u oock.

M. Ghy weet wel / wance: om dat ich hier come. Doet ghy niet?

G. Neen ich secker.

M. Hoe? en wet ghy niet wie ich ben? en sient ghy mij niet?

G. Neen ich / wie sijt ghy?

M. Hebt ghy verciens dat ghy laetst koopmanschap van my hebt?

G. Het is seker waer.

M. Wel wanneer sal ich mijn gelt hebben?

G. Ich en heb secker nu geen gelt / ich hebber al ugegeuen dat ich hadde / ghy moet noch acht daghen patientie hebben.

M. Ich en kan niet langer wachten / ich wil betaert sijn. ich hebbe genoegh gebedt: Maect dat ich mijn gelt hebbe / oft ich sal u doen arresteren / of geef mij boeg.

T. 4

G. Hoe

G. How much is it that I owe you?

M. You know that well enough.

G. Truly I have for gotten it: I have for it done, but I cannot tell where.

M. You owe me ten pounds and four shillings, is it not true? is it not so?

G. I believe surely that it is so.

M. You did promise me to give me money two months since, you know it well, but you have not kept your promise.

G. That is true indeed, but I could not get any money of them that are indebted to mee.

M. I have nothing to doe with that, make them pay you.

G. Yes, and when the people have no money, what should I doe to them? I must be fine to tarry until they have it. We ought not to be so rigorous, we ought to have compassion one with another, as God hath commanded us.

M. That is true indeed, but I have tarryed long enough, I can tarry no longer, for they to whom I am indebted will also tarry no longer: if that were not so, I would tarry willingly.

G. Now

G. Hoe veel isf dat ich u schuldigh ben?

M. Dat weet ghy wel.

G. Iets heb 't secker vergeten: ick heb het geshgghen maer ick weet niet waer.

M. Ghy sijt my schuldigh tien ponden en vier schillings: ghy isf niet waer? isf niet so?

G. Ick geloove seker dat het so is.

M. Ghy hebt my beloofte oer twee maanden geide te geben / dat weet ghy wel: maer ghy en hebt tinc belofte te niet na-geloom.

G. Wer isf mel waer? Maer ick en hebbe geen geldt konnen krijgen van den gheenen die my schuldigh sijn.

M. Wat merke en heb ick niet te doen / doet haer betalen.

G. Ja / en als de lieken geen gelt hebben / waer sal ick haer doen? ick moet wel beyden tot dat sy 't hebben. Ick behooft soo staef niet te sijn / mer behooren in beyden mer maethanderen te hebben, alsof God ons behofen heeft.

M. Het isf mel waer: maer ick hebbe langh genogh ghewacht: langer en non ick niet beyden / want de gene die ick schuldigh ben / en willen oock niet langer beyden: als dat niet en waer / soude ick wel beyden.

G. Nu

G. Now come with mee, I will pay you, or I will give you security.

M. Well, let us goe, I am content. Well, what say you?

G. Come hither my friend, this man shall stand surety for me.

M. Will he doe that? is it true my friend? will you be surety for this man?

F. Yes, how much is it that hee oweth you?

M. It is twelve pounds stennish.

G. How! It is so much? it is not so much.

M. But it is.

G. It is not truly, I dare sweare that it is not so much.

M. How much is it then?

G. It is no more then ten pounds and foure shillings, you your self told me so even now.

M. Did I tell you so? I did not.

G. But you have.

M. Well, so be it then: Nevertheless I thinke that it is twelve, but I am content king you say that it is no more. When shall I be paid?

G. Withen ten dayes.

M. I am content: but keep your word.

G. That I will doe, without fail.

G. Nu komt niet my / ick sal u betalen / oft ick sal u boogge stellen.

M. Wel / gaen wy / ick ben te beyden. Wel / wat seght ghy.

G. Komt hier mijnen bren / desen man sal boogge vooy my bliuen.

M. Sal sy dat doen? isf waer mijn bren? wilt ghy boogge dese man boogge bliuen?

F. Ja ick / hoe veel isf dat hy u schuldigh is?

M. 't Is twaelf ponden stennish.

G. Hoe! isf so vele? ten isf soo veel niet.

M. 't Is intseker.

G. 't En isf secker niet: ick dreef zwoeren datte soo veel niet en is.

M. Hoe veel isf dan?

G. 't En isf niet meer dan tien ponden ende vier schillings: ghy hebt my verstonen selve soo geseyt.

M. Heb ick u dat geseyt? ick en hebbe niet.

G. Ghy hebt intseker.

M. Wel / het sy dan soo / my dunckel noch int datter twaelve is / maer ick ben te beyden na dat ghy seght datte niet meer en is. Want waer sal ick betalen werden?

G. Binnen tien dagen.

M. Ick ben te beyden: maer houde u wooy.

G. Dat sal ick sonder faute doen.

F. W

T. S

P. W

F. If so be that he doe not pay you, I will pay you.

G. I am content. Fare wel.

F. Fare wel my friend.

The forme of writing letters, and making obligations, acquaintances, and other such like things.

1. A letter from a son to a father in acknowledgment of his carefull education of him.

The superscription.

To my much honoured and loving father M. Iohn Jackson, Merchant

In London.

Sir,

God and nature have obliged me to an humble acknowledgement of your great love and care of me, who have not only bin the secondary cause of my being in this world, but also a great means of my comfortable estate. For what is a man (being a reasonable creature) but miserable, yea worse than the beast that grazeth, if he be not

taught

F. Indien hy u niet betaelt sal ick u betalen.

G. Jch bent te vreden.

Adieu.

F. Adieu mijn vriend.

De maniere hoe men Brieven schrijven, Obligaten, en quijtschellingen, en diergelijcke dingen, maken sal.

1. Een brief van eenen Soon aan sijn Vader de sozegezegende syne opvoedinge behennende.

Het opschrift.

Aen mijn veel gheerde en beminde Vader Ad. Jan Jackson, Koopman

Te London.

Mijn Heer /

God en de nature hebben my toe een oormoedighe eckenentisse uwer groote liefden en sozegezegde vadersen, wijs niet alleenlijck de werelde sozacker mijner verleisen waeren ghy / maer oock een groote sozacker mijner troostelijcken staet. Want wat is den mensche (een redelijck Schepsel sijnde) anders als elendigh, jae slijmer als de bestien die vergaen, so woog

hem

taken care of, that the reason and understanding which God hath given him above the beasts of the field, be exercised & employed in some honest & good way / Truly Sir, not to flatter you, I have much to say to you in respect of my conception, feeding, cloathing, and countenance; which the light of nature ingageeth me alwayes to acknowledge with much thankfulness to you under God: but in my weak understanding, I me think, there is nothing wherein you have more manifested your self a father to me, than by the education and learning, which it pleased God to move and enable you to bestow upon me. Now I have nothing, whereby in any sort to testify my gratefulnes, but only a childlike confession of your fatherly love: which I shall desire continually to make manifest not only in word but in deeds as the Lord shal in mercy give me ability. Thus desiring your loving acceptance of this humble tender of my duty, which I desire may be also presented from me to my dear mother:

hem geen sozege werde gedaegen / doe de reden en verstant dat Godt hem boven het ghe-dierde des velds gevord heeft / in eenige redelijcke en goede saken georiffent werde? Woog-maer Heer, sonder u te beplegen / heb ick u. veel te seggen / wegens mijne onstant-henisse / voedinge / slijcbinge / ende geuegentheyt; d'welcke my het licht der nature alstijc verbaet (onder Godd) oen u e. niet groote danckbaerheyt te eckenuen: maer nae mijn ymact verstant / danckte my / danckte niet en isd waer inne H. E. sijn vaderelijcke gunste meer hebt laten blycken als in d' opvoedinge en leere / maer toe Godt u e. behoogen en mach geueuen heeft om aen my te vleseden. Woog my ick en hebbe niet waermede Jch in rentigher wijsse mijre danckbaerheys beruygen kan / als alleenlijck een hinderlijcke behenentisse uwer vaderelijcke liefde: het welcke Jch (nae de mach en ghenade die my den Heere geuen sal) alstijc niet alleenlijck mer woogden maer in der daet vrachten sal te doen blycken. Aldus verforrende dat dese mijne oormoedighe aentbedinghe mijner schuldigheijliche H. E. mach aentbedenheit ghy / verforrende dat ter sake mijn geliefde Moeder mijnest / salden waerden gebient mach werden te

I Com-

¶ 6

beuile

I commend you to the Almighty and rest. Sit.

Your dutiful and loving
Son Robert Jackson.

Amsterdam this 2 of August
new stile, 1646.

The answer to the former letter.

To my loving son Robert
Jackson at the house of
Master James Duncans,
School-master
in Amsterdam.

Son Robert,

I Have received thy letter of the second of August, and am very glad to perceive that the Lord hath given thee grace to consider the love and care of thy father towards thee. Thou art not altogether ignorant what great charge the Lord hath layd upon parents in respect of the education of their children; and experience hath taught thee in some measure how tender the love of mee and thy mother is to thee wards, and I have from time to time endeavourd as thou knowest to shew thee what the Lord also requirerh of thee in respect of honoring thy parents, and that God hath bin pleas'd to

betrele ik u. den Almarich-
tighen en wijde / mijn Vrees /

II E. verplichte en beminde
soon Robert Jackson.

Amsterdam den 2 Augustij
1646. nuwen stijl.

Antwoort op de boven-
geschreven brief.

Ken mijn beminde soon Ro-
bert Jackson / ten Huuse
van J. Heester Jacob Dun-
cans / School-meester
tot Amsterdam.

Soon Robert /

U Wilt wist dat den twee-
den Augustij heb ik ont-
fangen / thy seer verheugende
te verstaen dat u de Heere die
genade gegeven heeft. dat ghy
de liefde ende sojer die u Wan-
der u warent in opdragende /
ter bezien wert. De groote
last die de Heere d' Ouder-
sorgers d' opvoedende hare
kinderen op-gelagt heeft / en
is u niet geheel onbekent
oock heeft d' waerheyde u
eeniger maeren geleert / hoe te
be-mijn en u moeder die be-
souwering ghemeeft is / heb-
bende (als u met betrefft is)
van tijt tot tijt niet vergetende
gepleecht om u behent te ma-
ken / wat de Heere van u we-
gens het seer uwer Ouders
is opsende / en dat Godt

dat

see that as the first com-
mandment with a promi-
se. Now my deare child,
there is nothing which I doe
more earnestly desire than
the good of thy soule. If
therefore it shall please God
of his infinite grace to con-
tinue and increase his love
in thine heart, that thou
dost hate the vanities and
evils whereby youth is too
often brought to destruc-
tion, and dost take pleasure
in such things as may be
for thy comfort before God
and thy credit before men:
asfore thy self writes that I
have any thing to dispose of,
thou shalt not want any
thing that may be usefull or
advantageous to thee. And
this is the mutuall good
will and affection not of my
self alone, but also of thy
deare mother. Thus having
nothing else at present but
the commending of thee
unto the favourable pro-
tection of the Almighty,
wishing, thee herewith to
remember our kynd respect
to thy Schoole-master, than-
king him, for his paynes
with thee, I rest

Thy loving father
John Jackson.

London, this 3 Sep-
temb. 1646.

2. From

dat gebodt belieft heeft te
stellen als het eerste met een
belofte. Nu dan mijn waer-
de kind / daer en is niet daer
ich meer nu verlange dan dat
het u Ziele wel gaet. Zoo het
Godt dan uyt syn onmei-
delijche goedertigheyt ghele-
vert sal / synne goedertig-
heyt te doen blyuen en verma-
ken / op dat ghy de veytheden
en boosheeden haer / waer
doe; de seught of te verma-
ken tot verders ghebruyke mocht.
En u beghagen siet in die sin-
gen die u goedt God aengenaem
sijn en rechtich u goedt te men-
schen: weest dan versekerd
dat ghy niet onbegheuen sult
zijt u noedigh of woederlijch
sal zijt / soo lange ich niet
lebbet sal om u by te seken.
En dat is het onbegheuen mel-
beghagen en liefde niet alleen-
lijch van my / maar oock van
u gretelike moeder. Doog des
tijt niet anders behoude als
u inde gunstige bescherminge
best almoghende te bewien /
jare nevens begaerende dat
ghy onse behooftijche groet-
nisse aen u moeder doet / hem
beantwende uoye / de moe-
ten die ghy niet u l. wert /
bijde sijn

II Beminde Vader
Jan Jackson.

London / desen 3 Sep-
tembr 1646.

I 7

2. Van

2. From a son to his father longing to hear from his parents, and to have some money sent him.

Loving and deare father after many humble duty remembered to you and to my beloved mother, you may hereby understand that I am at present in health & prosperity God be praised, & so greatly desire to know how it is with you. I have of late written unto you two or three several letters but have as yet received no answer from you, whereas I murther greatly, not knowing what may be the reason of it; wherefore my mind is in great perplexity for you fearing least some evil or misfortune hath happened to you, which you will not let me know of. I pray you therefore deare father not to les me be any longer thus troubled, but of all love be pleased to certify me by the bearer hereof or by the first convenient messenger, of your estate and how you doe.

Be

2. Van een Soon aen sijn Vader verlangende van sijne ouders te hooren, en dat hem eenigh geldt toe-gefonden worde.

Beminde en geliefde Vader/ na het groeten mijn/ me doornoechighen plichte act **W**il. en aen mijn beminde moeder / dat ich tegenwoordigh / (waer boos; Gode geprezen moet zijn) in goede ghesontheit; en boosghoet bent / grootlijcx verlangende om te hooren hoe 't niet u. l. is. Ich hebbe onlangho twee of dry brieven aen u. l. gheschreven / waer hebbe als noch geen antwoort van u. l. behouden / waer over Ich grootlijckx berouwendt ben / niet wetende wat d'oorfach daer van wesen mach; waeromne mijn Gheest wrent haften seer bekonincmer is / d'ersende of u. l. eenigh ongeluck of quaet mochte oec-ghelomen zijn / dat u. l. my niet begreep behent te maken. Ich bidde u. l. bechalven / ghesiefde Vader / mijn niet langer in dese beswaetheit te laten / maer ghesiefte my hoigens de hese de die ghy my zijt toe-bragende / niet vrunger deset of niet de eerste ghesegensheyt te laten wren hoe het wegens uwens staet en welwaert gelegen is.

Wij

Be pleased also (Sie) to understand that I have great need of three or four guildens to supply some necessities which I have at present on me: I pray be pleased to send to much to me suddenly and do not think that I spend my money prodigally, or unprofitably: For I will give you an account of all the money which you have sent me how I have laid it out in needful expences. May it please you also to commend me to my Brothers and Sisters, Uncles, and Aunts, and all the rest of my friends.

This is all which I have at present to write, and so I leave you and them to Almighty God to whom my prayers shall be continually directed, for the raise of his liberalities to be poured down upon you, and rest,

Your obedient and loving Son, A. B.

Amsterdam May 13.
new stile 1646.

The answer to the former letter.

Beloved and deare child, I have received thy letter of the threeneh of May, by which I understand that you

Wet sal u. l. mede geliefen te verstaen dat ich d'ze of vier guildens aen ghe noodig van doen hebbe/ om eenige behoeftigheden te bevullen / die mij tegenwoordigh onbezecchen. Ich bidde u. l. ghesiefte my niet den veelten voer te senden/ niet denuechende dat ich mijn geldt onprofitelijck mis-ghelien ofse bequaellen sal; want ich sal u. l. verheuinge doen van alle het geldt dat u. l. mij ghesonden hebt / hoe dat ic het boog noodige dinghen bestee hebbe. Laet her u. l. mede gheieven mijne grootlijck te doen aen mijn Broeders en Susters / aen mijn Doms en Afschiet / ende alle andere vrienden.

Wat is al het geene ich boog berey tyde te schrijven hebbe / u. l. en hier al t'waren Gode bevelende / aen wie ich mijne gebeden alre richten sal / dat my be zegen sijnre maedighheit oec u. l. ghesiefte te stozen / en sullen wijhen /

H. L. ghewoosame en beminde Bone A. B.

Amsterdam den 13 May
nieuwem stijl / 1646.

Antwoort op de voorgaende brief.

Beminde en geliefde kindt / u bies van den dachende May heb ich ontfangen / waer uyt ich verstaen hebbe dat

you are in health, which is an occasion of great joy both to me and thy mother. And it pleaseth us well that you have so great a desire to hear from us, it is a token of naturall affection and childlike respect which you beare to us; which the more you doe beare, the more God will bless you. As for that you write of two or three letters which you sent me before, understand for certain that I have received none other but this last. I would have written oftener unto you, but I could meet with no messengers, by whom I might sent safely and conveniently to you: neyther had I indeed any needfull matter to write unto you of. As touching our estate it is no worse than formerly, we are in good health blessed be God: your mother indeed hath bin sick, two or three dayes of late, but is through the mercy of God now well recovered againe. I send you now by this messenger and friend foure gold guildens according to your desire, but take heed that you spend them not vainly; for it would be ill done of you to cast that lightly away which your good Father have ear-

ned

dat ghy gesont zijt. her welcke een groote woensche is dat bijgeschap beyde in myen in uwe sijnooder. Verbaeghet ons oock niet dat ghy salstien grootten verlangen hebt ont van ons te hooren; her is een teeren dat een natuerlijche lief be en hinderlijche eere die ghy ons zijt toezegende / her twetke hoe meer ghy doet, hoe meer u Wode seghen sal. Wdgenst her gene ghy schrijft van twee of drie brieven ont my gesonden te hebben; twest hersekerheit dat ich gene als dese lesse ontfangen hebbe. Ich soude meer-malen aen u geschryben hebbe en meer hon: bt geen bode vinden niet wie ich sekerlijck en bequamenlijck aen u soude senden: oock hadde ich in waecheyde niet moetsaetelijck aen u te schrijben. Wdgenst onsen stand / ten is Godt lof niet troet als dooz deser / wy zijn Godt lof in goede gesontgeydt. 't Is waer / u sijnooder heeft ontfanght three of dyr daghen suten gheveest; maer id nu dooz de ghenade Godes medereon volkomen ghesou. slijet blygher desen onsen vziene sende. Ich u volgen u verforch / vier goudgulden / maer siet toe dat ghy die niet onnuetelijck vercoert: want her soude quaelsich dat u ghebden zijn; her gene liepbedelijck te beemeyen / dat ich u acmie. Wddec niet her vwerch

mijns

ned with the sweat of my browes. Follow your business well, be diligent in your studies, seek to give content to them that have the oversight of you, and above all things labour to please God almighty, which you shall the better doe if you avoyd civil company. You have begun reasonably well, but that profiteth not if you doe not persevere. To which end I pray God bless you. All your friends wish us do remember their loves to you. So I rest,

Your loving father

B. B.

H beminde vader

B. B.

3. From a son to his father asking his Consent and consent in way of marriage.

Sir,

Being absent from you in person, and decayed by my many great, and important affaires wherewith you and others have instructed mee, that I can not come to speak with you face to face: I have made bold in persuaunce of the honour and child-

mijns aenselstius heereht hebbe. Decme uwe sarchen niet maer / twest meerlijck in 't leuen / raecht die gene te beghenroegen die d'oplichte ober u hebben / en boven alle binghen / aende den almechtigen Godt te behagen; 't welcke ghy te beter sult können doen lo ghy quaer geselschap sijn. Wdy hebt redelijcke wel begonnen; maer dat sal u niet voozdertelijck zijn / indien ghy niet en volheret. God welcken eynde ich Godt bidde sal dat dy u wil sigenen. Alle uwe vrienden onteent ons groeten u. Wec mede blygende

3. Van een Soon aen sijnen Vader, sijn raedt en bewillinge om te huwelijken, verfoeckende.

sijn Wec /

Als o th persoonlijck absent zijnde / en dooz de groote en heiderhande gheswichtige saken; waer mede u e. en ander te my bevroort hebben asreer ghehouden weerde; soo dat ich dy ue. niet konnen sijn; om aenselichte aen aenselichte niet u e. te sprekien; heb ich my bevroort / volgen u beere en kinde-

childlike date which I owe to you, thus by writing to crave advice of you in a matter that doth highly concerne me. Sir, it is so, that being come by the blessing of God to mine estate by your & care & fatherance in a way to live of my selfe, and considering that God Almighty hath so ordained that it is not good for man to be alone, and therefore would seek an help meet for him, and that my occasions now are such as that it is not so good for me to continue in a single and unmarried estate, I have had of late some thoughts and by the advice of friends that I wish me well, great encouragements to look out for a wife, and by the good hand of God to guiding of me have begun to set my affections upon one whom I could willingly if it were the will of God enjoy in that way. The mayd whom I have minded is of myne own knowledge in part, and as I heare from others that know her, a very godly and vertuous woman, one that is comely of person, a good kouwite,

and

hinderlyche pligte die ich u. r. schuldigh ben / aldus doog schynen when yardt te verforchten in een saechte die niet ten hooghen aen gaet. Althut hier / het is al soof / want ich doog / Godt zeyhen tot mannelighen staet ghenen ben / en doog u. r. sozge en hulpe op den wegh om van mijnselfen te worden leeren / en aenighen nederst hebbende dat Godt Almarchtig groghevet jrest / dat 't niet goet is dat be mensche oltren yn / forthe daerom ten ren hulpe die hem bequaem soude zynnen dat mijn gelegentheden tegenmoogdig sulckd ynn dattet doog my onbrequaren is ten eenigh teben te lepen en ongetoewet te dijghen / so heb ich onlangt eenige gearthen gehadt / en doog yardt en moest-gebinge van vzienden die mijn verbaest wonschen / na ten twyf uyt te sien / en doog te goede handt Goden my geleydenbe / heb ich mijn liefde beginnen te stellen op een / die ich / soe per de witte Godet wach / gemre op die maniere goede gheuenen. De Jonghe Doctere die ic best hebbbe / is ten deie doog mijn eyghen wetschap / en doog te getwengnisse van andere die haer kennen / en Godtsalige en deughsalike Jonge Doctere / een die schoen en circlych van persoon is / en een goede wyse / houster / seer saecht-

and very meek and affable of disposition. She is the only daughter of Mr. D. R. a godly man & credible merchant in this city, one that is able to give a considerable estate with his daughter, and one who may be no small furtherance to me in way of my trading. But without you Sir I can do nothing, for God hath required children to honour their parents, and I having bin hitherto sustained and prospered by Gods blessing upon your fatherly care, dare not be unthankfull as to take in hand so great a busines without your counsil and approbation. Wherefore Sir I beseech you, to ask counsel of God for me, and your self seriously to take the matter to heart, and wish what convenient speed you can to send me your mynd in writing: Until which time I shall forbear any motion or further proceeding there in. I doubt not of your tender and fatherly care of me in this: and therefore need use no friends or arguments to persuade you to. God I hope, who hath the hearts of all men in his hands.

u ill

farlmoedigh / en van eren vziendelichheit aert. Als ic de eenighe Doctere van ider. W. K. een Godtsalich man / en in dese stad een eruych koopman / een die be moethe heeft om een mercheliche somme gelt niet yn Jonghe te gheben / en een die my in mijnen handt gheen helen hoogdeet soude kominen doen. Maer sonder u. r. here / han ich niet doen want Godt heeft begreert dat hinderen have ouderst souden eren / en vermits Ich doog Godt zeyhen en u. r. Daderlyche sozge tot nu toe onderhouden en doog spoedigh getweest ben / en deef ich soo ondanechbaer niet toetsen / om soo een ywaeren saech by dee handt te nemen / sonder u. r. raedt en bemiddelinghe. Dacomme verfoech ich here / dat u. r. nlijnent weghen met Gods wil te rade gaen / en selso de saechte eruych te drete nemen / en my u. r. schytsreijch anemoogt mer alle inagelijche soer toetsden / tot welken tijt toe ich 't selde niet hoogsal stellen / maer alle vordere hoogzack staeken. Ken u. r. teidere en vaderlyche sozge mijnre-habben in desen stuyf sel niet : dacomme behof ich gene vzienden en betweeg-vedynce te ghebruyken om u. r. daer toe te bewegen. Ich hooppe dat Godt / die aler wenset / en gauen in sijne handen heeft / u. r. be-

will persuade you to that which shall be for his glory: and if he sees it good for me he will in his good time accomplish it. At present I have nothing els but my humble service to your self, my mother, and the rest of my friends, only that I desire to approve my self to be,

Your obedient Son,
R. S.

The answer to the former letter.

Son R.

I Have received your last, and taken into serious consideration the weightie matter by you therein propounded to mee. As for Mr. D. R. whose daughter you desire to marry, I know him wel, and would be glad that hee and wee might be so neare in affinity. As for his daughter I know her not, shee being but a child when her Father went out of England. But if she be such a mayd as you write me, surely I should not doe well I think, any way to discourage you therein. For my part, being so far distant from you, and so little able to helpe you, I can not take

u e, bruyghen sal te doen dat tot signe eene stercken inagh: het wrelche by sin signen tijde volbruyghen sal so het tot mijn ren vooyder is. Tegentvooydigh heb ick anders niet als mijn oormoedigh dienst aen u e. aen mijn Vloeder: en be reke mijnre vlienderen: altemijne dat ick wenschte te betuygen dat ick ben/

U E. gebooyfame Sooy/
R. S.

Antwoort op den voorigen brief.

Soon R.

Wen lesten byef heb ick ontfangen: en hebbe de gewichtige saecke my dooy u baer in vooyfheit: in crifstigh hebedenninge ghenotten. Weghen Mr. D. R. met wiens Dochter gh' Greene huwelijcken soude: die hem ick heel wel: en soude my verbruyden dat by en my so nae een malhanderen vermaegschappen souden. Wogens sijne Dochter: baer en het ick niet: alsoo zy maec een hirt waer doen haer Voder int Engellant troch. Maec inden het sulcken Dochter is also gh' myfcheyt: dinckel my maec: sijn: dat ick niet wel sou doen u dat of te raden. Wijntent: h' b'ern: also ick soo beje van u gelegen ben: en so weynigh macht hebbe om u te helpen: en hant ick soo beke ober my

to

niet

so much upon mee as otherwise I should think my self bound to doe. This therefore I give you for answer. So long as you were a child, and under myne hand, I took the best care I could of you to guide you; but now you are a man and for your selfe, I may I conceave leave matters more to you, only my advise and counsel I may give you as occasion serveth and you shall doe well to follow it; for you can no longer expect God's blessing to goe along with you, than you doe honour your parents in all good things. As for the mayd and her parts and qualifications, I leave that wholly to you to look to it, that shee bee such a one as you say, and such an one as you may live a godly peace able and comfortable life with all: and herein I charge you to seeke what helpe you can of your friends in my absence, to advise you that you not be deceived by you shall like and conceits, for favour is deceeffull, and beauty is vaine, but a woman that feareth the Lord shee shalbe praised. As for the matter of outward estate, you shall leave that to mee to manage it between her

father

niet nemen als in my andere soude beeylige hande te doen. Waeromme ick u dit tot antwooyd' gheve. Te wylgh' gh' een hirt maer: en onder mijn gewilde hant: u doogh ick die verlesinge die ick hantde om u te regeren; maer nu gh' een man gheworpen zy: en vooy u steent: beereuome ick dat ick renige saecken aen u overlaten magh: conincel magh ick mijnre caede ghenen alst past gheft: en gh' sulc wel doen het selde na te honten; want langer als gh' u vaders in alle gorde wylghen creet: en hant' gh' de segen des vaders niet verwaeren. Wogens de jonge Dochter: hare beynghen: en bequaemheden: dat laer ick ghehooygh aen u om toe te sien: dat zy sou ick als gh' ban haer ogh' tughet: en sulcken een mit wirt gh' een Sooyfality: verbr'ern: en troofstelych teken mooght seiden: en gh' en betreke ick u: alsoo gh' soo beke hulpe alst mooglich is: ban u vliender in mijn al: weene wite me: en om u alsoo te raden: dat gh' dooy te sulcken en inbeeydighghen den Feughis niet behooyghen: en mozt: want de beuall'icheyt ick behooyghen: ende de schoonheyt pbeeyghen: maer eene Wouwe die den vaders beest die sal gh'yfren mooghen. Wogens de sake van wreltelyche middeben: daer sint gh' my en haer

Vader

father and my self, which I shall doe by letters and friends, so soon as I understand that you are any way acceptable to the maid, and that you have. Further encouragements to goe forward in this business. In the mean time and so always I shall not cease commending you and al your lawfull undertakings to Almighty God in my daylie prayers. And so I bid you hartly farewell, desiring you to remember my hearty salutations to all our friends.

Your loving father
T. S.

4. *A father sends his son to a Schoolemaster, and gives him charge to feed and instruct him, and promises to pay him for it.*

LOving friend Mr. F. G. I was with you (you know) a while since, and had some communication about placing my son with you, but then we could not agree about the wages I should give you. Now so it is that since I have considered of it, and have thought it not best that I should stand upon a

small

Wader mede laten begaen/ het welcke ich doog byjchen en byjenden sal doen so haest ich verstaen sal hebben dat ghy de mager eenighsint aensprenaem 307/ en dat ghy merende moest sijn hebben ons in dese saethe booght te waren. **Alldedeveijt** die ghebduich sal ich niet af laten u en alle uwe nuttiche omtrentdingen den Almaghtighen Godt in myn dagheijliche. ghebeben te betelien. **W**ader mede ick herrelijche afsejnt van u name / bescrevende dat ghy mijne herrelijche gverensijn aen alle onse byjenden wilt doen.

H Bedinde Under
E. D.

4. *Een Vader send sijnen Soon aen een Schoolmeester, wien hy beveelt te voden en te onderwijzen, waer voor hy hem betalinge beloof.*

Werde byent Mr. F. G. **J**est ben onlanghs (als u l. bechert is) by u l. ghecess/ renige reden t samen hebben de wagenen her bescreben van mijn soon by u l. maer souden als doen ober t loon dat ich u l. geben soude / niet oecrojdereen. **W**er is nu so / dat ickhet t seker dien tijt obersejre hebbe / en ongedaen die bonden / tevoijt her tot maer

van

small matter for my child's good. I have therefore now lent my son over to you by this good friend the bearer, with all things which for the present I or my wife have thought necessary for him, and what you shall further find needfull either lend to me and I will provide it or if you please to provide it, I will pay it you againe. My earnest request therefore to you is, that you will please to take charge of him, and look well to him, that he want no thing needfull for him? and also that you will diligently instruct him in all necessary things wherein youth should be taught; as namely, reading, writing, ciphering, casting up of accounts, keeping of merchants books, understanding and speaking the Latin, French, Dutch, English, Italian, and Spanish, tongues, and what els you see good: but especially I pray neglect not to traine him up in the feare of God, and good manners and behaviour toward men, that by Gods blessing in time he may be fit to traffique and hold comerce in the world as other men doe, and maie

hantich

ban mijn hant soude stercken op een capaciteit te staen. **J**est hebbe daerom nu met mijn goede byent byenger bescre / mijn soont aen u. **L**oove ongeden: mer alle dingent die ick of mijn Ghyso: woutme reghen: woogdigh soude bedencken hem nooght te wesen: ende het gene u l. beocht by noch van noode soude mooghen hebben / geseft dat te ontbeden en ick sal t besoggen / of so ghy t besoght / sal ickhet u l. weder betaken. **D**aeromme is mijn eenigh bescreft aen u l. dat ghy hem bechere onder u ghebied te nemen / en wel toe te sen / dat hem niet en outbreke / dat nooght is: als merbe dat ghy hem noerkeijch wilt onderwijzen int alle nooght dingent / maer inme die seught behooren geleert te worden / als namenlijch: in t lesen / schryjben / rekenen / rekeninge op te nemen / slooppmans / Doetshouden / het bescreuen en speken hande / Latynse / Spaense / Duytse / Engelse / Italiaense / en Spaense talen: en wat ghy meer nooght acht: maer insonderheyt (bidde **J**eh u) en verseynt niet hem op te bejngen in de byesse / Godes / en in goede yeden en gheleert regens de menschen / wy dat hy maeract doot Godes yeden bequacit magh worden outhandet en hoopmanschap inde werlt te byjben als andere menschen doen / en hem

daer

himself worthy therein, so as God almightie may have prais, you credit, himself peace of conscience, and we his parents comfort: and for your paines and labour therein I shall pay you yearly, so long as he is with you, two hundred and fixtie guildens, as you demanded and you shall alwayes have your money before hand; in token whereof I have now sent you by him one quarters payment which is Sixtie and five guildens, and what extraordinary expences he puts you to besides his dyet and education in your house, that I will pay you over and above when I shall understand by you that you have disbursed and thing for him. Sir, what you doe for him I shall take it as done for me, and shall studie all wayes whereby I may any wile requite or deserve the love and care which you shal shew to him. Thus desiring your loving entertainment of him and usage according to his demerit, and as you in wisdom shall find most for his good, and praying the Lord to bless your labours to him, I take my leave, and rest,

Your assured loving
friend M. N.

The superscription. To my loving friend Mr. F. G. Schoolmaster dwelling at M.

3. One

daer so bysomelijc in d'ogen / dat God vernachtig lofs u l. be creet / hy een genietlic consciencie en wyjsyne onders te onst / inogen hebben: en hoog uwer achtyn in desen sal u l. in cruyt / soo langh hy by u l. is / twee hondert sesstigh guldenz bedragen u l. eyfth betalen / en u gelt suld go alstge van te boeren hebben; in recken looze van / ich u l. nu nreken peni betalinge sende hoog een vicerendel jaerz / te woren, wyf en selgh guldenz / ende alle ongemone onkosten die hy u l. in uwen sijne mont-hoyen est eyborvinghe in u huys aen doet / sal ik daerenboven betalen / so haelt ik van u l. bestaet sal hebben dat ghy vers boog hem verschoren hebt. *Nicht over: r' gene u. al dem doet / sal ich aen den boog my ge daen / en sal alstge d'ener sijgh / waer mede ik de liefde en so ghe dat ghy aen hem betwijfen sijt / be diens en be ghe de sal. *Nicht versochende dat ghy hem vlenelichheit wilt onthalen / en na sijne be diens ten / als u l. na uwe wyfshre boog hem bequamen sal vinder / tuel wile daen / en de d'ere be diende / uwer achtyn den dem te wisten segmen / naen ich mijne affscheyt / en sijt u l. *Nicht M. N.***

Eer opscheyt. Ten mijn be diende v'riend Mr. F. G. School-mester / woonende tot M.

3. Keuen

5. *One friend counselleth another howe to proceed wch in merchandizing wch hee hath newly begun.*

The superscription. To my esteemed good friend Mr. F. P. Merchaut in Hamborough.

MY dear friend F. P. having heard that you have begun to trade for your selfe, and that you have taken upon you so great and weightie a calling as a merchant adventurer, I have thought my self bound as a professed friend of yours, and an old friend and familiar of your dear Father deceased, to congratulate you in your estate, and to give you the best advice I can for your better managing of your affaires. It is that which I promised your father on his death bed, and therefore I hope that you will take it in good part from me. First the before let me advise you, not to bee too hasty to bee rich, for Solomon sayth he that hasteth to bee rich shall suddenly come to poverty. He lieth in the last place

that

5. Eenen vriend geeft den anderen raet, hoe hy in sijnen handel dat hy eerst begonnen heeft, wel voort sal varen.

Der opscheyt. Ten mijn hoogh geachtten en goeden v'riend Sr. F. P. koopman / tot Hamborg.

Mijn gellefde v'riend F. P. die hoort hebbende / dat ghy hoog u selfs begonnen hebt te handelen / en dat ghy soo grooren en ghetwichteliker becoep ongemonen hebt een koopman adventurer te wesen / heb ich my als verbonde geacht / my ald u l. v'riendt v'berende / ooch een ont behent v'riend van u gellefde o'vrienden vader / my nebens u l. in uwen staet te be dienden / en u l. de beste raet te gheben dat my moogelijc is / tot d'eter wyborringe van uwer handel. Dat is het gene ich aen u l. vader op sijne doodbedde becoeft hebbe / en daeromme hope ich dat ghy sulde van my in 't goede suld aenemen. Dat my u l. daer in 't eerste raden / dat ghy u niet al te veel en spoet onrecht te woenen / want Salomon seght / die sich haestert ont rijcht te woenen sal merret haest tot armoede bevalen. Dit ten eerste luel toe

4

dat

that you feare God, and leave him incessantly night and day, and let not your cares for this life hinder you of doing any part of your duty to God. Be not too greedy of falling into much busines: for great merchandize soone makes a man either rich or poore. Acquaint your selfe much with the uncertainty and fading condition of outward things, and be strong in faith and hope of eternal life: for Merchants run many hazards feares, and adventures, and often undergoe great losses; and if you have not a foundation layd up for the life to come, you may possibly meet some times with such changes here, as may make your heart to quake. Whatsoever you take in hand or do, be sure to deal justly what al men; for if gotten goods feldome prosper long. Rob not the prince of his customes: for many times a pound that way gotten costs ten. Trade not in deceitfull unmerchandise, and false wares. Keep juke weights equal ballan-

dat ghy de byscfe Gode hebt/hem sonder ophouden dagh en nacht dienende / in laet oock de soggen van die leeten u van geen gebelce der plechte die ghy Gode schuldigh sijt / berekent. Wdrest niet al te gierigh om al te heet te doen te hebben: want groeten hoopstandel broeytsacht een mensche haest rijck of arm te maeken. Dan de onseckerheyde van vergankelijchheyde van aerstse bingen sult ghy u beriselen / en sterck in den geloofe en hope van het ewige lede wesen: want hooplieden loopen groote perijckelen / oeyesen en abonturen / en moeten dichtsijde groote beriselen dragen: en so ghy dan gheen fondament boog het toekomende leben geleijc hebt / waer 't mogelijch dat ghy hier al te waer sulche beanderinghen souden ontmoeten die u byscfe boude oey zitteren en beben. Wat ghy op der hand neemt of doet / weest versekeret dat ghy als menschen recht doet: want hier beure selven dat gorden niet onterst bechreghen / langh booyfpordig sijt. Onvroest den dijste van sijn sollen niet: want een yont op die maniere ghemonnen kost dichtsijde koel sien. Waerbeit niet met bedrijghelijche valsche / of dat gheen hoopmans Wae en is. Woudt rechtse gewisghen / getijelic wa-

ces,

geny

ces, and law full measures. Take good notice of all that you receive in, and pay out, in the way of your trade. Keep your books and accounts exact & in good order: for therein stands much the credit of a merchant. Be often perusing your books, acquaint you selfe well with your estate: for many through neglect of that have not only bin undone, but greatly disgraced. Adventure no more at any one time than what if you lose you can by Gods blessing bear. Make your adventures in many parcels that if one should fail the other perhaps may helpe the losse. Take heed with whom you trade, and whom you trust. Trust no man but try him first. And seek not without great necessity to be credited of others: for the more you stand on your own feet the lesse care and more honour you have. Be not lightly surety for any, for many thereby suffer great damage: neither lightly desire any to be surety for you: for one good name will ask an other. What you have once promised be careful to perform:

for

gen / en weertige maet. Neenie goede actie valt al der gheense ghy in uwen handel ontfangt en ingeueft. Woudt uwe boechen en rekeninghen bequaem en in goede oydje: want daer bestaet d'ee van een koopman goetlijc in. Oerster uwe boechen dichtsijde / maect dat ghy uwen staet tpe sien: want doog het bescrejen van dien / sijner beele niet alleentijch bebodden / maer in groote schande bewaeten. Wdrecht op reien tijt niet meer dan so ghy het quam te belesien ghy doog Godes seghen soude honnen dragen. Alrecht dat het gene ghy abonuret in die gebelceten sijt / op dat so d'ee quam te brongetulden / het andere de schade mogelijch soude honnen bewaren dragen. Niet toe niet loeten ghy handel en waer ghy betrouwt. Der trouwe niemant / of byspoet hem recht. En traet oock niet sonder groot gebelc / van andere betrouwt te waerden: want hoe waer ghy in te ergen schoone staet / hoe minder sojge en hoe meerder eere sult ghy hebben / weest boog niemant slechtelijc boghe: want beele lyden daer groote schade doog: verfoert oock slechtelijc niemant boghe boog u te blyben: want d'ee bjerestschap eyfde den andere. Wdrest so ghy d'andigh maeten dat ghy eens droofo

hebt:

for merchants suffer much by not keeping their word. When therefore you have payments to make provide in time: have the fowes and dates in continuall remembrance. Relye on no other man to the list for your own payments: for so you may be deceived and crack your own credit. Be as care full as may be not to trade above the compass of your stock. Leave not your busines to much to others but have a continuall oversight of it your self. Live not in fashion either above your rank, or too much inferior to it but keep in a middle way, so as your conscience may not be wounded if you should fall. Love more your honour than riches. Seek not to be credited for all that you can. When you have gained, praise God and remember the poore. Be not prodigal, for that is wailing: nor yet niggardly, for that is faile. Keep stil a noble & generous mynd guided by a good understanding. Shun by all means evil company, and among other things take heed of hoerkes, wine, and women: which have bin the over-

heit: want Klooptieden sij den groote schade dooz dien yfhaer woort: niet en houdt. Daromme wanneer ghy rechte beratinge te doen hebt / besoght het intijt: de soumen en verbaal dich het alijt in u ghebarchen hebbende. Welker u tot op het rest op niemant wegens u betalinge: want daer dooz soude op hemmen bezeggen woerden / en u eygen geloof byken. Weest so sofguldbigh niet mogelijch is / boven de steech van u bezeggen niet te handelen. Iact twee dinghen niet te veer op andere staen: maer hebet selve een gheschidige ooght op. Gaer in uwen draecht / noch koren uwen staet / noch al te veer onder twee staet: maer houdt u in de middel wegh / op dat uwe conscientie niet ghequelt en woerde / inden ghy quaemt te saligen. Weer u eere liever als rijkdomen: waerht niet dooz so vele bereyde te woerde als ghy hond. Als ghy wensse ordnen hebt / loof Godt / en ghebuerden nemen. Weest niet overdedigh: want dat is verreevende noch te puerich; want dat is beachtende. Houid alijt een edel en dootachtigh gemord dooz een goet verstaen geveer zijnde. Schmit quaer geselschap dooz alle middelen / en onder andere dinghen waerht u dooz vreden / ligh / en vromen: de welcke veer longhe

Kloop:

throw of many young merchants. Have a certain time ordinarily of being at home, and misse no man if it be possible at times appointed. Frequent the exchange and meeting places of merchants: for absence makes a man sometimes suspected. If you deale for others, doe for them as for your selfe; you thereby gaine friends and reputation. Be sure your advice be good, or have it altered and when it is right follow it punctually. Reckon often with your sisters or Chapmen, for short reckoning makes long friends. There are many other things wordles which are needfull to be taken care of, which are not possible for mee to think on: but time and experience will teach you them. And think it not strange if you learne something by shame and losse: for things so learned usually are best remembered. So hoping that myne advice to you herein shall not be altogether cast off, I leave you to God and rest.

Your faithfull friend

C. D.

Klooptieden bezeggen hebt. Weer een sekerentint om gemeneelijch te buyen te weesen en so t mogelijch is / set niemant te leue op gesete tijden. Weerker op de weere en andere plaatsen daer Klooptieden by een houpen: want afweeren verdoort: secht souynit daer een mensche in twijffel getwochen wort. So ghy dooz anderen handelt / doer dooz hare als vrom: u selven: daer dooz bereyght ghy vrienden en een gorden waer. Weest verreesker dat uwen advijs goet is / of daer verandere woerde: en waermeer: te eere is / houu her sonder misseken. Weere bereijst met u waerht of Klooptieden: want hoer ekeningen verdoort: secht tanpe byzemschap. Daer zijn ongebystet veer andere dinghen / die noodigh zijn waer genomen te woerden / die my ons mogelijch zijn te bedenken: maer tijdt en erbarentheyde sulken u die well seken. Weer dunct het tiler byzemt te woerden / dat ghy veer dooz selken en sechde seer: want dunct op die wisse geveer / waer deest ontjouwen. Weer heyde dat mynen waerheit u. In desen / in 't gescheit niet verwonnen sal woerden / bevelen u. den Weer / en blijve

II. gecommen byzert
C. D.

6. From

K 3

6. Van

6. From one friend to another in way of advf. about sale and returne of goods.

6. Van eenen vriend aen den anderen raedt gevende, wegens het verkoop en de wederkeering van goederen.

LOving friend Mr. P. after salutations, &c. I give you to know that I have sent you by J. N. matter of the Elizabeth of London, who is now bound for Holland, and to set sail within two dayes if God permit, the severall goods mentioned in the bill of lading here in closed, which I pray you receive for my use, and let this be your sufficient order and advise to sell and dispose of them for me with all fidelity. And make returnes to me in sugars or Indigoes, or tobaccoe, or French wines, or beaver hats and books as you best be able to accommodate your selfe for mine advantage, paying your self all charges and factorage concerning them. I have also charged you with a bill of exchange to pay to Mr. N. at double usance three hundred pounds sterling, if you please to accept it and pay him, you shall doe me a favour, and

Werde vriend Mr. P. na groetenisse/ &c. Ich laet H. N. weten dat per J. N. Schipper van den Elizabeth van Londen/ die tegenwoordigh nae Hollande merct te seggen/ en so het God toelaet/ binnen twee of drij daghen merct te bestrecken/ Ich seit u. l. de verscheyden goederen in dese ingestorene cognossement verhaelt/ gesonden hebbe/ u. l. besochende die minnenthalven te willen ontfangen/ en laet desen eenige genoegsame oorde ende raedt sijn om die boodt nijn te behoopen en in alle ghevoornighyt te besiden. En doet nijn weder-keeringe in sucker/ of Indigo/ of Tobaccoch/ of Franse Wijnen/ of Beaver-wouden/ en Dorechen/ soo als ghy best tot mijnen voordeel te verhe sulc honnen konnen/ u selfs betalen- de boodt alle de onkosten en factorage die aengaende ghesdaren. Ich hebbe u. l. oock belast met een wissel-brief van drij hondere ponden sterliere te betalen aen Mr. N. op dubbel usance. So het u. l. be- steft aen te minen gheschiet

if

my

if the former goods sent you be not yet sold; or amount not to so much, I shall make it good to you when and howsoever you please to charge me with it or any part that you come short. For news we have none at present, the king is still at Newcastle, but there is no signe or likelihood of his subscribing to the propositions. The Lord send us an happy peace. Farewell.

Your loving friend I. K.

An obligation for debt.

IC. R. of Amsterdam Inkeeper acknowledge and confes by these presents to be indebted to the worshipfull L. H. of the same city Merchaut, or the bearer here of, the somme of five hundred guildens as 10. fluyvers 2 peeces, and that for a parcel of Bordsice Wines bought of him and received to my content: promising to pay the said somme at May next coming. And for the same I bind my person and goods present and to come. Renouncing all help and benefit of lawe any wise contrary herunto,

and

my byenschap / en inbiedt de goederen boodt desen ghesonden noch onbrekocht sijn/ of soo veel nier en weyagen/ sal siet H. N. mercom goet doen wannert en op wat wyse H. N. my daer mede ghesiet te belasten/ of soo veel als H. N. te seghen wil. Nieuws hebben wy gheen voozigh gem. Den coning is noch tot Newcastle/ maer daer en is gheen tekenen of blyck dat hy onbreckeren sal. I gheve uen boodt-gesiet is. De Weere geve ons een gelichige vrede. Waert wet.

H. N. beminde vriend J. K.

Een obligatie van schulte.

ICH C. R. Webergie in Amsterdam/ verkenne ende betijde mit desen schuldige rekenen de erfscap L. H. koopman der selver stede / oft den bezenger deses / de somme van vijf-hondert guildens / tot 10 fluyvers 2 stukken ende dat re sake van een parcie Wobersice-wijnen van hem ghehocht / en bar tot nijn gmoegen ontfangen; beswende de selve somme te May eerskomende te betalen. Ende daer vooz becmide ik mijnen persoon en goederen/ tegenwoordigh ende toekomende/ ontfegende alle de behulpselen ende voozreden van rechten/ desen renghins tegenlijvende/ en

de

and particularly telling the law, that general remission is of no value, except that the speciall goe before. In witness of the truth, I have subscribed this in Amsterdam this firste of September 1646.

By me C. R.

Another, somen hat shorter, and with severall payments.

I A. B. dwelling at Antwerp, acknowledge and confesse to be indebted to H. M. merchant dwelling at Vilain, or the bearer hereof, the somme of Thirty pounds ten shillings & six pence Flemish coin, and that for five English cloaths which I have bought and received of him: of which cloaths I hold my self to be well satisfied. Therefore I promise to pay him or the bearer hereof the said somme in three payments, to wit: Ten pounds in the whitus fair of Antwerp next coming, Ten pounds more at the Baumas faire, and the remainder in the cold faire of Berghen then next ensuing without any fraud. In witness of the truth I have, &c.

216

de bysonder den verste / seggende / dat ghemeyne ontfegginge van gander voerden en is / ten sy dat de bysonderden voer-gae. In witness of the truth / hebbe ick die onderrechten binnen Amsterdam desen byghienenden September 1646.

By me C. R.

Een ander, wat korter, ende met verchydene betalingen.

I Ch. J. N. woonender Antwerpen / bekenne ende beghijde schuldigh te sijn W. J. K. koopman woonender in Desfairne / of te de byenger van desen / de somme van 30 ponden / thien schellingen / ende 6 pentsningen Vlaensche munte / en dat voer byf Engelsche saken die si van hem ghehoort ende ontfangen hebbe: van welke saken ick my wel vergenoegte houde. Daarom belove ick hem of te den byenger des des voerlyende somme in drie betalingen te doen / te weten: thien ponden in de Antwerpse Pinckster-nacht recht-homede / noch thien ponden te Baumas-mechten de rest in de koude-nacht van Berghen daer aen volgende soude enigh beghijde. In witness of the truth heb ick / &c.

Een

An obligation with surety.

W E N. I. and L. B. as surety, acknowledge by these presents to be indebted and each one of us for the whole and as principall unto A. F. accepting the same, the some of 600 Charles guildens of twenty shylvers a peece, for a sort of linnen cloth bought by the said N. I. & received to his content. For which debt I the said L. B. stand surety, and make thereof my proper debt, promising as principall to pay the same unto the said A. F. or the bearer hereof, within the space of one yeare. Renouncing of the exception of the division, Ordinis causationis, and all others which might stand me in stead against it. Provided that the said N. I. doe seee and release me therefrom without cost and damage like as I the said N. I. promise to doe within the space of fifteen months. For which we equally bind our persons & goods moveable and immoveable, present and to come. Renouncing all helps and benefits of law any wise contrary hereto, and particularly telling the law that general

217

Een obligatie met borgje.

W E N. I. ende L. B. als borgje / bekenne inden desen schuldigh te sijn / ende elck van ons elck voer al / ende als principael aen A. F. der selve aen-nemende de somme van 600 Carolus gulden van 20 shylvers i stuck / ter selve van een soogelinde-laken by den selven A. F. ghehoort en tot sijnen content ontfangen. Voer welke schuld ick L. B. voerborge byge ende maecte daer myn eygen schuld van / belovende die als principael aen de selven A. F. of te byenger des des binnen den tyde van een jaer te betalen / ontfeggende de wettensingen vander dibitsen Ordinis causationis / ende alle andere die my daer tegen soude mogen te stede sinnen. Welken belijden / dat de selve A. F. my daer van hofstoon ende schadecloop ontsaete ende ontsaet geijdeer-wijs ick N. I. voerborje binnen den tyde van 15 maenden belovende te doen. Idarv voerborje geijdeelijchen onse personen ende goederen verrende ende onroerende-gegengmoedigh elck roekomende verbinden: daer menpene allen behulpselen / ende voerdeelen van rechte desen ontfegghen tegen-reijdennde, en bysonder de verste, seggende / dat generel

217

216

renunciation is nothing worth, except speciall goe before. In witness whereof wee have set hereunder our hands (signes manual) in presence of W. T. and H. B. as witnesses, this fourth of Septemb. in the year 1646.

N. I. I. B.

An agreement for hire of an house.

I M. F. acknowledge and confesse to have demised (or let) to the worshipfull W. O. an house with a garden situate in Leyden in the cleare street, called the thousand fass, next door to the N. for the terme of eight years following, beginning at May now next coming 1647. and that for the yearly somme of fifty and sixe guildens of true silver a peece, to pay every half year eight and twenty guildens current money, the first part wch of wilde due & shall be payd at Allhallowes tyde or the first of November 1647. or within 2 month after that without fraud. Wherewith both parties being contented, the fore said demiser and tenant have promised one another to keep the foresaid conditions, under bond of their persons, and goods moveable and immoveable.

ne ontfegginge van geender maerden en id/ren sp dar bysondere boogzoe. In heinisse der maetheyt hebben wy onse hande-reechenen hier onder ghesleit in het by-wesen van Id. E. ende W. B. als ghesuggen/ desen vreden Sep-temberis Anno 1646.

N. I. I. B.

Voorwaerden van huys-huere.

I Ch N. E. hienne ende besijde verhuert te hebben de erffamen Id. O. den huys met een Hof staende te Leyden in de siare sloop-genaemt de buyten bysen/ aldermeest den Id. booz den tijt van acht na-volgende jaren/ ingaende te alle recht-komende 1647. ende dat booz te somme van ses-en-vijftigh gulden/ tot jaerlijch stupeers her sluch jaerlijc te betalen alle half-jaer acht-en-twintigh gulden in gangbaren gebe/waer van d'eerste pap op Alder-hyllen-dagh of op d'eerste jacobember 1647. versegghen sal/ ende betaelt moet worden/ of binnen een maent daer nae/ sonder bevoogh. Waer inde beyde partijen te ghede jynbe/ de boozs huere en verhuere/ der malhanderen betaelt hebben de boozs boogmaerden te onbevouden/onder verbintnisse van hare personen ende goederen/voerende ende onvoerende

immovable present and to come. Renouncing all helps of law any wise contrary herunto, and particularly the law saying, that general renunciation is of no worth except that the speciall goe alote. In witness whereof these are made hereof two Chirographies (or instruments) one cut out from the other, subscribed by parties on both sides, and written upon the cutting throug with A. B. C. in presence of N. E. and F. G. witnesses the 5 of Aprill 1646.

By me M. E.

An acquittance for house rent.

I R. P. acknowledge by these presents to have received of the worshipfull O. T. the somme of eighte and threee guildens for an half years house rent due for the dwelling house of the said O. T. situate in Peter and James-street in Amsterdam now at May 1646. In witness of the truth I have herunto subscribed my signe manuall the ten of Junie 1646.

By me R. P.

voerende/ tegenwoordige ende toekomstende. Dermeiden alle behulpfelen van eedre desen ontfanghen tegen-stijgende/ende bysonder den rechtte seggende/ dat gemeine ontfegginge van geener waerden en id/ren sp datter bysondere boogzoe. Tot oophonde bare dien jyn hier of ghemaeht twee handeschriften/ d'een uyt den andere ghescreven boogpartyen weder-wyds ondersrechtende op 't selve deure/ inghen met N. B. beschyden in 't bywesen van Id. E. ende F. G. ghewyzen/ den vijftien Aprilis 1646.

By my N. E.

Quijt-scheldinge van Huys-huere.

I Ch N. D. bekenne mitz desen ontfanghen te hebben van den erffamen O. T. de somme van ses-en-twintigh gulden booz een half Jaer huys-huere in alle 1646. versegghen booz i huys daer de voorsgheden O. E. in woont/ staende in Peter Jacobs-slaet tot Amsterd. In heinisse der waerheyt heb ich mijn teyken hier onder ghesleit den zghenden Junij 1646.

By my N. D.

An acquittance for debt.

I A. B. dwelling at Bridges, acknowledge & confess by these presents to have received of I. G. dwelling at Antwerp, the somme of ten guildens of twenty fhyves a peece, which I lent him (or which he was indebted to me) whereof I have lost the obligation which was dated the tenth day of April in the year 1644. Of which somme, and of all other debts which hee hath owed mee to this day, I hold my self well satisfied, and acquit him of al. In witness whereof I have hereunto set my signe manuall in Bridges the fift of September 1646.

I. B.

A clearing of an account.

This day the fift of September 1646. have we V. F. and G. H. agreed together in friendship and have reckoned from the beginning to the end for certaine disbursed moneys, dyet, chamber rent, and otherwise, which I V. F. demanded and hee remained indebted to mee by the end of the account for the somme of 25 guildens, which I acknowledge

Iudge

Quijt-scheldinge voor een schult.

I Ch. D. woonende te Zwijge / bekenne ende be-lijde in desen van T. S. woonende tot Antwerpen / ontfangen te hebben de somme van 20 guildens / van 20 fhyves a' stueck / die ick hem geleent hadde / oft die hy my schuldich is geweest / wanc van ick be obligatie verloren hebbe dat op den 20 dag April in't jaer 1644. gebracket was. vooz welcke somme ende vooz alle andere die hy my tot nu toe schuldich is geweest / in my voldoen houdt / ende hem van alle a'quitschelde. In kennisse der waerheyt heb ick mijn handt- tekenen hier onder geset binnen 25 d'agge, den vyf-ten Septemb'ris 1646.

T. S.

Een af-rekeningh.

Op huyden den vijftien Septemb'ris 1646. zijt wy D. J. ende S. H. minne lijd' oec een gelommen / end van alles tot alles af-gherekent vooz berflossen primittien / monn-hosten / hancer-hare: ende ander sijn / by ick D. J. wat eysfende / end by wy tot slot van rekeningh schuldich bief / vooz de somme van 25 gulden / welcke som ick bekenne ontfange:

1

ledge to have received, and by this all our reckonings are dead and to nothing, and all that was standing out between us satisfied. Acted in Amsterdam in the house of A. R. in presence of A. B. and N. L. as witnesses the fift of September 1646.

V. F. G. H.

A bill of lading after the Holland manner.

I I. P. of Amsterdam master under God of my ship called the Saint Peter, at this present lying ready in the river of Amsterdam, to sail with the first good winde which God shall give toward London, where my right unloading shall be, acknowledge and confess that I have received under the hatches of my foresaid ship of you S. I. Merchant, to wit: foure pipes of oile, two chests of linnen, sixteen burs of Currents, one ball of canvas, five bals of pepper, thirteen rings of brass wyer, fiftie bars of iron, al day & well conditioned marked with this marke standing before. All which I promise to deliver (if God give me a prosperous voyage

te hebben, ende hier mede sijn alle onse recheningen doort ende te niet / ende alles wat wy met ustantreden hadden ontfanen / voldoen. Actus gebracket binnen Amsterdam ten huyse van T. S. in de tegenwoordighheit van T. S. ende S. L. als getuigen / den vijfte Septemb'ris 1646.

D. J. G. H.

Een Connossement (of vracht-brief) op de Hollandse maniere.

I Ch. D. van Amsterdamt Schipper naech Godt van mijnen Scheype / ghevaenct de Sainte Pierre, als mi te zijde gheeret liggende inde riviere van Amsterdam / om metten eersten goeden windt die Gode bekenen sal / te seylen nae London / altoec mijn rechte ontladinge ontfijnd / oophonde ende kenne dat ick ontfangen hebbe onder den Overschloop van mijn voozij Schip / van u S. J. Merchant / te weten: vier pippen Oyl / twee cassien sijntwaer / seftien Voeren Copvase / een baal canvas / vyf balen Dreyer / dertien ringen houwer-draet / vijftien staden ysc / al drooghende met gherondtoreet / ghe-merct mit der voozstaende merck. Alle de welcke ick besoude rekeren (inden mijn Godt met mijn voozscreven

with

schip

122 *Bills of lading.*

with my foresaid ship) at London aforesaid to the worshipful Mr. A. L. to his favour or assigns, paying for the freight of the aforesaid goods 20 sz. by the tun. And for the performance of this before written, I bind my self and all myne estate, and my foresaid ship with all its appurtenances. In witness whereof I have signed three instruments hereof with my name or my purser it my behalf, al of one contents, the one being performed the other to be of no force. Witness in Amsterdam the fift day of September in the year 1646.

I. P.

A bill of lading after the English forme.

Shipped by the grace of God in good order and wel conditioned by me F.P. in and upon the good ship called the *Ellinois* of Poole, whereof is master under God for this present voyage I. C. and now riding at anchor in the *Misc*, and by God's grace bound for Southampton, to say two fars containing 550 li. of flaxe, and two bags with 50 li. of nutmegs being marked and numbered as in the mar-

gent,

Vracht-brieven.

schip behouden reysse vercont) tot London bootzjz aen den *Verlamen Sr. A. J.* sijnen factoorz ofte gheprouweerden / mijn bezalende bootzjz vracht van dit bootzjz gort 20 sz. per bar. Ende om I gene bootzjz te voldoen / verbinde ik my selven / alle mijn gort / ende mijn bootzjz schip met alle sijn toe-behoeren. In hemisse der waerheyde hebbe ich hier van dije allereus luydende vracht-vrijde met mijn name onderrechtz of mijn schijber mijne vrachten / waer ball reene voldaan zijnde / den anderen van geenebre weerd is. Geschehe in Amsterdam / den 5 dagg Septemb. anno 1646.

I. P.

Een Connossement (of vracht-brief) op d'Engelsche maniere.

Ik F.P. hebbe bootzjz ge-macht Godes in goede orde en wel conditioneeret ghescheep in het goede schip genaemt *de Ellinoos* van Poole / waer op is bootzjz te ghevooyden reysse *Meester* of *Schipper* naest *Gode I. C.* en nu op de *Misc* ten anker liggende en bootzjz Godes genaemt *de Southampton* want te seylen / te waten / twee fars inhoudende 550 li. blaw / en twee farschen met 50 li. noten-mussharen / gemerct en getondbreert als op de sian /

417

Bills of exchange.

gent and one to be delivered in the like good order and wel conditioned at the aforesaid port of Southampton (the danger of the seas only excepted) unto Mr. I. C. and Mr. W. W. or to their assigns, he or they paying freight for the said goods according to custom with privilege and average accustomed. In witness whereof the master or purser of the said ship hath affirmed to three bills of lading al of this tenor and date, the one of which three bills being accomplished, the other two to stand voyd. And so God send the good ship to her desired port in safety, Amen. Datum in Rotterdam 5 of September 1646.

I. C.

A Bill of exchange.

London the 20 Febr. 1645. for li. 100 sterling at 38 sz. 2 d. Flemish.

A double usance pay this my first of exchange to Mr. D. D. or assigns one hundred pounds sterling at thirty eight sz. two pence Flemish for the valew of Mr. N.A. and place it to myne account as per advic.

Yours D. M.

To Mr. L. P. merchant in Amsterdam.

Wissel-brieven. 123

en wroeten in ghelijcke goede orde en conditioneeret ghescheep in het goede schip genaemt *de Southampton* (the danger of the seas only excepted) unto Mr. I. C. and Mr. W. W. or to their assigns, he or they paying freight for the said goods according to custom with privilege and average accustomed. In witness whereof the master or purser of the said ship hath affirmed to three bills of lading al of this tenor and date, the one of which three bills being accomplished, the other two to stand voyd. And so God send the good ship to her desired port in safety, Amen. Datum in Rotterdam 5 of September 1646.

I. C.

Een Wissel-brief.

London adv 20 Febr. 1645. bootzjz li. 100 sterlinc a 38 sz. 2 d. blaems.

Op dobbel use betaelt desen mijnen eersten wissel-brief aen *Sr. D. D.* of 100 gheponder ponden sterlinc tot 38 sterlingen twee grooten blaems te waerde / van *Sr. D. D.* en sijn her op te heringe als per advijs.

Et I. hieru D. M.

Ken *Sr. L. P.* koopman tot Amsterdam.

Ken

Another.

Een ander.

In Amsterdam the 5 Sep-
tember 1646. For li.
100 sterlinge.

In Amsterdam den 5 Sep-
tember 1646. voor li.
100 sterlinghe.

AT ufance not having my
first paythis my second
of exchange to Mr. P. L. or
assigne one hundred pounds
sterling the value received
here of Mr. I. H. make good
payment and place it to ac-
count as per advise.

Op ufs mijn eerste niet
hebdenbe / besaet dese
mijne tweede Wissel- brief
aen Sr. P. L. of opzje hon-
der ponden sterlinghe de
waerde alhier ontfangen van
Sr. I. H. doet goede beta-
linge / en siet het op reken-
ge als per advise.

Your loving friend I. N.

H. H. sijent J. N.

To Mr. I. G. Merebauns
in Amsterdam.

Aen Sr. J. G. Hoopman
tot Amsterdam.

An assignation.

Een gelt-bewijs.

Mr. C. L. bee pleased to
pay to Mr. H. G. or to the
bearer here of fower hundred
and fifty guildens and it wil-
bee as satisfactory as payd
to my self. In Amsterdam
11 September 1646.

Sr. C. L. 11. gelide aen
Sr. H. G. of aen thoonder
desse te betalen vier hondert
vijftigh guildens / en het sal
11. segens myn boog; goede be-
talinge bescreuen. In Am-
sterdam den 11 Sept. 1646.

A. G.

A. G.

F I N I S.

Ata.

Een

*A table of the principal
waters conveyed in
this little book; by the
help whereof the scho-
ler may find out any
thing therein for his
use either in the lear-
ning of the matter or
signification of words.*

Een register vande voor-
nemste dingen in die
kleyn boeckjen vervat;
door hulpe waer van
den leerliuck alles tot
sijn ghebruyck vinden
sal, ofte omme de sake
of de uytlegginge der
woorden te leeren.

The Scope of the work.

pag. 1.
Of the letters and their di-
stribution. 2

The abreviations used in the
English tongue. 3

Of diphthongs. 4

Of Consonant- Syllables,
and many necessary ob-
servations about the read-
ing and pronuntiation
of words. 6

Of the nounne substantiue,
and its particles, num-
bers, and cases. 16

Of the nounne adiectiue and
its comparison. 19

Of the pronounne and its se-
veral kinds. 22

Of the verb and his conju-
gation in all moods, ten-
tes, numbers, and per-
sons. 25

Of the parts of speech that
are undeclinable, to wit:
adverb. 32

Conjunction, preposition,
and interjection. 32

Of Syntaxis. 34

Cec-

Den inhoud van 't werck,

pag. 1.
Van de letteren ende hare
verdelinghe. 2

De bekoortingen in d' Eng-
sche tale gebuychelijck. 3

Van diphthongen. 4

Van Consonant- syllaben /
ende veel noodighe onder-
houdinghen aengaende het
lesen ende 't gheuyde der
woorden. 6

Van de nounnen substantiuen
ende hare actiuelien / ghe-
tallen / ende casus. 16

Van de nounnen adiectiuen
ende hare vergetijchinge. 19

Van de pronounnen ende sijn
verscheydene soorten. 22

Van 't verbum ende sijn ver-
anderlinge in alle moods /
tens / getallen / en perso-
nen. 25

Van de deelen der spzake die
indeclinabel sijn / te we-
ten: aduerbium. 32

Coniunctie / prepositie / en
interiectie. 32

Van Syntaxis. 34

Enige

The table.

Certaine examples of sentences profitable in the practise of the foregoing rules, to wit :

- 1 The ten Commandments. 37
- 2 The Lords prayer. 39
- 3 Christs Commission to his Apostles. 39
- 4 Institutions of the Lord's supper. 40
- 5 Ecclesiastical discipline. 41
- 6 The Creed. 42
- 7 The Nicent Creed. 43
- 8 Athanasius creed. 44
- 9 The 18 and 39 chapters of Iob, and a part of the 47 and 48 chapters, wherein many beards & other things are spoken of, very profitable for the furtherance of the scholler in the knowledge of the tongues. 48
- 10 The 4, 5 and 6 chapters of the Epistle of Paul to the Ephesians, wherein the dutie of Christians is largely handled as wel in generall as particular. 57
- 11 The 91 Psalm, which is very comfortable for distressed hearts, wherein many sicknesses and troubles are spoken of, in this case very needfull to be known. 66

12 Cen-

Register.

Certaine exemplet van redenen gedienlijch in d'oeffeninge der boogzame regelen / te weten :

- 1 Dertien Geboden. 37
- 2 Het Gebede onser Vrenen. 39
- 3 't Bevel Christi aen syn Apostelen. 39
- 4 Instellinghe des Avontmaets. 40
- 5 Overclustijche oordeninge. 41
- 6 Geloofs Artijckelen. 42
- 7 Het Nicent geloof. 43
- 8 Athanasij geloof. 44
- 9 Den 18 en 39 cap. Iob; oock een gedeelte des 40 en 48 cap. daer inne van vele bedrcken en andere dingen gesproken wordt; seer profijtelijck om den seerlijck in de hennisse der talen te bozderen. 48
- 10 De 4 / 5 en 6 Capitelten des Aend-epijstels Pauli aen den Epheseren; waer in de plicht der Christenen in 't beert verhandelt wort; so wel in 't gemeent als in 't besonder. 57
- 11 Den 91 Psalm die hoort benadeherten seer roostelijck in : waer inne van vele siechten en quetsinghen gesproochen wort; in dese saeche seer noodigh getweten te worden. 66

12 Cenige

The table.

12 Certaine moral sayings, and familiar (or proverbiall) speeches, very pleasurable to the mynd, and profitable for the exercise of the tongue : set downe under 45 heads of chapters, to wit :

- 1 Of the feare of God. 68
- 2 Of duty to Parents and superiours. 68
- 3 Duty to a mans self. 69
- 4 Duty to neighbours. 70
- 5 Repentance. 70
- 6 Vertue. 70
- 7 Education of children. 71
- 8 Pride and humility. 71
- 9 Covetousnesse and liberality. 72
- 10 Hatred and envy. 72
- 11 Wisdome and knowledge. 72
- 12 Patience and anger. 73
- 13 Temperance and mediocrity. 73
- 14 Good and bad company. 75
- 15 Courtesy and kindenes. 75
- 16 The good or evill use of the tongue. 77
- 17 Backbiting. 79
- 18 Corruption and nature. 80
- 19 Riches and poverty. 81

20 Prof-

Register.

12 Zevige sichtsrijcke spreken en grimeene (of proverbiale) spreken-woorden; die seer vermaechelijck en boogzame tot d'oeffeninghe der spracke : onder 45 hoofstucken ofte capitulen geset; te weten :

- 1 Van de vrese des Heren. 68
- 2 Van de plicht aen onse ouders en overheden. 68
- 3 Van de plicht aen onselven. 69
- 4 Van de plicht tot d'evenaesten. 70
- 5 Van bekeeringe. 70
- 6 Van dredighe. 70
- 7 Opvoedinghe van kinderten. 70
- 8 Hoogaerde en nederigheyt. 71
- 9 Gheerichghed en mildigheyt. 72
- 10 Haet en nijt. 72
- 11 Wijsheyt en wetenschap. 72
- 12 Afsaemheyt en rooijghheyt. 73
- 13 Matigheyt en middelmaat. 74
- 14 Goet en quaet geselschap. 75
- 15 Bescheijdeyt en vlesdelichheyt. 76
- 16 Het goet of quaet gebruik der tonge. 77
- 17 Achter-slap. 79
- 18 Wederpoentheyt en aert. 80
- 19 Rijckdom en nemoede. 81

20 Woof-

The table.

20 Prosperity.	83
21 Tristities.	83
22 Labour and diligence.	84
23 Idleness.	85
24 Icking.	86
25 Rebukes.	86
26 Injury.	88
27 Time and opportunity.	89
28 Contemnation.	89
29 Centionation and unity.	90
30 Lying.	91
31 Woman, love, wooing, marriage, and duties of man and wife.	91
32 Haft and sobriety.	93
33 Promises.	95
34 Friendship and confidence.	95
35 Discretion.	96
36 Secrecie.	96
37 Necessity.	97
38 Retribution.	98
39 Service.	98
40 Journey-speeches.	99
41 Imitation and likenes.	99
42 Honour, offices, and matters of State.	100
43 Mingled speeches.	102
44 Good counsell in severall cases.	105
45 Christian remembrances.	106
The head number.	107
The ordinall number.	107
The dayes of the week and moneths of the year.	107
Dialogues	

Register.

20 Doospoet.	81
21 Sumpngheyt.	83
22 Kebedoren naerstighyeyt.	84
23 Leedighyeyt.	85
24 Woerlinge.	86
25 Werckspinge.	86
26 Ongeuyck.	88
27 Cyde en ghytegentheyde.	89
28 Dergenoeginge.	89
29 Crysten cenigheyt.	90
30 Teugten.	91
31 Wouwing/wishe/wijien/ vrouwen/en plicht en tusschen man en wijf.	91
32 Gheestighyeyt en sachenoesighyeyt.	93
33 Besloften.	95
34 Dienstichap en vast besloften.	95
35 Bescheydenheyt.	96
36 Werboogenheiden.	96
37 Hoofsaltelijchheyt.	97
38 Weder-looninghe.	98
39 Dienst.	98
40 Reysd-spreucken.	99
41 Navelinghe en gheschiedheyt.	99
42 Eere/ampyten/en sachen van State.	100
43 Gemengde spreucken.	102
44 Goede raden in verscheyden saken.	105
45 Christelijche bedenckingen.	106
Het doosf-geraf.	107
Het ojder geraf.	107
De dagen van der toerliche/en maerden van den jaere.	107
1. Sanch-	

The table.

Dialogues and ordinary discourses among men, as low, to wit:	
1 Morning salutations.	108
2 Salutations at meeting and parting.	109
3 Salutations for the evening tide and night.	110
An other of the same.	112
Evening prayer.	113
3 Childrens talke of rising up in the morning, and going to Schoole, and other familiar things.	114
Morning prayer.	116
A short prayer before breakfast.	118
4 Schoole-talke, about writing, learning lessons, and the things thereunto belonging.	119
5 A child relateth orderly to his usher what he & his Schoole-fellowes have don in their rising up, cloathing them, and other things. Wherin the names of many things belonging to the body are spoken of. After that they discours of divine matters. A sermon is heard: but nothing remembered of it.	121
6 Certaine short dialogues. Wherin schollers aske their master lewse to goe forth on severall occasions.	121

Register.

1. Samen-sprekinghen en gemeene rouwingen onder de menschen; als volghet/ te weten:	
1. Afblijgen groetenissen.	108
2. Groetenissen in 't grincen/ en van malhanderen schryden.	109
3. Groetenissen voog den avond-stont ende nacht.	110
4. Een ander van de selve.	112
5. Ver avond-gebedt.	113
6. Kinderen-ghefcheyt van den moeders op te slaen/scholen gaen/ en andere gemeensame saechen.	114
7. Het morgen-gebedt.	116
8. Een kort gebedt eec men ontlijt.	118
9. School-praetgen wengend schryuen/ lesfen-leeren, en de hiet gheene daer een bevooght.	119
10. Een kinde bevreit oydenslijck aensijn onder-mester of wat hy ende sijne medeghesellen int jaere opslan/ bechlebinge/en andere dingen gedaen hebben. Waer inne van de namen van beste dingen het tijf aengaren de/ ghesproken meer. Daer na spreken zy van goddelijche saken. Een predicatie hoort ghehoort: maer niets daer van ontfouden.	121
11. Eenighe korte t' samen-spreekinghen/ waer inne school-songen van haer mester verlost en sichten om verscheyde oorsachen tijt te gaen.	121

The table.

- 7 A Scholler inweth his master in his fathers name to walke to the garden. 145
- 8 The diligence of a learned father in teaching of his children at home. 146
- 9 Two boyes compare their age together. The diligence of a learned pedagogue is praised. 149
- 10 Two boyes count their bookes. Men must read extraordinary books sometimes. It is better to learne late than never. A book that is finely bound is shewed. Some questions about it. Wee must not provoke God in our jests. 151
- 11 All things ought to bee set after heavenly matters. It is shamefull for one to reprove another of that whereof hee himself is guilty. A father giveth the master charge of his son. Correction is necessary, and therefore to be borne. The commendations of Scholastical discipline. A rare example of a boy that defies of himself to dwell in the Schoole. 154
- 12 A meale of ten persons. 165
- Prayer before meat. 173

Thank-

Register.

- 7 Een School-jongen noodigh sijn meester up te naem van sijn Vader in den hof te gaen. 145
- 8 De needtichheydt van een geleerden Vader in 't onderwijssen van sijne kinderen binne mens' huys. 146
- 9 Twee jongens vergelijcken hare jaeren. De needtichheydt van een geleerde kinder-meester meet ghepraesen. 149
- 10 Twee Tonghen tellen malhanders' boeken. Men moet sonnjghds ongewoone boeken lesen. Het is beter laet als nauwermer te leeren. Een Boeck dat scaep gebonden is niet vercoont. Enige vraghen daer over. In onse boecklijghen moet men God niet vercoont. 151
- 11 Als dingen meet men achter de Goddelijcke saechen stellen. Het is schandelijck een ander te berispen voogt' gene by selver doet. Een Vader berecht sijn Zoon aen de Meester. Licht is noot saechelijck en daerom moet men het verbygghen. Hof der school-turck. Een veynment exempel van een Tonghen die van sech sefse in 't school begreert te woonen. 154
- 12 Een maeltijt van thien personen. 165
- Het Ghebede voog den eten. 173

Thank-

The table.

- Thanksgiving after meat. 184
- 13 How to learne to buy and sell. 186
- 14 How to demand a debt. 191

The forme of writing letters, and making acquittances and other such like things, is wth:

- 1 A letter from a son to his father in acknowlegement of his careful education of him. 194
- The answer to the former letter. 196
- 2 From a sonto his father longing to heare from his parents, and to have some money sent him. 198
- The answer. 199
- 3 From a son to his father, asking his counsell and consent in way of marriage. 201
- The answer. 204
- 4 A father sends his son to a Schoole-master, and gives him charge to feed and instruct him, and promitteth to pay him for it. 206
- 5 One friend counselleth another, how to proceed well in merchandizing which he hath newly begun. 209

6 From

Re

- Danc - seggingh. 184
- 13 Om te leeren hoopen ende vercoopen. 186
- 14 Om een schuilt te clyfften. 191

De maniere hoe men byleeren schyuen / obligaten / en quijtscheldingen / en dierge bylede dingen maeken sal / te weten:

- 1 Een byle van eenen soon aen sijn Vader / de sooge wegens sijne opboedinge behemende. 194
- Antwoort op de boven-ghe-scheyden byle. 196
- 2 Van een Zoon aen sijn Vader / verlangende van sijn ouders te hooren / en dat hem eenigh gelt toegesonden woerde. 198
- Antwoort. 199
- 3 Van een Zoon aen sijnen Vader / sijn cardt en betimelinge om te hulpe sijnen vercoerhende. 201
- Antwoort. 204
- 4 Een Vader sendt sijnen Zoon aen een School-meester / waer by bevelt te boeden en te onderwijssen / waer voog by hem betaalinge befoest. 206
- 5 Een vriend greeft den anderen raedt / hoe hy in sijnen handel dat by eerste begonnet heeft wel boogt sal baren. 209

6 Van

Regiiter.

<p>... one friend to ano- ther in way of advise about sale and return of goods. 214</p> <p>An obligation for debt. 215</p> <p>Another somewhat shorter, and with severall pay- ments. 216</p> <p>An obligation with surety. 217</p> <p>An agreement for hire of an house. 218</p> <p>Acquittance for house-rent. 219</p> <p>An acquittance for debt. 220</p> <p>A clearing of account, 220</p> <p>A bill of lading after the Hollands manner. 221</p> <p>A bill of lading after the English forme. 222</p> <p>A bill of exchange, 223</p> <p>An other. 224</p> <p>An allegation. 224</p>	<p>6 Dan eenen zijent oek deet anderen raede gebende we- gen d' het bechoopen en ver- der-heerlinghe van goeden. 214</p> <p>En Obligatie van seinder. 215</p> <p>En andt wat hogter en niet verscheyden betalighen. 216</p> <p>En Obligatie met Bojzote. 217</p> <p>Dooymaecten van Wuyd- huere. 218</p> <p>Wuyt-scheldinge van Wuyd- huere. 219</p> <p>Wuyt-scheldinghe vooy ten schult. 220</p> <p>En af-rekeningh. 220</p> <p>En vjacht-brief op d' Hol- landse manier. 221</p> <p>En vjacht-brief op d' En- gelse manier. 222</p> <p>En Wissel-brief. 223</p> <p>En ander. 224</p> <p>En gelde-beloijst. 224</p>
--	--

